

**UNIVERZITA KARLOVA
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ**

Disertační práce

2023

Mgr. et Mgr. Zdeněk Beroun

**Univerzita Karlova
Fakulta humanitních studií**

Soudobé evropské dějiny

JUDr. Jiří Branžovský
Politický portrét novodobého českého nacionalisty

Disertační práce

Mgr. et Mgr. Zdeněk Beroun

Vedoucí práce: doc. Mgr. Jaroslav Šebek, Ph.D., DSc.

2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací v repozitáři Univerzity Karlovy a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem. Zároveň prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 1. listopadu 2022

Zdeněk Beroun

Poděkování

Děkuji svému školiteli doc. Mgr. Jaroslavu Šebkovi, Ph.D., DSc. za rady, připomínky a trpělivé vedení.

Abstrakt

Disertační práce si klade za cíl vytvořit politický portrét JUDr. Jiřího Branžovského (1898-1955), významného představitele krajně pravicové scény z období tzv. první Československé republiky. Jeho veřejné aktivity lze vysledovat již na počátku 20. let, kdy se angažoval ve studentských akademických spolcích. Patřil k zakladatelům nacionalistického klubu Červenobílí. Do historického povědomí se zapsal zejména exponovaným členstvím v Národní obci fašistické. Stal se právním zástupcem a blízkým spolupracovníkem jejího předsedy Radoly Gajdy. Zasedal v nejvyšších orgánech, pracoval i v redakci ústředního fašistického tisku. V parlamentních volbách v květnu 1935 byl zvolen poslancem Národního shromáždění. Výkon jeho mandátu však provázely vleklé spory se stranickým vedením. Za nacistické okupace navázal kontakt s odbojovým hnutím. V dubnu 1943 byl zatčen gestapem a až do konce války vězněn; nejprve v Malé pevnosti Terezín, později v koncentračních táborech Buchenwald a Dachau. S osvobozením se vrátil k občanské profesi, záhy po únoru 1948 ale opět upadl v nemilost. Byl vyškrtnut ze seznamu advokátů a zbaven možnosti odborného působení. Dožil v ústraní.

Disertační práce klade důraz na motivační prožitky a inspirační vlivy, které napomáhaly utvářet světonázor JUDr. Jiřího Branžovského a přivedly jej do prostředí politických radikálů. Zabývá se jeho činností a úlohou ve fašistickém hnutí, programovými a ideovými posuny Národní obce fašistické, vnitřními vztahy a vazbami mezi jejími prominenty. Neopomíjí rozbor organizačního vývoje vyhroceného meziválečného nacionalismu ani širší dějinné souvislosti. Využívá přitom nejen materiálů oficiálních archivních institucí, ale rovněž bohaté osobní pozůstalosti a poznatků vzešlých z orálně historického výzkumu – životního příběhu starší dcery JUDr. Jiřího Branžovského. Všechny tyto pramenné zdroje mají svůj specifický ráz, význam i výpovědní hodnotu pro zachycení portrétované osobnosti.

Klíčová slova

Jiří Branžovský, nacionalismus, Radbuza, Červenobílí, Radola Gajda, fašismus, Národní obec fašistická, meziválečná pravice, stavovská demokracie, národní stát

Summary

The dissertation submitted aims at forming a political portrait of JUDr Jiří Branžovský (1898-1955), an important representative of the extreme right-wing political scene during the so called First Czechoslovak Republic. We can trace back his public activities already from the outset of 1920s when he engaged in the students' academic fellowships. He belonged to the founders of the nationalist club of Reds-and-Whites. What inscribed him to the historical awareness, was his prominent membership of The National Fascists' Community. He operated as their lawyer in the fellow position of their president, Radola Gajda. He sat on the highest Party bodies, he participated in the editorial board of the Fascist press, as well. Standing as a candidate of The National Fascists' Community, he was elected a member of the National Parliament, in 1935. Side by side with his mandate performance, there were protracted quarrels with the Party leaders, though. During the Nazi occupation, he entered into contact with the resistance movement. In April 1943, he was arrested by Gestapo and imprisoned till the end of War; at first in the Little Fortress Terezín, later in the Buchenwald and Dachau concentration camps. By the liberation, he returned to his civil profession, soon after the February 1948 he fell into disgrace. He was cut out from the advocates' list and he was deprived any chance to act in public. The rest of his days he lived in seclusion.

The dissertation submitted accents the motivating experiences and the inspiring influences which contributed to the World view formation of JUDr Jiří Branžovský and led him to the politically radical milieu. It is concerned with his activities and his role in the Fascists' movement. Equally, it treats the ideological and program shifts within The National Fascists' Community. Into focus come the Party internal and its prominent's personal relations. The dissertation does not omit a wider description of the escalated inter-war nationalism, neither the general historical context. Not only that it utilizes the official archive documents, but also an array of knowledge derived from private legacy and those from the oral historical research – the life-story of the older daughter of JUDr Jiří Branžovský. All of these sources have their specific complexion, relevance and expressive value while focusing onto the personality portrayed.

Keywords

Jiří Branžovský, Nationalism, Radbuza, The Reds-and-Whites, Radola Gajda, Fascism, The National Fascists' Community, interwar right, estate democracy, nation-state

Obsah

1. Úvod	9
2. Léta prchavého dětství (1898-1909)	14
<i>Rodinné kořeny</i>	14
3. Léta gymnaziální a válečná (1909-1918)	19
<i>Z učeben do vřavy Velké války</i>	19
4. Léta univerzitní a spolková (1918-1922)	29
<i>K politice „nanečisto“</i>	29
<i>Znovu ve vojenském</i>	31
<i>Na rozcestí</i>	37
<i>Ring volný!</i>	41
<i>Post pugnam</i>	45
5. První politické dějství (1922-1923)	51
<i>K politice „na okraji“</i>	51
<i>Výzva Červenobílých</i>	60
<i>Červenobílí v černých košilích?</i>	70
<i>Ve vedení „Klubu“</i>	73
<i>Příliš mnoho kormidelníků</i>	79
<i>Červenobílí & Československá národní demokracie</i>	83
<i>Antisemitismus v národních barvách</i>	88
<i>Za oponou generál</i>	91
6. Oddechový čas (1924-1925)	98
<i>Vzdálen aktivní politice</i>	98
7. Druhé politické dějství (1926-1933)	103
<i>Viribus unitis aneb Všechna vejce v jednom koši</i>	103
<i>Římské liktorium & Pruty Svatoplukovy</i>	110
<i>Vpřed!</i>	113
<i>Radola Gajda reus</i>	115
<i>Intimem „sibiřského lva“</i>	118
<i>Našel se vůdce aneb Řez, z něž teče krev</i>	124
<i>Desperáti a ti „druzí“</i>	131
<i>Od vzestupu k útlumu</i>	135
<i>Ve vedení „Obce“</i>	143
<i>Prší-li za límec, je třeba spojit se i s čertem!</i>	147

<i>K nápravě společenského řádu</i>	155
<i>Opus magnum</i>	160
8. Třetí politické dějství (1934-1938)	174
<i>Marné vaše proti nám jsou vzteky!</i>	174
<i>Práskat bičem s kupy hnoje</i>	179
<i>Sečteno!</i>	185
<i>V poslanecké lavici (z centra na periferii a zpět)</i>	188
<i>Na pranýři</i>	197
9. Léta nejistoty, obav a doznívání (1939-1955)	208
<i>Vězněm „protentokrát“</i>	208
<i>Lepší příští?</i>	213
10. Závěr	218
Soupis použitých pramenů a literatury	223
Prameny	
<i>Archivní prameny</i>	
<i>Periodika</i>	
<i>Tištěné prameny, paměti a dobová publicistika</i>	
<i>Pramenné edice</i>	
<i>Nevydané narativní prameny</i>	
Literatura	
<i>Odborné monografie, sborníkové studie, časopisecké články, recenze</i>	
<i>Encyklopedické příručky, bibliografie</i>	
<i>Vysokoškolské kvalifikační práce</i>	
Obrazová příloha	236

1. Úvod

Pozoruhodnost lidských osudů vytváří předpoklady pro jejich budoucí literární ztvárnění. Postava JUDr. Jiřího Branžovského, významného zástupce české meziválečné krajní pravice, se prozatím nachází na pomyslném pomezí zpracování; nepatří sice mezi přehlížené,¹ avšak ani mezi poctivě interpretované.² Právě tento fakt si klade za cíl změnit předkládaná disertační práce.³

Jiří Branžovský patřil k oněm „rozhněvaným mladým mužům“, kteří v raných 20. letech minulého století udávali směr radikálnímu českému národovectví. Od studentských akademických spolků dospěl až v prominenta čs. fašismu, jehož ideologickou náplň spoluvytvářel a na němž nemalou měrou participoval organizačně. Vedle úsilí rozklíčovat inspirace, vlivy a motivy, které napomáhaly formovat Branžovského světonázor, nelze v disertační práci opomenout analytickou deskripci vnitřního vývoje nacionalistického tábora ani širší dějinné souvislosti. Je třeba ozřejmit podíl jeho redaktorské a publicistické práce či okolnosti úspěšné kandidatury do zákonodárského sboru; navozují otázku, která se ustavičná kritika politického stranictví slučovala s přijetím poslaneckého mandátu a akceptováním „pravidel hry“ parlamentní demokracie. Neméně žádoucí pak bude podkrýt důsledky Branžovského dlouholeté role právního zástupce a „tribuna“ Radoly Gajdy, předsedy Národní obce fašistické, jakož i domnělé účasti v aférách skandalizujících českou radikální pravici. V Branžovského ideovém světě zaujímal klíčové místo koncepce korporativismu, autoritativní vize společenského uspořádání. Spojením soustavy tzv. stavovské demokracie a silného národního státu chtěl docílit „ideálního řádu“ vymezujícího se vůči liberalismu, stranickým a třídním zájmům. Jak zásadně se Branžovský podílel na konstrukci idejí prezentovaných čs. fašisty je další z otázek, kterou se disertace pokusí zodpovědět.

¹ Branžovského jméno se objevuje především v odborných monografiích na dané téma, byť jde povětšinou o stručné zmínky a konstatování: Pasák, Tomáš: *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*. Praha 1999; Nakonečný, Milan: *Český fašismus*. Praha 2006; Pejčoch, Ivo: *Fašismus v českých zemích. Fašistické a nacionálněsocialistické strany a hnutí v Čechách a na Moravě 1922-1945*. Praha 2011; Vykoupil, Libor: *Český fašismus na Moravě*. Brno 2012.

² Světlou výjimku představuje slibně zpracované heslo v *Biografickém slovníku českých zemí*, sešit 7 (Bra-Brum). Praha 2007, s. 136.

³ V tištěné a elektronické podobě čítá 236 stran, co do počtu znaků pak 323 normostran.

S úmyslem zpřesnit, korigovat, ale i vyvrátit některé dosud přijímané teze bude v předkládaném textu zohledněn rovněž autorův širší badatelský záběr. Například: Lze klub Červenobílých, jehož byl Jiří Branžovský spoluzakladatelem, definovat jako organizaci fašistického typu? Jaký poměr Červenobílí zaujímali vůči Československé národní demokracii, generálu Radolu Gajdovi a naopak? Byla Národní obec fašistická bezvýhradně ovlivněna myšlenkami Benita Mussoliniho? Procházela ve své prvorepublikové existenci výraznými programovými a ideologickými posuny?

K těmto i dalším otázkám je přistupováno prostřednictvím kvalitativního výzkumu. Jedná se o užití klasické historické metody, tj. analýzy a interpretace archivních pramenů úřední (institucionální) a osobní povahy (tzv. ego-dokumentů), dále obsahové analýzy dobového periodického tisku a publicistiky, komparace sekundární odborné literatury, jakož i poznatků získaných metodou orální historie. To vše za nezbytného předpokladu důsledného kritického přístupu definujícího míru závažnosti a objektivitu zkoumaného pramene. Co do obsahu aspiruje disertační práce na biografickou studii, kterou prostupují rozsáhlé pasáže s přívlastkem historické monografie.

Předkládaný text je rozčleněn do osmi kapitol, ve většině respektujících chronologický sled událostí. Úvodní dvě části mapují Branžovského dětství (1898-1909) a dospívání (1909-1918), které poznamenala atmosféra i průběh Velké války. Dotýkají se rodinné historie, školních let, popisují účast mladého muže na italské frontě, zážitky a pocity, které si z ní odnášel a vtiskl do paměti.

Léta, která Branžovský prožíval jako posluchač práv a spolkový aktivista (1918-1922) přibližuje třetí kapitola. Všimá si dosud nezmapovaných dějin plzeňského akademického spolku Radbuza, jehož se stal činným členem, zvláště pak studentských nálad a konfrontací odrážejících poválečnou situaci v čs. společnosti. Součástí kapitoly je i Branžovského dobrovolná účast v bojích proti Maďarské republice rad.

Politický portrét Jiřího Branžovského, tj. ústřední záměr předkládané disertační práce, je naznačen ve třech kapitolách, jejichž periodizace má následující zdůvodnění:

První politické dějství (1922-23) je obdobím, kdy se odehrál Branžovského vstup do politiky a ve kterém se stal význačnou osobností nacionalistické skupiny Červenobílí. V této kapitole je zevrubně popsána struktura klubu, politický styl, ideová východiska,

charakterizován list *Výzva Červenobílých*, který posléze poznamenalo i frakční soupeření. Tyto aspekty nebyly prozatím badatelsky bližší reflektovány, podobně jako kontakty Červenobílých s významným čs. vojenským činitelem generálem Radolou Gajdou, čemuž se dostává pozornosti na konci kapitoly.

Druhé politické dějství (1926-1933) je časově ohraničeno dobou vzniku Národní obce fašistické až po sepsání a uveřejnění knihy *Stavovská demokracie národního státu*. Představuje Branžovského úlohu v tomto dočasně sjednoceném radikálním politickém hnutí, organizační vývoj, úspěchy i propady: prudký nárůst členské základny, povahu a důsledky „Gajdovy aféry“, přijetí tzv. vůdcovského protekčního principu, veřejné skandály, stagnaci, účelovou spolupráci s jinými politickými subjekty ad. Podrobně je zde akcentován vývoj jednoho ze základních ideových pilířů čs. fašistů – konstruktivistického stavovského státu, jenž došel svého vrcholného vyjádření ve jmenovaném díle. Kapitola se detailně zaměřuje na jeho obsahovou náplň a vyjasňuje otázku stále diskutovaného autorství.

Třetí politické dějství (1934-1938) vykresluje vrcholné období politických snah Jiřího Branžovského, zejména úspěšnou kandidaturu do dolní komory Národního shromáždění. Líčí řadu okolností, jež tomu předcházely: opětovný nástup fašistického hnutí, další koncentrační pokusy či předvolební kampaň v regionu, za který byl Branžovský delegován. Přináší informace o jeho následných parlamentních aktivitách, zmiňuje příčiny vleklé roztržky se stranickým vedením a poslaneckým klubem, která Branžovského přivedla až na pokraj vyloučení z Národní obce fašistické a de facto i ke konci politické kariéry, jejíž finální fázi zároveň výrazně ovlivnil vývoj mezinárodní situace.

Závěrečná kapitola (1939-1955) se dotýká Branžovského činnosti po nacistické okupaci: kontaktů s protektorátním odbojem, zatčení, internace v koncentračních táborech a znovu nabyté svobody; jakož i sklonku jeho života fatálně ochromeného tzv. vítězným únorem.

Předkládaná disertační práce vychází heuristicky primárně z pramenné základny: z materiálů úřední provenience deponovaných v řadě veřejných archivních institucí⁴ a z rozsáhlé pozůstalosti JUDr. Jiřího Branžovského, která je stále součástí rodinného dědictví.⁵ Obzvláště ta skýtá dosud neznámé skutečnosti, jež mají pro posouzení Branžovského úlohy v dějinách českého meziválečného radikálního nacionalismu nezastupitelný význam. Vedle osobních dokladů či korespondence obsahuje dokumentaci k hnutí Červenobílí, písemnosti ústředního sekretariátu Národní obce fašistické a jejího poslaneckého klubu, sbírku fašistických tiskovin, unikátních fotografií aj.⁶ K dalším validním, byť ryze subjektivním pramenům náleží orálně historické životopisné vyprávění – zaznamenaný životní příběh starší dcery Jiřího Branžovského JUDr. Evy Kozákové (1925-2016), s níž byl autor předkládané disertační práce od roku 2011 v pravidelném osobním kontaktu.⁷ Sama se již dříve laicky zabývala rodovou prosopografií a byla strůjcem rodinných kronik i vlastních pamětí (prozatím v rukopisech), které rovněž poskytují cenné biografické údaje.⁸

Významný informační přínos pro zvolené téma představují dobová periodika, zejména politický tisk.⁹ Jeho výpovědní hodnotu ovšem nelze přijímat bez výhrad, neboť propagoval jednostranné zájmy a přinášel účelová sdělení. Patříčná pozornost je věnována interním politickým tiskovinám (ideovým brožurám, propagačním letákům,

⁴ V Národním archivu, Archivu bezpečnostních složek, Archivu Kanceláře prezidenta republiky, Archivu Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, Masarykově ústavu a Archivu Akademie věd České republiky, Vojenském ústředním archivu ad.

⁵ Při odkazování je užito názvu Archiv rodiny Jiřího Branžovského, nejedná se však o akreditovaný soukromý archiv.

⁶ Přesto zůstává pro badatele jistým handicapem absence Branžovského politických vzpomínek, k jejichž sepsání nedospěl.

⁷ Eva Kozáková zažívala veřejnou angažovanost svého otce ještě jako příliš nedospělá. Dokázala nicméně chápat konsekvence, které politika vnesla do jejího soukromí a života rodiny.

⁸ Blíže Beroun, Zdeněk: Psaná a vyslovená svědectví JUDr. Evy Kozákové. In: *Historie zrozená z rozhovoru. Interview ve výzkumu soudobých dějin*. Praha 2018, s. 154-191. Citace z rodinných kronik a pamětí nebyly nikterak zásadně redigovány. U rozhovorů s Evou Kozákovou jsem v zájmu zachování jejich původnosti preferoval namísto ortografické doslovnou transkripci. Pouze v některých případech jsou vypuštěny opakující se výrazy a poupraven slovosled, aniž by tím jakkoliv utrpěl smysl sdělení narátorky.

⁹ Deníky a týdeníky 28. říjen, *Národní republika*, *Výzva Červenobílých*, *Moravská orlice*, *Říšská stráž*, *Stráž říše*, *Fašistické listy* ad.

programovým a organizačním směrnicím) i memoárům vzešlým z pera Branžovského současníků, zejména osob odpadlých od radikálně nacionálního hnutí.¹⁰ U těchto prací, nezřídka vzniklých na přímou politickou objednávku, platí totožná interpretační kritéria jako u periodického tisku. Odpovědně je třeba přistupovat také k sekundární odborné literatuře. Pro dějiny prvorepublikového fašismu jsou nejzásadnější počiny historiografické produkce uplynulých tří desetiletí, a to jak uvedená souhrnná díla,¹¹ tak dílčí studie.¹² Nebylo možné pominout ani elektronické zdroje dostupné z webových stránek státních pedagogických a vědeckých pracovišť (digitální repozitáře vysokoškolských kvalifikačních prací, bibliografické databáze, online katalogy).¹³

Vědecký aparát (kompletní soupis použitých pramenů a literatury) je uveden na konci předkládané disertační práce.

¹⁰ Bauer, František: *Moje zkušenosti z NOF*. Praha 1928; Keller, Josef: *Sensační odhalení fašistické loupeže na Sázavě*. Praha 1928; Vodák, V. L.: *Národní Obec Fašistická a její vůdce Radola Gajda*. Praha 1934.

¹¹ Viz poznámka č. 1.

¹² Fic, Vladimír: Vývojové tendence fašismu na Moravě a ve Slezsku v letech 1930 až 1938. *Vlastivědný věstník moravský*, roč. 47 (1995), č. 4, s. 391-401; Kotlán, Pavel: Působení Národní obce fašistické na Moravě a ve Slezsku, zvláště na jihozápadní Moravě. In: *Dačický vlastivědný sborník*, sv. 4 (2007), s. 195-209; Baloun, Pavel: Vznik českého fašismu (1921-1926). *Historie – Otázky – Problémy*, roč. 2 (2010), č. 1, s. 63-83 ad.

¹³ Portál Univerzity Karlovy, Historického ústavu AV ČR, Národní knihovny ČR ad.

2. Léta prchavého dětství (1898-1909)

Rodinné kořeny

Jiří Branžovský se narodil 11. července 1898 ve slunečních lázních Houštka.¹⁴ Jeho spletitý životní příběh ovšem nepřipomíná idylu onoho místa. Hojně navštěvovaný lázeňský areál, který si ve druhé polovině 19. století oblíbili rovněž členové habsburského domu, byl vystavěn nedaleko Brandýsa nad Labem. Právě odtud pocházeli příbuzní z rodové větve Branžovských. Jiřího dědeček Josef Branžovský (1842-1886) se vyučil řeznickému řemeslu a vedle masného krámu provozoval ve městě zájezdní hostinec; svah, v němž stával, nese dodnes lidové pojmenování „Branžovák“. Posezení „U Branžovských“ se stalo s léty vyhledávanou kratochvílí a dostaveníčkem různorodé kumštýřské společnosti. Častokrát sem zavítal vážený činoherec Národního divadla Eduard Vojan či operní pěvci Karel a Emil Burianovi. Pravidelným hostem býval akademický malíř Jan Dědina, který budovu hostince zvětšil na jednom ze svých pláten.¹⁵

Umělecké milieu učarovalo také nejstaršímu synovi řeznického mistra Josefovi (1865-1931), od dětství projevujícího mimořádné hudební nadání. Povzbuzován prozíravou matkou Karolinou (1844-1904) a jistě i jejím bratrem, učitelem hudby v Pešti Františkem Fabianem, nastoupil ke studiu na Pražské konzervatoři.¹⁶ Nejprve se vyučil hře na fagot a po absolutoriu v roce 1885¹⁷ přesešel na operní zpěv (hrdinný tenor), který studoval na pěvecké škole Jana Ludvíka Lukese a posléze u maestra Ronconiho v Miláně, kde si současně osvojil klavírní doprovod.¹⁸ Krátké působení v Brně a Teplicích vystřídal v říjnu 1890 dvouletým angažmá v německém Lübecku, po němž následovaly sezóny strávené na operních scénách v Mohuči, Freiburgu a od září 1895 ve švýcarské Basileji.

¹⁴ Nezřídka je místo Branžovského rodiště uváděno, a to i v oficiálních úředních dokumentech, v nesprávné podobě „Houšťka“ či „Houška“.

¹⁵ Kozáková, Eva: *Rodinná kronika Erazym–Schmerhovský–Fabian–Branžovský*. Praha b. d., s. 14-15, rkp.

¹⁶ Tamtéž, s. 21. Až za mnoho let bude připomenuto, že u hudebních začátků Josefa Branžovského stál také Karel Šebor, spolu s Bedřichem Smetanou nejvýraznější český operní skladatel 2. poloviny 19. století. *Český deník*, roč. 20, č. 296, 28. 10. 1931, s. 7, článek „*Za Mistrem Josefem Branžovským*“.

¹⁷ Školu dokončil s vynikajícím prospěchem. Archiv rodiny Jiřího Branžovského (ARJB), Diplom zur Beförderung der Tonkunst in Böhmen, am 15. Juli 1885.

¹⁸ *Československý hudební slovník osob a institucí*, sv. 1 (A-L). Praha 1963, s. 129.

O Josefově výjimečném talentu svědčí fakt, že byl od začátku své divadelní kariéry obsazován takřka výlučně do hlavních rolí. Ztvárnil kupř. postavy Fausta, Lohengrina, Siegfrieda či Tannhäusera ve stejnojmenných operách Charlese Gounoda, Richarda Wagnera a mnoha dalších autorů klasické hudby.¹⁹

S profesní dráhou Josefa Branžovského se úzce prolínal jeho osobní život. Mladý pohledný pěvec neměl nouzi o přízeň slečen a paní. Právě během basilejského pobytu sdílel společné chvíle s Emmou Stern, dámou z vyšších kruhů. Z milostného vzplanutí se narodila dcerka Germaine, a byť se jejich cesty brzy rozešly, setrvali nadále alespoň v písemném, korektně věcném kontaktu.²⁰ Po návratu ze Švýcarska totiž vstoupila do Josefova života jiná, vpravdě osudová žena. O divadelních prázdninách v létě 1897 se ve svém brandýském rodišti seznámil s Miladou Schmerhovskou (1875-1929), jedinou dcerou bývalého vrchního lesního Gustava Tadeáše Schmerhovského (1843-1909) a Anny, rozené Erazymové (1854-1898).²¹ Tehdy dvaadvacetiletá dívka se narodila v nedalekých Ovčárech, v době sblížení s Josefem Branžovským ale žila na Královských Vinohradech.²² Její rodina patřila k zámožné měšťanské vrstvě – někdejší nobilitě, neboť předkové Schmerhovských (psáno též Šmerhovští či Šmerovští) drželi od poloviny 16. století šlechtický predikát.²³

Po krátké, sotva tříměsíční známosti byli Josef s Miladou oddáni ve vinohradském římskokatolickém kostele sv. Ludmily.²⁴ Svatebnímu obřadu předcházeli okázalejší večírek v Národním domě za účasti místní honorace. Do nového angažmá v Augšpurku tak Josef nastupoval už jako ženatý, „*doprovázený svojí půvabnou a přešťastnou novomanželkou. Co si mohli přát víc – on úspěšný zpěvák, ona dobře zajištěná a vybavená nevěsta*“.²⁵ Vysněný život ovšem příliš nesouzněl s realitou všedního dne. V dopisech své

¹⁹ *Rodinná kronika Erazym–Schmerhovský–Fabian–Branžovský*, s. 21-22.

²⁰ Tamtéž, s. 22.

²¹ Tamtéž, s. 12.

²² Tamtéž, s. 7.

²³ Za významného příslušníka rodu lze pokládat Bernarda Felixe Šmerovského z Lidkovic (†1664), který vykonával úřad zemského soudce, stal se hejtmánem malostranským a dokonce nejvyšším berníkem. Jeho pravnuke Jan Tadeáš, sekretář Bechyňského kraje, žil ve druhé polovině 18. století a „*od něho snad pocházeli ti, kteří se octli v občanském stavu*“. Srov. Halada, Jan: *Lexikon české šlechty. Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti*. Praha 1999, s. 558-559.

²⁴ ARJB, oddací list z 19. 10. 1897.

²⁵ *Rodinná kronika Erazym–Schmerhovský–Fabian–Branžovský*, s. 22.

předčasně zemřelé matce Milada přiznala určité rozechvění a obavy z nastalých povinností, kterým dosud nebyla přivyklá. S běžným chodem domácnosti jí proto vypomáhala služebná, jejíž stálou přítomnost pokládala za samozřejmou. Nový rozměr pak do života Branžovských vnesl 11. červenec roku 1898; toho dne se v houštecké lázeňské vile *Dvořanka* mladý pár rozrostl o prvního potomka. Chlapec křtěný Jiří Gustav Bořivoj²⁶ způsoboval rodičům od kolébky mnoho *radostných starostí*, které za pouhý rok znásobilo narození druhého dítěte, syna Josefa (1899-1950). Také on přišel na svět během letního ozdravného pobytu v Houstce, jen v sousední vile *Smetanka*.²⁷ Podle tradované rodinné historie nebyly vztahy mezi oběma sourozenci nikdy ideální, snad pro jejich rozdílné povahové rysy a vyznávané hodnoty. Zatímco *Jirka* se v mládí bezhlavě vrhl do víru věcí veřejných, *Pepík* rozvíjel – ne vždy s patřičným úsilím – vrozené pěvecké dispozice.²⁸

Po Josefově odchodu za novými pracovními příležitostmi (sezóna 1899-1900 v Saské Kamenici, podzim 1900 v chorvatském Záhřebu) pobývala Milada s dětmi povětšinou ve vinohradském bytě u svého otce Gustava Schmerhovského.²⁹ Rodina tak žila několik let – vyjma společných letních měsíců – v častém odloučení, které citlivá (až přecitlivělá) manželka nesla velmi bolestně: „*Už kdyby to vzalo nějaký konec, je to věčnost, jsem už nemocná z těch věčných starostí a stýskání; jak mně se stýská, to se nedá říct ani psát. Jsem jako sešňěrovaná, ani dýchat nemohu a pláč mám stále na kraji. Je to nespravedlivé, že musíme být od sebe, když se máme tolik, tolik rádi. Ty a naše děti jste můj svět.*“³⁰ Josef Branžovský byl již v té době vnímán jako vyzrálý wagnerovský hrdinný tenor, kvalitou hlasu i šíří repertoáru získával četná mezinárodní uznání.

Prvorozený Jiří, zvaný rodiči Diňďa, byl velmi temperamentním dítětem: „*Je jak čertík, všude je ho plno!*“³¹ „*Je to uličník, že mu není pod sluncem rovného. Kdybych Ti měla povídat, co všechno ten kluk od božího rána do večera vyvede, ani bych s tím hotova*

²⁶ ARJB, křestní list Jiřího Branžovského z 27. 7. 1898; dále Státní oblastní archiv (SOA) v Praze, Sbírká matrik a průvodní listinný materiál, Stará Boleslav 41, kniha narozených (1894-1907), s. 93. Dostupné online z: <http://ebadatelna.soapraha.cz/d/12338/95>.

²⁷ *Rodinná kronika Erazym–Schmerhovský–Fabian–Branžovský*, s. 23.

²⁸ Rozhovor s Evou Kozákovou. Praha 6. 6. a 10. 7. 2011, tazatel Zdeněk Beroun.

²⁹ *Rodinná kronika Erazym–Schmerhovský–Fabian–Branžovský*, s. 23-24.

³⁰ ARJB, dopis Milady Branžovské Josefu Branžovskému z 6. 10. 1899.

³¹ Tamtéž, dopis Milady Branžovské Josefu Branžovskému z 3. 4. 1900.

nebyla (...) než se ohlédneme, hned něco strhne, nebo někam vyleze, nebo něco rozhází nebo roztrhá; nemůžeme se ho uhlídat. Že ho snad málo vyplácím, to víš, z takového holomka se nedá už nic vytlouct,“³² psala Milada do polské Lehnice, kam Josef odcestoval v dubnu 1900 na tzv. Monatsoper.³³ Ten s důsledností sobě vlastní neustále ženě připomínal, aby Jirku po zásluze trestala, ale také mu trpělivě vštěpovala základy německého jazyka: „*Jestli pak s Diňďou opakuješ slovíčka? Kladu Ti na srdce, aby Jsi to nezanedbala, čím více se bude nyní učit, tím lehčeji mu to stále půjde.*“³⁴

Chlapcova rozpustilost se projevovala i během základní školní docházky sníženými známkami z mravů.³⁵ To už byli Branžovští opět pospolu, neboť v sezóně 1902-1903 dostal Josef pracovní nabídku v městském divadle v Plzni. Rodina se nastěhovala do Škodovy ulice č. 826 (dnes Kardinála Berana) ve vnitřním městě,³⁶ jen pár minut chůze od nově postaveného kulturního svatostánku. Zde také Josef uzavřel – na naléhání Milady – bohatou jevištní kariéru.³⁷ Od podzimu 1903 začal provozovat soukromou pěveckou školu, které vybudoval úctyhodné renomé; mezi jeho žáky patřili budoucí sopranistka Ota Horáková, všestranný zpěvák Karel Hruška nebo oblíbení herci Vlasta Burian a Eduard Kohout.³⁸ Současně přijal úlohu sbormistra v pěveckém spolku „Smetana“.³⁹ Natrvalo se tak zapsal do uměleckého povědomí západočeské metropole, jíž zůstal věrný až do své smrti.

³² Tamtéž, dopis Milady Branžovské Josefu Branžovskému z 29. 4. 1900.

³³ *Rodinná kronika Erazym–Schmerhovský–Fabian–Branžovský*, s. 24.

³⁴ ARJB, dopis Josefa Branžovského Miladě Branžovské z 1. 4. 1901.

³⁵ Archiv města Plzně (AMP), f. Cvičná škola při mužském učitelském ústavu Plzeň, výkazy docházky a prospěchu za školní roky 1905/06, 1907/08, 1908/09, sign. 10f144, 10f156, 10f162.

³⁶ Tamtéž, Soubor přihlášek k pobytu, kart. 44, rejstříkové listy č. 360, 362, 363, 365.

³⁷ Podle precizně vedené evidence odzpíval v letech 1888-1903 celkem 732 představení v 80 rolích. *Rodinná kronika Erazym–Schmerhovský–Fabian–Branžovský*, s. 26-27.

³⁸ Pedagogicky dohlížel rovněž na svého mladšího syna, který se jeho přičiněním uchytil jako sborista v plzeňském městském divadle. Od ledna 1934 účinkoval coby stálý člen operního souboru Národního divadla v Praze. *Rodinná kronika Erazym–Schmerhovský–Fabian–Branžovský*, s. 27, 42; dále Archiv Národního divadla, dtb. Umělci a spolupracovníci. Dostupné online z: <http://archiv.narodni-divadlo.cz/umelec/5565>.

³⁹ *Československý hudební slovník osob a institucí*, sv. 1 (A-L). Praha 1963, s. 129.

V červnu 1909 rodina přesídlila do prostornějšího bytu v protější Skrétově ulici č. 11.⁴⁰ Starší syn právě končil pátou třídu c. k. cvičné školy mužského učitelského ústavu.⁴¹ Aniž si to tehdy uvědomoval, mýjela doba jeho bezstarostnosti.

⁴⁰ AMP, Soubor přihlášek k pobytu, kart. 44, rejstříkové listy č. 360, 362, 363, 365.

⁴¹ ARJB, frekventační vysvědčení Jiřího Branžovského z 8. 7. 1909.

3. Léta gymnaziální a válečná (1909-1918)

Z učeben do vřavy Velké války

V září 1909 začal Jiří Branžovský navštěvovat plzeňské c. k. české státní vyšší gymnázium. Úředně strohé ročníkové výkazy přiznávají, že byl – od primy, kdy prospěl s vyznamenáním,⁴² až po vysvědčení na odchodnou s prospěchem pouze dostatečným⁴³ – spíše průměrným studentem. Vzhledem k nevalným výsledkům dokonce musel skládat opravné zkoušky: v kvintě z jazyka řeckého,⁴⁴ v sextě pak z dějepisu a zeměpisu.⁴⁵ Více se mu dařilo v předmětech nepovinných: velmi dobře si vedl – nepochybně i díky naznačené pedanterii otce Josefa – v němčině a francouzštině, zděděné hudební vlohy zúročil ve zpěvu, fyzickou obratnost v tělocviku. Jak po letech vyjádřil své pocity jeden z bývalých absolventů Stanislav Sousedík, nezázivné memorování učiva i odměřený přístup většiny profesorského sboru nepřispívaly k příznivé atmosféře: *„Na gymnáziu (...) nás vůbec k ničemu nevychovali. Tam nám nikdy nic vřelého neřekli, tam jsme jen stáli v přítmi černožlutého, patolízalského prostředí pod dozorem ředitele, pana vládního, c. a k. vládního rady, jenom jsme se učili, byli zkoušeni a známkováni. (...) Zatuchlost metod, ducha, přetrvávající ovzduší předcházející klášterní výchovy, to vše se přenášelo až do mých dnů.“*⁴⁶

Zřejmě obdobně vnímal svá středoškolská studia také Jiří Branžovský. Z narativních pramenů totiž ostře prosvítá jeho napjatý vztah s gymnaziálním učitelem matematiky, profesorem Fírou: *„S lítostí vzpomínám na ty protivné škamny gymnasia. Jen na jednoho vzpomínám s ,větší ještě láskou‘ – na Fíru! (...) Však proň také jednou přijde den odplaty, přijde den pomsty. On to byl, jenž mi otravoval soustavně ta hezká léta a bral*

⁴² AMP, f. Státní gymnázium Plzeň, hl. katalog I. A třídy škol. roku 1909/10, sign. 15d42, s. 4.

⁴³ Tamtéž, hl. katalog VIII. třídy škol. roku 1916/17, sign. 15d49, s. 22; dále ARJB, vysvědčení na odchodnou z 9. 12. 1916.

⁴⁴ AMP, f. Státní gymnázium Plzeň, hl. katalog V. třídy škol. roku 1913/14, sign. 15d46, s. 3.

⁴⁵ Tamtéž, hl. katalog VI. třídy škol. roku 1914/15, sign. 15d47, s. 2.

⁴⁶ Stanislav Sousedík (1897-1974) pobýval na plzeňském státním gymnáziu v letech 1908-1913. Po kvintě pokračoval ve studiu na dělostřelecké kadetní škole v Traiskirchen bei Baden a měl nakročeno k důstojnické kariéře. Blíže Sousedík, Stanislav: *Svět, ve kterém jsem žil*. Praha 2014, s. 40nn. Zapsal se taktéž do politického povědomí: ve 30. letech založil a vedl nacionální Hnutí za nové Československo, posléze promlouval z pozice předního ideologa nástupnické organizace Vlajka. Blíže Nakonečný, Milan: *Vlajka. K historii a ideologii českého nacionalismu*. Praha 2001, s. 316-317.

vší chuť ke vší práci.“⁴⁷ Jistě se naopak těšil z přátelství navázaného se spolužákem Václavem Kropáčkem, které přetrvalo až do dospělosti.⁴⁸ V roce 1914 vypuknuvší světový konflikt se však neodbytně vkrádal také do školních tříd a bylo pouze otázkou času, kdy oba pohlčí válečné soukolí.⁴⁹

Když po vyhlášení červencové mobilizace zabrala armáda značnou část budovy vzdělávacího ústavu stojícího na tehdejší Husově třídě,⁵⁰ Branžovský pohotově následoval výzvu ředitelství gymnázia, které nabádalo studenty k prázdninové výpomoci ve vojenských lazaretech. Asistoval rovněž při transportu do Plzně přivážených zraněných vojáků. Vedl si svědomitě, jeho jméno je pochvalně zmíněno v pravidelné gymnaziální ročence.⁵¹ Státní moc měla pochopitelně značný zájem, aby se dospívající chlapci, soustavně podněcovaní k rakouskému dynastickému patriotismu, aktivně zapojovali do válečného úsilí. Na základě výnosu c. k. ministerstva kultu a vyučování proto od října 1915 započala ve školách povinná vojenská příprava mládeže, tzv. junobrana. Účastnili se jí, Branžovského nevyjímaje, všichni zdraví a tělesně zdatní žáci starší 16 let.⁵² Sestávala z teoretické (přednáškové) a praktické (výcvikové) části, přičemž povely byly vydávány v německé řeči. Junobrana měla budoucí brance zdokonalit v pohybových dovednostech, naučit různým pořadovým a pochodovým cvičením, jakož i vojenskému

⁴⁷ ARJB, dopis Jiřího Branžovského rodičům do Plzně z 22. 11. 1917.

⁴⁸ K Branžovského blízkým vrstevníkům z gymnaziálních lavic patřili rovněž později světově uznávaný zakladatel kosmického práva docent Vladimír Mandl (1899-1941) či proslulý egyptolog profesor Jaroslav Černý (1898-1970).

⁴⁹ Václav Kropáček (1898-1943) nemohl tušit, že válka a armáda poznamenají takřka celý jeho další život. Poté, co na italské frontě upadl do zajetí, vstoupil do čs. legií a stal se velitelem proslulé výzvedné roty Astico. Ve vojenské kariéře pokračoval i v meziválečném Československu. Dosáhl hodnosti podplukovníka Hlavního štábu a po březnové okupaci se jako čelný představitel Obrany národa a blízký spolupracovník předsedy protektorátní vlády generála Aloise Eliáše aktivně účastnil i druhého odboje. V prosinci 1939 však neunikl vlně zatýkání a po čtyřech letech káznice byl nacisty popraven v Dráždanech. Blíže Láník, Jaroslav a kol.: *Vojenské osobnosti československého odboje 1939-1945*. Praha 2005, s. 153-154; dále Kopecký, Lukáš: Božena Kropáčková – neobyčejný osud obyčejné ženy. *Paměť a dějiny. Revue pro studium totalitních režimů*, roč. 7 (2013), č. 4, s. 86-96.

⁵⁰ AMP, f. Státní gymnázium Plzeň, kronika školy (1877-1950), sign. 15d56, s. 317.

⁵¹ *Výroční zpráva c. k. českého vyššího gymnasia v Plzni za školní rok 1915/16*. Plzeň 1916, s. 10.

⁵² AMP, f. Státní gymnázium Plzeň, kronika školy (1877-1950), sign. 15d56, s. 337-338; dále *Výroční zpráva c. k. českého vyššího gymnasia v Plzni za školní rok 1915/16*. Plzeň 1916, s. 55.

pořádku, kázni a poslušnosti.⁵³ Součástí projevů oddanosti trůnu úzce svázaného s katolickou církví byly i pravidelné nedělní bohoslužby, které museli gymnazisté povinně navštěvovat.⁵⁴ Branžovský, potažmo Branžovští pojímali víru úměrně ke konvencím a cítění tehdejšího českého měšťanstva, nevymykali se v dodržování hlavních církevních festivit. Rozhodně nelze hovořit o jakkoliv nad formální rámec neobvyklé či dokonce zaslepené zbožnosti.⁵⁵

Události nabraly rychlý spád s příchodem roku 1916. Ještě jako student septimy byl Jiří Branžovský v dubnu⁵⁶ shledán domobraneckou odvodní komisí způsobilým ke *službě se zbraní* a 11. května 1916, dva měsíce před svými osmnáctými narozeninami, narukoval.⁵⁷ Středoškolští studenti se po doplňovací zkoušce u příslušného sborového velitelství mohli sami rozhodnout, k jakému druhu vojska nastoupí. Navzdory obavám rodičů padla Branžovského volba na elitní bojový útvar rakousko-uherské pěchoty, 22. prapor polních myslivců (K. u. k. Feldjägerbataillon Nr. 22).⁵⁸ V půli července už psal „*dětským, nevypsáným a nestabilizovaným rukopisem*“ první řádky ze školy pro jednoroční dobrovolníky (Einjährig-Freiwilliger Schule) v Benešově.⁵⁹ S náročnými podmínkami praktického výcviku se zpočátku nesmiřoval lehce: „*Bylo děsné horko a prachu jsem se nalokal až hanba. Měl jsem a mám ještě teď nohy celé bolavé, krom toho se spalo jen na slámě; blechy nás mohly sníst. Den co den cvičení. (...) Jsem jako ubit. A vyhladovělý! Už se mi stýská po Vás a po Plzni! Je to zde děsný život; takové hnízdo.*“⁶⁰ Benešov ovšem zůstal jeho „útočištěm“ jen krátce. Po absolvování všech předepsaných kurzů ze služebního řádu, terénní výuky a taktiky (Dienstreglement für Infanterie und Jägertruppen, Terrain-Lehre und Taktik) obdržel studijní dovolenou, aby dokončil střední školu. Od 13. října 1916 byl dodatečně zapsán do osmého ročníku gymnázia a připravoval

⁵³ Blíže Řeháček, Karel: Dopady války na každodenní život obyvatelstva Plzně a okolních obcí (1914-1918). In: *Minulostí západočeského kraje*, roč. 42 (2007), s. 285.

⁵⁴ Srov. Sousedík, Stanislav: c. d., s. 47.

⁵⁵ Rozhovor s Evou Kozákovou. Praha 3. 10. 2011, tazatel Zdeněk Beroun.

⁵⁶ *Český deník*, roč. 5 (52), č. 94, 4. 4. 1916, s. 2, „Svolávací vyhláška“.

⁵⁷ AMP, f. Státní gymnázium Plzeň, kronika školy (1877-1950), sign. 15d56, s. 339-340.

⁵⁸ Vojenský ústřední archiv (VÚA), f. Kvalifikační listiny, složka Jiří Branžovský (11. 7. 1898). K historii této formace blíže Heinzl, Anton: *Das ehemalige egerländer Feldjägerbataillon Nr. 22 im Weltkriege 1914-1918*. Reichenberg 1935.

⁵⁹ *Rodinná kronika Erazym–Schmerhovský–Fabian–Branžovský*, s. 28.

⁶⁰ ARJB, dopis Jiřího Branžovského rodičům do Plzně z 2. 9. 1916.

se k závěrečným otázkám z českého a latinského jazyka, vlastivědy a matematiky.⁶¹ Traduje se historka s již zmíněným profesorem Fírou.⁶² Ten se prý v předvečer zkoušky dospělosti nechal v jedné z plzeňských kaváren slyšet, že neoblíbeného studenta řádně potrápí a dokonce vyzradil, jaké matematické zadání mu nazítří předloží. Souhrou náhod ale u vedlejšího stolu seděl známý Branžovského otce, který si příklad poznamenal, a „*tak se Jirka mohl připravit a pana profesora převézt*“.⁶³ Maturitu složil 9. prosince 1916 *většinou hlasů*.⁶⁴

Začátkem roku 1917 byl coby čerstvý abiturient přidělen k vojenskému tranzitnímu oddělení (Exhibitenführer der Transenen-Abteilung) do Českých Budějovic, kde pomáhal organizovat odjezdy bojových formací do pole. O zdejších poměrech už referoval o poznání příznivěji: „*Drazí rodiče! Konečně jsem našel byt a zbavil se lišeje. Je tam pianino, elektrické světlo a všemožný comfort. Je to děsně blažený pocit, když se mohu při mytí do syta vyšplouchati ve vodě.*“⁶⁵ Odtud pak 9. června 1917 zamířil s 2. pochodovou rotou (2. Marschkompagnie) 29. pochodového praporu (29. Marschbataillon) přes Linec, Saalfelden a Innsbruck na italské bojiště. Cílová stanice – jihotyrolské Civezzano⁶⁶ – byla obec v horském údolí Valsugana skýtající přívětivé zázemí: „*Byt zde máme velice hezký. Starý patricijský dům, takřka palác, a u něj veliká zahrada. Zde už zrají třešně, mandloně kvetou a svahy hor jsou takřka jediná vinice. Bydlíme dva jednoráčáci v roztomilém pokojíku. Postele máme, dvě skříně, dva stoly, tři židle, umývadlo a – bož se světe – i noční vázu!!! Kdo dá víc!?! Víno zde je levné a dobré, ba móc a móc dobré. Hor je zde dost a dost.*“⁶⁷ Branžovský byl v hodnosti podmyslivce (E. F. Unterjäger)⁶⁸ zařazen do úderného praporu 11. armády (Sturmbataillon der

⁶¹ AMP, f. Státní gymnázium Plzeň, hl. katalog VIII. třídy škol. roku 1916/17, sign. 15d49, s. 22; dále tamtéž, protokoly o maturitních zkouškách (1900-1918), sign. 15d54, nestr.

⁶² Je třeba dovysvětlit, že se nejednalo o skutečné příjmení. Branžovský takto přezdíval c. k. suplujícímu učiteli matematiky a deskriptivní geometrie Josefu Dvořákovi.

⁶³ *Rodinná kronika Erazym–Schmerhovský–Fabian–Branžovský*, s. 28-29.

⁶⁴ AMP, f. Státní gymnázium Plzeň, kronika školy (1877-1950), sign. 15d56, s. 345; dále ARJB, vysvědčení dospělosti Jiřího Branžovského z 9. 12. 1916; dále *Výroční zpráva c. k. českého vyššího gymnasia v Plzni za školní rok 1917/18*. Plzeň 1918, s. 20.

⁶⁵ ARJB, dopis Jiřího Branžovského rodičům do Plzně z 8. 3. 1917.

⁶⁶ Vzdálené asi 10 km východně od Tridentu.

⁶⁷ ARJB, dopis Jiřího Branžovského rodičům do Plzně z 12. 6. 1917.

⁶⁸ Nejnižší poddůstojnická hodnost odpovídající u řadové pěchoty hodnosti desátníka.

k. u. k. 11. Armeje); stal se příslušníkem 3. čety (3. Zug) v 1. úderné rotě (1. Sturmkompanie).⁶⁹ Ta dlela v těsném sousedství frontové linie – v předválečném lázeňském středisku Levico, kde sídlil i štáb praporu: „*Město je městem kontrastů, jako ten celý kraj je krajem kontrastů a neuvěřitelných věcí. Je dost veliké, východní a západní část je výstavná, zato uvnitř je spousta trosek, následky to dřívějších leteckých útoků. Leží v rozléhlé rovině a západně od nás je veliké jezero. Rovina je obklíčena velikými kopci. Silnice, jež prochází naší stanicí, je tepnou horečného života. Naše ubikace je právě v ulici, jíž prochází tato silnice, a tu nemáme ani klidný spánek, stále jen věčný rachot automobilů, zas dunění bubnové palby z fronty, od níž jsme jen asi 2 hodiny cesty (pěšky) vzdáleni, a aeroplánů, jež tu stále, zvláště když je čistý vzduch, létají.*“⁷⁰ Zatímco u Branžovského domovského útvaru bylo národnostní zastoupení takřka paritní,⁷¹ zde se etnická skladba mužstva o poznání různila: vedle Němců a Čechů sloužili v prvním útočném sledu 11. armády také Slovinci, Chorvati, Bosňáci či Rumuni.

Úderné oddíly procházely specifickým výcvikem, způsob boje a nadmořská výška kladly na combatanty mimořádné psychické i fyzické nároky: „*My jsme zcela odlišní od ostatní armády, nejsme totiž stále v zákopech, nýbrž setrváváme ve své etapní stanici, pohotovi kdykoliv k dopravě do zákopů k podnikům útočným. Jakmile jsou skončeny, jedem opět do své stanice zpět. S naší činností souvisí a z ní vlastně vyplývá naše výzbroj. Já, jako velitel patrole [hlídky] o desíti mužích, mám ocelovou přilbu, revolver, svítící pistolí, ruční granáty a elektrickou lucernu. Druzí v patrole mají místo revolveru karabinu. Kvůli dodání odvahy fasujeme před každou akcí rum. Hlavní je ‚holt‘ to, že zde alespoň bydlíme slušně pod střechou. Jinak to ovšem není žádný ‚med‘, krmí Vlchy dynamonem a podobnými ‚prášky‘ a sám si také někdy případně nechá ‚nabít střevo‘ střepinami granátů.*“⁷² Ráz místní krajiny vnutil vojenskému konfliktu poziční charakter, jen s mizivými výhledy na územní zisky. Za cenu značných lidských a materiálních ztrát se úporně bojovalo o obtížně přístupné vrcholy horských štítů, které střídavě přecházely

⁶⁹ VÚA, f. Kvalifikační listiny, složka Jiří Branžovský (11. 7. 1898).

⁷⁰ ARJB, dopis Jiřího Branžovského rodičům do Plzně z 23. 7. 2017.

⁷¹ Podle údajů z roku 1914 tvořili 22. prapor polních myslivců z 50% Němci, ze 49% Češi, 1% pak ostatní národy. *Österreich-Ungarns bewaffnete Macht 1900-1914*. Dostupné online z: <http://www.mllorenz.at>.

⁷² ARJB, dopis Jiřího Branžovského rodičům do Plzně z 30. 7. 1917.

do rukou té či oné z válčících stran. Náhlé výpady útočných jednotek byly často předzvěstí blížících se ofenzív: „*Ty podniky, čili ‚akce‘ jsou dvojího druhu: denní a noční. Denní jsou s dělostřeleckou přípravou a noční jsou bez ní a na způsob přepadu. V obou případech vnikneme do zákopu a pomocí ručních granátů ho ‚svinujeme‘ po délce. Nejsem ale bez jiné pomoci. Máme také vrhače min a podobné stroje, jež nám pomáhají vydatně.*“⁷³

Branžovský se po celou dobu svého italského nasazení přirozeně živě zajímal o aktuální situaci v Čechách. Rodiče mu proto podle možností pošli pošty – zprvu každý den (!), později několikrát týdně – odesílali český tisk; obvykle noviny *Národní politika* a *Národní listy*. Zprávy z „domácí fronty“ poznamenávaly stále tíživější dopady třetího válečného roku. Také Plzeňsko sužoval kritický nedostatek základních potravin a dalšího zboží běžné denní potřeby: „*Ani si nedovedeš představit jak jsme bujni, div že neřičíme; dnes jsme měli v polévce oves! Bůh ví nač ještě dojde.*“⁷⁴ „*Celý měsíc jsme nedostali žádný cukr a teď bude zas o 1/4 kg na osobu méně – všeho ubývá, není sůl, sirky, ocet, cibule, korespondenční lístky a tuky vůbec nejsou.*“⁷⁵ Prudký nárůst cen, podvýživa a kolabující zdravotní péče vedly k šíření infekčních chorob, epidemií tuberkulózy, pravých neštovic, břišního tyfu či úplavice.⁷⁶ Projevy nevole obyvatel ocitnuvších se na pokraji bídy nabývaly na intenzitě. Jak v nejednom z rozhovorů zmínila dcera Eva Kozáková, zanechalo sugestivní líčení následujícího zážitku v Branžovského paměti výrazný antisemitský otisk: „*Milý Jirko! Dnes Ti mohu zase jednou napsati novinky, o kterých se snad v novinách ani nedočeš. Včera [13. srpna 1917] jsme dostali asi tak přibližně pojem jak vypadá pogrom. Celý čas již stály ohromné fronty na mouku a místo bílé dostali buď černou a kukuřičnou anebo vůbec žádnou. Včera ke druhé hodině požírala na balkoně svého bytu v Jungmannově třídě proti Waldekovům žena Weinfeldova bílé buchty a dráždila tak čekající frontu; když pak na lidi udělala dlouhý nos, vrhli se tito do bytu a vydrancovali ho, že tam vůbec nic nezbylo – to byl začátek. Současně vyplenili vedle*

⁷³ Tamtéž, dopis Jiřího Branžovského rodičům do Plzně z 11. 7. 1917.

⁷⁴ Tamtéž, dopis od rodičů z Plzně z 12. 8. 1917.

⁷⁵ Tamtéž, dopis od rodičů z Plzně z 30. 10. 1917

⁷⁶ Blíže Řeháček, Karel: Sociální důsledky války a jejich projevy v Plzni v letech 1914-1919. In: *Minulostí západočeského kraje*, roč. 41 (2006), s. 273-281.

*obchod Guttensteina, vytloukli okna u aprovisace a u Waldeků, odkud byli drážděni.*⁷⁷ Pouliční násilnosti páchané rozlíceným davem tím však zdaleka nebraly konce. Za obět živelnému rabování padly toho dne desítky obchodů převážně židovských majitelů, načež okresní hejtmanství reagovalo vyhlášením stanného práva; v Plzni a přilehlém okolí zasahovalo četnictvo, k obnovení pořádku byla přivolána také armáda – oddíly zde dislokovaného uherského pěšího pluku.⁷⁸ Místním orgánům státní správy se řadou bezpečnostních opatření vbrzku podařilo zamezit eskalaci napětí i novým odvetným útokům vůči židovským prodejcům, jež by mohly vyústit ve skutečné krveprolití.⁷⁹ Třebaže pozadí srpnových nepokojů nebylo v dobovém denním tisku otevřeně akcentováno, nalezla naléhavá výzva uveřejněná v *Českém deníku* bezpečně svého adresáta: „*Žádáme (...) s plnou rozhodností, aby ti, kdož v ohledu výživovém si lépe stojí, uvarovali se všeho, čím by strádající lid ještě více podráždili. Dnes dráždí lid nejen blahobyt, nýbrž i dostatek, jestliže se okázale jemu ukazuje. Z provokací vznikají vždy neblahé následky. Rozhořčení se šíří jako lavina a postihuje pak i nevinné. Následky toho odnáší veškerá veřejnost.*“⁸⁰

Přes nedobré sociální poměry přilepšovali rodiče pravidelně Branžovskému penězi,⁸¹ potravinovými balíky (zvláště úpěnlivé byly prosby o zásilky tabáku a cigaret), šactvem i hygienickými potřebami. Morální posilou mu měly být opakované matčiny pobídky k rozvaze a sebekázni: „*Bud' jen hodný, konej svědomitě svou povinnost a ostatní*

⁷⁷ ARJB, dopis od rodičů z Plzně ze 14. srpna 1917.

⁷⁸ Blíže Řeháček, Karel: Hladové a protidrahotní bouře na Plzeňsku během války a po vzniku Československé republiky (1917-1919). In: *Minulostí západočeského kraje*, roč. 40 (2005), s. 187-190.

⁷⁹ K antisemitsky zabarvenému kolektivnímu násilí docházelo na mnoha dalších místech monarchie. Podobně jako v Plzni bylo důsledkem vyostřených sociálních konfliktů a válkou aktivizovaných protizidovských stereotypů: reálných situací i smyšlených představ, kterak majetní Židé bezohledně profitují (lichvou, „keřasením“ aj.) na úkor těžce zkoušené majoritní společnosti. Srov. Konrád, Ota – Kučera, Rudolf: *Cesty z apokalypsy. Fyzické násilí v pádu a obnově střední Evropy 1914-1922*. Praha 2018, s. 207nn.

⁸⁰ *Český deník*, roč. 6, č. 221, 14. 8. 1917, s. 1, úvodník „*Varovný hlas*“.

⁸¹ Aby posílil rodinný rozpočet, přijal Josef Branžovský od září 1915 místo vedlejšího učitele zpěvu a správce hudební sbírky v plzeňském dívčím lyceum. O rok později začal vyučovat rovněž na synově mateřském gymnáziu. *Devátá výroční zpráva dívčího lycea král. města Plzně za školní rok 1915/16*. Plzeň 1916, s. 88, 90; dále *Výroční zpráva c. k. českého vyššího gymnasia v Plzni za školní rok 1916/17*. Plzeň 1917, s. 7, 10.

*s Boží pomocí se snad taky nějak upraví. Musíme doufat v lepší časy! (...) Měj se dobře, můj drahý, zlatý kluku, víš, že jsi moje všecko a snaž se, jak můžeš – je mnoho pravdy v tom, že ‚Každý je sám svého štěstí strůjce‘, tak se dle toho říd’.*⁸²

Nedlouho poté, co na tyrolské frontě utichly prudké, avšak bezvýsledné boje o horský masiv Monte Ortigara,⁸³ utrpěl Jiří Branžovský při jednom z útočných přeпадů zranění levé nohy. Přelom měsíců srpna a září 1917 tak strávil v polní nemocnici (K. u. k. Feldspital Nr. 1112) a v následné rekonvalescenci: *„Bydlím v Kurhotelu na břehu krásného a velkého horského jezera, jež ‚složeno je v klínu modrých hor, jak děcko v klíně matky‘ (Čech), na němž se projíždím a v němž chladím žár zdejšího slunce (...) Je to hezké, když se jezero, bičováno větrem vlní, a u břehu to šumí jak mořský příliv; je to zvlášť hezké, vyjet s jolou na širou vodu a nechat se kolébat vlnami.*“⁸⁴ Úspěšná léčba předešla trvalým následkům. Zprávu o tom však raději vyslal k domovu až s dostatečným odstupem: *„Na akci, když to už moc bouřilo a tráslo nervy, tu jsem se už loučil se vším – no – a přec to skončilo dost dobře. Na kotníku mám už jen strup – víc nic – zbude as jizva, no, jen když je to pouze na noze, tak to nic nedělá. A kulhat snad také nebudu.*“⁸⁵ Když se 22. září 1917 vracel zpět vstříc válečné realitě,⁸⁶ čekalo jej povýšení do hodnosti kadet-aspirant (Kadett-Aspirant).⁸⁷ V rámci nově nabytých pravomocí mu byla svěřena „slovinská“ četa ve 3. úderné setnině (3. Sturmkompanie).⁸⁸

Část své cesty Velkou válkou zachytil Branžovský také ve frontovém deníku.⁸⁹ Na rozdíl od rodinné korespondence přenášené polní poštou (Feldpostkarte) – podléhající

⁸² ARJB, dopis od rodičů z Plzně, b. d.

⁸³ Šlo o krvavý třítydenní střet rakousko-uherských a italských horských sborů z června 1917, který vešel do historie jako bitva na Planině sedmi obcí. Blíže Glaise-Horstenau, Edmund von: *Österreich-Ungarns letzter Krieg 1914-1918*, Sechster Band, Das Kriegsjahr 1917. Wien 1936, s. 193-210.

⁸⁴ ARJB, dopis Jiřího Branžovského rodičům do Plzně z 11. září 1917.

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ Tamtéž, dopis Jiřího Branžovského rodičům do Plzně z 22. září 1917.

⁸⁷ Poddůstojnická hodnost odpovídající u řadové pěchoty hodnosti šikovatele.

⁸⁸ ARJB, dopis Jiřího Branžovského rodičům do Plzně ze 7. listopadu 1917. Mezitím vojna dostihla také mladšího bratra Josefa, který od 5. září 1917 figuroval v seznamech mužstva pražského 8. zeměbranceckého pluku. Službě v poli se ovšem se štěstím vyhnul, brzy byl totiž jako vyučený fotograf převelen do fotoateliéru tiskové kanceláře při ministerstvu války ve Vídni. ARJB, dopisy od rodičů z Plzně z 5. 9., 11. 10. a 14. 11. 1917.

⁸⁹ Zápisky vedené od 30. září do 19. října 1917 čítají 29 nestránkovaných listů.

přísné vojenské cenzuře a vázané ohledy k blízkým – se v deníkových záznamech nerozpakoval dát průchod bezprostředním emocím: „*Ticho a slabá mlha. Každý vyfasoval půl litru rumu. V 7 h jsme vyšli, či vlastně vyřítili se Raser šluchtou [soutěskou]. Vzhůru na Passo della Lazza. Leutnant [poručík] Čizmaš si zlámal v koleně levou nohu a rozštípil pangli [?]. Musil jsem převzít vedení, ale ta pakáž rumunská udělala ,kehrť [čelem vzad] a utekla. Zůstala mi jen patrola, i ta chtěla utéct. Musil jsem sám ustát v tom koňském ohni [palbě]. Sotva jsme vnikli do grabu [zákopu] a dorazili ke kaverně [skalnímu úkrytu], spustili Emani [Italové]⁹⁰ takový hnusný oheň s pušek a mitrail-leus [kulometů], že mi z patroly zbyl jen korporal [desátník] Csoro. A pak se utíkalo. Sjeli jsme těch 500 m za okamžik. Celou tu cestu jsme vlekli Čizmaše.“⁹¹*

Vyšší hodnost přinášela Branžovskému nezanedbatelné výhody – mohl se stravovat v důstojnické jídelně či užívat volného pohybu mimo službu. Ten čas si nezdíka krátil hrou na klavír a nácvikem sborového zpěvu s vojáky ze své jednotky: „*Slovinci jsou hodní hoši a výborní zpěváci, bohužel musím doznat, že zpívají mnohem lépe než Češi; zpívají čtyřhlase a s velikým procítěním.*“⁹² Současně ale zakusil přezíravost a ústrky plynoucí z nedůvěry, kterou velící, z většiny německý sbor choval k vojákům podřízených národů monarchie: „*U brigády hejtman Proksch sestavil brandlegerpatroly [požární hlídky]. Mně dal úlohu shromažďovati zajatce. Holomek. Teď vím od Čizmaše, že se mne bojí jako Čecha. A tak mi chce zkazit postup a vyznamenání! Mizera!!!!!!!!!!*“⁹³ Jeho ranou reflexi privilegovaného němectví tak do značné míry utvářela negativní válečná zkušenost. Odhlédneme-li však od narůstající národnostní tenze,⁹⁴ již se oficiální

⁹⁰ Ve vojenském žargonu označení pro Alpiny – příslušníky italských horských jednotek.

⁹¹ ARJB, zápis z frontového deníku ze 17. 10. 1917, nestr.

⁹² Tamtéž, dopis Jiřího Branžovského rodičům do Plzně ze 7. 11. 1917.

⁹³ Tamtéž, zápis z frontového deníku z 16. 10. 1917, nestr.

⁹⁴ K jejím historickým souvislostem a charakteru blíže Rajlich, Jiří: *Příslušníci rakousko-uherského letectva z českých zemí*. Disertační práce. Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Ústav světových dějin. Praha 2018, s. 169-170.

propaganda snažila v zájmu efektivního vedení války všemožně zastírat,⁹⁵ přistupoval Branžovský k vojenské službě především jako k nevyhnutelnému závazku. „*Je to blbství,*“ podotknul na adresu blízkého spolubojovníka Motla, který v září 1917 dobrovolně přeběhl k nepříteli.⁹⁶ „*Obraz českého vojáka, jenž válkou není nadšen, ale plní svou povinnost, i když se jemu a jeho národu děje ze strany Němců, Maďarů, vedení armády a rakouského státu krivda*“⁹⁷ zároveň rezonoval s Branžovského vrozenou ctižádostí, vštěpovanými zásadami i jeho mládím, jež vytrvale vzdorovalo tragice doby: „*Je to zlé, ale nedá se nic dělat. Pomalu i zapomenu, jak kdysi vypadal člověk. Pro mne teď pozůstává z řemenů, železa, a jeho hlava má ocelovou leb, vyvalená žabí, slidová kukadla a gumový rypák. Hudba teď pozůstává ze samého sykotu, praskotu, bouchání a ran ve všech toninách a silách. Je to leckdy komické. A smutek? Ten necháme stranou. Humor sic trochu páchne stuchlinou, ale přec je lepší než nějaké vzdechy a naříkání. Hlavní zásluhu na tom má naše filosofie: ,Nějak bylo – nějak bude.*“⁹⁸

Začátkem února 1918 obdržel Jiří Branžovský – důstojnický zástupce a nově též instruktor v učebném kurzu 11. armády (Sturmlheerkurs der k. u. k. 11. Armees) – zdravotní dovolenou.⁹⁹ Již delší dobu ho totiž trápily vleklé žaludeční potíže a srdeční slabost; možný následek kontuze hrudníku, kterou si přivodil pádem při stavbě lanové dráhy pod pohořím Val Piana v říjnu 1917.¹⁰⁰ Po osmi měsících polní služby na jihozápadní frontě se ocitl v relativně bezpečném „závětrí“ – v Plzni.

⁹⁵ Jedním z běžných způsobů válečné kampaně byla provolání otištěná na předních stránkách sdělovacích prostředků: „*Kdo měl příležitost studovati jednotlivé národnosti našeho mocnářství v poli, shledal k největší své radosti, že pro c. a k. armádu není národnostních otázek. Ať Češi či Němci, ať Maďaři neb Chorvati, ať Slovinci neb Italové, v poli jsou si všichni rovni a jen jediná myšlenka, jedna společná idea naplňuje důstojnický sbor a mužstvo (...) Za nejtěžších poměrů přemohla vojska našeho mocnářství celý svět nepřátel a ochránila svoji drahou vlast před vpádem asiatských hord. Byl by se tento mohutný čin podařil, kdyby bylo v armádě národnostních třenic? Nikoli a nikdy!*“ Český deník, roč. 5 (52), č. 93, 3. 4. 1916, s. 1, úvodník „Úprava národní otázky v c. a k. vojsku“.

⁹⁶ ARJB, zápis z frontového deníku z 6. 10. 1917, nestr.

⁹⁷ Galandauer, Jan: Čeští vojáci ve velké válce a vzájemný obraz Čechů a českých Němců. In: *Obraz Němců, Rakouska a Německa v české společnosti 19. a 20. století*. Praha 1998, s. 89.

⁹⁸ ARJB, dopis Jiřího Branžovského rodičům do Plzně z 22. 11. 1917.

⁹⁹ Tamtéž, dopis Jiřího Branžovského rodičům do Plzně z 9. 1. 1918.

¹⁰⁰ Tamtéž, zápis z frontového deníku z 9. 10. 1917, nestr.

4. Léta univerzitní a spolková (1918-1922)¹⁰¹

K politice „nanečisto“

Soudě dle přerušené korespondence se Jiří Branžovský od předjaří 1918 zotavoval u svých rodičů. Čas si mj. krátil tvůrčím psaním. Plzeňský list *Český deník* záhy anonymně otiskl jeho autorskou prvotinu – do literárního jazyka převedené autentické zážitky z útočné války. Ve fejetonu pojmenovaném „*Na akci*“ žánrově zúročil své dojmy, které vložil do frontového zápisníku.¹⁰² Současně v něm tehdy dozrávalo zásadní životní rozhodnutí. Nehledě na rodinnou uměleckou anamnézu se 23. dubna 1918 – v letním semestru akademického roku 1917/1918 – zapsal ke studiu práv na c. k. české Karlo-Ferdinandově univerzitě v Praze.¹⁰³ Přesto se ani on do budoucna zcela nezřekl múzických ambicí: víme, že ovládal klasickou hru na klavír a zpěv, často a rád bavil blízké okolí svými odlehčenými humornými verši. Zalíbení našel v amatérské fotografii a filmování, léta působil v oblasti kulturní publicistiky; jak bude ostatně ještě připomenuto.

¹⁰¹ Následující text vychází dílem ze studie, kterou jsem pod názvem *Radbuza & Akademický klub – střet mezi „starým“ a „novým“ (z dějin plzeňského studentského hnutí)* prezentoval na mezinárodní vědecké konferenci QUAERE v roce 2018. Její rozšířená verze vyšla ve sborníku *Minulostí západočeského kraje*, roč. 53 (2018), s. 138-149.

¹⁰² „*U setniny je vše nohama vzhůru. Rozdělují se konzervy a ‚cvíbak‘ [suchary], připravují se zavazadla. Zmatek nad zmatek. Tu se hádají Čech s Bosňákem o ‚sandsaky‘ (pobočné torby k nošení ručních granátů), tam zas urostlý a snědý Dalmatinec ochutnává rum, jež právě ‚vyfasoval‘. Učiněný babel [změť] je taková útočná setnina, všemožné národnosti jsou tu zastoupeny. ‚Dritte Sturm (Sturm-Kompagnie) heraus!‘ A již se vše žene ven, nastoupit k odchodu. (...) Naším úkolem je ‚vzít‘ nepřátelské posice, jež jsou na okraji propasti několik set metrů hluboké, jež nás právě dělí od nepřítele. Bude to tvrdý oříšek pro nás, ale důvěřujeme svým hochům. Odpoledne... Jeden vedle druhého, třesouce se zimou, čekáme na setmění se, opření o tvrdé stěny našeho zákopu. ‚Zimno jesti, gospod kadet, Boga mi,‘ stěžuje si mi jeden z Bosňáků. (...) Jsme již na skoku – ‚Achtung – vorwärts!‘ Jakoby na tento povel, okamžitě ztichne zběsílý oheň a jen ve skalách doznívá hromový řev, jen strojní pušky vedou si stále svou. Již se dereme drátěnými záseky, jež zatínají své ostré spáry v naši kůži – bolest necítíme – ‚v před!‘ – čím dřív, tím lépe, nevidím, neslyším, ‚v před!‘ Nový chaos – miny, strojní pušky, ‚plecháče‘ kryjící hlavy nepřátel, zdvižené ruce, blesky z revolverů – jsem jako zpit, ten protivný zápach ekrasitu a jiných výbušnin dráždí čich – odporne nasládlá příchut’ na jazyku. Někdo z mých lidí, nesnažím se uhodnouti kdo, stojí vedle mne, křičí a posuňkuje, nerozumím mu, nezajímá mne to ani. – Postupujeme zcela pravidelně v přestávkách mezi výbuchy našich ručních granátů, tu a tam jakási hmota leží v zákopu, člověk, nikomu ani nenapadne litovati ho. ‚Eh, co, mohlo to trefit také mne.‘“ *Český deník*, roč. 7, č. 59, 12. 3. 1918, s. 3-4.*

¹⁰³ ARJB, vysokoškolský index Jiřího Branžovského – seznam přednášek, s. 1.

Milieu akademické obce mělo nesporně vliv na Branžovského společenský vzestup. Se studiem pak úzce souviselo další přidružené „angažmá“: status vysokoškolačka jej opravňoval vstoupit do některého z krajinských nebo fakultních studentských spolků. Neváhal a bezprostředně po zápisu na právnickou fakultu se přihlásil za činného člena výběrového plzeňského sdružení Radbuza.¹⁰⁴ Byl bez průtahů přijat. Jistě i proto, že příjmení „Branžovský“ předcházela v místních kulturních kruzích dobrá pověst.

„Radbuza“ – Spolek akademiků kraje plzeňského“, jak zněl její oficiální název, byla pro širokou škálu aktivit i početnou členskou základnu¹⁰⁵ považována za nejvýznamnější studentský spolek jihozápadních Čech. Od svého založení roku 1873 upínala pozornost především k osvětové práci: zřizovala venkovské knihovny a čítárny, pořádala umělecké akademie, společenské zábavy, lidové přednášky, divadelní představení. Výtěžek z těchto podniků byl věnován na sociální účely, kupř. k podpoře nemajetných českých studentů. Radbuza výrazně povzbuzovala národní vědomí v etnicky smíšených regionech a v roce 1884 stála u vzniku obranné organizace – Národní jednoty pošumavské.¹⁰⁶ Na rozdíl od řady jiných spolků mohla působit – byť značně omezeně – i během první světové války; její tehdejší zájmová činnost zřejmě nezavdávala záminku k úřednímu zákazu.

Jiří Branžovský se ihned zapojil do spolkové práce, agilním se stal zejména v kulturní sféře. Už 30. dubna 1918 byl na členské schůzi zvolen do zábavního výboru Radbuzy.¹⁰⁷ Zanedlouho však musel opět nastoupit k svému domovskému vojenskému útvaru. Rozkazem ze srpna 1918 byl povolán do Liberce, kde mu připadlo zpracovat podklady k dějinám 22. praporu polních myslivců: „*Mám teď zajímavou práci, rediguji český díl ‚Bataillons-Buchu‘. Je to dost pracné – hlavně překládat z němčiny a pak psát*

¹⁰⁴ Archiv Univerzity Karlovy (AUK), f. Všestudentský archiv, kart. B 260, dopisní kniha „Radbuzy“, s. 21, záznam místopředsedy spolku z 26. 4. 1918 o přihlášce Jiřího Branžovského.

¹⁰⁵ V době Branžovského vstupu zahrnovala 19 čestných, 220 zakládajících, 71 přispívajících a 141 činných členů. *Výroční zpráva „Radbuzy“ Spolku akademiků kraje plzeňského 1917-1918*. Plzeň 1918, s. 28.

¹⁰⁶ Blíže Čadek, Gustav: Skizka k dějinám „Radbuzy“. In: *Výroční zpráva „Radbuzy“, Spolku akademiků kraje plzeňského, ve správním roce 1908-1909*. Plzeň 1909, s. 1m.

¹⁰⁷ AUK, f. Všestudentský archiv, kart. B 383, protokoly měsíčních schůzí „Radbuzy“ v správních rocích 1907/8-26. 6. 1918, nestr.

podle *Gefechts-Berichtů* povídání. ¹⁰⁸ Vzhledem k přetrvávajícím zdravotním obtížím se měl rovněž podrobit přezkumnému lékařskému vyšetření. V dopise rodičům z 23. srpna psal na jejich novou plzeňskou adresu, do Bendovy ulice č. 12: „*Zíttra jedu do Turnova k superarbitraci – doufejme, že to dobře dopadne. Katarrh se mne drží – a já jeho a srdeční neklid rovněž.*“ ¹⁰⁹ Příštího dne byl Branžovský – jistě ke své nemalé radosti – superarbitrační komisí definitivně zproštěn aktivní vojenské služby a určen k pomocným úkonům v zázemí. V září se pak dočkal dodatečného povýšení na praporčíka (Fähnrich). ¹¹⁰

Pobyt v Liberci byl pro Branžovského památným také z jiného důvodu. Právě zde jej totiž zastihlo spontánní vyhlášení československé samostatnosti a rozpad rakousko-uherské monarchie. V tomto převážně německém městě se stal na sklonku Velké války očitým svědkem mnohdy vyhrocených nacionálních vášní a strategií: „*Zdejší bodří ,súsedí‘ se děsně rozčilují nad ,tschechische Frechheit‘ [českou drzostí] a soptí oheň a síru na nás; den co den mají ted‘ ,Volkstagy‘ [lidové sjezdy] a ,Versammlungy‘ [shromáždění], kde žádají, aby připadli k ,velikému Vaterlandu‘ [Německému Rakousku], kteréžto zbožné přání ovšem sotva dojde splnění.*“ ¹¹¹

Znovu ve vojenském

V atmosféře všeobecné euforie a okázale projevovaného „nalezeného“ vlastenectví se Branžovského účast v nastalé maďarsko-československé válce o Slovensko ¹¹² jevila zcela samozřejmou. Již na samém počátku tohoto konfliktu, 30. října 1918, se hlásil do zbraně u 7. dragounského pluku ve Staré Boleslavi. ¹¹³ Předepsaná

¹⁰⁸ ARJB, dopis Jiřího Branžovského rodičům do Plzně z 19. 8. 1918.

¹⁰⁹ Tamtéž, dopis Jiřího Branžovského rodičům do Plzně z 23. 8. 1918.

¹¹⁰ VÚA, f. Kvalifikační listiny, složka Jiří Branžovský (11. 7. 1898).

¹¹¹ ARJB, dopis Jiřího Branžovského rodičům do Plzně z 24. 10. 1918.

¹¹² Po 28. říjnu 1918 připadly bývalé Horní Uhry československému státu. Toto území si však stále nárokovalo Maďarsko, které k prosazení své vůle neváhalo použít vojenskou sílu. Jeho ozbrojené jednotky rychle obsadily slovenské pohraniční oblasti a začaly pronikat hlouběji do vnitrozemí. Na pomoc Slovensku byly proto vyslány mobilizované posádky z Čech a dobrovolnické oddíly tvořené převážně Sokoly. „Domácí vojsko“ postupně posilovaly útvary vracující se z fronty a zejména příslušníci čs. legií z Itálie a Francie. Srov. Klimek, Antonín – Kubů, Eduard: *Československá zahraniční politika 1918-1938. Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů*. Praha 1995, s. 22, 26.

¹¹³ VÚA, f. Kvalifikační listiny, složka Jiří Branžovský (11. 7. 1898).

loajalita, tak jak ji chápal jako poddůstojník c. a k. armády „*pamětliv pouze příkazu zděděné věrnosti*“,¹¹⁴ se nyní proměnila v pocit individuální odpovědnosti vůči ohroženému státu v zájmu uhájení jeho územní integrity. Byl to zároveň výraz Branžovského rostoucího národního uvědomění a sebevědomí, na čemž měla významný, ne-li určující podíl matka Milada: „*Drahý Jiříku! Co Ti mám psát? Je nám ještě jako ve snu. Ač jsme to stále čekali, ač jsme věděli, že naše spravedlivá věc musí zvítězit, přišlo to přec jen náhle, takřka přes noc a ohromilo nás to (...) doufám, že všechno to štěstí, které náš národ potkalo, bude Ti vzpruhou a posilou pro Tvou další práci, studium a sebevzdělávání, a že budeš též se zdvojenou chutí pracovat k tomu, aby z Tebe byl hodný syn své vlasti. Jen vážným být, Jiříku, a vážně se každého úkolu ujmout, jen svědomitě a vážně konat svou povinnost, teď jsi českým vojákem a sloužíš své vlasti! Ať nadšení a láska k ní vede vždy Tvé myšlenky i činy! Opatruj Tě Bůh!*“¹¹⁵

V listopadu 1918 vykonal Jiří Branžovský ve Staré Boleslavi přísahu Československé republice a odjel s jízdní švadronou do moravských Kunovic. V sousedním Uherském Hradišti sídlilo toho času velitelství čs. vojsk na Slovensku, k němuž byl 6. prosince přidělen jako kurýr. Osobní postřehy, které přinášel ze slovenského území, dokreslují složitost popřevratové doby: „*Trávím svůj čas většinou v sedle a na lokomotivách. Byl jsem již v Žilině, Piešťanech, Trnavě, Lipotváru (Leopoldově). Je to namáhavé, leč člověka by ta dřina těšila, kdyby nepozoroval různé věci, jež musí rozesmútnit.*“¹¹⁶ „*Poměry zde na Slovensku jsou tak žalostné, že člověk skutečně trne jak bude později! Lid je úplně neuvědomělý, nevzdělaný, surový a zbabělý. ‚Sloboda‘ je mu privilegiem loupiti, drancovati a krásti dle chuti. A naši vojáci nejsou lepší. Jdou ‚pomoci bratřím Slovákům‘ a zatím jdou ‚si pomoci‘. Kradou a loupi stejně jedni jako druzí. Jedinou oasou v té mravní poušti jsou legionáři, kteří jsou skutečně ideál vojáků.*“¹¹⁷

Právě díky frontovým zkušenostem a příkladné bojové morálce legionářského armádního sboru, který zatlačil Maďary zpět za mezinárodně vytyčené hranice, se

¹¹⁴ Galandauer, Jan: c. d., s. 89.

¹¹⁵ ARJB, dopis od rodičů z Plzně z 1. 11. 1918. Podtrženo dle originálu.

¹¹⁶ Tamtéž, dopis Jiřího Branžovského rodičům do Plzně z 10. 12. 1918.

¹¹⁷ Tamtéž, dopis Jiřího Branžovského rodičům do Plzně z 9. 1. 1919.

Slovensko koncem ledna 1919 dostalo pod československou kontrolu.¹¹⁸ Branžovský byl na vlastní žádost v měsíci únoru uvolněn z vojenské služby, aby pokračoval v přerušené univerzitní docházce, přičemž návštěva povinných přednášek *prvého oddílu studijního* (tj. za uplynulé zimní „válečné“ období) mu byla ministerským předpisem prominuta.¹¹⁹ Ještě během plnění úkolů u velitelství armádní skupiny v Malackách se svěřil s budoucími plány: „*Přemýšlel jsem poslední dobou o svém studiu a rozhodl jsem se následovně: Zůstanu v Plzni a tam budu dřít na státnici, kterou složím během [letního] semestru. Zatím snad bude zřízeno orientální (diplomatické) oddělení právnické fakulty a tam bych pokračoval, protože myslím, že pro mne a můj charakter by se diplomatická dráha hodila. Chci se také učit angličtině a francouzsky, a v italštině se zdokonaliti. Těším se již domů, abych mohl pracovati.*“¹²⁰ Rodiče pochopitelně přivítali tato jeho předsevzetí s neskrývaným potěšením.

Souběžně s přípravou na I. státní zkoušku (historickopravní, tj. z dějin práva), kterou úspěšně absolvoval 5. května 1919,¹²¹ se Branžovský znovu zapojil do studentského spolkového života. Podílel se na revizi lidových knihoven¹²² a v rámci dramatického odboru Radbuzy společně s dalšími kolegy nazkoušel a sehrál několik divadelních představení: 22. dubna účinkoval na jevišti Měšťanské besedy v Plzni v divadelních hrách *Mastičkář* (v roli židovského syna Isáka) a *Sedlská pejcha* (v roli krčmáře Kauby); 1. června opět vystoupil v *Mastičkáři*, tentokrát na scéně populárního pražského kabaretu Červená sedma.¹²³

Překotné události prostupující poválečnou společností se nicméně dotkly také Radbuzy. Se vznikem Československa sice proklamovala svoji apolitičnost a stavovský rozměr, v jejím středu ovšem probíhaly vzrušené debaty, kterým se ani nebylo možné vyhnout; v náladách studentů se přirozeně zrcadlilo aktuální politické dění. Výrazem veřejné angažovanosti akademického spolku byl zájem, který věnoval právě národnostní

¹¹⁸ Blíže Ježek, Zdeněk: *Boj o Slovensko v letech 1918-1919*. Praha 1928, s. 41.

¹¹⁹ ARJB, vysokoškolský index Jiřího Branžovského – seznam přednášek, s. 8.

¹²⁰ Tamtéž, dopis Jiřího Branžovského rodičům do Plzně z 9. 1. 1919.

¹²¹ Od této chvíle směl používat – a také používal – neoficiální čekatelský titul JUC. AUK, f. PF UK, knihy zkušebních protokolů státních zkušebních komisí při PF UK (1905-1952), inv. č. 5, s. 389.

¹²² Tamtéž, f. Vřestudentský archiv, kart. B 406, zápisní kniha Radbuzy (1-4/1919), s. 48.

¹²³ Tamtéž, kart. B 274.

problematicke: „Menšinovou prací rozumíme posilování a poučování českých lidí v německých krajích, nikdy však rozdmýchování nového boje, poněvadž nám jde o vyrovnání národních protiv a nikoliv o jejich prohlubování.“¹²⁴

Branžovského zaujetí pro spolkovou činnost je dobře patrné z tzv. cancáků – zápisních či dopisních knih, v nichž zanechal četné připomínky a podněty. Jako znalec bontonu a zdatný tanečník také nezřídka reprezentoval Radbuzu na společenských akcích. To vše ale muselo opět ustoupit vlastenecké povinnosti. Vzhledem k vývoji nového ozbrojeného střetnutí na jižním a východním Slovensku, kde čs. jednotky sváděly od května 1919 vyčerpávající obranné boje se samozvanou Maďarskou republikou rad,¹²⁵ Branžovský předčasně ukončil studijní dovolenou a 11. června narukoval k velitelství východní armády, potažmo k 2. polnímu praporu vysokomýtského 98. pěšího pluku.¹²⁶ „Kolegové! Pozdrav všem, jedu dobrovolně na Slovensko ke Košicím,“ oznamoval den před cestou do studentského spolku, kde jeho rozhodnutí pochvalně kvitovali.¹²⁷ Nanejvýš emotivně pak reagovala na synův odjezd matka Milada: „Dokázal's, že máš srdce na pravém místě, když jsi se dovedl rozhodnout tak rychle kam patříš, když je vlast v nebezpečí, a šel's dobrovolně a nečekal až budeš muset – jako zde mnozí, od kterých jsem dřív slyšela tolik vlasteneckých frází a teď mají tolik výmluv. A tak se krčí a jsou zticha, aby snad na sebe neupozornili, aby se raději na ně zapomnělo. Vidí se zde mnoho zbabělosti a málo, ba žádný smysl pro povinnost. Od čeho prý máme legionáře, troufají si dokonce říci (...) Slyšeli jsme, že prý i mnozí, co se přihlásili teď do ‚Sokola‘, vraceli legitimace, když slyšeli o odvodech, a je prý mnoho žádostí o osvobození od vojenské služby. Jak bych se styděla, kdyby se tak můj syn choval – a ač mi srdce krvácelo při loučení s Tebou, jsem na Tebe hrdá, Jiříku, jednals jako muž! Zde se vidí a slyší všechno možné – jen ne žádné nadšení. Jak to bolí a jak se člověk hanbí!“¹²⁸

¹²⁴ Tamtéž, kart. B 378.

¹²⁵ Maďarská republika rad (též Maďarská sovětská republika) byla dočasným státním útvarům nastoleným v březnu 1919, který obnovil zápas za územní požadavky vůči Československu. Klimek, Antonín – Kubů, Eduard: c. d., s. 26-27.

¹²⁶ VÚA, f. Kvalifikační listiny, složka Jiří Branžovský (11. 7. 1898).

¹²⁷ AUK, f. Všestudentský archiv, kart. B 260, zápisní kniha Radbuzy (11/1918-10/1919), s. 145.

¹²⁸ ARJB, dopis od rodičů z Plzně z 21. 6. 1919. Branžovský zřejmě toho času nosil list stále při sobě, neboť vykazuje známky značného opotřebení.

Polní části 2. praporu 98. pěšího pluku zaujaly pozice severozápadně od Košic, které byly počátkem června 1919 obsazeny jednotkami maďarské Rudé armády.¹²⁹ Praporčíku Branžovskému byl svěřen post velitele kulometné čety u strategického vrcholu Kojšovská hoľa: „*Nahoře 1200 m, v zimě, dešti, ale nálada je dobrá. Bavíme se naději na pomoc z Čech, kde každý řve ,na pomoc Slovensku‘, kdež ,celý národ stojí za námi‘, jak říkal pan ministr Vrbenský, když nadával hochům, že jsou zbabělí a že dobře zná, co to je střelení (to asi z kanceláře!). Svinstvo! No, účty jsou ještě otevřeny!*“¹³⁰

Čechoslovákům se ale nedařilo dobýt Košice zpět – ztroskotávali na houževnatém odporu nepřítele, který se v údolí řeky Hornád dokonce pokusil o protiútok. Avšak dříve, než mohli rozvinout připravovanou finální ofenzivu, bylo 24. června vyjednáno dočasné zastavení bojů.¹³¹ „*Konečně máme příměří. Ted' bude plno nadšení a plno velkohubých ,obránců vlasti‘. Ted' se jich sem nahrne v nových, parádních uniformách. Bude se řečnit, hejslovanit, fangličkovat... A až se vrátí ti, již tu trpěli – nechci tu snad mluvit o sobě, neboť prodělal jsem hodně, ale přec ne tolik, co ti druzí, již tu hrůzu prodělali od začátku – zmizí vedle těch sudů prázdných, jež ted' počnou duněti My, my, my zachránili republiku. A nejvíc bude rvát ,Právo Židů!‘ [pejorativum pro Právo lidu, ústřední tiskový orgán sociálně demokratické strany]. Kdyby tak ten národ, jenž ,stojí za námi‘, pochopil, co to je taková guerilla, taková pohyblivá válka, boj, pochod, lezení do hor, ve všem nečase, zase boj, úmorný pochod, a tak to jde do kola. Víte co to je vzítí linii v údolí a nevědět, co je na zalesněných horách po stranách, co to je býti zaskočen v úzkém údolí, spát – nespát, venku, stále venku!? To je guerilla – to je něco zcela jiného než za Rakouska v souvislých zákopech! (...) Stojíme ted' na horské stráni asi 900 m nad mořem a čekáme, co bude dál! Doufejme, že to už půjde v klidu.*“¹³² Na základě přijatých podmínek zahájili Maďaři 1. července ústup ze slovenského území. Významně k tomu přispěl sílicí diplomatický tlak aktérů mírové konference ve Versailles, kteří vyzvali Maďarskou sovětskou republiku, aby své jednotky sama stáhla z oblastí Československa, uznaných

¹²⁹ Blíže Ježek, Zdeněk: c. d., s. 49-51.

¹³⁰ ARJB, dopis Jiřího Branžovského rodičům do Plzně ze 14. 6. 1919.

¹³¹ Blíže Ježek, Zdeněk: c. d., s. 51-52.

¹³² ARJB, dopis Jiřího Branžovského rodičům do Plzně z 29. 6. 1919.

a garantovaných mocnostmi Dohody. V těsném závěsu pak čs. vojsko přebíralo dozor až po stanovenou demarkační linii.¹³³

Zatímco události na slovenském bojišti vyznívaly ve prospěch mladého středoevropského státu, situace v českém vnitrozemí neskýtala v nezvykle chladném, deštivém létě 1919 právě příznivé vyhlídky. Výživa a zásobování civilního obyvatelstva potravinami nedoznaly od konce Velké války v Plzni faktického zlepšení a město se jen pozvolna vzpamatovávalo z následků pandemie španělské chřipky, které do poloviny listopadu 1918 podlelo 388 osob.¹³⁴ Branžovským se sice smrtící nákaza vyhnula, přesto lze z jejich kritických řádek vyčíst pramálo důvodů k optimismu: „*Náladu máme bídnou, když vidíme, kam se řítíme neschopností našich vůdců – proto jsme tolik trpěli, a proto teklo tolik naší nejlepší krve! Je to k zoufání!*“¹³⁵ „*Drahota je nesnesitelná a dnes je v novinách, že obilí stoupne o 50% a brambory o 100%. To už by se musil celý svět vzbouřit, což chci, abychom všichni zašli hladem – ovšem jsou teď u vesla socialisté s agrárníky [strany tzv. rudozelené koalice] – jedni šroubují ceny, druzí mzdy, tak si pracují do ruky, aby tu nenáviděnou inteligenci vyhladili. Lépe již nežít, a za ty vy tam nasazujete zdraví a život a zanechali jste své zaměstnání, nemyslíte na svou budoucnost – a oni za odměnu nás jen vydírají a vyhubí hladem. Věř, že je člověku stydno, že jsou to také lidé!*“¹³⁶

Jiří Branžovský se v srpnu 1919 přesunul do pohraniční obce Užok a počátkem září informoval rodiče, že koná strážní a posádkovou službu v Nagyszalánc vzdáleném asi 15 km jihovýchodně od Košic: „*Kraj je tu bohatý, okolí slovácké, ale zdejší ves je čistě maďarská – a to je děsná pakáž! Zítřka [6. září 1919] čekáme generála Hennocque [velitele východní armádní skupiny čs. vojsk], přijede sem na hon. Myslím, že asi za 14 dní už pojedou domů! Jsem velitelem zdejšího nádraží.*“¹³⁷ Ve své předpovědi se Branžovský skutečně nemýlil: 22. září 1919 byl u plzeňského doplňovacího okresního velitelství

¹³³ Blíže Ježek, Zdeněk: c. d., s. 175.

¹³⁴ Blíže Řeháček, Karel: *Sociální důsledky války a jejich projevy v Plzni v letech 1914-1919*, s. 286.

¹³⁵ ARJB, dopis od rodičů z Plzně, b. d.

¹³⁶ Tamtéž, dopis od rodičů z Plzně z 18. 7. 1919. V den odeslání tohoto listu zamířil na východ Slovenska se 4. sokolským plukem Stráže svobody rovněž Branžovského bratr Josef.

¹³⁷ Tamtéž, dopis Jiřího Branžovského rodičům do Plzně z 5. 9. 1919. Podtrženo dle originálu.

demobilizován a převeden do zálohy 6. hraničářského praporu v Domažlicích.¹³⁸ Definitivně se tak uzavřela jeho polní služba na frontách dvou navazujících válek. Nadešel čas běžných mírových starostí a doba intenzivního studia. Jakož i spolkové práce, třebaže se navracel do značně rozháraných poměrů.

Na rozcestí

Patrně nejcitelněji zasáhla Radbuzu vlna poválečných revolučních stimulů a tendencí. Vleklá frustrace obyvatel pramenící z ustavičného nedostatku nahrávala na přelomu let 1918-1919 socialistickým stranám, které skrze strategii „ochránce práv slabých a utiskovaných“ zřetelně posilovaly svůj politický vliv.¹³⁹ Levicové teze se promítly i do úkolů sociálně pulzující Radbuzy: „*Činnost vzdělávací znamená pro nás především zájem o otázky akutní, jež zajímají-li veřejnost, studenta mají zajímati dvojnásob. Nebojíce se žádné myšlenky, chceme se zabývatí otázkami právě nejpálčivějšími. První z nich je idea socialistická a dělnické hnutí. Studentstvo nemůže jich nedbatí. My chceme se k oběma postaviti kladně.*“¹⁴⁰ Předsevzetí zacílit vzdělávací program rovněž na socialisticky smýšlející dělníky získalo legitimní podobu na mimořádné valné hromadě 1. září 1919, a to usnesením o úpravě spolkových stanov. V duchu „*nových poměrů přinášejících s sebou i nové úkoly*“ měly doznat změn zejména pasáže o účelu a prostředcích spolku.¹⁴¹ Takový postup ale nebyl přijímán se všeobecným souhlasem. Především středostavovské křídlo Radbuzy soustředěné ve finančním odboru, tzv. plzeňském komitě, odmítalo odklon od *národnostně uvědomovací práce*, která podle představitelů levice „*mohla býti omezena naším osvobozením*“.¹⁴²

¹³⁸ Do 20. srpna 1920 čerpal studijní dovolenou. Tamtéž, osvědčení velitelství náhradní rotý 6. hraničářského praporu z 11. 9. 1920. K historii tohoto vojskového tělesa blíže Čížek, Jan – Jánský, Zdeněk – Nosek, Petr – Panuš, Bernard – Teichman, Radek: *Prapor polních myslivců č. 6 v armádě habsburské monarchie a jeho následovníci (1808-2008)*. Náchod 2008.

¹³⁹ Blíže Řeháček, Karel: Sociální (socialistický) a národní radikalismus v poválečné Plzni (říjen-prosinec 1918). In: *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu*, sv. 4 (2005), s. 11-33.

¹⁴⁰ AUK, f. Všestudentský archiv, kart. B 378.

¹⁴¹ Tamtéž, kart. B 406.

¹⁴² Tamtéž, kart. B 526, protokoly valných hromad „Radbuzy“, zápis řádné valné hromady z 30. 9. 1919, s. 67.

Postoje národovců byly nepochybně utvrzovány opakovanými revoltami *českých Němců* v blízkém pohraničí, jež nabývaly znepokojujících rozměrů – od politicky živé iredenty (táborů lidu, demonstrací a stávek za připojení samozvané provincie Deutschböhmen k Německému Rakousku) až po krajní projevy fyzického násilí vůči příslušníkům tamní české menšiny.¹⁴³ Jiří Branžovský poukázal na nedávný případ z obce Žihle, kde při zakládání obecné školy „byli učitelé a děti inzultováni Němci“. Snažil se přimět plénum řádné valné hromady Radbuzy svolané na 30. září 1919, aby zaslalo protestní telegram ministerstvu vnitra, ve kterém by tento útok transparentně odsoudilo. Větší část přítomných však k jeho návrhu zaujala odmítavé stanovisko.¹⁴⁴ Patrně sehrálo roli, že za nestátotvorným napětím prvních poválečných let stály rovněž odstředivé tendence německé sociálně demokratické strany (Deutsche Sozialdemokratische Arbeiterpartei in der Tschechoslowakischen Republik).¹⁴⁵ Ideologická spřízněnost levicového členstva Radbuzy (zpevněná zásadou tzv. proletářského internacionalismu) proto mohla být v tomto ohledu nadřazena národnímu zájmu. Neklid za dveřmi studentského spolku pak zkraje dubna 1920 ještě rozdmýchala ostrá polemika nad smyslem a obsahem veřejné přednášky „*Co jest národ*“ realisty a odpůrce soudobého provinčního nacionalismu, univerzitního profesora Emanuela Rádla.¹⁴⁶ Branžovský se jako jeden z diskutujících jednoznačně ohradil proti jejímu konání: „*Dnes tato [nacionální] otázka je osou našeho politického života a není úkolem studentského spolku, aby ji řešil. Tím spíše je nutno, aby se vyhnul této přednášce, když není jisto, že se*

¹⁴³ Blíže Řeháček, Karel: *Němci proti Československu na západě Čech (1918-1920)*. Plzeň 2008, s. 26nn.

¹⁴⁴ AUK, f. Všestudentský archiv, kart. B 526, protokoly valných hromad „Radbuzy“, zápis řádné valné hromady z 30. 9. 1919, s. 71.

¹⁴⁵ Srov. Řeháček, Karel: *Němci proti Československu na západě Čech*, s. 26nn.

¹⁴⁶ Emanuel Rádl (1873-1942) byl významný český vědec, biolog a filozof první poloviny 20. století zabývající se mj. dějinnými aspekty česko-německého soužití. Ve svých postřezích, jež vepsal do studie *Válka Čechů s Němci* (1928), kriticky pohlížel na národnostní politiku meziválečného Československa i na působení obranných Národních jednot, které ne vždy postupovaly v souladu s tzv. národnostním klíčem a prosazovaly zvýhodňování Čechů i v ryze německých oblastech. Srov. Řeháček, Karel: *Národní jednoty pošumavská (1884-1951)*. In: *České národní aktivity v pohraničních oblastech první Československé republiky*. Olomouc 2003, s. 223nn.

*prof. Rádl omezí na biologický význam národa.*¹⁴⁷ Přes rozhodný nesouhlas zastánců protirádlovského kurzu prosadilo stávající spolkové vedení jeho projev potřebnou většinou.¹⁴⁸ Radbuza tak nastoupila cestu ideového zápasu odehrávajícího se v první řadě uvnitř jí samé.

Převažující levicová orientace Radbuzy vyústila v součinnost s plzeňským Dělnicko-studentským výborem (DSV), v němž se setkávala s mládeží obou socialistických stran. Klíčovou úlohu ovšem sehrála už při samotném zrodu DSV, neboť vznik výboru iniciovala: byl ustaven na sklonku července 1920 za účelem „*přiváděti školskou inteligenci a dělnictvo na cestu vzájemného porozumění a spolupráce sebevýchovou a sebezdvělováním v duchu třídně socialistických zásad (...) paralyzovat ve studentstvu vliv staré ideologie a probouzet je k socialismu (...) posilovat radikalismus dělnictva, t. j. ideově prohlubovat jeho socialismus*“.¹⁴⁹ Stanovy DSV vypracoval člen správního výboru Radbuzy Jaroslav Procházka, který je společně s předsedou DSV Jaroslavem Poleníkem postoupil ke schválení na řádné valné hromadě Radbuzy 27. září 1920.¹⁵⁰ Radbuze tedy náleželo hlavní slovo pokud šlo o právní ukotvení a náplň DSV, jenž své aktivity koordinoval se vzdělávací komisí akademického spolku. Studenti navštěvovali dělnické domy, kde přednášeli o českých dějinách, náboženství, sociální a kulturní politice, vedli dělnicko-studentské přátelské večery, recitační a hudební pásma, později tzv. socialistický seminář. Prostřednictvím delegovaných členů držela Radbuza v DSV stálé zastoupení, propůjčovala mu i spolkovou místnost v Měšťanské besedě.¹⁵¹

Vedle Radbuzy, Župního výkonného výboru sociálně demokratické mládeže a Krajského výkonného výboru mladých čs. socialistů se na DSV podíleli členové učitelského sdružení Obnova, abiturientský spolek Mrštík či Výbor studujících středních a odborných škol v Plzni. Nelze opomenout, že do DSV vyslala své zástupce rovněž Mladá generace Československé národní demokracie (ČsND). Už v červnu 1921 však

¹⁴⁷ AUK, f. Všestudentský archiv, kart. B 526, protokoly valných hromad „Radbuzy“, zápis pokračování 2. řádné valné hromady z 2. 4. 1920, s. 80.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 82.

¹⁴⁹ *Výroční zpráva „Radbuzy“, spolku akademiků kraje plzeňského, ve správním roce 1921-1922 a v jubilejním správním roce 1922-1923.* Plzeň 1923, s. 8-9.

¹⁵⁰ AUK, f. Všestudentský archiv, kart. B 526.

¹⁵¹ AMP, f. Dělnicko-studentský výbor v Plzni, inv. č. 2, sign. 13 360, kart. 177.

byla vyloučena – údajně pro neplnění členských povinností. Zápisy z výborových schůzí ale odhalují pravé pozadí: nedůvěru a nechť socialistů spolupracovat s „*měšťáckými, reakčními studenty*“.¹⁵²

Vzhledem k Branžovského akademické příslušnosti je třeba pozastavit se nad otázkou jeho případného členství v prestižním fakulním Spolku československých právníků „Všehrd“. Když na jaře 1918 vstupoval do vysokoškolského studia, byl spolek „*pro nežádoucí politické iniciativy*“ už několik měsíců úředně rozpuštěn.¹⁵³ Zda-li Branžovský rozšířil řady Všehrdu po jeho poválečné obnově nelze s určitostí potvrdit, členství nebylo obligatorní. Průkazné materiály nenalzáme ani v osobní pozůstalosti. Jisté je, že s některými představiteli právnického spolku vešel do užšího styku. Přestože jde v tomto smyslu spíše o nahodilou souvislost, do soukromí mladého právníka takřka osudově zasáhl činovník správního výboru Všehrdu Alexandr Bozděch, který ho seznámil se svojí sestřenicí Olgou.¹⁵⁴ Devatenáctiletá studentka filozofické fakulty Branžovského neobyčejně upoutala. První společné chvíle, brzy proměněné v láskyplné souznění, prožívali 5. dubna 1921 při tanci na reprezentačním plese ve Smetanově síni Obecního domu v Praze. Konal se u příležitosti právě probíhajícího mezinárodního studentského kongresu. Oba byli na tomto mimořádném srazu vysokoškolské mládeže zainteresováni. Olga studující francouzštinu působila v rámci sjezdových akcí jako tlumočnice,¹⁵⁵ Jiří jménem Radbuzy zprostředkovával skupině zahraničních účastníků zájezd k prohlídce Plzně.¹⁵⁶

Sblížení mladé dvojice se událo v době Branžovského příprav na II. státní zkoušku (judiciální, tj. ze soukromého práva). Za tím účelem si už od ledna 1921 obstaral v Praze-Bubenči podnájem v Ovencecké ulici č. 40.¹⁵⁷ V centru veřejného dění ovšem nesílila jen

¹⁵² Tamtéž, inv. č. 1, sign. 13 358, kart. 177.

¹⁵³ Blíže *Šedesát let spolku československých právníků „Všehrd“ 1868-1928: vzpomínky a úvahy*. Praha 1928, s. 15nn.

¹⁵⁴ Olga Bozděchová (1901-1968), dcera ministerského rady Rudolfa Bozděcha (1857-1936) a Marie, rozené Prokopové (1860-1929). Pocházela z měšťanského prostředí s letitou lékařskou, právní a pedagogickou tradicí. Blíže Kozáková, Eva: *Rodinná kronika Smita-Prokop-Bozděch*. Praha b. d., s. 26-27, rkp.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 39-40.

¹⁵⁶ AUK, f. Všestudentský archiv, kart. B 406, dopisní kniha „Radbuzy“ (12/1920-6/1921), s. 89.

¹⁵⁷ *Rodinná kronika Erazym-Schmerhovský-Fabian-Branžovský*, s. 41.

jeho touha po vzdělání, ale očividně také vlastenecký zápal: „*Včera večer [16. 6. 1921] jsem byl na Jiráskově oslavě, jež dopadla báječně – ty davy tisícíhlavé, jež se pod černomodrým nebem, posetým myriadami těch věčných lampiček, klonily před geniem v hlubokém tichu, a hned zas hřímavě jásaly mu vstříc.*“¹⁵⁸ Výjevy protkané básnickým patosem, ale i „všudypřítomná“ slečna Bozděchová odváděly Branžovského od potřebného soustředění. Snad právě proto odcházel 25. června 1921 z místnosti zkušební komise s nepořízenou.¹⁵⁹ „*Tvůj kluk se vrátil poražen, docela hanebně poražen,*“ sděloval Olze z Plzně, kam se po studijním neúspěchu uchýlil. V dívce našel spřízněnou duši, leč neopomněl dát průchod citům, jež ho pojily s matkou Miladou: „*Nejvíce mne bolí, že tím trpí mamka – chudák – zbožňuje svého chlapce a on toho není hoden...*“¹⁶⁰ Státnici, kterou bylo možné opakovat nejdříve po čtyřech měsících, zdolal tedy až na druhý pokus 27. října 1921.¹⁶¹ Nazítří pak nastoupil na čtyřtýdenní vojenské cvičení k 2. pochodové rotě 6. hraničářského praporu do západočeského Tachova: „*Jsou zde samí skopčáci – to víš, jak na nás vlídně koukají. Bude zde jistě hodně práce. Hranice, hlídání železničních tratí, intervence v obcích atd.*“¹⁶² Začátkem prosince ještě stačil složit závěrečnou státní zkoušku z konzulární a diplomatické služby při právnické a filozofické fakultě a na vánoční svátky spěchal zpět do Plzně,¹⁶³ kde se mezitím neodvratně schylovalo ke spolkovému dramatu.

Ring volný!

Dlouhodobé vnitřní neshody uspíšily mimořádnou valnou hromadu Radbuzy, svolanou na 28. prosince 1921, kde „*měla být svedena poslední a rozhodující bitva mezi oběma protivnými směry*“.¹⁶⁴ Dosavadní správní výbor oznámil svoji rezignaci a vyzval

¹⁵⁸ ARJB, dopis Jiřího Branžovského rodičům do Plzně ze 17. 6. 1921.

¹⁵⁹ AUK, f. PF UK, knihy zkušebních protokolů státních zkušebních komisí při PF UK (1905-1952), inv. č. 29, s. 1225.

¹⁶⁰ ARJB, dopis Jiřího Branžovského Olze Bozděchové z 27. 6. 1921.

¹⁶¹ AUK, f. PF UK, knihy zkušebních protokolů státních zkušebních komisí při PF UK (1905-1952), inv. č. 29, s. 1407.

¹⁶² ARJB, dopis Jiřího Branžovského Olze Bozděchové z 28. 10. 1921.

¹⁶³ *Rodinná kronika Erazym–Schmerhovský–Fabian–Branžovský*, s. 42.

¹⁶⁴ *Výroční zpráva „Radbuzy“, spolku akademiků kraje plzeňského, ve správním roce 1921-1922 a v jubilejním správním roce 1922-1923*, s. 3.

k nové volbě, která by deklarovala, po jaké ideové linii se bude spolek dále ubírat. Jednání mělo – jak je patrné z příloženého protokolu – velmi bouřlivý průběh, odehrávalo se za „ohlušujícího řevu, ohromného hluku“ a verbálních útoků protistran. Protože z volebního souboje nakonec vyšli vítězně zastánci tzv. pokrokové levice, opustilo ještě téhož dne Radbuzu 15 stoupenců tzv. konzervativního bloku.¹⁶⁵

Nevíme s jistotou, zda byl Jiří Branžovský tomuto klíčovému zasedání přítomen, prezenční listina se nedochovala. Hlásil se sice k antilevicově orientované frakci, nepatřil ale do oné „migrační vlny“. Ještě 3. ledna 1922 se účastnil spolkové schůze Radbuzy¹⁶⁶ a o tři dny později zastupoval mateřský spolek na důstojnickém soirée v plzeňské Měšťanské besedě.¹⁶⁷ Počet nespokojenců, kteří reagovali na výsledek prosincové valné hromady odevzdáním spolkových legitimací mezitím vzrostl na 43 osob, tj. téměř třetinu všech činných členů Radbuzy. Branžovský okomentoval nastalou situaci slovy: „*Naše ‚Radbuza‘ se rozpadá na pravici a levici – tak asi my, krajní pravice, založíme vlastní ‚Klub Akademiků‘. S těmi soudruhy se vůbec nedá mluvit – jsou to buď maniakové nebo idioti – v prostředcích náramně nevybíraví (nejbližší je jim ‚argumentum ad personam‘), a pak nám se zrovna nezdá, tahat do studentského spolku politiku. Je to smutné, když člověk vidí a spolu prožívá takový pokles kvalit studentstva.*“¹⁶⁸

S rokem 1922 tak do studentského života západočeské metropole energicky vstupoval nový subjekt. Už 6. ledna se v Měšťanské besedě konala schůze přípravného komitétu, který se usnesl vytvořit „Akademický klub“. Současně předložil návrh stanov a přikročil k volbě prozatímního výboru. Jako čestný host a řečník zde figuroval JUDr. Matouš Mandl,¹⁶⁹ bývalý starosta města a vůdčí autorita plzeňské odbočky národně demokratické strany. Akt jistě symbolický, neboť tento letitý politik a právník patřil mezi uznávané osobnosti i emeritní členy Radbuzy, k jejímž předválečnému národnímu úsilí

¹⁶⁵ AUK, f. Všestudentský archiv, kart. B 526, protokoly valných hromad „Radbuzy“, zápis mimořádné valné schůze konané dne 28. 12. 1921 v Měšťanské besedě v Plzni.

¹⁶⁶ ARJB, dopis Jiřího Branžovského Olze Bozděchové z 3. 1. 1922.

¹⁶⁷ Naznal, že „*Bylo velice hezké, tančilo se mnoho ‚moderních‘. Ale zdejší děvy tančí, jak teď pozorují, nevalně*“. Tamtéž, dopis Jiřího Branžovského Olze Bozděchové z 6. 1. 1922.

¹⁶⁸ Tamtéž, dopis Jiřího Branžovského Olze Bozděchové z 6. 1. 1922.

¹⁶⁹ *Český deník*, roč. 11, č. 8, 8. 1. 1922, s. 5, článek „*Akademický klub v Plzni*“. JUDr. Matouš Mandl byl otcem zmíněného Vladimíra Mandla – spolužáka Jiřího Branžovského z plzeňského gymnázia.

Akademický klub odkazoval a na které měl v úmyslu navázat. Mandlova přítomnost byla vyjádřením přízně a posvěcením této kontinuity. Zakladatelskou etapu Akademického klubu, které dominovaly přednášky pro veřejnost, uzavřela jeho první řádná valná hromada z 12. dubna 1922.¹⁷⁰

Branžovský se opět na čas vzdálil spolkovému dění. Od poloviny ledna do konce března 1922 studijně pobýval v jihomoravském Padochově, kam přijel na pozvání blízkého kolegy z právnické fakulty Jana Karlíka. Nebylo to ostatně poprvé, v pohostinném prostředí dobře situované rodiny prožil Branžovský několik týdnů už na sklonku roku 1919 či v září a říjnu 1921.¹⁷¹ Měl tudíž dobrou povědomost o událostech spjatých s tzv. oslavanským povstáním,¹⁷² jehož důsledky byly v regionu stále patrné: „*Zdejší bolševici jsou úplně ‚skropeni‘, zvláště teď, když byla zamítnuta zmáteční stížnost oslavanských vzbouřenců. Včera [2. 10. 1921] dal pan inspektor [Karlík] affiche [na vědomost], že dnes přijme 70 lidí do práce – a dnes jich bylo na 500 na Kukle (šachtě), a móc, móc snažně prosili o přijetí. Pan inspektor dle toho vybíral – jen červenobílé, a ostatní vyházal. Tak se na ně musí – být spravedlivý a neúprosný...*“¹⁷³ Chvíle odpočinku mezi studiem si Branžovský s Mukym, jak Janovi přezdával, zpříjemňovali návštěvami brněnského Národního divadla. Na Branžovského hluboce zapůsobila sociální alegorie právě uvedené divadelní hry bratří Čapků *Ze života hmyzu*: „*Čapkové tu skutečně ‚svlékli až do podvlékaček‘ tu bestii – poloboha, zvanou člověkem.*“¹⁷⁴ Častěji ale, „*zahalen v mračna libovonného dýmu*“, tklivě rozjímal za psacím stolem: „*Vzpomínám těch našich toulek Prahou, těch jízd parníky, toho našeho koutku tam v Bubenci (...) těch*

¹⁷⁰ Tamtéž, č. 101, 12. 4. 1922, s. 3, článek „*Akademický klub v Plzni*“.

¹⁷¹ Janův otec Ing. Augustin Karlík byl inspektorem uhelných dolů v Oslavanech a jako honorovaný docent přednášel na České vysoké škole technické v Brně. *Rodinná kronika Erazym–Schmerhovský–Fabian–Branžovský*, s. 40-41; dále *Internetová encyklopedie dějin Brna*. Dostupné online z: <https://encyklopedie.brna.cz>.

¹⁷² Vzpouru zosnovali 13. prosince 1920 přívrženci levicového křídla sociálně demokratické strany za požadavky vyhlášené generální stávkou (zvýšení mezd, odstoupení vlády, úpravu občanských práv ad.). Povstalcům se podařilo odzbrojit místní četnictvo, obsadit železniční stanici, poštu a elektrárnu. Přivolané vojenské oddíly ale druhého dne jejich odpor bez ztrát na životech zlomily a hlavní vzbouřenci stanuli před soudem. Blíže Peroutka, Ferdinand: *Budování státu*, díl III. (1920). Praha 1991, s. 1338.

¹⁷³ ARJB, dopis Jiřího Branžovského rodičům do Plzně z 3. 10. 1921.

¹⁷⁴ Tamtéž, dopis Jiřího Branžovského Olze Bozděchové ze 17. 3. 1922.

*chviliek večerních, kdy pohasla obloha, v našem pokoji bylo temno, jen na stropě si ulehla bílá skvrna světla z ulice a klidně, bez zachvění shlížela na nás, a my naslouchali tlumenému hukotu života, který kvapil mimo nás po ulici. (...) jak již počítám ty dny, hodiny a minuty, kdy zas ucítím pod nohama pražskou dlažbu a až se zase budu toulat se svojí holčičkou ztichlými ulicemi Ghetta...*¹⁷⁵

Rozštěpení Radbuzy a vznik „antispolku“ vyvolaly živou mediální diskuzi – spor se záhy přenesl na stránky místních novin. Prostor poskytnutý oběma táborům v politickém tisku definoval jejich ideové směřování. Radbuza pochopitelně sdělovala svá stanoviska čtenářům levicových deníků: v *Českém směru* Čs. strany socialistické a v *Nové době* Čs. sociálně demokratické strany dělnické. Konzervativci vedeni Karlem Křepinským promlouvali prostřednictvím národně demokratického listu *Český deník*. Jeho novoroční číslo přineslo prohlášení oněch *čtyřiceti tří vystoupivších*, kteří se situovali do role obhájců studentských stavovských zásad a zpochybnili vůli levice dosáhnout přijatelného konsenzu.¹⁷⁶ Správní výbor Radbuzy podle očekávání závěry bývalé *buržoazně vlastenecké* opozice obratem negoval.¹⁷⁷ Netřeba podotýkat, že rezoluce obou

¹⁷⁵ Tamtéž, dopis Jiřího Branžovského Olze Bozděchové z 21. 3. 1922.

¹⁷⁶ „Již od dubna r. 1920 nastala v ‚Radbuze‘, spolku akademiků kraje plzeňského, napjatá situace mezi dvěma zcela protichůdnými směry, z nichž jeden hájil dosavadní nepolitické poslání tohoto studentského spolku, kdežto druhý zdůrazňoval nutnost práce v duchu socialistickém. (...) Snahy o smírné řešení sporů zůstaly bezvýsledny. Situace vyvrcholila 28. prosince 1921 na mimořádné valné schůzi v Měš[anské] besedě v Plzni, kde nově zvolený výbor ústy svého předsedy [Jiřího Pleskota] vytýčil budoucí práci ‚Radbuzy‘, nový prý ‚pokrokový‘ program. Zastáncům původního spolkového směru, kteří prý ‚jsou všeho schopni‘, vmeteno ve tvář novým předsedou těžké podezření, že budou třeba lži a pomluvami znemožňovat práci výboru. Po tomto prohlášení značná část členstva (...) zrušila své členství v akad.[emickém] spolku ‚Radbuza.‘“ *Český deník*, roč. 11, č. 1, 1. 1. 1922, s. 4, článek „Rozkol v ‚Radbuze‘ a secese členstva“.

¹⁷⁷ „Rozkol v ‚Radbuze‘ a secese 43 z celkového počtu 137 členů nastala tím, že vystoupivší členové nechtěli se smířiti s rozhodnutím valné schůze, konané 28. prosince 1921. (...) Nový předseda [Jiří Pleskot] nevmetl v tvář vystoupivším členům žádného těžkého podezření, nýbrž žádal jen členstvo, aby kritisovalo věcně a pravdivě nový výbor a aby neztěžovala se práce nového výboru lžemi a pomluvami, jak se někdy dříve stávalo. Výbor doufá, že rozkol v ‚Radbuze‘ jen vyjasnil poměry a že všichni členové dají se do práce s tím větší chutí. Na cestě kulturního a pokrokového programu byl rozkol v ‚Radbuze‘ a secese jedné třetiny jejího členstva krátkozrakým vzdorem proti nezadržitelným proudům moderní doby, vnikajícím obrodně i do řad českého studentstva.“ *Nová doba*, roč. 28, č. 6, 6. 1. 1922, s. 3, článek „Rozkol v ‚Radbuze‘ a secese členstva“; identické znění otiskl rovněž *Český směr*, roč. 24, č. 7, 8. 1. 1922, s. 4, článek „Rozkol v ‚Radbuze‘ a secese členstva“.

spolků strádaly podjatostí a rozpoutaná mediální „přestřelka“ se neobešla ani bez osobních invektiv. Vrcholila v polovině února 1922 s dozvuky v následujících jarních měsících. Navráťivší se Branžovský nešetřil jízlivými poznámkami, když Radbuza pod názvem „*Večer mladé lyriky*“¹⁷⁸ uvedla dubnové recitační pásmo levicových autorů: „*Ted' zde máme novou sensaci, Radbuza totiž uspořádala ,večer komunistických veršotepců' – no – takové slátaniny svět neviděl – zelení kluci, kterým ještě teče mléko po bradě, přednášejí ještě zelenější ,řikání', plné barikád, krve, potu, mozolů, proletariátu, avantgardy, pokroku a podobných hovadských frází! No, zkrátka, ať žije Proletkult! Kdyby se ti dostali k veslu, pak ,s Bohem, kulturo a civilisace!' To nejsmutnější ovšem na té celé tragikomedii je to, že to jsou samí ,inteligenti', akademičtí občané! Je to ovšem svatá pravda, že většinu mezi nimi mají realisté. Platí na ně Leninova definice: 90% blbů, 9% mazaných lumpů a 1% bláznivých idealistů!*“¹⁷⁹ S nelichotivou, ovšem přece jen mírněji stylizovanou glosou stran uměleckých ambicí Radbuzy „překvapivě“ přispěchal také národně demokratický tisk.¹⁸⁰

Post pugnam

Radbuzou členský „exodus“ otrásl.¹⁸¹ Navenek ovšem oplývala sebevědomím a „přeběhlíky“ nikterak nešetřila: „*Většina z těch 43 znemožnila se v ,Radbuze' už dávno,*

¹⁷⁸ Tamtéž, č. 88, 14. 4. 1922, s. 4.

¹⁷⁹ ARJB, dopis Jiřího Branžovského Olze Bozděchové z 19. 4. 1922. Ironií osudu se Branžovský touto závěrečnou formulací velmi přiblížil budoucí obecné charakteristice čs. fašismu, s nímž v roce 1926 spojil své politické působení.

¹⁸⁰ „*Po delší době abstinence vystoupila Radbuza, spolek akademiků kraje plzeňského opět na veřejnost: recitačním večerem mladých autorů. Večer zahájil zelený adept mladistvého bouřliváctví [Julius] Fučík, se sovětskou hvězdou a výbojnými gesty. Jeho čtení o lyrice bylo složeno ze slov měšťák, revoluce, komunismus, krev, fotbalových a zápasnických referátů a odsuzovalo téměř každého pro nedostatečné zřeknutí se individualnosti. Dobré, méně dobré i špatné recitace z mladých básníků mluvily o barikádách, o násilí, atd. stále stejným tonem. Nebyli bychom si všimli tohoto počínu ,Radbuzy', kdyby nám nebylo líto a bolestno, že tento reprezentační akademický spolek plzeňský tak se zřekl svých dobrých tradic, tak hluboko klesl pod svou někdejší úroveň a kdybychom nechtěli na tomto varovném příkladě demonstrovati, kam až zavádí takové stranické studentské politikaření.*“ *Český deník*, roč. 11, č. 107, 19. 4. 1922, s. 3, článek „*Akademický spolek ,Radbuza'*“.

¹⁸¹ V dějinách spolku přitom nešlo o první odluku. Tu předešlou z rozmezí let 1902-1903, kdy se kruh odrodilců přeměnil ve „Sdružení akademiků plzeňských“, však podnítily rozdílné představy o kulturně společenském poslání Radbuzy. Blíže Čadek, Gustav: c. d., s. 13-14.

třebaže formálně rozešla se s ‚Radbuzou‘ až nyní. Jsou to lidé, kteří v seriózním studentském spolku nemají co pohledávat. Byli nesnesitelně intolerantní. Tím, že odešli, prokázali ‚Radbuze‘ cenné služby. Není prostě třeba brát je nějak vážně.“¹⁸² Veřejné výroky se ale značně rozcházel se skutečností. Z interních rozprav i řeči úřadujícího předsedy Jiřího Pleskota z dubna 1922 číselo rozčarování a celková skepse: „Převzali jsme vedení v době snad nejkritičtější pro spolek. Secesse v tak velikém rozsahu ‚Radbuza‘ ještě nezažila. A dříve byly vždy sympatie veřejnosti na straně ‚Radbuzy‘, dnes však vidíme opak. ‚Ak.[adematický] klub‘ má cele sympatie ‚Čes.[kého] Deniku‘ a jeho příznivců a my kteří jsme doufali, že snad aspoň sympatie dělnictva nám zůstanou, vidíme svůj omyl a nyní ovšem ho chápeme. Dělnictvu nejsme nezbytnými. I ten tolik vynášený D. S. V. ztrácí na své přitažlivosti.“¹⁸³

DSV opravdu procházel krizí. Zápolil s upadající návštěvností *studentských přednáškových extensí* a nezájmem dříve zainteresovaných plzeňských korporací. Již v polovině září 1921 ukončil partnerství Výbor studujících středních a odborných škol a v prosinci téhož roku oznámil odchod abiturientský spolek Mrštík. Nejistě vyhlížela také podpora vedení sociálně demokratické mládeže.¹⁸⁴ Útlum DSV se jevil natolik markantní, že delegáti Radbuzy na jaře 1922 zvažovali jeho likvidaci. Tu oddálilo rozhodnutí výborové schůze z 5. května 1922 revidovat původní program a organizační řád, což ve výsledku upevnilo a prohloubilo socialistickou doktrínu DSV.¹⁸⁵ Přesto bylo stále více zřejmé, že se nesourodá symbióza „studentských romantických iluzí“ a „reality proletářské ulice“ minula účinkem. Tento fakt příznačně dokládá mlčení obdeníku *Pravda* – tiskového orgánu Komunistické strany Československa pro Plzeňsko –, jenž iniciativy DSV trvale přehlížel.

Akademický klub zdůvodňoval svoji secesi *zpolitizováním* Radbuzy.¹⁸⁶ Otázkou zůstává, nakolik byla tato soustavná kritika v celkovém kontextu opodstatněná. Zkraje svého působení totiž vystupoval obdobně „apoliticky“ jako organizace, od které se

¹⁸² *Nová doba*, roč. 28, č. 6, 6. 1. 1922, s. 3, článek „Akademický spolek ‚Radbuza‘“.

¹⁸³ AUK, f. Všestudentský archiv, kart. B 526, protokoly valných hromad „Radbuzy“, zápis valné schůze z 19. 4. 1922, s. 115.

¹⁸⁴ AMP, f. Dělnicko-studentský výbor v Plzni, inv. č. 1 a 6, sign. 13 358 a 13 353, kart. 177.

¹⁸⁵ Tamtéž, inv. č. 1, sign. 13 358, kart. 177.

¹⁸⁶ AUK, f. Všestudentský archiv, kart. B 378.

odštěpil. Jeho vznik byl projevem vzdoru vůči levicovým tendencím, které Radbuza následovala. Šlo o střet dvou světonázorových skupin na platformě studentského spolku, jehož původní zaměření v oblasti vzdělávání, kulturní osvěty, školství i sociálního programu bylo stále více motivováno politickými zájmy. Vlastní spolková činnost Akademického klubu se pak do jisté míry překrývala s aktivitami Radbuzy. Pořádal exkurze, debatní schůzky, přednášky, společenské večery ad., avšak na základě zcela odlišné ideové směrnice: „*Chceme studentstvo vrátiti kulturní práci národní a zachrániti je před moderními bolševickými hesly, které nemohou býti prospěšnými stavovské práci studentské.*“¹⁸⁷ Připomínal elitní společenství nacionálně cítící měšťanské inteligence, jehož zázemí tvořili převážně posluchači práv a pražské techniky.

Krátce po svém vzniku se Akademický klub začlenil – po vzoru „předprosincové“ Radbuzy – do Ústředního svazu československého studentstva (ÚSČS).¹⁸⁸ Tato instituce si prostřednictvím tří oblastních kanceláří v Praze, Brně a Bratislavě vytkla za cíl vybudovat národní jednotu studentských krajinských a fakultních spolků a stát se jejich odborovou centrálou. Akademický klub i Radbuza spadaly do územní kompetence Pražského ústředí, kam vysílaly delegáty k účasti na valných shromážděních svazu. Když ale na jaře 1922 ÚSČS zvažoval, zda přizvat ke spolupráci také zástupce národnostních menšin (Němce, Maďary, Rusíny a Poláky),¹⁸⁹ způsobil mezi radikálními českými studenty značnou nevoli. Branžovský sdílel jejich odmítavé reakce a neskrýval ani své rozhořčení: „*Včera [13. 4. 1922] ve schůzi Ak.[ademického] klubu přišla tato zpráva od Ústředí na tapetu, aniž by kdo co bližšího věděl! To víš, já hned spustil huronský řev proti podobnému paktování, protože znám mentalitu našich susedů přec trochu lépe než moji kollegové, kteří ‚za hranicemi‘ byli nejdále až v Praze!*“¹⁹⁰ ÚSČS věřil, že tímto krokem pozvedne svoji prestiž u Mezinárodní studentské konfederace (CIE). Princip státní (teritoriální) příslušnosti vytvářel předpoklady pro skutečně celorepublikový svaz

¹⁸⁷ Tamtéž, kart. A 310.

¹⁸⁸ ÚSČS se konstituoval v únoru 1920 jako nástupce předválečného Svazu československého studentstva. Vycházel z národního principu, tzn. že jeho členy mohli být pouze Češi a Slováci. Blíže Hladíková, Marta: *Ústřední svaz čsl. studentstva v letech 1920-1926*. Rigorózní práce. Univerzita Karlova. Pedagogická fakulta. Katedra dějin a didaktiky dějepisu. Praha 2004, s. 96.

¹⁸⁹ Tamtéž.

¹⁹⁰ ARJB, dopis Jiřího Branžovského Olze Bozděchové ze 14. 4. 1922.

studentů a studentských spolků všech národností. Vize však nedošla úspěchu. Narazila na organizační roztržičnost německých a maďarských akademiků, která vylučovala jednotný postup při vyjednávání o fúzi s ÚSČS.¹⁹¹

Tenze mezi Radbuzou a Akademickým klubem ve druhém dějství roku 1922 postupně slábla, což se odrazilo nejen v periodickém tisku. Vedení Radbuzy se ke zlomové události znovu oficiálně vyjádřilo – tentokrát již bez zjitřených emocí – ve výroční spolkové zprávě: „*Rozkol byl zcela přirozený a nutný, neboť třídní diferenciace v národě odůvodněná hospodářsky a sociálně, musela nutně rozložit i studentstvo...*“¹⁹² Oba spolky uplatňovaly taktiku smírného přístupu, alespoň pokud šlo o rozhodování na bázi ÚSČS, na kterém měly společný zájem. Také v Plzni se ovšem projevil obecný trend: s vyprcháním levicového zápalu se ve studentském spolkovém životě začali prosazovat nacionalisté tíhnoucí k politické pravici. Z pramenů víme, že se Radbuza pokusila obnovit spolupráci s *Českým deníkem*, který až do spolkového „schizmatu“ uveřejňoval její organizační zprávy v rubrice „*Studentská hlídka*“. Odpověď šéfredaktora listu ze září 1922 nebyla a priori zamítavá, nicméně požadovala jasné garance: „*jsme ochotni tak činiti, když bude ‚Radbuza‘ zase kráčet a věrna Svému původnímu určení. Naprosto však bychom nemohli podporovati činnost, k níž vybočila v posledních letech a jež byla přímo protinárodní a komunistická. Vráti-li se ‚Radbuza‘ na cesty, jež měli na mysli její zakladatelé, může spoléhati na podporu veškeré veřejnosti a nebude také zapotřebí, aby vedle ní pak existoval druhý klub akademický.*“¹⁹³ K tomu ale prozatím nedozrál příhodný čas. Akademickému klubu se naopak dařilo rozšiřovat okruh příznivců – úspěšný byl v tomto ohledu zvláště jeho středoškolský odbor.¹⁹⁴ Co do počtu dokonce předčil bývalý mateřský spolek: z několika desítek se ve správním roce 1923/1924 rozrostl až na 200 členů.¹⁹⁵ Radbuze rok oslav padesátiletého výročí jejího trvání přichystal nejednu těžkou zkoušku. V březnu 1923 definitivně ustala – pro naprostou letargii studentů i dělnické

¹⁹¹ AUK, f. Všestudentský archiv, kart. B 355.

¹⁹² *Výroční zpráva „Radbuzy“, spolku akademiků kraje plzeňského, ve správním roce 1921-1922 a v jubilejním správním roce 1922-1923*, s. 4.

¹⁹³ AUK, f. Všestudentský archiv, kart. A 310.

¹⁹⁴ Šperl, V.: Několik vzpomínek. In: *Almanach k šedesátiletému jubileu studentského spolku Radbuza v Plzni*. Plzeň 1934, s. 37.

¹⁹⁵ AUK, f. Všestudentský archiv, kart. A 300.

mládeže – činnost Dělnicko-studentského výboru a o dva měsíce později propukla aféra mající pro spolek téměř fatální důsledky.¹⁹⁶ Protest Radbuzy proti plánované účasti Pražského ústředí Svazu československého studentstva na uvítání francouzského maršála Ferdinanda Foché při jeho květnové návštěvě republiky přivodil tzv. fochiádu, jež vtiskla spolkovému antagonizmu nový *antiklerikální* a *antimilitaristický* rozměr a znovu zčeřila hladinu vzájemných vztahů s Akademickým klubem.

Radbuza se od počátků své existence výrazně podílela na organizaci vysokoškolského života; nejprve v regionu, později skrze ustavující členství v ÚSČS i na úrovni celostátní. Napomáhala kultivovat studentský zájmový prostor a současně absorbovala soudobé politické tendence. Z jejího podnětu docházelo v prvních poválečných letech ke kontaktům plzeňských studentů se sociálně i gramotně diferencovanou dělnickou mládeží, což narušovalo stavovský ráz spolku, vedlo k ideové roztržce a odlivu členů. Ze středostavovských tradic a nacionálních pohnutek vzešlý Akademický klub odmítal levicové myšlenky, byl veden pospolitostí a principy společenské vrstvy, k níž náležel. Rozkol přesáhl spolkové hranice v publicistických konfrontacích, pro které znesvářené tábory našly tribunu v místním tisku. Radbuza i Akademický klub se předháněly v účelových komuniké, ve snaze získat na svoji stranu plzeňskou veřejnost. Ta ovšem byla, podobně jako spolková scéna, hodnotově polarizovaná. Přesto bychom neměli podléhat černobílému obrazu, tj. zdánlivě jednoznačné historické (re)konstrukci. Nejen z naznačeného vývoje Radbuzy, ale také z účasti národně demokratické mládeže v Dělnicko-studentském výboru lze vyčíst upřímné snahy o sblížení dospívající generace napříč společenským spektrem. Politické stranictví, sociální a kulturní protiklady však nesporně determinovaly i tuto oblast veřejného dění.

Právě studentské spolky se stávaly prvními politickými arénami a podhoubím pro nastupující honoraci. Mnohé vůdčí postavy plzeňského studentského hnutí posléze participovaly na městské samosprávě a vytvářely stabilní vrstvu tzv. lokální elity. Nejinak tomu bylo v případě Radbuzy a Akademického klubu. Zkušenosti v nich získával, názory utvářel a třibil i Jiří Branžovský. Více než spolková činnost ho však na jaře roku 1922

¹⁹⁶ Blíže *Výroční zpráva „Radbuzy“, spolku akademiků kraje plzeňského, ve správním roce 1921-1922 a v jubilejním správním roce 1922-1923*, s. 19-21.

zaměstnávala zbývající část studia na právnické fakultě: „*předstátnicové delirium; druhá páté přes deváté – správní, finanční, ústavní, nárhosp [právo] atd. Převracím listy, slabikuji si ty klikyháky, koušu si nehty samým usilovným přemýšlením, pokud se tak dá nazvat ten bláznivý stav duševní, v němž se nalézám...*“¹⁹⁷ I během horečných příprav ale nacházel rozptýlení v beletrii¹⁹⁸ a neodepřel si ani poznámku k nejnovějším zvěstem z politických kuloárů: „*Co tomu říkáš, že Dohoda si objednala do Janova [exministra financí Aloise] Rašína jako jediného odborníka – znalce*“¹⁹⁹ *To zas bude rána k srdci pro ty ,třídně uvědomělé a organisované‘! Hůůů, to bude pro jejich sebevědomí studená koupel!*“²⁰⁰

Přes chvilkové pocity bezradnosti dokázal Branžovský veškeré své odhodlání z uplynulých týdnů, měsíců a let promítnout do studijních výsledků: 5. května uspěl u III. státní zkoušky (státovědecké, tj. z veřejného práva)²⁰¹ a 30. května složil závěrečné rigorózum (tzv. přísnou zkoušku doktorskou, nezbytnou k výkonu advokacie).²⁰² Čtyřletou univerzitní pouť završil 1. června 1922, kdy byl před zraky pohnutých rodičů i milované Olgy v aule staroslavného Karolina promován doktorem práv.²⁰³

¹⁹⁷ ARJB, dopis Jiřího Branžovského Olze Bozděchové z 19. 4. 1922.

¹⁹⁸ V oblibě měl zvláště díla F. X. Šaldy, Josefa a Karla Čapkových. „*Báječné, ale otřásající,*“ připojil ke zmínce o románu *Jindrové* K. M. Čapka-Choda. Tamtéž, dopisy Jiřího Branžovského Olze Bozděchové z 11. 3. a 23. 5. 1922.

¹⁹⁹ V italském Janově se od 10. dubna do 19. května 1922 konala mezinárodní konference za poválečnou konsolidaci „starého“ kontinentu. Měla přispět k řešení rozporů v dohodovém táboře, zejména mezi Anglií a Francií, k normalizaci vztahů s Německem a k navázání dialogu se sovětským Ruskem. Dosáhla však pouze nepatrných výsledků. Překvapivým uzavřením rusko-německé (tzv. rapallské) smlouvy se naopak politická a hospodářská nestabilita v Evropě ještě více prohloubila. Alois Rašín do Janova skutečně odcestoval, ovšem z popudu prezidenta Masaryka. Blíže Peroutka, Ferdinand: *Budování státu*, díl IV. (1921-1922). Praha 1991, s. 1590-1599.

²⁰⁰ ARJB, dopis Jiřího Branžovského Olze Bozděchové z 19. 4. 1922.

²⁰¹ AUK, f. PF UK, knihy zkušebních protokolů státních zkušebních komisí při PF UK (1905-1952), inv. č. 46, s. 1379.

²⁰² Tamtéž, f. Matriky UK, inv. č. 5, kart. 5, s. 2064.

²⁰³ Tamtéž; dále *Rodinná kronika Erazym–Schmerhovský–Fabian–Branžovský*, s. 44.

5. První politické dějství (1922-1923)²⁰⁴

K politice „na okraji“

Po absolutoriu na právnické fakultě setrval JUDr. Jiří Branžovský v Praze. Západní Čechy se mu zdály být příliš provinčním společenským „kolbištěm“. Již dříve si tu a tam posteskl: „*Je to zde v Plzni neutěšeně nudné. Co je v Praze nového? Už abych tam byl...*“²⁰⁵ Upustil ovšem od záměru nastoupit diplomatickou dráhu a svůj odborný zájem plně soustředil na trestní právo. Současně mohl být nablízku Olze Bozděchové, což také vysvětluje, proč ubylo vzájemné korespondence. Stálým pobytem v hlavním městě se Branžovský pochopitelně vzdálil plzeňské spolkové scéně. O jeho dalším působení v Akademickém klubu se nám už nedostává zpráv. Oproti tomu opět zintenzivnily Branžovského písemné kontakty s rodiči, potažmo s matkou Miladou. Také díky jim se můžeme blíže obeznámit s dalšími životními kroky mladého ambiciózního právníka stojícího teprve na samém počátku profesní kariéry. Už 5. června 1922 zvěstoval do Plzně zprávu o advokátní praxi, kterou se mu zdařilo promptně vyjednat u JUDr. Pavla Weisskopfa na Královské třídě (dnes Sokolovské ulici) v Karlíně: „*Nebude to sice skvěle honorováno, 700 Kč měsíčně, za to ale, myslím, se u Žida hodně naučím. I on sám se bude starat, abych byl co nejlépe a nejdříve zapracován. (...) Nedivte se, že jsem se tak rychle rozhodl nastoupit. Ale škoda každého dne, a pak je v Praze nouze o koncipientská místa.*“²⁰⁶

Pracovní náplň spočívající mj. v kancelářské administrativě, přípravě smluv či podkladů k soudním stáním zprvu Branžovského značně vyčerpávala: „*Psát ted' vlastně nemám co, protože večer jsem vždy tak utahán, že jsem rád, když si lehnu.*“²⁰⁷ Přesto nezanedbával aktivní odpočinek, který dělil mezi návštěvy biografu, divadlo a četbu. Tehdy si zvláště oblíbil díla anglicky píšících autorů (G. B. Shaw, Rudyard Kipling, H. G. Wells), což jen stvrzuje jeho výtečnou jazykovou vybavenost; vedle gymnaziálně osvojené němčiny a francouzštiny utkvěly Branžovskému z pobytu na frontě rovněž

²⁰⁴ Následující text vychází dílem ze studie, kterou jsem pod názvem *Publicistika ideového hnutí Červenobílí v letech 1922-1923* prezentoval na Mezinárodní Masarykově konferenci v roce 2017.

²⁰⁵ ARJB, dopis Jiřího Branžovského Olze Bozděchové z 6. 1. 1922.

²⁰⁶ Tamtéž, dopis Jiřího Branžovského rodičům do Plzně z 5. 6. 1922; dále tamtéž, potvrzení výboru advokátní komory v Praze z 6. 5. 1927.

²⁰⁷ Tamtéž, dopis Jiřího Branžovského rodičům do Plzně z 18. 6. 1922.

poctivé základy italštiny, slovinštiny a chorvatštiny. Stále častěji docházel do slunného bytu rodiny Bozděchových na Palackého (dnes Rašínově) nábřeží č. 4, kde trávil čas u klavíru a v kulturně-politických debatách s Rudolfem Bozděchem. „Noticku“ z jednoho takového setkání adresoval Olze do Karlových Varů, kam v srpnu 1922 odjela na léčebnou kúru s matkou Marií: „přes půl hodiny jsme se s panem radou ,hárali‘ o té věci přetažení Vydry Národním divadlem od Vinohrad, a pak jsme přešli k opeře a tahali se o Destinku, již pan otec, jak se zdá, příliš v lásce nechová. To víš, mým zas je Destinka fetišem. A dokonce jsme mluvili o Pičovi, ale povedlo se mi to záhudné thema jakž-takž přeplavat. Za to ale člunek dialogu havaroval na Zeyerovi.“²⁰⁸ Snad právě pro pevné, byť i někdy rozdílné názorové postoje lze říci, že se vztahy budoucího zeťe a tchána vyvíjely příznivě a časem dozrály v oboustranný respekt.²⁰⁹

Od 2. října nastoupil Branžovský lépe placené místo u JUDr. Ottona Adlera Na příkopch.²¹⁰ Přestěhoval se proto z bubenečského podnájmu blíže k centru, do rohového domu ve Slovenské ulici č. 1 na Královských Vinohradech. V advokátní kanceláři i v soukromí zažíval úspěšný začátek podzimu 1922. Ne tak optimisticky se už dalo hovořit o tehdejší atmosféře v československé společnosti. Směřování republiky, jež právě uzavírala čtvrtý rok nelehké existence, nepředstavovalo pro některé její vrstvy vysněný ideál. Souběžně s hospodářskou recesí způsobenou negativními dopady deflační politiky (ochromením vývozu a prudkým nárůstem nezaměstnanosti) byla jednou z dalších příčin také přetrvávající otázka česko-německá.²¹¹ Tíživé dědictví ze „starých časů“, kterému poválečný obrat v státoprávním postavení národních celků vyměřil nový rozměr a intenzitu.²¹² Popřevratovou euforii nesmiřitelných českých nacionalistů pokládajících

²⁰⁸ Tamtéž, dopis Jiřího Branžovského Olze Bozděchové z 25. 8. 1922.

²⁰⁹ Rozhovor s Evou Kozákovou. Praha 10. 7. 2011, tazatel Zdeněk Beroun.

²¹⁰ ARJB, potvrzení výboru advokátní komory v Praze z 6. 5. 1927.

²¹¹ „Tisíc let zápasíme s Němci. Tisíc let hájíme proti nim půdu, jež je naší domovinou. Tisíc let zadržujeme jejich výboj, jenž nikdy se nezdržoval humanitářskými úvahami. Ten boj je náš osud. Celé naše dějiny jsou jím vyznačeny; jest jejich smyslem. A jak se nám povede v tom boji v budoucnu, objeví se i v osudu tohoto státu. Nic nezamluví a neodmluví toho boje. Ten boj je a bude, bude až do rozhodnutí.“ *Družina československých legionářů*, roč. 3, č. 42-43, 13. 11. 1922, s. 1.

²¹² Srov. Broklová, Eva: Historický obraz Němce, Rakouska a Německa v politických kruzích české společnosti první Československé republiky. In: *Obraz Němců, Rakouska a Německa v české společnosti 19. a 20. století*. Praha 1998, s. 101nn.

nastalé období za dovršení politicko-emancipačního a národně-osvobozenického zápasu však zanedlouho vystřídal zklamání. Byli rozčarováni z Masarykovy demokratické koncepce občanské společnosti *pro každého* (zvláště z uplatňování *vnitřního míru*, tj. rovnoprávného přístupu k národnostním menšinám) i z nabytého mocenského vlivu socialistické levice.

K nepříteli početné, avšak silně národovecky vyhraněné skupině, která otevřeně projevovala nespokojenost s vnitřními poměry v Československu, náleželi Červenobílí.²¹³ Své pojmenování odvozovali od tradičních barev české (slovanské) bikolóry. Počátky jejich činnosti jsou situovány do léta 1922. Odehrávaly se v Praze na úrovni debatního kroužku, který iniciovali a vedli JUDr. Ing. Otakar Čapek a Dr. Ing. Zdeněk Zástěra, přátelé už z časů středoškolských studií v jihočeském Táboře.²¹⁴ Tyto první Červenobílé spojoval jasně čitelný ideový rámec: protiněmecký nacionalismus a radikální antikomunismus, kterými se vymezovali vůči domnělému pošlapávání principů jimi vyznávaného a prosazovaného národního státu. A to z merita přesvědčení, že československý národ je jako jediný oprávněn užívat status státního národa. Obyvatelé ostatních národností, které se po 28. říjnu 1918 „ocitly“ na území vzniklé republiky, tak měli zaujmout místa národnostních menšin se všemi právními i společenskými důsledky z toho vyplývajícími.

Právě Otakar Čapek autorsky zaštitil výzvu „*Všichni poctiví Češi, spojte se!*“, kterou se 7. listopadu 1922 pokusil inzerovat v českých novinách: „*Čekal jsem několik dnů na odpověď. Pak přišla, vesměs záporná, že řádky otištěny nebudou. Venkovské listy neodpověděly vůbec. Mám dodnes schované ony negativní odpovědi i s podpisy pánů redaktorů a tajemníků.*“²¹⁵ Úvodní provolání Červenobílých sepsané rovněž Čapkovou rukou a uveřejněné ještě před oficiálním vznikem klubu je tak spojeno až s datem

²¹³ Také klub, sdružení či hnutí Červenobílých, jindy Běločervení.

²¹⁴ *Nástup Červenobílých*, roč. 1, č. 4, 11. 11. 1939, s. 3.

²¹⁵ *Říšská stráž*, roč. 1, č. 41, 27. 10. 1927, s. 2.

20. listopadu 1922. Vedle jiných domácích událostí – tzv. Baeranovy špionážní aféry²¹⁶ či protistátních provokací německých obyvatel během říjnové „slavnosti českého lidu“ v Chebu²¹⁷ – reflektovalo situaci na pražské německé univerzitě, kde v půli listopadu t. r. propukly nepokoje nacionalistického studentstva sdruženého ve spolku Deutsche Studentenschaft.²¹⁸ Psacím strojem rozmnožený leták nesoucí název „*Všem dobrým českým vlastencům!*“ vyzýval či spíše burcoval k obraně národních zájmů a ne náhodou se objevil právě v univerzitních prostorách Karolina.²¹⁹ „*Ale i tu vyskytly se záhy překážky.*

²¹⁶ Na podzim 1922 vyšlo najevo, že Dr. jur. Alois Baeran (1872-1936), poslanec Německé národní strany (*Deutsche Nationalpartei*), opakovaně zprostředkoval maďarskému vyslanectví v Praze tajné dokumenty čs. armády. Soud mu posléze za *nabádání k vyzvědačství* vyměřil čtyři léta těžkého žaláře. Stíhal jej rovněž pro zločin veřejného násilí, kterého se dopustil na půdě poslanecké sněmovny (kauza „smrduté pumy“ z ledna 1922). Koncem roku 1924 byl už mandátu zbavený Baeran podmíněčně propuštěn. Krátce poté uprchl do Německa, aby se „*ztratil v tlačenici nacionalistických agitátorů*“. Blíže Peroutka, Ferdinand: *Budování státu*, díl IV. (1921-1922). Praha 1991, s. 1711-1714; dále Kovtun, Jiří: *Republika v nebezpečném světě. Éra prezidenta Masaryka 1918-1935*. Praha 2005, s. 191-192.

²¹⁷ Za notné averze místních většinových Němců se zde 22. října 1922 konala oslava 600. výročí připojení Chebska k zemím Koruny české: „*Zástupy lidu zatarasily ulici Bahnhofstrasse a českému průvodu musel kordon četníků s nasazenými bodáky klestiti cestu do města. (...) Zuřivost Němců stupňovala se až k malomocnému vzteku, kdy slečinky i dámy skákaly vztekle po chodnících, plivaly, nadávaly, poskakovaly s vyhrnutými sukněmi, vyplazovaly jazyky, zdvihaly ruce, což mělo znamenati vzdávání se Čechů ve světové válce. (...) Podobné obrázky skýtala i otevřená okna v domech, kdež i na několika místech, jako vrchol toho všeho, objevily se jinak ukryté části těla chebského obecnstva. Jest nutno podotknouti, že těchto „líbezných rejů“ zúčastnila se i valná část chebské inteligence.*“ Státní okresní archiv (SOKA) Cheb, f. Česká obecná škola Cheb, inv. č. 1, sign. 54, pamětní kniha (1921-1938), nestr. Dostupné online z: <https://www.portafontium.eu>; dále *Národní listy*, roč. 62, č. 292, 24. 10. 1922, s. 4, článek „*K protičeským výtržnostem v Chebu*“.

²¹⁸ Zažehla je inaugurace nového rektora, rakouského historika židovského původu profesora Samuela Steinherze, což vedlo k ostrým protestům a antisemitské kampani ze strany tzv. německoárijských studentů. Tisk souběžně informoval také o projevech protičeských nálad. AUK, f. Všestudentský archiv (1848-1953), kart. C2, výstřižek blíže neurčeného novinového článku „*Němečtí studenti proti Čechům*“ z 21. 11. 1922.

²¹⁹ „*Národní český stát je v nebezpečí. Nezměrná troufalost našich německých spoluobčanů, veliká povolnost jistých kruhů vůči jich smělym požadavkům, vzbuzuje všeobecnou obavu všech dobrých Čechů, že stát náš nebude státem národním, nýbrž národnostním, který při prvním možném vnějším konfliktu utrpí veliké škody. Všichni, kteří nesouhlasíte s tímto postupem a nadbíháním našim vnitřním nepřátelům, hlase se do řad těch, kteří budou se snažiti učiniti ze všech sil nápravu. Vážně míněná nabídka s adresou budiž odevzdána zde. Červenobílí.*“ *Říšská stráž*, roč. 1, č. 41, 27. 10. 1927, s. 2.

Děkan pan Dr. Hermann zakázal vyvěšení letáku, však na mé prosby po ostřejší kontroverzi slíbil, že se bude tvářiti tak, jakoby letáček přehlédl,“ zapátral v roce 1927 v paměti Čapek.²²⁰ Od svolání se prostřednictvím tisku formálně distancovali rovněž zástupci právnického spolku Všehrd: „*leták ve spolkové místnosti v Karolinu nalezený dostal se sem bez vědomí a proti vůli výboru a byl (...) ihned funkcionáři spolku stržen. Netřeba snad podotýkati, že spolek jako organisace čistě stavovská nepolitická nemá na šíření podobných vyhlášek nejmenšího zájmu.*“²²¹ Přesto mezi prvními sympatizanty Červenobílých nalezneme právě nastupující českou inteligenci – posluchače a čerstvé absolventy právnické fakulty, kandidáty medicíny a inženýrství. Apel, jímž se mladí nacionalisté představili nejprve pražské akademické obci, oslovil také Jiřího Branžovského. Podle Otakara Čapka přistoupil k Červenobílým po vzájemné rozmluvě (znali se patrně rovněž ze studií) na půdě bývalé alma mater.²²² Jejich národní imperativ mu byl niterně blízký, neboť souzněl s jeho vlastními hodnotami, odpovídal dosavadním životním zkušenostem, představám, kořenům i ideovému zrání z let strávených ve studentských spolcích.

K založení klubu Červenobílých došlo 30. listopadu 1922 při seznamovací schůzi v Eberlově hostinci v Mariánské (dnes Opletalově) ulici na Novém Městě v Praze, kam vlastenecky zapálená matka Otakara Čapka sezvala na padesát přihlášených a zainteresovaných.²²³ Po Čapkově úvodním referátu a – citujme znovu z jeho vzpomínky – „*nadšených vývodech br. dr. Branžovského*“, byl ustaven první ústřední výkonný výbor Červenobílých.²²⁴ Tomu v nadcházejících dnech a týdnech přináleželo vypracovat organizační strukturu tvořícího se hnutí a především rámcový ideový program, který by Červenobílí mohli předložit širšímu publiku. Záslouhou Zdeňka Zástěry, jemuž je připisován hlavní podíl na jeho přípravě, začal být rozšiřován již na sklonku roku 1922

²²⁰ Tamtéž.

²²¹ *Národní politika*, roč. 40, č. 321, 23. 11. 1922, s. 5.

²²² *Říšská stráž*, roč. 1, č. 41, 27. 10. 1927, s. 2.

²²³ Matčín vlastenecký entuziasmus jako motiv či vzor jednání – nápadná analogie s ústřední postavou této disertační práce.

²²⁴ *Říšská stráž*, roč. 1, č. 41, 27. 10. 1927, s. 2. Složení prvního ústředního výkonného výboru Červenobílých není známo, jistě se ale neobešel bez zakladatelského triumvirátu Branžovský – Čapek – Zástěra.

pod názvem „*Lide československý!*“²²⁵ Přinášel soubor deseti požadavků majících vést k *ozdravení* veřejného života v zemi. Červenobílí jimi nárokovali kupř. garanci státního jazyka, odstranění *národně nespolehlivých a odborně nekvalifikovaných* příslušníků vojska a státní správy, změnu volebního systému, revizi pozemkové reformy nebo *odpolitizování* školství.²²⁶ V těchto postulátech, jakkoliv rezolutních, nebyly zpochybněny stěžejní principy československé parlamentní demokracie ani republikánská podoba státu. Na rozdíl od tradičních politických subjektů se však Červenobílí coby deklarované *volné ideové sdružení* vyřazovali z politické soutěže, tj. z účasti na zákonných volbách, tedy i z případné participace na politické moci. Demonstrovali tím svůj nesouhlas s *neúměrnou* institucionalizací politického stranictví, které – viděno červenobílou optikou – omezovalo *nezadatelná práva a tužby národa*.²²⁷

Dvojlist letáku „*Lide československý!*“, jenž se stal programovou osnovou klubu Červenobílých, byl zanedlouho s dílčími doplňky a úpravami včleněn do

²²⁵ Národní archiv (NA), f. PMV, sign. 225-50-25; dále *Nástup Červenobílých*, roč. 1, č. 4, 11. 11. 1939, s. 3.

²²⁶ „**Chceme**, aby **jedině** náš jazyk Československý byl jazykem státním a aby veškeré projevy svrchovanosti státní nesly se duchem národním. **Chceme**, aby na prvních místech stáli vždy jen první z prvých, aby k zastávání míst ve správě státní jedinou legitimací byla skutečná odborná znalost a mravní hodnota a ne legitimace té či oné politické strany. **Chceme**, aby z vojska a ze státní správy odstranění byli živlové rozvrtní, národně nespolehliví a odborně nekvalifikovaní. **Chceme**, aby vrahům a vezezádcům nebyla udělena milost za žádných podmínek. **Chceme**, aby odstraněny byly vázané kandidátní listiny, poskvrna to demokratismu a instituce, již odňata byla lidu možnost projevití svobodně svoji vůli. **Chceme**, aby pozemková reforma, jako jeden z nejdůležitějších problémů celostátních, nebyla řešena pod vlivem politických stran, nýbrž čistě s hlediska národního a národohospodářského. **Chceme**, aby hranice státní byly bezpodmínečně zachovány a energicky proti každému hájeny. **Chceme**, aby naši hraničáři za svůj statečný boj nebyli trestáni státní nevšímavostí, ale aby byli v každém ohledu co nejvíce podporováni a chráněni. **Chceme**, aby školy byly odpolitizovány a zakázána účast dětí a mládeže pod 16 let na politických projevech, neboť jest nepřipustno otravovati duši dítěte vštěpováním stranické zášti. **Chceme**, aby proti zádcům a všem škůdcům republiky zakročilo se s veškerou přísností zákona bez ohledu na příslušnost k té které politické straně.“ ARJB, dvojlist letáku *Lide československý!*, b. d. Zvýrazněno dle originálu.

²²⁷ Mechanismy fungování stranicko-politického systému ČSR postihuje Sartoriho teoretický model tzv. polarizovaného pluralismu a partitokracie („režimu stran“). Blíže Hanák, David: *České konzervativní myšlení (1789-1989)*. Brno 2007, s. 105-106.

reprezentativnější osmistránkové brožury.²²⁸ K té se váže zaznamenáníhodný paradox. Protože Červenobílí pro svou nacionalistickou rétoriku nenalezli pochopení u žádné z českých tiskáren, nezbývalo, než učinit ústupek na úkor vlastního ideového přesvědčení a zadat její tisk německému nakladateli (tiskařskému podniku A. Haase), který se řídil čistě obchodním zájmem. Náklad brožury dosáhl 100 000 kusů a její distribuce probíhala rychlým tempem za pomoci dobrovolných kolportérů.²²⁹

Tisková akce z prvních měsíců roku 1923 skutečně přinesla určitou odezvu. Nové příznivce se dařilo získávat nejen mezi vysokoškolsky vzdělanými intelektuály, ale i v okruhu národně smýšlejících dělníků a radikálnějších středních městských vrstev: „*Pokud jde o Červenobílé, spojují tito mezi sebou mladší příslušníky všech politických stran i vrstev národa, hlavně pak realismem neotrávené studentstvo a inteligentní dělnictvo, nezkažené hlízou bolševismu.*“²³⁰ V souvislosti s pronikáním hnutí do povědomí veřejnosti nelze opomenout šokující událost – atentát na národně demokratického ministra financí JUDr. Aloise Rašína spáchaný 5. ledna 1923 anarchokomunistou Josefem Šoupalem. V bezprostřední reakci svolaly *Národní listy*, ústřední tiskový orgán Rašínovy mateřské strany, ještě téhož dne tábor lidu k pomníku svatého Václava na pražské Václavské náměstí. Improvizovaná demonstrace čítající odhadem 1 500 osob tento čin rozhodně odsoudila.²³¹ Účast zástupců a stoupenců Červenobílých se dala předpokládat, neboť oběť vražedného útoku – za války přední účastník domácího protirakouského odboje, muž osobně statečný, zásadový a nesmlouvavý – se těšila jejich mimořádné úctě. Ostatně Rašínem často užívaný starořímský citát „Blaho republiky budiž nejvyšším zákonem!“²³² se stal v obměněné podobě „Blaho státu budiž nejvyšším zákonem!“

²²⁸ Stávající požadavky zde byly rozmnoženy o dva body: „*Chceme: aby zrevidovány a opraveny byly zákony, které nezabezpečují národu našemu plně jeho suverenity ve státě a které hospodářsky a sociálně brzdí jeho rozvoj; aby počet státních úředníků a zaměstnanců byl k jakosti a výkonnosti přiměřeně placen, čímž bude zabráněno znemravňujícímu vlivu korrupce.*“ ARJB, brožura *Lide československý!* Praha 1923, s. 5-6. Zvýrazněno dle originálu.

²²⁹ Srov. *Nástup Červenobílých*, roč. 1, č. 4, 11. 11. 1939, s. 3.

²³⁰ 28. říjen, roč. 5, č. 61, 15. 3. 1923, s. 3.

²³¹ NA, f. PMV, sign. 225-221-15.

²³² V latinském originále „*Salus rei publicae suprema lex esto!*“ *Národní listy*, roč. 63, č. 49, 20. 2. 1923, s. 1-2.

hlavním ideovým heslem Červenobílých.²³³ Tíživé, ale zároveň elektrizující atmosféry využili k šíření svých tištěných provolání.²³⁴

Ke shromážděným promluvil mj. Rašínův přítel Josef Kučera,²³⁵ tajemník Národního sdružení odborových organizací (orgánu národně demokratických dělnicko-zřízeneckých spolků, zájmových skupin a odborů), častokrát spojovaný právě s Červenobílými. Přestože se Kučerův zájem soustředil především na organizaci sociálně politické práce v rámci ČsND,²³⁶ jeho případný vliv na posílení Červenobílých z řad tzv. národních dělníků nutno brát v úvahu.

Iniciace následných výtržností – tak, jak jsou Červenobílým připisovány – postrádá oporu v hodnověrných dokumentech, a je do značné míry výplodem levicové žurnalistiky. Pobouřený dav, jehož byli organickou součástí, obrátil svůj hněv proti nedaleko sídlícím redakcím *Českého slova* a *Rudého práva*, které činil spoluodpovědnými za právě prožívanou tragédii. Větším škodám na majetku a zdraví zabránil zásah přivolané

²³³ ARJB, legitimace Jiřího Branžovského „Červenobílí. Sdružení na obranu národních práv“.

²³⁴ „*Lide československý! Ne vlivem prázdných hesel, aniž z milosti politických stran, nýbrž z jednotlivé vůle národa a jeho nikdy neklesající víry v možnost lepší budoucnosti československého lidu, zrodil se náš svobodný stát. Naše třistaletá tužba, svobodný československý, národní stát, za nějž umírali tisícové nejlepších synů národa na bojištích a popravištích, opuštění, v dáli od své vlasti a svých rodin, tento nejvyšší ideál, kterého může národ dosáhnouti, jest v nebezpečí. Nepřátelé vnitřní i vnější jásají! Co činíme my? Bijeme se navzájem, zavrhuje a prohlašuje za nebezpečnou a přežitou věc to, co má býti každému národu svato; zavrhuje nacionalismus. To slovo, které vzbudilo před 100 léty náš spící národ, a které umožnilo nám provedení našeho dávného ideálu, dosažení samostatnosti, má zmizeti ze srdcí a mysli všech. Proč? Protože přejí si toho naši úhlavní nepřátelé vnější a vnitřní. My máme kapitulovati před národnostmi a lidmi, kteří do poslední chvíle bojovali proti naší samostatnosti, a když této bylo dosaženo, vzali si za společný cíl ji zrušiti a rozvrátiti. Míra troufalosti těchto lidí a všech jejich pomahačů jest dovršena. Národ si uvědomuje, kam spěje a co jej čeká. Národ se probouzí, aby čelil všem nepřítelům národního československého státu, stejnou zbraní, jakou se proti němu bojuje. Lid československý bude se brániti a postaví proti ideji – ideu, proti pěsti – pěst! Voláme proto všechny dobré československé lidi, aby si podali vzájemně ruce a postupovali spolu s námi, zakládajíc všude obranné organizace za účelem zachování československého národního státu. Červenobílí.*“ Tamtéž, leták *Lide československý!*, b. d.

²³⁵ *Národní listy*, roč. 63, č. 5, 6. 1. 1923, s. 2.

²³⁶ Tamtéž, roč. 62, č. 355, 29. 12. 1922, s. 5, článek „*Národně-demokratické dělnictvo v r. 1922*“; dále Archiv Národního muzea (ANM), f. Karel Kramář, kart. 11, inv. č. 406, dopis Josefa Kučery Karlu Kramářovi z 9. 10. 1925.

policie a četnictva. Ať už byl podíl Červenobílých na těchto výtržnostech jakýkoliv,²³⁷ skrze Šoupalův vražedný útok a negativní mediální publicitu levicového politického tábora se jejich působení přelilo ze schůzovních místností do veřejného prostoru.

Že se Červenobílí nezdráhali přistoupit k razantním řešením prokázali jen o něco málo později. Počátkem února 1923 se v Praze konal první řádný sjezd KSČ. Při této příležitosti bylo pro jeho účastníky zadáno v Národním divadle předvedení Bizetovy opery Carmen. Červenobílí spatřující v tom urážku vlasteneckých citů ostře vystoupili proti údajnému politickému zneužití kulturního svatostánku: „*Naše Národní divadlo, které národ sobě postavil k šíření lásky k vlasti, má býti dnes večer [3. února 1923] znesvěceno zpěvem komunistické Internacionály. Nestrpíme tuto provokaci. Všichni upřímní Češi dostaví se v 6 hod. večer k Nár. divadlu.*“²³⁸ Skupince studentů (figuroval v ní kupř. IngC. Arnošt Čapek, mladší bratr Otakara Čapka) se skutečně podařilo proniknout do budovy a narušit průběh prvního jednání hlukem z galerie. Za četnické asistence byli chvatně vyvedeni z dosahu obecnstva i účinkujících.²³⁹ Ze stejných pohnutek se mělo v hledáčku Červenobílých 2. března 1923 ocitnout rovněž představení Proletkultu. Podle signálů ze „zaručeného“ zdroje se jej trojice spiklenců ve složení Jiří Branžovský, Otakar Čapek a Josef Kučera chystala zmařit „*přeřezáním (!) drátů elektrického vedení*“. Podrobnosti tohoto komplotu prý byly dojednány 27. února při tajné schůzce Červenobílých v Černém pivovaru na Karlově náměstí.²⁴⁰ Zvěst se však nepotvrdila a umělecký počín ani elektroinstalace Národního divadla neutrpěly žádnou újmu.

²³⁷ Během zajišťování pořádku byl „*pro neuposlechnutí stráže*“ krátce zadržen dr. Otakar Čapek. *Venkov*, roč. 18, č. 4, 6. 1. 1923, s. 2.

²³⁸ NA, f. PMV, sign. 225-50-23.

²³⁹ *Národní listy. Večerní vydání*, roč. 63, č. 34, 5. 2. 1923, s. 2.

²⁴⁰ *Rudé právo*, roč. 4, č. 50, 2. 3. 1923, s. 5.

Výzva Červenobílých

Atentát na Aloise Rašína a jeho smrt (zemřel na následky zranění 18. února 1923)²⁴¹ urychlily vydání zákona na ochranu republiky připravovaného od nástupu kabinetu Antonína Švehly v říjnu 1922. Tento trestněprávní předpis z 19. března 1923 podstatně zotročoval tresty za tzv. politické zločiny směřující proti jednotě, bezpečnosti a charakteru státu včetně jejich pouhé přípravy. Současně stíhal slovní delikty spočívající ve veřejném hanobení státních symbolů a ústavních činitelů a připouštěl tiskové sankce: zastavení či konfiskace periodického tisku, jehož obsah by např. závažně porušoval etnickou či náboženskou toleranci.²⁴²

Červenobílí zákon na ochranu republiky nejprve vítali, neboť jej pokládali za legislativní nástroj zaměřený především vůči revoluční levici a státu neloajálním příslušníkům národnostních menšin. Jeho osnovu z února 1923 však podrobili ostré kritice: „o ochranu republiky jedná se tomuto zákonu až na nejposlednějším místě. Ve většině případů dosavadní zákony a prakse připouštěly tam, kde se jednalo o skutečné ohrožování státu, tresty daleko přísnější (...) Název zák.[on] na ochranu republiky je chytře vymyšlen, spolehajíc na nedostatek soudnosti u veřejnosti, aby tak propašováno bylo neslýchané omezení všech občanských práv mající za účel znemožniti nikoli boj Němců, Maďarů a komunistů proti státu, nýbrž boj státotvorné, národní oposice proti novému režimu.“²⁴³ Neopomněli ani tu část zákonné předlohy zahrnující tisková ustanovení, která označili „za naprosto neslučitelná se samotným pojmem svobody tisku“.²⁴⁴ Vedl je k tomu zcela konkrétní důvod. Rostoucí základna hnutí, jehož působnost se už v předjaří 1923 neomezovala pouze na hlavní město, totiž Červenobílé povzbudila v záměru vydávat vlastní periodický list – stálou platformu pro seznamování s jejich cíli a zásadami, k posílení organizační činnosti a navázání pravidelných korespondenčních kontaktů s členstvem.

²⁴¹ Klub vzdal zesnulému státníkovi hold věncem s nápisem „Červenobílí – osvoboditeli národa“, neseným v popředí pohřebního průvodu. *Národní listy*, roč. 63, č. 51, 22. 2. 1923, s. 3. Zřejmě původní návrh smuteční stuhy opatřené textem „Červenobílí – Národnímú mučedníku“ jsem našel v Branžovského pozůstalosti.

²⁴² Blíže Klimek, Antonín: *Velké dějiny zemí Koruny české*, sv. 13 (1918-1929). Praha-Litomyšl 2000, s. 384-385.

²⁴³ *Výzva*, roč. 1, č. 29, 26. 2. 1923, s. 4-5.

²⁴⁴ Tamtéž, s. 4.

Podle odhadů i pořadových čísel dochovaných legitimací se v této době k Červenobílým hlásilo na 1 300 osob z Prahy, Brna, Plzně, Českých Budějovic i dalších měst republiky. Obzvláště činná byla místní organizace v Mladé Boleslavi v čele s Ing. Vladimírem Krausem.²⁴⁵ Z nedávno publikovaného badatelského výstupu vyplývá, že o případných aktivitách Červenobílých na Slovensku „*neexistujú žiadne obsiahlejšie materiály, a preto možno oprávnene vyvodzovať, že svoj akčný rádius koncentrovali najmä na českomoravský priestor*“.²⁴⁶ Kusá zmínka o existenci bratislavské odbočky se objevila teprve začátkem srpna 1923.²⁴⁷

Přípravy k uvedení listu provázela jednání Zdeňka Zástěry s PhDr. Vítězslavem Štěpánkem, předsedou Všeslovanské jednoty,²⁴⁸ a jeho spolupracovníkem Františkem Kurfürstem. Oba náleželi k redakčnímu kruhu týdeníku *Výzva*, Kurfürst v úloze vydavatele a odpovědného redaktora.²⁴⁹ Rozhovory se vyvíjely příznivě, neboť ústřední výkonný výbor Červenobílých jednomyslně odsouhlasil převzetí *Výzvy* pro potřeby klubu. Počáteční financování tisku zajistil Zdeněk Zástěra z darů svých movitějších přátel, zčásti vlastními prostředky.²⁵⁰ Úmysl tisknout nezávislé noviny Červenobílí anoncovali v půli března 1923 v deníku *28. říjen*,²⁵¹ který již poskytoval prostor další české nacionalistické

²⁴⁵ *Nástup Červenobílých*, roč. 1, č. 6, 25. 11. 1939, s. 3.

²⁴⁶ Hruboň, Anton: „*Blaho vlasti - zákon najvyšší!*“ *Národná obec fašistická a Slovensko (1926-1938)*. Ružomberok 2015, s. 51.

²⁴⁷ NA, f. PMV, sign. 225-50-23.

²⁴⁸ Tato konzervativně rusofilská organizace byla založena v roce 1920 v Praze. Podle stanov si vytkla za úkol šířit znalosti o slovanské kultuře a vystupovat proti všemu, co „*tříští síly Slovanstva*“. Kromě vydávání letáků, brožur a časopisů (*Staroslovan, Všeslovanský věstník*) vyvíjela charitativní činnost, podporovala ruskou monarchistickou emigraci a pravoslavnou církev v Československu. Srov. Brummer, Alexandr: *Slovanství a slovanská tradice v meziválečném Československu 1918-1938*. Disertační práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta. Historický ústav. Brno 2012, s. 237-238.

²⁴⁹ *Výzva* neboli „*samostatný list neodvislé intelligence*“ vycházela od listopadu 1921. Byla hlasem politické skupiny s radikálně slovanským programem pranýřujícím „*materialistické a korupční cíle*“ zájmových stran a volajícím po vzniku „*jednotné národně-slovanské opozice*“. *Výzva*, roč. 1, č. 5, 17. 12. 1921, s. 1.

²⁵⁰ *Nástup Červenobílých*, roč. 1, č. 5, 18. 11. 1939, s. 3.

²⁵¹ *28. říjen*, roč. 5, č. 61, 15. 3. 1923, s. 3.

organizaci – Národnímu hnutí.²⁵² Bylo dohodnuto, že periodikum s názvem *Výzva Červenobílých* bude vycházet jako týdeník s podtitulem *List Červenobílých. Sdružení na obranu práv národa*. Jeho vydavatelem se stal JUDr. Julius Skála, funkci odpovědného redaktora nadále vykonával František Kurfürst, který také zaujal místo ve vedení klubu.²⁵³

Za předzvěst *Výzvy Červenobílých* můžeme považovat závěrečné číslo *Výzvy*, která pro nedostatek financí vyšla po více než půlroční odmlce 26. února 1923, aby „s novou silou pozvedla starý prapor běločervený, s novou energií vrhla se do boje, jenž tentokrát musí skončit vítězstvím“.²⁵⁴ Úvodní *Výzva Červenobílých* pak nesla datum 27. března 1923 a na titulní dvoustraně přitahovala pozornost manifestem „*Čechové! Slováci!*“ Tak jako v předchozích textech ani zde nechyběly plamenné vlastenecké formulace a v opakovaném slovním spojení „*nevládne se nám národně*“ byly zpochybňovány stranické a třídní zájmy „*stojící nad zájmy lidu*“.²⁵⁵ Počínaje apelem v názvu se manifestem šířily myšlenky propagující ideu slovanství a vzájemnosti Čechů a Slováků. S naléhavou vážností Červenobílí znovu připomněli svůj program uveřejněný již v svolání „*Lide československý!*“, který doplnili o třináctý požadavek správní neporušitelnosti zemských celků a jejich historických hranic.²⁵⁶ Manifest za ústřední

²⁵² Počátky Národního hnutí – „*volného sdružení vlastenecky citících občanů*“ – spadají do jara 1921. Ideově i sociální skladbou se blížilo Červenobílým, avšak jeho členstvo bylo generačně zkušenější, a proto i umírněnější či spíše obezřetnější v prostředcích a politickém stylu. Majitel, vydavatel a šéfredaktor 28. října Josef Hudec (1873-1957), poslanec Národního shromáždění za nacionálně orientovanou Stranu pokrokových socialistů, jistou dobu figuroval v ústředním výkonném výboru Národního hnutí. NA, f. PMV, sign. 225-50-25; dále tamtéž, f. PZÚ, sign. 207-114-35.

²⁵³ VÚA, f. Kárné výbory (1923-1939), kart. 106, zápis o výsledku svědka JUDr. Jiřího Branžovského z 25. 3. 1927.

²⁵⁴ *Výzva*, roč. 1, č. 29, 26. 2. 1923, č. 7.

²⁵⁵ „*Se vzrůstajícím odstupem od památného a slavného dne 28. října 1918 zřejmě mění se radost a nadšení prvých dnů popřevratových v trpkost zklamání a v muka obav. Lid náš dobře tuší, že jest mnoho nezdravého v jeho státě, a nedivno, že klade si otázku, zda to, co prožíváme, ten československý stát, v němž žijeme dnes, jest skutečně také tím naším, mořem slzí a krve vykoupeným ideálem. Všechna nejistota i obava o budoucnost naší republiky přýští z vědomí, že rozvrácena jest druhdy nerozborná jednotná fronta národní, která zdrtivší moc Habsburgů, sama jediná vyprostila národ z otrockých pout.*“ *Výzva Červenobílých*, roč. 1, č. 1, 27. 3. 1923, s. 1.

²⁵⁶ „*Chceme: aby v jednotném státě Československém zachovány byly historické útvary zemi v jejich historických hranicích s kompetencí bývalých zemských sněmů a zemských výborů s rozšířením též na Slovensko;*“ Tamtéž, s. 2.

výkonný výbor Červenobílých podepsali: JUDr. Jiří Branžovský, JUDr. Ing. Otakar Čapek, Zdeněk Král, František Kurfürst, JUDr. Julius Skála a Dr. Ing. Zdeněk Zástěra. Pod provolání připojily svá jména rovněž tři respektované postavy, doyení tehdejšího politického, kulturního a vědeckého života: slovenský právník a senátor Matúš Dula, spisovatel Josef Holeček a bývalý rektor Univerzity Karlovy prof. MUDr. František Mareš. Byl to nepochybně strategicky dobře promyšlený krok Červenobílých,²⁵⁷ kterým působili na veřejnost a současně se prostřednictvím těchto osobností prezentovali jako zastánci státoprávní politické koncepce jednotného národa Čechů a Slováků. „Čechoslovakismus“ byl státoprvní ideou – realizací Masarykovy vize československé státnosti –, kterou čeští nacionalisté plně podporovali. Uzákonění jednoty dvou jazykově blízkých slovanských národů ovšem vnímali po svém – jako *legitimní* nástroj dominance ve vztahu k ostatním národnostem žijícím v Československu, jako výraz dosažené suverenity nikoliv „pouze“ státního, ale především vládního, tj. vládnoucího československého národa. V tomto přístupu jsou jistě patrné pocity triumfu z dosažené samostatnosti, ale zároveň i z nenaplněného vyrovnání se s minulostí: „*Ve vítězném opojení neznal národ náš odplaty za věky trvající křivdy, ani msty spravedlivé za strašlivá utrpení posledních let. Naši katané nečekali milosti, ale trestající spravedlnost. Lid náš však neztrestal křivd na něm spáchaných, ale jeho zástupcové dokonce štědře rozdávali z práv národa, více, nežli k čemu mohla nabádati velkomyslnost, ba i více, nežli mohla připustiti důstojnost vítěze a nutná opatrnost. Zde při rozdávání práva dopustili jsme se prvního bezpráví, neboť našim odpůrcům nedostalo se jejich práva, práva býti potrestáni! Ta milost nebyla aktem velkomyslnosti, ale činem slabosti.*“²⁵⁸ Označovat Červenobílé a priority za šovinisty či vyznavače etnocentrismu ve smyslu hlásání vlastní civilizační (sociokulturní, politické, duchovní) výlučnosti či nadřazenosti nad jinými národy je přesto značně diskutabilní. Ve vymezení se vůči početným národnostním minoritám sledovali ochranu práv vlastního národa, jeho nové státoprvní role na historicky daném území. Prožitá zkušenost, zažívaná přítomnost, ale i vžitá předsudky Červenobílým

²⁵⁷ Není bez zajímavosti, že fyziologa a vitalistu Františka Mareše pojilo blízké přátelství s budoucím tchánem Jiřího Branžovského; v mládí se dokonce ucházel o Bozděchovu sestru Adalais. *Rodinná kronika Smita–Prokop–Bozděch*, s. 19.

²⁵⁸ ARJB, brožura *Lide československý!* Praha 1923, s. 2. Zvýrazněno dle originálu.

nedovolovaly, aby přestali tzv. sudetské Němce (nebo alespoň jejich významnou část) vnímat jako sílu neloajlní a nepřátelskou.

Součástí úvodního čísla *Výzvy Červenobílých* se stal rovněž „*Prozatímní organizační řád Červenobílých*“. Směrnice tohoto typu bývaly obvykle vydávány samostatně, sice povětšinou interní, ale přesto působivější formou. K tomuto nestandardnímu řešení zřejmě Červenobílí přistoupili z úsporných důvodů, redakce týdeníku vyžadovala nemalé finanční prostředky a náklady na další tiskoviny pochopitelně zatěžovaly rozpočet. Reagovali tak ale zároveň na ironické hlasy politických odpůrců, kteří je dosud považovali za anonymní hnutí bez pevných stanov. Čtenáři týdeníku měli nyní po ruce přehledný „manuál“, obsahující základní informace o podmínkách členství nebo disciplinárních předpisech.²⁵⁹ Vzhledem k tomu, že klub uveřejnil tuto směrnici již v prvním čísle své tiskové tribuny, je tvrzení, že „*poloilegální Červenobílí*“ organizační strukturu tajili, přinejmenším zavádějící.²⁶⁰

Vedle příspěvků zaměřených na aktuální domácí události a přehledů zahraničního politického dění byl ve *Výzvě Červenobílých* vyhrazen prostor celoevropským otázkám slovanství (rubrika *Slovanský obzor*), tématům vojenským (rubrika *Vojenská hlídka*), národohospodářským, dělnickým, kulturním, náboženským a organizačním (rubrika *Organizační hlídka*, později *Organizační věstník*). Mezi stálými přispěvateli se objevovali především členové ústředního výkonného výboru Červenobílých. Pravidelně vycházely silně antisemitsky zabarvené články JUDr. Julia Skály (cyklus *O propagandě za války a po válce*), kritické komentáře k probíhající pozemkové reformě od Dr. Ing. Zdeňka Zástěry (cyklus *Problém pozemkové reformy a jejího řešení*), divadelní recenze z pera JUDr. Jiřího Branžovského (rubrika *Kulturní hlídka*) či politické glosy JUDr. Ing. Otakara Čapka a Zdeňka Krále. Čestné místo v popředí listu zaujímaly úvahy prof. MUDr. Františka Mareše, dopisovatelem *Výzvy Červenobílých* měl být někdejší čs.

²⁵⁹ Základní stavební jednotkou Červenobílých byly místní družiny řízené místními výkonnými výbory. Vrcholnou instancí pak představovala tzv. Rada desíti předsedající ústřednímu výkonnému výboru (tzv. Velké radě). Prozatímní organizační řád Červenobílých, příloha *Výzvy Červenobílých* z 27. 3. 1923, s. 2-4, 7.

²⁶⁰ Srov. Fargašová, Eva: Publicistika a literatura českých fašistů 20. let – významný pramen studia politického vývoje Československa. *Časopis Matice moravské*, roč. 108 (1989), č. 1, s. 94.

ministr PhDr. Isidor Zahradník²⁶¹ nebo novinář a bývalý diplomat PhDr. Lev Borský.²⁶² Nabídku podílet se na obsahu tohoto periodika obdržel také renomovaný český historik, univerzitní profesor Josef Pekař.²⁶³

Jazyková a stylistická úroveň – podobně jako myšlenková originalita, odborný vklad či schopnost nosné argumentace – se lišily od jednotlivých autorů. Oproti mdlým až pitoreskním pokusům o burčující vlasteneckou poezii se ve sféře uměnovědné fundovaně projevoval PhDr. Jan Maria Augusta (rubrika *Umění a literatura*). Ve zmiňovaném *Slovanském obzoru*, který pod pseudonymem Sila Samsonyč vedl PhDr. Vítězslav Štěpánek, Červenobílí zdůrazňovali nezbytnost, respektive povinnost všeslovanské spolupráce, neboť byli přesvědčeni o dějinné integritě slovanských národů: „*Naším cílem je spolek všech slovanských států bez ohledu na jejich vnitřní zřízení!*“²⁶⁴ Carský panrusismus druhé poloviny 19. století však nebyl o nic méně rozpínavý než císařský pangermanismus a „bratrovražedné“ boje na frontách nadcházejících vojenských konfliktů²⁶⁵ pohřbívaly naději na realizaci konceptu slovanské vzájemnosti. Zároveň je třeba podotknout, že panslavistické ideje českých národovců vzešly – aniž si to Červenobílí uvědomovali nebo byli ochotni připustit – z okcidentálního (Herderova) kulturního okruhu, tudíž se značně rozcházely s životní a duchovní realitou na Východě.²⁶⁶

Nejvýraznější veřejnou politickou iniciativou, kterou *Výzva Červenobílých* mediálně zaštiťovala, byla kampaň vedená proti stávajícímu volebnímu systému. Právě na stránkách tohoto periodika byla 25. května 1923 zahájena agitace nazvaná

²⁶¹ *Nástup Červenobílých*, roč. 1, č. 5, 18. 11. 1939, s. 3.

²⁶² Vaňhara, Adam: *Nietzscheho zapomenutý bratr. Lev Borský a jeho alternativní legenda o vzniku Československa*. Brno 2019, s. 69-70.

²⁶³ ANM, f. Josef Pekař, kart. 17, inv. č. 408.

²⁶⁴ *Výzva Červenobílých*, roč. 1, č. 17, 21. 7. 1923, s. 2.

²⁶⁵ Balkánské války (1912-1913), Velká válka (1914-1918), občanská válka v Rusku (1917-1922), sovětsko-polská válka (1919-1920) nebo ozbrojená konfrontace o Těšínsko (1919) – tzv. sedmidenní válka mezi Polskem a Československem.

²⁶⁶ Srov. Černý, Václav: *Vývoj a zločiny panslavismu*. Praha 1995, s. 12nn.

„*Červenobílí pro vyproštění národa z pout vázaných kandidátních listin!*“²⁶⁷ Klub Červenobílých odsuzoval toto ustanovení volebního zákona od samého počátku své existence. Spatřoval v něm – do jisté míry oprávněně – nedemokratické zvýhodnění předáků politických stran, kteří nemohli být z pořadí na kandidátních listinách přesouvání formou preferenčních hlasů, což jim zaručovalo volitelnost. Volič tudíž odevzdával svůj hlas určité volební skupině (politické straně), nikoliv osobě kandidáta.²⁶⁸ Červenobílí chtěli dosáhnout zrušení této vázanosti *celonárodní petiční akcí*, jejíž případný úspěch se chystali využít při prosazování plebiscitu. V následujících číslech *Výzvy Červenobílých* proto soustavně vybízeli k podpisu petičních archů, které rozesílali venkovským důvěrníkům a předplatitelům, ale i k účasti na veřejných schůzích a táborech lidu.²⁶⁹ Horlivě propagovaná kampaň však postupně slábla, až vyzněla do ztracena s nejasným, patrně mizivým výsledkem. Již v zářijových komunálních volbách se mohli voliči přesvědčit, že pravidlo vázaných kandidátek nedoznalo žádných změn.

Sdružení Červenobílých, „*nejsouc politickou stranou*“, se voleb do obecních zastupitelstev samostatně neúčastnilo. „*Nechť každý volí tak, aby ani jediný český hlas nebyl ztracen pro českou věc,*“²⁷⁰ žádalo své členy. Stranická legitimace ostatně z pohledu Červenobílých nikterak nebránila přistoupení k jejich *nadstranickému* hnutí: „*Do našich řad voláme poctivé Čechy a Slováky všech společenských vrstev i politických stran, s výslovným přáním, aby i nadále pracovali k dosažení svých hospodářských a sociálních požadavků v politické straně, která nejlépe jim vyhovuje, ale se závazkem vůči Červenobílým, že za každých okolností a z nejlepších sil budou ve své straně vykonávat*

²⁶⁷ „*Lidé zlého svědomí, obávající se soudu národa, vnutili mu vázané kandidátní listiny, aby si tak pojistili vládu nad ním a dovedli jej bezpečněji ke konečné zkáze. Vázané kandidátní listiny jsou nejtěžším balvanem na cestě šťastného národního rozvoje a dokud nebudou odstraněny, nebude vládcem v republice český lid, nýbrž kartel zkorumpovaných vůdců politických stran. Vázané kandidátní listiny musí být odstraněny! (...) Občané republiky, ukažte, chcete-li být skutečně plnoprávními občany nebo jen hlasovacím stádem! Vyzýváme všechny lidi dobré vůle bez rozdílu stranické příslušnosti k součinnosti.*“ *Výzva Červenobílých*, roč. 1, č. 9, 25. 5. 1923, s. 1.

²⁶⁸ Blíže Broklová, Eva: *Československá demokracie. Politický systém ČSR 1918-1938*. Praha 1992, s. 80-83.

²⁶⁹ Jeden z největších mítinků proti vázaným kandidátním listinám uspořádali Červenobílí společně s Národním hnutím 22. června 1923 ve Velkém sále na Žofíně. NA, f. PMV, sign. 225-50-24; dále *Výzva Červenobílých*, roč. 1, č. 14, 30. 6. 1923, s. 2-3.

²⁷⁰ Tamtéž, č. 25, 8. 9. 1923, s. 3.

*vliv, směřující k podřízení extrémních požadavků stranických zájmům národa a státu.*²⁷¹ Zaměříme-li se na bližší stratifikaci klubu právě z hlediska členství v politických subjektech, náleželi Červenobílí – v kontrastu s jejich snahami oslovit co nejširší veřejnost – povětšinou k českým občanským stranám pravicové orientace; s logickou absencí zástupců revoluční marxistické levice, jež byla dána ideovou podstatou hnutí. Z nich pak dominovali příslušníci vyšších vrstev národní demokracie, bývalí radikální a státoprávní pokrokaři, dále dobře situovaná mládež agrární (republikánské) a lidové strany.

Na stránkách vlastního listu mohli Červenobílí opětovat pozornost, jíž se jim dostávalo z protějšího ideového břehu. V nevybíravých útocích nikterak nezaostávali za svými odpůrci: „*Chceme-li, aby byl z národního těla vyříznut hnusný vřed bolševictví bez ohledu, že při tom vystříkne trochu zkažené krve, netlumočíme tím přání snad některé politické strany, nýbrž vůli celého národa, v jehož službách jedině stojíme, bez ohledu na to, líbí-li se to politickým stranám nebo nelíbí.*“²⁷² Taktický prostor ve *Výzvě Červenobílých* zaujímaly nejen výpady proti radikální levici, *státu a národu škodlivé politice vládních stran*, ale i vyjasňování postojů vůči spřízněným vlasteneckým sdružením; v první řadě vůči Národnímu hnutí. Z uvozené citace je zřejmé, že vztahy i přes ideovou blízkost procházely proměnlivým vývojem: „*Umírněný směr Národního hnutí neměl místa pro radikální tendence mladých vlasteneckých živlů hlavně dělnických a studentských, které sdruživše se v jednotu, daly vznik Červenobílým.*“²⁷³ *Postupem času se však ukázalo k opravdové radosti všech mladých, že i vlastenci, jimž v boji za svobodu národa, vlasti a ideí slovanských již dávno zbělel vlas, jest toliko přesvědčivého a průbojného radikalismu, že možno radostně jíti s nimi ruku v ruce za vzdorně vlajícím praporem běločerveným. Národní hnutí, které sdružuje kol sebe rovněž dobré vlastence, kteří však svým povahovým založením jsou pro mírnější postup, má za dnešního stavu věci své výsostně důležité poslání v národě. Ono snaží se národ převychovati a pozvolnou cestou vésti k poznání pravdy v chaosu děláni dějin a osvobozeneckých legend. (...) Tímto dán jest náš poměr k Národnímu hnutí – poměr srdečný a bratrský. Jdeme za stejným cílem dle stejných směrnic, každý vlastní cestou. A v pravdě nezáleží na zvolené cestě, jen*

²⁷¹ Tamtéž, č. 1, 27. 3. 1923, s. 2, článek „Čechové! Slováci!“.

²⁷² Tamtéž, č. 5, 27. 4. 1923, s. 8.

²⁷³ Za nepodloženou ale pokládám domněnku, že se Červenobílí „konstituovali odtrhnutím od NH [Národního hnutí]“. Hruboň, Anton: c. d., s. 52.

*když všichni máme vůli stejnou!*²⁷⁴ Ve *Výzvě Červenobílých* probleskla rovněž informace o navázání styků s cizinou, jmenovitě s Organizací jugoslávských nacionalistů (Organizacija Jugoslavenskih Nacionalista), tzv. ORJUNOU. Zpráva z června 1923 uvádí, že Červenobílí vyslali k ORJUNĚ svého delegáta „*aby tlumočil pozdravy severních bratří*“.²⁷⁵ Sebevědomé plány na bližší spolupráci ale zjevně ustrnuly u této zdvořilostní návštěvy a občasné korespondence. Podobně vzaly za své snahy získat pro *Výzvu Červenobílých* odběratele mezi zahraničními krajany.²⁷⁶

Velmi podrobně se Červenobílí zaobírali procesem poválečné delimitace, zejména situací okolo Javoriny. Tato pohraniční podhorská ves (dnes Tatranská Javorina) se na několik let stala komplikovaným, pro české nacionalisty doslova neuralgickým bodem československo-polských vztahů. Rozhodnutím tzv. Konference velvyslanců z července 1920 byla přiznána Československu, polská strana však odmítala tento fakt přijmout. V kontextu územního sporu o Oravu a Spiš posuzovali Červenobílí Javorinu jako geograficky i vojensky důležitou oblast a polské nároky považovali za naprosto nepřijatelné. Stejně tak vnímali údajnou „*lhostejnost české veřejnosti v otázce našich hranic*“.²⁷⁷ Úmysl hájit celistvost republiky demonstrovali ve dnech 3.-7. srpna 1923, kdy – jak předdeslalo zvláštní vydání *Výzvy Červenobílých* – uspořádali „*velký manifestační zájezd na Javorinu*“.²⁷⁸ Pateticky pojatá výprava, která ale svým průběhem i slabou účastí více připomínala nevydařený turistický výlet,²⁷⁹ nemohla mít sebemenší vliv na výsledek bilaterálních rozhovorů. Případ Javoriny putoval k právnímu posouzení až před Stálý dvůr mezinárodní spravedlnosti v Haagu, který obec v prosinci 1923 definitivně přiřkl československému státu.²⁸⁰

²⁷⁴ *Výzva Červenobílých*, roč. 1, č. 2, 6. 4. 1923, s. 2.

²⁷⁵ Tamtéž, č. 14, 30. 6. 1923, s. 5.

²⁷⁶ Tamtéž, č. 25, 8. 9. 1923, s. 1 a č. 29, 29. 9. 1923, s. 1.

²⁷⁷ Tamtéž, č. 2, 6. 4. 1923, s. 6.

²⁷⁸ „*Jedině mohutný protest může zadržet drzé ruce. (...) ať tento zájezd stane se mocným projevem nezlomné vůle národa, že nedopustí, aby Javorina – perla byla mu uchváčena, aby byla potupena jeho čest, aby bylo pošlapáno odvěké právo. Vzhůru na krásnou Javorinu, ať odtud z nebetýchých vrcholků Vysoké Tatry zazní mohutně do celého světa naše odhodlané: nikdy, nikdy!*“ Tamtéž, zvláštní vydání, 10. 6. 1923, s. 1-2.

²⁷⁹ Z asi 60 účastníků tvořili *dobrou polovinu* členové Klubu čs. turistů. NA, f. PMV, sign. 225-50-23.

²⁸⁰ 28. říjen, roč. 5, č. 279, 8. 12. 1923, s. 1.

Pro opakující se kritiku vládních stran, ústředních orgánů státní správy a ministra zahraničí Edvarda Beneše (mj. právě ve věci *nedůsledného kompromisního* postupu při diplomatických jednáních o Javorině či kauzy kolem odvolání čs. vyslance v Tokiu Dr. Karla Perglera) se *Výzvě Červenobílých* nevyhnuly zásahy cenzury. Vzhledem k právnímu vzdělání vícero redaktorů týdeníku ale došlo k závažnějšímu porušení zákona jen v několika případech. Za dobu existence listu (od 27. března do 27. října 1923) bylo z podnětu státního zastupitelství v Praze konfiskováno šest jeho čísel (4., 12., 15., 28., 31., 32.), která vzápětí vyšla v opraveném nákladu.

Domácí periodika zareagovala na vznik *Výzvy Červenobílých* rozličnými způsoby, podle příslušnosti k politickým proudům a stranám, kterýchžto názory předkládala čtenářům. Nelze proto a priori spoléhat na jejich objektivní přístup. Národně demokratické deníky *Národní demokracie* a *Národní politika*²⁸¹ zveřejnily bezprostředně po uvedení prvního čísla *Výzvy Červenobílých* všech třináct programových bodů manifestu „*Čechové! Slováci!*“ Otevřeně ale Červenobílé nepodpořily, neboť doslovný přetisk postrádal hodnotící komentář.²⁸² Tentýž neutrální postoj vyjádřil *Prager Abendzeitung* (večerní vydání deníku *Prager Tagblatt*).²⁸³ Mluvčí liberální části německé menšiny patrně necítili potřebu tiskové proklamace českých nacionalistů veřejně komentovat. Neskrývaně souhlasnou reakci naopak přinesla *Družina československých legionářů*, tiskový orgán nacionálně vyhraněných účastníků prvního odboje sloučených do stejnojmenné organizace: „*My jsme v tomto listě uplatňovali vždy myšlenky, které v svolání Červenobílých jsou činěny zásadou, východištěm i cílem této nové organizace. Že se k těmto myšlenkám hlásí Červenobílé a že na jich základě se zavazují k upřímné spolupráci pro blaho národa a zabezpečení státu, vítáme a pozdravujeme je srdečně jako novou a – doufáme – platnou složku těch sil, které se řadí k zápasu za povýšení národního ideálu a za obrození našeho života upřímněji, opravdověji a také sebevědoměji*

²⁸¹ Oficiálně se sice prezentovala jako nezávislý nadstranický list, ideově však měla k ČsND velmi blízko.

²⁸² *Národní demokracie*, roč. 5, č. 73, 28. 3. 1923, nestr.; *Národní politika*, roč. 41, č. 86, 29. 3. 1923, s. 4.

²⁸³ *Prager Abendzeitung*, roč. 48, č. 72, 28. 3. 1923, s. 2.

pochopeným nacionalismem.“²⁸⁴ Ústřední list agrární strany *Venkov* ve stručné, avšak věcné a poměrně výstižné zprávě poukázal na okolnost, že programu Červenobílých schází originální náplň, jakož i zdůvodnění, kterak svých cílů dosáhnou: „*A co chtějí? Nic jiného, než to, oč vlády naše dávno se snaží a k čemu také dospějí. Jakými prostředky a cestami chtějí se ,Červenobílí‘ ke splnění svého programu dostat, o tom ani slova.*“²⁸⁵ Zcela odmítavý postoj pak podle očekávání zaujaly k *Výzvě Červenobílých* levicové deníky. Socialistické *České slovo* se dokonce nevyjadřovalo k vlastnímu svolání, ale toliko ke třem zmiňovaným osobnostem, které jej signovaly: „*Bůh s nimi se starci! Jejich podpisy nic nenapraví a nic nepoškodí a ničím v republice nepohnou. Nanejvýše potvrdí znovu starou pravdu, že ani šediny nejsou ochranou před – pošetilostí.*“²⁸⁶ Opoziční komunistické *Rudé právo* uplatnilo ostře konfrontační tón a již v podtitulku článku „*Vlci v beráncí kůži*“ varovalo čtenáře před *červenobílými fašisty*, s odkazem na násilné praktiky fašistického režimu v Itálii.²⁸⁷ Tento moment si žádá bližší vysvětlení.

Červenobílí v černých košilích?

Nejen v dobovém tisku ideových protivníků, ale také v odborné dějepisné produkci je aktivizace klubu dávana do přímé kauzální spojitosti s nástupem italského fašismu.²⁸⁸ Provází ji hodnocení Červenobílých jakožto organizace protofašistického (raně fašistického), fašizoidního či fašistoidního (fašizujícího) charakteru. Taková klasifikace by neměla být verifikována bez bližšího ohledání.

²⁸⁴ *Družina československých legionářů*, roč. 4, č. 7, 9. 4. 1923, s. 1. Ideová spřízněnost v tomto případě posvětila i obchodní partnerství. Právě tiskárna Družiny čs. legionářů obdržela zakázku na ražbu *Výzvy Červenobílých* (tiskla ji od 27. 3. do 22. 6. 1923, čísla 1-13). Současně je ale třeba připomenout, že převážná část legionářů sdružených do Československé obce legionářské (ČSOL) byla k českému nacionalismu kritická a politicky inklinovala k tzv. levému středu (čs. straně socialistické a sociálně demokratické).

²⁸⁵ *Venkov*, roč. 18, č. 73, 29. 3. 1923, s. 5.

²⁸⁶ *České slovo*, roč. 15, č. 73, 31. 3. 1923, s. 2.

²⁸⁷ „*Červenobílí beránci fašističtí. – Vlast na rtech a zločin na mysli. – Právě tak začínali fašisté italští. – Zvlčilsti fašistů v Itálii. – Vraždění dělníků na rozkaz velkostatkářů a fabrikantů.*“ *Rudé právo*, roč. 4, č. 73, 29. 3. 1923, s. 3.

²⁸⁸ S tímto tvrzením či premisou se setkáváme u celé řady autorů. Z novější doby především: Pavlíček, Jaromír: *Český fašismus*. In: *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004*, 1. díl: Období 1861-1938. Brno 2005, s. 629; Nakonečný, Milan: *Český fašismus*, s. 40; Baloun, Pavel: c. d., s. 75.

Už záhy po letákovém entré z chodeb Karolina bylo možné dočíst se v Rudém právu, že „italský fascismus nezůstal bez následků také mezi pražskou ‚stoprocentní‘ studující mládeží“.²⁸⁹ V lednu 1923 pak tentýž deník v souvislosti s atentátem na Aloise Rašína zcela ostentativně hovoří o „prvním vystoupení fascistů v Československu“.²⁹⁰ Sami Červenobílí se ovšem za epigony fašistické ideologie nepovažovali: „musíme vždy inklinovati spíše k demokratickým složkám než k reakčním,“²⁹¹ přestože někteří z nich pohlíželi na fašismus se sympatiemi a jistým obdivem jako na „stát sjednocující myšlenkové hnutí nacionální“,²⁹² jež ochromilo mocenské snahy italských socialistů zasažených vlnou bolševické revoluce.²⁹³ Nebylo nutné vycházet z cizích vzorů. Nedůvěra k liberálnímu pluralismu, etnicky vystupňovaný nacionalismus ani stálé volání po „očistě“ nemusely být importovány, byly v té či oné podobě přítomny v české politické kultuře. Vystaly ale z odlišných geosociálních poměrů a už vůbec se neslučovaly s militantními záměry fašistické teritoriální (koloniální) expanze.²⁹⁴ Čeští nacionálové „sice chtěli co nejsilnější – a to znamenalo: co největší – český stát, ale zároveň stát ‚národní‘ ve smyslu etnicky a politicky homogenním“.²⁹⁵

Mussoliniho působivý a propagandisticky umně využitý „Pochod na Řím“ vzbudil v říjnu 1922 značnou pozornost v celé Evropě, Československo nevyjímaje, a to napříč společnostmi i politickým spektrem. Byl varovným impulzem pro krajní levici, která od této chvíle dávala veškerým nacionálním tendencím pejorativní italský příměr. Vše, co odporovalo jejímu třídnímu pojetí a co pokládala za konkurenční ohrožení v boji o přízeň „mas“, bylo f a š i s t i c k é. Zavádějící a nadužívané označení záměrně mátló soudobou veřejnost a po roce 1948 zatížilo českou historiografii, když na dlouhá desetiletí ulpělo

²⁸⁹ *Rudé právo*, roč. 3, č. 273, 22. 11. 1922, s. 6.

²⁹⁰ Tamtéž, roč. 4, č. 4, 6. 1. 1923, s. 1.

²⁹¹ ANM, f. Karel Kramář, kart. 87, inv. č. 2354, zápis ze schůze Velké rady Červenobílých z 15. 9. 1923.

²⁹² *Výzva Červenobílých*, roč. 1, č. 23-24, 1. 9. 1923, s. 1.

²⁹³ K italskému fašismu a jeho ideovým východiskům jako jedni z prvních: Reichmann, Jan: *Fašismus*. Praha 1923; Sandomirský, B. G.: *Fašisté*. Praha 1923; Horák, J. K.: *Vznik a vývoj fašismu v Itálii. Itálie od roku 1914 do roku 1926*. Praha 1927.

²⁹⁴ Ta započala krátce po Mussoliniho nástupu k moci tzv. korfským incidentem – italským vpádem na řecký ostrov Korfu v Jónském moři na přelomu srpna a září 1923.

²⁹⁵ Loewenstein, Bedřich (rec.): Promeškaná příležitost. *Soudobé dějiny*, roč. 8 (2001), č. 2-3, s. 410-411.

v jejím výkladovém slovníku.²⁹⁶ Úspěchy italských fašistů společně s verbálními útoky levice nicméně přiměly české nacionalisty, aby nahlas definovali své vlastní představy o svrchovanosti národního státu.

Za Červenobílé se k nástupu a charakteru fašistického hnutí na Apeninském poloostrově vyslovil právě Jiří Branžovský: „Nuže, co je to *fascismus*? Je to živelný proud v národě italském, který jako nesmírný příboj převalil se a spláchl s povrchu ony žabaře a zrádce, kteří pod rouškou ‚blaha mas‘ ničili vlast, podlamovali síly svého národa a při tom sami hltavě žrali ze státního žlabu, resp. pomáhali k tomu žlabu těm, kdož jim byli nápomocni a kdož k tomu řádění mlčeli! Pak-li takto chápou naši odpůrci ‚fašismus‘, a pak-li ‚reakcí‘ je jim nekompromisní nacionalismus a návrat k zásadě ‚na prvá místa jen první z prvých‘ a snaha o odstranění hyen, které by z vlasti nejraději udělaly mrchu, aby ji pak ohryzaly až na kost, – pak jsme hrdi na to, že jsme ‚reakcionáři‘ a ‚fašisté!‘“²⁹⁷ Tato poněkud obrazná interpretace, kterou Branžovský pojal zároveň jako vzkaz a různé stanovisko politickým oponentům nebyla explicitním přihlášením se k italskému příkladu, ale k vlastní podstatě zvilého národovectví.

Jen stěží lze Červenobílé z počátků 20. let označit za ideové fašisty. Neodmítali ani nezpochybnili existenci právního státu, byť v něm sami kladli důraz na prvořadé postavení českého, respektive československého etnika: „jen v demokratické republice naší, stojící pevně a věrně na ideovém podkladu slovanství, může každý člen našeho národa dojít splnění svých kulturních, sociál. i hospodářských tužeb.“²⁹⁸ Byli to především vysokoškolsky vzdělaní intelektuálové, příslušníci „*nespokojené nacionalistické elity*“²⁹⁹ jejichž veřejné proklamace vznikaly v reakci na tehdejší vnitropolitickou a národnostní situaci a dávaly tušit příklon k domácí, státoprávně

²⁹⁶ Připomínám některé antikvované tendenční práce postrádající nestranný náhled: Peša, Václav: K otázce počátků fašistického hnutí v českých zemích. *Časopis Matice moravské*, roč. 72 (1953), č. 3-4, s. 210-248; Olivová, Věra: *Politika československé buržoasie v letech 1921-1923*. Praha 1961; Gajanová, Alena: *Dvojitá tvář. Z historie předmnichovského fašismu*. Praha 1962; Pasák, Tomáš: *K historii českého fašismu. Český fašismus a jeho zhoubná politika v letech 1922-1945*. Praha 1985.

²⁹⁷ *Výzva Červenobílých*, roč. 1, č. 9, 25. 5. 1923, s. 2, článek „*J sme fašisty, jsme reakcionáři?*“.

²⁹⁸ Tamtéž, č. 1, 27. 3. 1923, s. 2, článek „*Čechové! Slováci!*“.

²⁹⁹ Frankl, Michal – Szabó, Miloslav: *Budování státu bez antisemitismu? Násilí, diskurz loajality a vznik Československa*. Praha 2015, s. 298.

radikální tradici.³⁰⁰ Vzešli z nevyhnutelné popřevratové názorové diferenciacie provázené soupeřením „o stupeň národní ,ryzosti““.³⁰¹

Vzhledem k dalšímu vývoji a ustálené typologii připomínají zakladatelé Červenobílých nejvíce prefašistický, tj. „*ještě ne-fašistický*“ model jednání.³⁰² Pod vlivem smiřování a fúzí s dalšími nacionalistickými uskupeními – s fašismem stále více koketujícím Národním hnutím a zejména s Československými fašisty³⁰³ – ovšem postupně akceptovali a přejímali některé konstitutivní znaky fašistické ideologie: metody „přímé akce“ (působnost uniformovaných pořádkových složek), korporativismus (stavovské uspořádání státu) a od ledna 1927 vůdcovský protekční princip. Tehdy již inspirace italským fašismem nabývala zřetelné kontury.³⁰⁴

Ve vedení „Klubu“

Je pozoruhodné, jak rychle se Jiří Branžovský dokázal prosadit. Od rozhodnutí stát se členem Červenobílých k zanícenému projevu během zakládající schůze neuplynuly ani dva týdny. „*Byl jsem ve věci angažován a měl jsem osobní zájmy na tom hnutí a byl jsem též stále o všem informován,*“ uvedl později.³⁰⁵ Nepřekvapí tedy, že nechyběl na důvěrných ideových poradách nebo při klíčové schůzce ohledně převzetí Kurfürstova týdeníku *Výzva*, která se uskutečnila v březnu 1923 v bytě velkostatkáře Bergera³⁰⁶ na

³⁰⁰ Beroun, Zdeněk (rec.): Český fašismus v Pardubicích a na Pardubicku v letech 1926-1939. *Český časopis historický*, roč. 115 (2017), č. 4, s. 1158.

³⁰¹ Srov. Kural, Václav: *Konflikt místo společenství? Češi a Němci v československém státě (1918-1938)*. Praha 1993, s. 40.

³⁰² Blíže Nolte, Ernst: *Fašismus ve své epoše*. Praha 1999, s. 53.

³⁰³ Vznikli na podzim 1922 při týdeníku Hanácká (později Národní) republika vydávaného a redigovaného Robertem Machem v moravském Holešově. Jako první u nás se veřejně přihlásili k fašismu, jenž měl být „*přízpusoben domácím poměrům*“. *Hanácká republika*, roč. 1, č. 24, 9. 11. 1922, s. 1.

³⁰⁴ Beroun, Zdeněk (rec.): *Český fašismus v Pardubicích a na Pardubicku v letech 1926-1939*, s. 1158.

³⁰⁵ VÚA, f. Kárné výbory (1923-1939), kart. 106, zápis o výsledku svědka JUDr. Jiřího Branžovského z 25. 3. 1927.

³⁰⁶ Štěpán Eduard Berger (1859-1933), vlastenecký pracovník. Od 80. let 19. století aktivně podporoval kulturní a jazyková práva české menšiny v Liberci a okolí, napomáhal zakládat a financovat české školy a spolky. Byl čestným členem místní České besedy a vlivným sympatizantem Národní jednoty severočeské. Blíže Sekanina, František: *Album representantů všech oborů veřejného života československého*. Praha 1927, s. 898.

Královských Vinohradech.³⁰⁷ U něj Branžovský vyjednal a posléze obdržel finanční subvenci ve výši 10 000 korun.³⁰⁸ Rozvinul i organizační a „náborovou“ činnost, ke které získal svého spolužáka ze studií. JUDr. Jan Karlík alias Muky se stal zkraje roku 1923 styčnou osobou pro Brno a okolí: „*Soupis ,kontingentu branců‘ už mám (...) Tak prosím, milý Jirko, pošli slíbené přihlášky, eventuelně pro mne hned legitimaci a napiš přesně, jak mám pracovat, aby to naším intencím nejlépe vyhovovalo.*“³⁰⁹

Nedlouho poté, co vyvrcholily přípravy k uvedení *Výzvy Červenobílých*, byla ustavena tzv. Rada desíti. Do jejího čela (a tím fakticky za předsedu celého hnutí) byl 6. dubna 1923 vybrán JUDr. Julius Skála.³¹⁰ Řádným členem tohoto nejvyššího orgánu Červenobílých se stal také JUDr. Jiří Branžovský, a to společně s JUDr. Ing. Otakarem Čapkem, Zdeňkem Králem, Františkem Kurfürstem, PhDr. Vítězslavem Štěpánkem, Dr. Ing. Zdeňkem Zástěrou ad.³¹¹ Legitimace, kterou coby pravomocný člen ústředí sám sobě vystavil a signoval, nesla číslo 1151.³¹²

S příchodem týdeníku věnoval Branžovský nejvíce času redakční práci. Pravidelně docházel do administrace listu, jež stejně jako sekretariát Červenobílých úřadovala nejprve v Přemyslově ulici (dnes U Rajské zahrady) na pražském Žižkově a od května 1923 v Jungmannově (dnes Vinohradské) třídě.³¹³ Ve své rubrice *Kulturní hlídka* se soustředil na první uměleckou scénu v zemi – pražské Národní divadlo. Soustavně polemizoval o úrovni a kvalitách tehdejšího vedení (šéfů činohry Karla Huga Hilara a opery Otakara Ostrčila), kterému vytýkal výběr repertoáru, scénickou výpravu i novátorské režijní pojetí: „*Každý národ má své národní, abych tak řekl ,svaté opery‘: Němci Wáagnerovy, Italové Verdiovy, a pro ty má pak pietní, přímo obřadně ustálený způsob provedení. Proč tedy my, Češi, nemáme prováděti svoji ,Prodanou nevěstu‘ se stejnou pietou a proč máme experimentovati ve věcech tak vážných? (...) Národní divadlo není pro modernistické pokusy theoretiků, s nemožnými operami a dramaty, opírajících*

³⁰⁷ VÚA, f. Kárné výbory (1923-39), kart. 106, zápis o výsledku svědka JUDr. Jiřího Branžovského ze 17. 11. 1927.

³⁰⁸ ARJB, stvrzenka „na akci Červeno-bílí“ z 30. 5. 1923.

³⁰⁹ Tamtéž, dopis Jana Karlíka Jiřímu Branžovskému z 6. 2. 1923.

³¹⁰ NA, f. PMV, sign. 225-50-23.

³¹¹ *Nástup Červenobílých*, roč. 1, č. 5, 18. 11. 1939, s. 3.

³¹² ARJB, legitimace Jiřího Branžovského „Červenobílí. Sdružení na obranu národních práv“.

³¹³ *Výzva Červenobílých*, roč. 1, č. 7, 11. 5. 1923, s. 8.

*se o záštitu mocných této doby, kteří vůbec nejsou nikterak kvalifikováni pro rozhodování kulturních otázek!*³¹⁴ První takto zaměřený komentář uveřejnil již ve 3. čísle *Výzvy Červenobílých* (13. 4. 1923) a v sérii článků pokračoval až do čísla 14 (30. 6. 1923). Posléze namísto textu připojil soubor satirických básní.³¹⁵

Branžovského publicistický záběr byl ale pochopitelně širší, dotýkal se také současné politiky i ekonomických otázek. V článku „*Svůj k svému*“ nabádal k důslednému preferování českých obchodníků a živností: „*Neboť jen v hospodářské síle státu věrného občanstva záleží moc naší vlasti. Pak-li budeme kupovati své potřeby od cizáků, kteří s námi necítí (...) pak-li budeme zadávati práce a dodávky cizákům, pak-li budeme své úspory ukládati do cizáckých peněžních ústavů, podpoříme hned nepřátele vlasti, neb lidi s ní naprosto necítící! (...) Kupujte jen u našich, českých velkofirem a továren! Ten český výrobce bude také moci dodati nám levněji, zvýšíte-li odběrem jeho výrobu!*“³¹⁶ Jako přesvědčený nacionalista pohlížel s nedůvěrou na rodící se německý aktivismus³¹⁷ a kaceřoval kroky Švehlovy koaliční vlády vedené k jeho podpoře: „*směrnici naší je hlavně boj proti vnitřním nepřátelům, zrádcům a lokajům, kteří za žold nebo za tu trochu pochvaly a podkuřování zaprodávají vlast i národ do služeb nečistých sil. Bojujeme proti nedostatkům energie a mravnosti tam, kde by jich mělo být nejvíce! Potřítí chceme ty, kdož tak hanebně stále nadbíhají Němcům! Proti našim Němcům jdeme jen proto, že neplní svých povinností ti, kteří mají a mohou jim ukázati, že **my jsme pány ve své vlasti!** Až vypleníme tuto národní vlašnost, tu zradu vlasti z vlastních, českých řad, pak zmizí hned otázka našich Němců, kteří, díky jich disciplinované povaze, respektují pořádek a moc. Ten respekt ovšem v nich sotva vzbudí to oficiální a polooficiální povzbuzování jich troufalosti!*“³¹⁸ V červenci 1923 uveřejnil ve *Výzvě Červenobílých* text

³¹⁴ Tamtéž, č. 4, 20. 4. 1923, s. 7. Zvýrazněno dle originálu.

³¹⁵ Za všechny uvádím dva z epigramů: „*Národního divadla správa – ó běda, nového opery dramaturga hledá. Aby Smetanu ‚utloukli‘ na ‚Butter‘, stane se jím prý – pan Huttr!*“ a „*Vlastenci jsme, českost kumštu hyne bídňě, ni Smetana dosud český nebyl!, vlidně praví Ostrčil a Hillar. A proto klidně do ‚Louskáčku‘ i do ‚Káti‘ kulissy dej – z Vídně!*“ Tamtéž, č. 15, 7. 7. 1923, s. 4.

³¹⁶ Tamtéž, č. 5, 27. 4. 1923, s. 3-4.

³¹⁷ Účelově motivovaný státoporný přístup části tehdejší sudetoněmecké politické reprezentace (agrární, křesťanskosociální, demokratické a živnostenské strany). Blíže Broklová, Eva: *Politická kultura německých aktivistických stran v Československu 1918-1938*. Praha 1999, s. 49-50.

³¹⁸ *Výzva Červenobílých*, roč. 1, č. 5, 27. 4. 1923, s. 8. Zvýrazněno dle originálu.

s názvem „Svoboda“. Zabýval se v něm tématem, jež nedávalo spát skalním oponentům politického stranicí – zvyklostí parlamentních stran řídit své zvolené zástupce prostřednictvím tzv. poslaneckého reverzu: „*Obrazem stavu celého státu je beze sporu parlament – musí tedy býti svobodný, volný, musí tam tedy vládnouti svoboda myšlenky a volnost projevu – může poslanec projevit volně svůj názor, který se liší od toho názoru, který je diktován stranou, může se na tu či onu věc podívat z jiného hlediska, pod jiným zorným úhlem, než mu nařizuje strana? Ne! Nikdy! (...) Dnes [poslanci] platí za mandát, resp. za diety, straně své vasalský poplatek ve formě příspěvků peněžitých na fondy strany. Jsou tedy zaměstnanci, vasaly stran, placenými ze státní pokladny. Politické strany jsou dnes vlastně obchodními velkopodniky se svými žurnály, sekretariáty, sinekurami atd. Tyto velkopodniky pak nařizují svým zřízcům, poslancům, co a jak mají či nemají dělat.*“³¹⁹ Branžovský nemohl tušit, že pravidlo tzv. vázaného mandátu dostihne v budoucnu i jeho.

Z vesměs pozitivních ohlasů na *Výzvu Červenobílých*, kterých se Branžovskému dostávalo od jeho nejbližších i z okruhu přátel a známých, vyniká došlý přípis Františka Pácala,³²⁰ emeritního člena Národního divadla v Praze: „*Vážený Pane doktore! Redaktor Beskid mi dal 3. a 4. č. ‚Výzvy‘ sdružení Červenobílých, jejichž obsah mne velice potěšil a rozrušil. Každý list musí vítat!! Konečně se tedy ukázalo, že dosud naše národní hrdost a sebevědomí nebylo staletou porobou a hlavně popřevratovou politikou úplně potlačeno. Bylo by velice trudno jen pomyslet, aby Národ s takovou slavnou minulostí měl se stát obětí všežidovské internacionální sebranky. Gratuluji celému vedení a jsem přesvědčen, že při tak objektivním stanovisku, které Vaše redakce v každém směru zaujala, musí se ‚Výzva‘ [Červenobílých] dožítí velkého úspěchu a rozšíření; doufám, že v našem Národě je přece více poctivých národně cítících lidí, než různých šarlatánů a podvodníků, vnesených vlnou doby napovrch.*“³²¹

³¹⁹ Tamtéž, č. 15, 7. 7. 1923, s. 3.

³²⁰ František Pácal (1865-1938), operní pěvec (hrdinný tenor). První český umělec, jehož projev byl zachycen na gramofonovou desku (1900). V červnu 1919 ve věku 53 let vstoupil dobrovolně do 1. sokolského praporu, který bojoval v maďarsko-československé válce o Slovensko. S plukem Stráže svobody se zúčastnil obsazení Petržalky. Srov. *Československý hudební slovník osob a institucí*, sv. 2 (M-Ž). Praha 1965, s. 241; dále *Národní listy*, roč. 78, č. 289, 21. 10. 1938, s. 3.

³²¹ ARJB, dopis Františka Pácala Jiřímu Branžovskému z 28. 4. 1923. Podtrženo dle originálu.

Ani Branžovského neminula již zmiňovaná aféra provázející ve dnech 14.-17. května 1923 státní návštěvu bývalého vrchního vojenského velitele dohodových mocností Ferdinanda Focha. Tzv. fochiáda rozvířila politickou scénu, plnila stránky periodického tisku, především ale poznamenala „apolitické“ studentské hnutí. Na jejím počátku stál poněkud nepřesvědčivý výrok levicového vedení Ústředního svazu čs. studentstva, že „*jako nepolitický útvar nemůže se rozhodnouti pro oficiální vítání maršála Focha, které, jak v daných poměrech bylo zřejmo, má ráz vysloveně politický*“.³²² Správní výbor oblastního Pražského ústředí ovšem tento názor nesdílel a své zástupce do ulic hlavního města vypravil.³²³ Spor se paralelně rozhořel také v Branžovského bývalém plzeňském působišti: Zatímco Akademický klub podpořil Pražské ústředí,³²⁴ studentský spolek Radbuza se připojil k bojkotu slavnostního ceremoniálu „*přenechávaje tuto, klerikálně-militaristickou parádu 'Akad.[emické] lize katol. [ického] studentstva a našim slavným červenobílým*“.³²⁵

Červenobílí skutečně patřili k těm nejhalasnějším z tábora příznivců francouzského maršála a předního стратега Velké války: „*Nám nezbyvá než připomenouti, proč i celý český národ v hluboké vděčnosti bude skládati nadšený svůj hold slavnému synu spřátelené Francie. Každý z nás ví velmi dobře, že bez vítězství Francie a porážky Germánstva nebyl by ani ještě dnes náš národ svoboděn. Vojenské vítězství Fochovo nad armádou německou jest nejen vítězstvím demokracie nad surovým despotismem germánským, ale jest i naším osvobozením ze jha habsburského a proto všechen český lid bude vítati maršála Focha jako osvoboditele. Jelikož vítati ho bude celý národ, zní až trapně směšně, hádají-li se dnes vůdcové socialistických stran, mají-li i oni vítati ho oficiálně. (...) Jim jest Foch klerikálem, zpátečníkem, reakcionářem, jenom ne zachráncem a osvoboditelem*“.³²⁶

Ozvěna fochiády dolehla i k fakultnímu spolku Všehrd, který v této záležitosti svolal na 7. června 1923 do Karolina mimořádnou valnou hromadu. Jiří Branžovský se dostavil jako jeden z hlavních hostujících řečníků – společně s JUC. Stanislavem

³²² *Nová doba*, roč. 29, č. 139, 23. 5. 1923, s. 4.

³²³ *Studentský věstník*, roč. 3, č. 9-10, 18. 5. 1923, s. 9.

³²⁴ *Český deník*, roč. 12, č. 155, 8. 6. 1923, s. 4.

³²⁵ *Národní listy*, roč. 63, č. 132, 15. 5. 1923, s. 4.

³²⁶ *Výzva Červenobílých*, roč. 1, č. 7, 11. 5. 1923, s. 1.

Cejnarem zastupujícím Mladou generaci ČsND³²⁷ –, aby ve svém projevu přednesl stanovisko Červenobílých. I jeho přičiněním byl postup ÚSČS ignorující Fochův příjezd většinou přítomných členů právnického spolku transparentně odsouzen.³²⁸

Nedořešené finanční vyrovnání za převod týdeníku *Výzva* do majetku Červenobílých mělo za následek prohlubující se diskrepanci uvnitř Rady desíti: mezi PhDr. Vítězslavem Štěpánkem a Františkem Kurfürstem na jedné a zbývajícími činovníky na druhé straně. Kurfürst totiž neuspěl s požadavkem, aby „*Výzva* [Červenobílých] *byla zakcionována a jemu zdarma dáno za 50 000 Kč akcií*“.³²⁹ Spor vygradoval do té míry, že oba věřitelé sestavili při hlasování o nové Radě desíti konaném 23. července 1923 vlastní kandidátku. Individuální volbou bylo nakonec přistoupeno ke kompromisu a složení rady se prakticky nezměnilo: předsedou se opět stal JUDr. Julius Skála, členy JUDr. Arnošt Bičíště, JUDr. Jiří Branžovský, Dr. Ing. JUDr. Otakar Čapek, František Kolda, Zdeněk Král, Ing. Vladimír Kraus, František Kurfürst, PhDr. Vítězslav Štěpánek a Dr. Ing. Zdeněk Zástěra. Štěpánek s Kurfürstem se však vzápětí míst v Radě desíti vzdali, neboť nízký počet hlasů, který obdržela jejich opoziční skupina, byl de facto jasným vyjádřením nedůvěry.³³⁰ Nahradili je JUDr. Milan Preis a PhDr. Jan Maria Augusta, který současně převzal Kurfürstovu funkci odpovědného redaktora *Výzvy Červenobílých*.³³¹ Z Branžovského korespondence známe i některé zákulisní detaily: „*má předtucha ohledně Kurfürsta došla splnění: ve středu večer [25. července 1923] otevřel Franta dveře sekretariátu a s velkolepým gestem hodil Borkovi na stůl legitimaci a odznak – vtip toho byl ten, že totiž rukopisy mají býti nejdéle ve středu ráno v tiskárně – a to měla býti Frantova krutá pomsta, že totiž nás ukolébá v bezstarostnost, a pak najednou budeme postaveni před tu nemilou skutečnost, že *Výzva* [Červenobílých] *nevyjde. Tato ‚ušlechtilá‘ revanche ovšem díky mému tušení a tomu, že v úterý večer [24. července 1923] jsem již všechny hochy zalarmoval, plácla do vzduchu, neboť, kdežto za Franty *Výzva***

³²⁷ Cejnar byl známý též jako jeden z řečníků u pražského sousoší sv. Václava v den atentátu na Aloise Rašina. *Národní listy*, roč. 63, č. 5, 6. 1. 1923, s. 2.

³²⁸ AUK, f. Všestudentský archiv, kart. B 401, blíže neurčený novinový výstřižek z 8. 6. 1923 o mimořádné valné hromadě Všehrdu.

³²⁹ *Výzva Červenobílých*, roč. 1, č. 20, 11. 8. 1923, s. 2.

³³⁰ Kurfürst rezignoval i na členství jako takové, Štěpánek zůstal předsedou smíchovské družiny Červenobílých.

³³¹ *Výzva Červenobílých*, roč. 1, č. 20, 11. 8. 1923, s. 7-8.

[Červenobílých] vycházela v sobotu v poledne, vyšlo toto číslo již v pátek v poledne! Představ si, holčí, ten vztek Frantův, když dnes uvidí Výzvu [Červenobílých] ve všech trafikách! Ted' již chystáme další číslo, protože chceme, aby Výzva [Červenobílých] ted' byla skutečně parádní!“³³²

Jiří Branžovský své místo v Radě desíti obhájil. Zklidnění po Kurfürstově červencovém nezdaru však bylo pouze dočasné. Předmětem nového, daleko vážnějšího konfliktu, který zakrátko uvnitř klubu propukl, se stala otázka zachování jeho vlastní existence. Již v počátcích tzv. slučovací akce, jejíž průběh bude zevrubněji popsán v následující kapitole, Branžovský podpořil organizační nezávislost Červenobílých.

Příliš mnoho kormidelníků

Proces sjednocování českých národovců patrný od první poloviny roku 1923 neprobíhal bez potíží. Zprvu se vlastně ani nejevil jako reálný – jednotlivé skupiny měly vůči sobě značné výhrady a vesměs odmítaly jakoukoliv spolupráci. „Pokud se týče hnutí rázu fašistického, která poslední dobou na mnohých místech naší republiky vznikla, nemá s těmito naše ‚Národní hnutí‘ nic společného, a proto také nebylo s naší strany s nikým o nějakém společném postupu jednáno,“³³³ zaznělo v reakci na činnost skupiny Československých fašistů, kterým na oplátku neimponoval velkoměstský (pragocentrický) nacionalismus.³³⁴ Sympatie nevzbuzovala ani přílišná dravost Červenobílých: „Nár.[odní] hnutí nechce se šířiti pomocí ulice, vedoucí činitelé jsou daleci toho, používati demagogie, vášnivého vzplanutí a nesmyslných demonstrací ku propagaci svých ideí.“³³⁵

V únoru 1923 se role prostředníka ujal Kurfürstův týdeník *Výzva*, který se snažil navodit smířlivější tón a připravit půdu pro budoucí dialog: „Nár. hnutí i ‚Červenobílí‘ jdou k stejnému cíli, ale různou cestou, podle moltkeovské zásady vojenské. Cíle tytéž, jen taktika různá (...) Nesprávné bylo by tedy spatřovat v jedné z obou organisací snad protivu či konkurenci druhé. Podle našeho názoru naopak, právě s taktického hlediska jest toto

³³² ARJB, dopis Jiřího Branžovského Olze Bozděchové z 28. 7. 1923. Podtrženo dle originálu.

³³³ 28. říjen, roč. 5, č. 28, 5. 2. 1923, s. 1.

³³⁴ Hanácká republika, roč. 2, č. 4, 25. 1. 1923, s. 1.

³³⁵ 28. říjen, roč. 5, č. 12, 16. 1. 1923, s. 1.

rozdělení radikálnějších a mírnějších, ale v obou sdruženích opravdu národních živlů věci samé jen k užitku. (...) pevně doufáme, že po překonání některých počátečních zmatků sejdou se tato hnutí i se staršími již bojovníky téhož ideálu v jedné bitevní frontě a dovedou konečně českou věc k úplnému vítězství.“³³⁶ K tomu, aby se partnerství klubu Červenobílých s Národním hnutím začalo reálně rozvíjet, přispěla velkou měrou vzájemná podpora v kampani proti vázanosti kandidátních listin, kterou Červenobílí vyhlásili na sklonku května 1923. Jejich předáci i řadoví členové byli stále častěji zváni na akce Národního hnutí³³⁷ a naopak.³³⁸ Rozhodný krok k naplnění tzv. slučovací akce ale učinili zástupci Červenobílých, Národního hnutí a také Československých fašistů-Národovců³³⁹ na společném rokování 31. července t. r. v Praze-Holešovicích. „Na základě stávajících okolností, nátlaku členstva a veřejného mínění“ zde bylo usneseno vypracovat směrnice pro fúzi těchto tří subjektů.³⁴⁰ Výzva Červenobílých odhodlaně hlásala: „Drobné bystřiny nezadržitelného nadšení vytryskly ze srdcí našeho lidu. Necht' dnes se spojí v mohutný veletok rozhodující vůle národa. Pro naši společnou myšlenku národní, pro nadšenou víru a toužné přání veškerého členstva, proti nevraživým útokům spojených nepřátel vybudujeme jednotnou mohutnou organizaci (...) Všichni za jednoho, jeden za všechny!“³⁴¹

Prakticky současně se však proti chystanému spolenectví začaly šířit projevy nesouhlasu. Ani jakkoliv vzletné nacionálně-vlastenecké fráze totiž nedokázaly zakrýt fakt, že integraci tzv. národních sdružení překážely osobní ambice některých jejich čelných představitelů. Úsilí vytěžit z fúze vlastní politický kapitál předznamenalo a poznamenalo vztahy nejen mezi vyjednávajícími stranami, ale i uvnitř jednotlivých skupin. Snad nejvýrazněji tomu bylo právě u Červenobílých, mezi kterými i přes zdánlivě jednomyslné tiskové proklamace rozhodně nepanovala shoda. Pro sloučení klubu

³³⁶ *Výzva*, roč. 1, č. 29, 26. 2. 1923, s. 3.

³³⁷ Obzvláště předseda Červenobílých JUDr. Julius Skála byl od brzkého jara 1923 neúnavným řečníkem na řadě jeho schůzí. NA, f. PMV, sign. 225-50-23.

³³⁸ Když 20. června 1923 uspořádali Červenobílí na Staroměstském náměstí v Praze tryznu k nadcházejícímu výročí exekuce 27 účastníků tzv. druhého stavovského odboje, promluvil k přítomným rovněž předák Národního hnutí JUDr. Jan Červenka. Tamtéž, sign. 225-50-24; dále 28. říjen, roč. 5, č. 144, 27. 6. 1923, s. 3.

³³⁹ Tak se pozměnil oficiální název této raně fašistické domácí organizace poté, co k ní v březnu 1923 přistoupily rozptýlené frakce z Čech. *Hanácká republika*, roč. 2, č. 11, 15. 3. 1923, s. 1.

³⁴⁰ 28. říjen, roč. 5, č. 181, 12. 8. 1923, s. 4.

³⁴¹ *Výzva Červenobílých*, roč. 1, č. 21, 18. 8. 1923, s. 1.

s Národním hnutím se vyslovila frakce vzniklá kolem Julia Skály (Arnošt Bičičtš, František Kolda), pozbyt organizační samostatnost naopak odmítala „většinová opozice“ vedená Zdeňkem Zástěrou (Jan Maria Augusta, Jiří Branžovský, Otakar Čapek, Zdeňk Král, Vladimír Kraus, Milan Preis). Skála se ovšem jako úřadující předseda a vydavatel *Výzvy Červenobílých* ocitl v jisté mediální výhodě. Prostřednictvím týdeníku svolal na 20. října 1923 schůzi delegátů ústředního výkonného výboru (Velké rady) do hostince U Panochů v Oldřichově ulici v Praze.³⁴² Přestože její průběh později oba tábory vyličily v zásadě odlišně, jisté je, že odtud vzešel finální impulz k propojení „Skálových“ Červenobílých s Národním hnutím. Usnesení bylo zformulováno hned nazítří a 27. října 1923 otištěno na titulní straně 33. čísla *Výzvy Červenobílých*. Úvodník nazvaný „*Červenobílým a československé veřejnosti!*“ se nesl současně ve znamení této fúze i proběhnuvšího rozkolu: „*Všem, kdo s láskou i obavami sledovali rozvoj našeho hnutí Červenobílých i Národního, bylo čím dále jasnějším, že jen mocný jednotný proud může prorazit rostoucí politickou netečností a znechuceností veřejnosti i překonat odpor směrů, národní a slovanské myšlenky nepříznivých. Zároveň byla však již záhy patrna i snaha některých jednotlivců, aby na místo konsolidace národně-radikálního tábora hnutí se rozplihlo v kompromisech a postranních cestičkách. (...) Čelice takovému rostoucímu nebezpečí, uvědomující si je rozhodli se pracovat zrychleně ke spojení obou hnutí Červenobílých i Národního, tím spíše, že v části Červenobílých, blízké jmenovaným výše zjevům, počal se projevat k myšlenky sjednocení neodůvodněný odpor. (...) Podepsaní, přesvědčení, že jednají jak v duchu programu Červenobílých, tak v intencích těch vynikajících osobností, které stály za svoláním v 1. č. ,Výzvy Červenobílých‘, prohlašují zásadně bezodkladné **sloučení organizací i Výzvy Červenobílých s Národním hnutím.***“³⁴³

Červenobílí (Zástěrovo zakladatelské jádro) ovšem nehodlali Skálův postup akceptovat. „*Dnem pátého výročí dobytí státní samostatnosti a svobody ,VÝZVA ČERVENOBÍLÝCH‘ mění své jméno a zve se nadále ,SVOBODA,*“ oznamovali veřejnosti s upozorněním, že „*kdyby snad se objevil list ,Výzva Červenobílých‘, vydávaný*

³⁴² Tamtéž, č. 31, 13. 10. 1923, s. 1. Tento podnik byl stálým působištěm nuselské družiny Červenobílých.

³⁴³ Tamtéž, č. 33, 27. 10. 1923, s. 1. Zvýrazněno dle originálu.

soukromými lidmi, organizace Červenobílých nemá s ním ničeho společného“.³⁴⁴ To mělo své opodstatnění, neboť 3. listopadu 1923 začal ze Skálovy iniciativy pod hlavičkou Národního hnutí československého³⁴⁵ skutečně vycházet týdeník se staronovým názvem *Výzva*.

Obsah obou tiskovin zpočátku citelně poznamenaly předchozí události. *Svoboda* ani *Výzva* nešetřily na vzájemném osočování a nedůstojných dehonestacích bývalých soupeřů.³⁴⁶ Ze záměrně zkreslených, zřejmě i smyšlených protichůdných tvrzení proto není snadné vyvodit objektivní soudy. Důvody, proč skalní (nikoliv „Skálova“) část klubu odolávala koncentračnímu procesu, však můžeme považovat za relevantní: „*Hnutí Červenobílých vyjednávalo o sloučení s Národním Hnutím a s Moravskými [Československými] fašisty. Ale poslední události v Nár.[odním] hnutí ukázaly, že jsou tam rozkoly a neujasněnost; že hnutí postrádá radikalismu, který byl vždy chloubou Červenobílých. (...) 2 tisíce spolehlivých a odhodlaných Červenobílých jsou platnější než 8 tisícová nespolehlivá masa.*“³⁴⁷ „*Národní hnutí jest organizací sice obrodnou, ale schází jí čin. Píše, žaluje, žádá – a nic víc.*“³⁴⁸ Přesto se Červenobílí neuzavírali možnostem další oboustranné spolupráce: „*Usneseno však prohlásiti, že linie obojího sdružení jest jako dosavade společná. (...) nabízíme utvoření jakési společné komise, která by určovala ve všech vážnějších akcích způsob společného postupu.*“ S příloženým doporučením, respektive nevyslovenou podmínkou, že Národní hnutí bude s to „*zbaviti se všech elementů hnutí brzdících*“.³⁴⁹

Jako badatelsky přínosné se jeví rovněž stanovisko, které Červenobílí ve *Svobodě* zaujali k italskému fašismu, a to i v souvislosti s jihoslovenskou otázkou: „*Sympatisujeme s fascismem jako s ideovým hnutím, novým pochopením a novou náplní nacionalismu.*“

³⁴⁴ *Svoboda*, roč. 1, č. 1 (33), 27. 10. 1923, s. 1. Zvýrazněno dle originálu.

³⁴⁵ Tak byla mezitím pojmenována organizace vzniklá sloučením „Skálových“ Červenobílých a Národního hnutí. Srov. Fargašová, Eva: *Historie českého fašismu v letech 1921-1929*. Kandidátská disertační práce. Československá akademie věd. Ústav československých a světových dějin. Praha 1989, s. 215.

³⁴⁶ Červenobílí dokonce podali na Julia Skálu, Arnošta Bičičtě ad. soudní žalobu, že 21. října 1923 „*vnikli do sekr.[etariátu] Červenobílých a odňali násilím administrátorovi materiál pro expedici , Výzvy‘ [Červenobílých]*“. *Svoboda*, roč. 1, č. 2 (34), 2. 11. 1923, s. 1.

³⁴⁷ Tamtéž.

³⁴⁸ Tamtéž, č. 3 (35), 9. 11. 1923, s. 1.

³⁴⁹ Tamtéž, s. 8.

*Považujeme jej za světovou myšlenku, do níž všechny národy mají vnésti něco specificky svého – národního. (...) My víme o tom, že bratři Jihoslované, pokud jsou na území, patřící pod vládu italskou, jsou jazykově utlačováni a bolí nás to. Každé násilí, směřující proti našim bratrům, jakoby směřovalo proti nám. Odsuzujeme takové činy. **Myšlenka** fascismu je nám sympatická, ale pokud se nedotýká našeho slovanského citu.*”³⁵⁰

Týdeník *Svoboda* – redakčně (pod vedením J. M. Augusty) a zvěšiny i autorsky navazující na *Výzvu Červenobílých*³⁵¹ – ale neměl dlouhého trvání. Pravidelně vycházel necelý měsíc a už šestým číslem ze 17. prosince 1923 se natrvalo odmlčel. Bez vysvětlení, v němž by pravděpodobně muselo zaznít „pro nedostatek finančních prostředků“.

Výzva, jejíž redakce byla přenesena do pražského sekretariátu Národního hnutí československého ve Spálené ulici, měla nepochybně širší provozní zdroje. Julius Skála – majitel, vydavatel a odpovědný redaktor v jedné osobě³⁵² – věřil, že si skrze přivlastnění médium upevní své postavení mezi českými nacionalisty. On sám byl také autorem článku „*Zmařený machiavellistický plán na zkompromitování Červenobílých a s nimi českých vlasteneckých hnutí vůbec*“, jenž vyšel 10. listopadu 1923 ve 2. čísle *Výzvy*. Způsobil jím značný rozruch. Jako bývalý funkcionář klubu zde totiž otevřeně vyřkl jméno, o kterém se v souvislosti s Červenobílými dosud jen spekulovalo. Jméno v české kotlině poněkud nezvyklé, ale přesto nezřídka rezonující – Radola Gajda!

Červenobílí & Československá národní demokracie

Poměr klubu Červenobílých k ČsND, prvorepublikové politické straně, která se svým programovým zabarvením nejvíce přibližovala jeho ideovým koncepcím,³⁵³ oprávněně vzbuzuje pozornost této disertační práce. Nebyl totiž tak zcela jednoznačný, jak by mohlo vyplývat z dosud vyslovených a publikovaných závěrů. Nejen

³⁵⁰ Tamtéž, č. 6 (38), 17. 12. 1923, s. 1. Zvýrazněno dle originálu.

³⁵¹ Ke grafickému motivu lipových listů v záhlaví *Výzvy Červenobílých* byly v týdeníku *Svoboda* připojeny tzv. fascesy – v pojetí Červenobílých symboly „*svazků přátelství slovanských národů*“. Tamtéž. Zvýrazněno dle originálu.

³⁵² *Výzva. List ústředí Národního hnutí československého*, roč. 1, č. 1, 3. 11. 1923, s. 6, 8.

³⁵³ Styčnými plochami byly nepochybně silně zdůrazňovaný nacionalismus a hluboká animozita k třídně vyostřenému socialismu. O ideové orientaci ČsND detailně Harna, Josef (ed.): *Politické programy Československé národní demokracie a Národního sjednocení 1918-1938*. Praha 2017, 217 s.

z předvídatelné interpretace domácí marxistické historiografie,³⁵⁴ ale i z některých studií vzniklých po roce 1989³⁵⁵ opakovaně zaznívá, že Červenobílí náleželi *pod patronát*, byli *faktickou odnoží* nebo dokonce *radikálním křídlem* národních demokratů. Snad nejdále v tomto ohledu zachází formulace, že ČsND využívala či přímo organizovala Červenobílé jako *agresivní nátlakovou skupinu* vůči svým politickým odpůrcům.³⁵⁶ Jsou to sice zavedená, avšak poněkud zavádějící spojení. Kontrastujícím k jejich převaze je jistě podnětný postřeh Antonína Klimka: „*Ačkoli se občas na schůzích šovinistů ozvaly výkřiky slávy Kramářovi, mnohá z těchto hnutí se distancovala od ‚kapitalistické‘ národní demokracie a odvolávala na spřízněnost s ‚československým lidem.‘*“³⁵⁷ Protektorství ČsND odmítá rovněž David Kelly, jeden z nemnoha zahraničních autorů zabývajících se touto tematikou, bohužel už ale nepřikládá tolik potřebné argumentační východisko.³⁵⁸ Vztahu ČsND a Červenobílých se dotkl i sovětský historik J. F. Firsov, respektive reprodukoval hypotézu o *radikální skupině národních demokratů*; obecně jeho stať vykazuje známky tendenčního výkladu pramenů.³⁵⁹

Pouhému konstatování, že Červenobílí byli hnutím povšechně od ČsND odvozeným, se staví do cesty širší historické souvislosti. Mladí radikálové se považovali za „*volné politické sdružení na obranu práv národa*“;³⁶⁰ tj. za nadstranické ideové

³⁵⁴ Gajanová, Alena: c. d., s. 33; Pasák, Tomáš: *K historii českého fašismu. Český fašismus a jeho zhoubná politika v letech 1922-1945*, s. 8.

³⁵⁵ Gregorovič, Miroslav: *Kapitoly o českém fašismu*. Praha 1995, s. 19; Krejča, Otomar L.: Český fašismus (1938-1945). Pokus o bilanci. *Soudobé dějiny*, roč. 11 (2004), č. 1-2, s. 20; Sládek, Zdeněk: Československá národní demokracie. In: *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004*, 1. díl: Období 1861-1938. Brno 2005, s. 600.

³⁵⁶ *Český antifašismus a odboj. Slovníková příručka*. Praha 1988, s. 49.

³⁵⁷ Klimek, Antonín: *Velké dějiny země Koruny české*, sv. 13 (1918-1929), s. 366-367.

³⁵⁸ „*The nature of the relationship between the National Democrats and the Czech fascists is problematic and, admittedly, hard to define. It should be stated at the outset, however, that none of the fascists organizations were actually offshoots of the National Democratic Party, nor were there formal or official links between this party and the fascists.*” Kelly, David: *The Czech fascist movement 1922-1942*. New York 1995, s. 36.

³⁵⁹ „*В досье, составленном для министра внутренних дел, ‚Краснобелые‘ характеризовались как ‚радикальная партия национальных демократов, секретарем которой является Кучера.‘*” Firsov, Jevgenij Fedorovič: Партия национальных демократов и чешский фашизм (первая половина 20-х гг.). In: *Sborník k problematice dějin imperialismu*, sv. 5 (1978), č. 2, s. 320.

³⁶⁰ Prozatímní organizační řád Červenobílých, příloha *Výzvy Červenobílých* z 27. 3. 1923, s. 1.

společenství s určitým stupněm organizační struktury. Neupínali se k politickým subjektům, ale spíše k jednotlivým osobnostem, ke kterým obdivně vzhlíželi už v dobách předválečného státoprávního zápasu. Mezi takové lze jistě zařadit individuality typu JUDr. Aloise Rašína či PhDr. Antonína Hajna. Oba patřili k vůdčím zjevům pokrokového (pokrokářského) hnutí studentské a zčásti i národně zaujaté dělnické mládeže 90. let 19. století, jež udivovala svým státoprávním radikalismem. Radikalismem, jenž posléze vyústil v požadavek „*nové dokonalé svobody národa*“ – obnovy samostatného českého státu.³⁶¹ Mladistvý, často až příliš prudký a dychtivý nacionální zápal Červenobílých lze proto v jistém smyslu připodobnit k usilování a odkazu generace tzv. omladinářů.³⁶²

Nelze však smlčet, že vzhledem k ideové podobnosti docházelo mezi Červenobílými a ČsND k personálním průnikům. Ilustrativním může být dvojí členství tajemníka ČsND Josefa Kučery, který byl prokazatelně také organizovaným Červenobílým.³⁶³ Nezpochybnitelná je přízeň některých zasloužilých národně demokratických autorit. Vahou svých jmen však měly působit především jako „*osobnosti požívající všeobecné důvěry*“³⁶⁴ než jako nositelé politické moci. František Mareš, Josef Holeček, potažmo ani hospitant senátorského klubu ČsND Matuš Dula (tj. signatáři provolání „*Čechové! Slováci!*“) nepatřili mezi zakladatele Červenobílých, nezastávali žádné funkce ve vedení klubu a vyjma publicistické činnosti prvně jmenovaného se již ve prospěch hnutí viditelně neangažovali.³⁶⁵ Červenobílí si přes veškeré osobní kontakty a vazby vedoucí k ČsND střežili – alespoň v počátečním období své existence – „*institucionální*“ nezávislost a odstup od stranických či jiných formací: „*Komu sloužíme? Jedině svému československému národu, nikoliv některé politické straně; sloužíme lidu, a ne zájmovým skupinám; sloužíme demokracii a svobodě, ne diktátu a stranické chamtivosti.*“³⁶⁶ Toto odhodlání však později paradoxně přispělo k nastíněnému

³⁶¹ Blíže Harna, Josef (ed.) – Kučera, Martin (ed.): *Politické programy českých „pokrokových“ stran 1896-1920*. Praha 2010, s. 7nn.

³⁶² Jistě ne náhodou si programová brožura *Lide československý!* našla své místo také v Hajnově pozůstalosti. ANM, f. Antonín Hajn, kart. 41, inv. č. 2289.

³⁶³ *Výzva Červenobílých*, roč. 1, č. 31, 13. 10. 1923, s. 5.

³⁶⁴ *Nástup Červenobílých*, roč. 1, č. 5, 18. 11. 1939, s. 3.

³⁶⁵ Srov. Nakonečný, Milan: *František Mareš. Vědec, filosof a národovec*. Praha 2007, s. 110.

³⁶⁶ *Výzva Červenobílých*, roč. 1, zvláštní vydání, 10. 6. 1923, s. 2. Zvýrazněno dle originálu.

vnitřnímu rozkolu, kdy jádro Červenobílých včetně Jiřího Branžovského bylo nuceno čelit počínání frakce Julia Skály usilující o spojení s Národním hnutím.

Nehotovost tezí o údajné supervizi Červenobílých řízené z horních pater ČsND tak signalizuje i kostrbatý koncentrační proces nacionalistických skupin. Nerozplynuly se v této straně (považovaly ji za příliš etablovanou či spíše zprofanovanou součást politického systému), ale naopak vytvářely vlastní autentické konglomeráty. Kritické připomínky na adresu ČsND predikující současně další vývoj ostatně přicházely již z Kurfürstovy *Výzvy*, dříve, než se stala oficiálním tiskovým orgánem Červenobílých: „*Strana české inteligence, Marešovská mladá generace ‚idealistická‘, byly by nám jistě blízko, nebyti dvou okolností. Předně, že národní demokracie trochu směšuje (a čím dál, tím více) dvoji inteligenci, mozkovou a kapesní. A za druhé, že její čisté linie uhýbají se příliš často z postranních ohledů k různým neblahým kompromisům (...)* Další vývoj může se díti třemi směry: *buď národní demokracie si uvědomí potřebu sejít se s lepšími živly z různých mladších opozičních skupin za vyšším cílem, nebo tyto skupiny samy se očistí a zkoncentrují anebo vytvoří se posléze něco docela nového a samostatného.*“³⁶⁷

Národní demokraté, respektive jejich pravicová část, se k nově vznikajícím uskupením – Červenobílé nevyjímaje – vyslovila na valném sjezdu v prosinci 1922. Nebyla to vyjádření přívětivá, ale prosycená nedůvěrou a despektem. Ve své rezoluci naopak nabádala mateřskou ČsND, aby dostala úloze rozhodného a rozhodujícího představitele čs. národovectví: „*Hnutí to, jemuž nacionalismus není již jen citem, nýbrž zorným úhlem pro celý náš život veřejný i soukromý, hledá formy výrazu v různých klubech, spolcích a organizacích rázu více méně záhadného, což je právě důkazem nezdravých poměrů a tím více ukládá straně, aby se chopila s veškerou rozhodností iniciativy... Kdyby naše strana cílevědomě vystoupila, přestalo by tříštění našich nacionalistů zakládáním pokoutních klubů a došlo by k ozdravení, k soustředění národních sil.*“³⁶⁸

ČsND nespouštěla Červenobílé ze zřetele, oficiálně se ale vyjadřovala velmi zdrženlivě. Spíše se obrnila taktickým mlčením, než aby vynášela hlasité soudy – jak naznačují bezbarvé reakce deníků *Národní demokracie* a *Národní politika* provázející

³⁶⁷ *Výzva*, roč. 1, č. 1, 9. 11. 1921, s. 6.

³⁶⁸ Citováno dle Peroutka, Ferdinand: *Budování státu*, díl IV. (1921-1922). Praha 1991, s. 1782.

počátek vydávání *Výzvy Červenobílých* na sklonku března 1923. Blíže neobjasněný zůstává výsledek debaty k programu klubu na schůzi ústředního výkonného výboru ČsND z 5. dubna 1923, o které zběžně informoval hlavní stranický list.³⁶⁹ Samotný předseda ČsND Karel Kramář mohl jistě oceňovat ideály slovanské vzájemnosti Červenobílých, sympatie však nepřerostly v akt konkrétní spolupráce či podpory. Ostatně ani Kramářovo často nekritické rusofilství a utopické vize (skomírající, respektive zcela nereálný projekt slovanské federace) se mezi „jeho“ národními demokraty nesetkávaly s takovým ohlasem, jenž by podněcoval bezvýhradné následování.³⁷⁰

Vedení ČsND jednoduše nejevilo zájem na další vnitrostranické konfrontaci, kterou by horkokrevný radikalismus Červenobílých mohl vyvolat, pakliže by se k němu přihlásilo. Mělo už tak dost svých starostí, jednotou strany v letech 1922-1923 silně otřásaly názorově protichůdné proudy (konzervativní nacionalisté versus tzv. realistické křídlo). Vzpomeňme kupř. na profilující se vzpurnou opozici v Mladé generaci ČsND. Vlastimil Klíma a Ladislav Rašín (starší syn Aloise Rašína), hlavní tváře této intelektuální skupiny sdružené kolem časopisecké revue *Národní myšlenka* (vycházela od října 1923), se přihlásili ke konceptu tzv. integrálního nacionalismu, který stavěli nad politický program strany.³⁷¹ Červenobílí nebyli tudíž pro ČsND tématem na pořadu dne, neboť hlasy s obdobně bojovným akcentem již zaznívaly z jejich vlastních řad. Nebylo proto nikterak žádoucí je sílit. Jistý obrat, vlastně taktický posun zaznamenáváme až ve druhé polovině 20. let, kdy došlo k razantnímu nástupu dočasně sjednoceného čs. fašistického hnutí, v jehož ideových základech spočínuly rovněž postuláty Červenobílých. Tehdy někteří vysoce postavení národní demokraté (generální tajemník strany František Hlaváček a ředitel *Národních listů* František Sís) podnikli kroky vedoucí ke sblížení

³⁶⁹ *Národní listy*, roč. 63, č. 93, 6. 4. 1923, s. 2.

³⁷⁰ Srov. Lustigová, Martina: Karel Kramář a jeho slovanská politika. In: *Slovanství ve středoevropském prostoru. Iluze, deziluze a realita*. Praha 2004, s. 153-154.

³⁷¹ Ideovou konstantou českého integrálního nacionalismu se stala myšlenka celonárodní jednoty a solidarity, sjednocující všechny součásti národa (společenské třídy, sociální skupiny, profesní stavy) k odpovědnosti a ochraně jeho zájmů, svobod i vlastní existence. Integrální nacionalisté se stejně jako Červenobílí hlásili k národnímu charakteru státu, k ideji jediného československého státního národa. Blíže Hercik, Richard: *Revue Národní myšlenka 1923-1939*. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Fakulta sociálních věd. Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Praha 2015, s. 14, 138-140.

s fašisty. Sledovali ovšem pragmatické cíle, především oživení vlastního volebního potenciálu.³⁷² Poměrně brzy ale od těchto plánů upustili, neboť s rostoucími politickými ambicemi se čs. fašisté naopak stávali nevítaným konkurentem v boji o stoupence a elektorát.³⁷³ Nedomyšlená kooperace s neukázněnými pouličními skandalisty tak toho času stranu vládní koalice ve výsledku poškodila, neřkuli přímo diskreditovala.³⁷⁴ Z podpory fašismu byla ostatně ČsND vytrvale obviňována levicovým a tzv. hradním tiskem.³⁷⁵

Antisemitismus v národních barvách

Při výčtu a rozboru zásadních ideových charakteristik Červenobílých nelze opomenout prvek, jenž vypjatému českému nacionalismu vděčí za svoji novodobou identitu – antisemitismus. Nezřídka připomínaný a zdůrazňovaný právě v retrospektivě česko-německého konfliktu, v němž byli Židé považováni za *živel* primárně proněmecký, za nositele němectví. Na zostření vztahů mezi některými skupinami české populace a židovskou komunitou mělo podle Jana Rataje vliv více faktorů: „*poválečná ekonomická nouze, zásobovací obtíže a dražota, vzednutí nacionalismu v národní revoluci, domnělé či skutečné sympatie židů k německé či maďarské iredentě vůči ČSR, migrační vlny haličských a východoevropských židů do českých zemí i odpor konzervativně klerikálních kruhů proti liberálně demokratické modernizaci nového republikánského režimu.*“³⁷⁶ V období pozvolné stabilizace první republiky bylo přihlášení se k protižidovským

³⁷² ANM, f. František Hlaváček, kart. 76, inv. č. 1852. Tzv. všenárodní ideová koncepce ČsND totiž dlouhodobě ztrácela podporu veřejnosti ve prospěch stran zájmových a stavovských. Srov. Tomeš, Josef: Nacionalismus a demokracie. Úskalí české nacionální strany v meziválečném Československu. In: *Agráři, národní demokraté a lidovci ve druhém poločase první Československé republiky*. Praha 2008, s. 187.

³⁷³ Srov. Mařica, Jan: *Od Československé národní demokracie k Národnímu sjednocení*. Disertační práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta. Historický ústav. Brno 2016, s. 77-86.

³⁷⁴ Srov. Fargašová, Eva: *Historie českého fašismu v letech 1921-1929*, s. 188.

³⁷⁵ Výraz „hradní“ či „Hrad“ odkazuje k mocenské struktuře, která se po vzniku republiky zformovala kolem prezidenta T. G. Masaryka a ministra zahraničí Edvarda Beneše. Pomáhali ji utvářet převážně levicově orientovaní politici, intelektuálové a novináři, podporu nalézala rovněž u vlivných složek zahraničního vojenského odboje (ČsOL) a zčásti u Československé obce sokolské. Blíže Klimek, Antonín: *Velké dějiny země Koruny české*, sv. 13 (1918-1929), s. 234-245.

³⁷⁶ Rataj, Jan: Český antisemitismus v proměnách let 1918-1945. In: *Židé v české a polské občanské společnosti*. Praha 1999, s. 49.

náladám zpravidla doprovodným znakem národnostně a politicky definované opozice;³⁷⁷ svým dílem k jejich šíření ale přispíval rovněž seriózně se tvářící tisk českých státoporných stran (zejména agrární a křesťansko-sociální, respektive lidové). Imunní vůči antisemitismu nebyli lidé akademicky vzdělaní, movité sociální vrstvy ani reprezentanti státní moci.³⁷⁸ Nepochybně tedy figuroval také v programatorice Červenobílých. Přinejmenším jako důsledek procesu konstituování československého státu, který měl, alespoň podle jejich přání a vizí, prosazovat konkrétní národní program a odsouvat *cizorodé* etnické skupiny považované za strůjce po staletí trvajících útlaku (především Němce a ony *zgermanizované, němčící Židy*) do pozice ústavou striktně vy(o)mezených menšin. Antisemitismus Červenobílých ovšem netvořil natolik výraznou součást jejich ideového vzorce, jak tomu bylo např. u Národního hnutí³⁷⁹ nebo Československých fašistů,³⁸⁰ jejichž centrum – moravský Holešov – v prosinci 1918 nechvalně proslulo pogromistickými excesy. Tyto národovecké, v případě Československých fašistů o poznání více „plebejské“ skupiny, se k antisemitismu otevřeně hlásily a nerozpakovaly se jej mediálně propagovat.

Antisemitismus byl přítomen i ve světonázoru Jiřího Branžovského.³⁸¹ Přijímal ho jednak v podobě naznačeného antisemitismu národního a zároveň v hospodářské a sociální kontinuitě s některými chronickými protižidovskými stereotypy: zámožní Židé jakožto nositelé nemorálních obchodních praktik, původci odvěké lichvy parazitující na sociálních krizích či rozněcovatelé hladových bouří. V tomto směru na něj silně zapůsobily pouliční události válečné Plzně z léta 1917. Navenek, tj. publicisticky, se

³⁷⁷ Srov. Frankl, Michal – Szabó, Miloslav: *Budování státu bez antisemitismu? Násilí, diskurz loajality a vznik Československa*, s. 299.

³⁷⁸ Blíže Soukupová, Blanka: Česká identita po vzniku Československé republiky. Antisemitismus jako faktor upevnění jsočnosti? 1918-1920. In: *Židovská menšina v Československu ve dvacátých letech*. Praha 2003, s. 27-30.

³⁷⁹ Ze směrnice Národního hnutí vydané v únoru 1923: „*Pro židy (i pokřtěné a i bez vyznání) není místa v n.[árodním] h.[nutí], které (...) odmítá i pouhou možností, že žid by byl někdy spolehlivým příslušníkem čsl. národa. Naše nedůvěra k židům vrcholí v tom, že již před i za války byli sloupy německví a že i nyní posilují nepřátele republiky, a i proto se hlásí k sionismu, aby nemuseli přiznati barvu.*“ NA, f. PMV, sign. 225-50-25.

³⁸⁰ Z požadavků Československých fašistů: „*Vyžehťe židy ze všech úřadů. Je to pronárod, který je duševně uzpůsoben pouze k čachrům a pletichám a ještě žádnému státu prospěch nepřinesl. Nechceme míti z naší republiky Palestinu.*“ *Hanácká republika*, roč. 1, č. 31, 29. 12. 1922, s. 1.

³⁸¹ Rozhovor s Evou Kozákovou. Praha 26. 9. 2013, tazatel Zdeněk Beroun.

ovšem zpočátku jako antisemita neprojevoval – patrně především z profesně-existenčních pohnutek, neboť zastoupení a vliv osob židovského původu nebyly v advokacii a vůbec právní sféře nikterak zanedbatelné. Zjednodušeně řečeno, v první polovině 20. let Branžovský antisemitsky nejednal, ale vnitřně – latentně – antisemitsky cítil. Cizí mu však byly formy a projevy antisemitismu vycházejícího z biologicko-rasových teorií a dosud nepodlehli ani nábožensky zdůvodňovanému antijudaismu; byť pokřtěný katolík nebyl z vlastní vůle praktikujícím věřícím. Jeho vlašný, dalo by se říci nenaplněný matrikový vztah k „předepsané“ víře se projevil už na bojištích Velké války, kde – jak vidno z vlastnoručních deníkových záznamů – ani v těch nejtěžších chvílích nehledal spásu a útěchu v Boží autoritě či Písmu svatém. Za všeobecného odklonu od konfese neodmyslitelně spjaté s habsburskou dvorskou teokracií i on vystoupil z římskokatolické církve.³⁸²

Zaznělo, že Červenobílí nepojímali antisemitismus jako své stěžejní ideové východisko. Netvořil obsah provolání, která předkládali veřejnosti, alespoň ne těch badatelsky dosažitelných. Vystává tudíž otázka po příčině, kupř. kterak vnímali a recipovali jazykovou, kulturní a národně-politickou asimilaci Židů k české, respektive československé majoritě, tj. židovskou sounáležitost s českoslovenstvím. Tázání navozuje výklad, že „*Český nacionalismus nebyl nesnášlivý k židům, kteří převzali český jazyk a identifikovali se s českou kulturou, a to i v tom případě, když zůstali svému náboženství věrni*“.³⁸³ Ve zdrženlivosti Červenobílých však nalézáme především taktický záměr: otevřené projevy verbálního, neřkuli fyzického antisemitismu mohly vyvolat odvetná opatření bezpečnostních složek čs. státu a odradit umírněnější příznivce. Slovy Zdeňka Zástěry: „*Je-li vyloučeno dosáci cíle násilím, musíme voliti jiné cesty. Zastavení boje proti židům na tento čas je jen knifem.*“³⁸⁴

S protižidovskými výpady se nicméně v „červenobílém“ tisku přesto setkáváme. Mají společného jmenovatele a zaujmou svojí útočností: koncipoval je osobně předseda

³⁸² „*Odpadl k bezvyznání*“ u Okresní správy politické v Plzni dne 29. prosince 1920. SOA v Praze, Sbírká matrik a průvodní listinný materiál, Stará Boleslav 41, kniha narozených (1894-1907), s. 93. Dostupné online z: <http://ebadatelna.soapraha.cz/d/12338/95>.

³⁸³ Rataj, Jan: *Český antisemitismus v proměnách let 1918-1945*, s. 47.

³⁸⁴ ANM, f. Karel Kramář, kart. 87, inv. č. 2354, zápis ze schůze Velké rady Červenobílých z 15. 9. 1923.

Červenobílých Julius Skála, zapřísáhlý až patologicky umanutý antisemita. Zobrazování Židů jako „spiritus agens“ nedávného válečného konfliktu či konstrukt „celosvětového židovského spiknutí proti křesťanské civilizaci“ se staly konvenčním a často opakovaným leitmotivem jeho článků i veřejných přednášek. Snad i poněkud nevýrazná prezentace antisemitismu, kterou Skála s nelibostí shledával u Červenobílých, mohla být jedním z důvodů jeho odchodu do Národního hnutí, jehož exponentem byl de facto po celý čas svého předsednictví v Radě desíti. V týdeníku *Výzva* pak mohl nerušeně rozvíjet spolupráci s dalším nepřehlédnutelným zástupcem českého meziválečného antisemitismu, obskurním literátem Karlem Kasandou.³⁸⁵

Za oponou generál

Co od samého začátku scházelo Červenobílým, ale i dalším nacionalistickým sdružením, byla skutečně výrazná, známá a uznávaná postava v jejich popředí. Oslovení ctihodní mužové sice promlouvali k *československému lidu*, často se mu však pro svou akademickou strnulost či patosem překypující vlastenectví spíše vzdalovali. Národovecké myšlenky neprospívali ani přespříliš ambiciózní funkcionáři rozmělnující svůj relativní politický potenciál ve vzájemných arogancích. Přitažlivé byly naopak tváře disponující charismatem, přirozenou autoritou a rozhodností. Nabízely se z prostředí čs. armády. Právě takovým „želízkem v ohni“ se zdál být generál Radola Gajda (vlastním jménem Rudolf Geidl),³⁸⁶ mnohými oslavovaný, ale i zatracovaný symbol ruských legií, od října 1922 velitel 11. pěší divize usazené na východním Slovensku.³⁸⁷ Zarytý odpůrce bolševismu, s nímž sváděl z většiny vítězné boje podél transsibiřské magistrály měl

³⁸⁵ Karel Kasanda, vlastním jménem Karel Babka (nar. 1887), operní pěvec, básník, politik a novinář. Vydavatel a odpovědný redaktor pražského listu *Štít národa* (1920-1926), jednatel ústředního výboru Slovanské strany protižidovské založené v listopadu 1920. Srov. Mikulášek, Alexej: *Antisemitismus v české literatuře 19. a 20. století*. Praha 2000, s. 130-131.

³⁸⁶ V oficiálních úředních dokumentech meziválečného období užíval jméno Rudolf Gajda.

³⁸⁷ K biografii Radoly Gajdy (1892-1948) především Klimek, Antonín – Hofman, Petr: *Vítěz, který prohrál. Generál Radola Gajda*. Praha-Litomyšl 1995; dále Kelly, David: *The Would-Be Führer. General Radola Gajda of Czechoslovakia*. In: *The Journal of Slavic Military Studies*, roč. 12 (1999), č. 3, s. 163-177; Nakonečný, Milan: *Český fašismus*, s. 302-343; Lášek, Radan: *Československá generalita*. Praha 2013, s. 77-140.

k českým národovcům – jak sám uváděl – blízko.³⁸⁸ Třebaže byl vázán vojenskými předpisy, které zapovídaly politickou činnost. Velmi brzy si toho mohli povšimnout čtenáři dobového tisku: „našel se v republice československé vynikající vojenský činitel, který prý neodmítnul svody ‚červeno-bílých‘. Patrně se domnívá, že romantismus, který jím byl uplatňován v Rusku, může se provádět také u nás. Aby bylo jasno o koho se jedná, uvádíme jeho sídlo – jsou to Košice.“³⁸⁹ Gajda ovšem tento dohady vyvolávající výrok dementoval a prostřednictvím tiskové služby Ministerstva národní obrany (MNO) nechal rozšířit stručné prohlášení, jež 12. ledna 1923 otiskla řada českých (28. říjen, *České slovo*, *Národní listy*, *Tribuna*) i německých (*Prager Presse*, *Prager Tagblatt*) politických listů: „Stát, za který jsme za hranicemi bojovali, tvořili jsme především pro československý národ. Od té doby jsem se ve svém nazírání v ničem nezměnil. Jsem vojákem československé republiky a jako takový nejsem členem žádné organisace, tedy také ne fascistické.“³⁹⁰

Byl Gajda skutečně upřímný? Ne tak docela. Přestože v době zjištěné atentátem na Aloise Rašína popřel jakékoliv politické angažmá, přímé i nepřímé dokumenty nasvědčují, že jeho vazby na politicky angažované Červenobílé netřeba rozporovat. S předákem klubu, vrstevníkem Zdeňkem Zástěrou, se přátelil ještě před první světovou válkou a přirozeně tak činil i po svém návratu do vlasti: „Stýkal jsem se s ním v Praze častěji a tento styk omezoval se pouze na věci nepolitického rázu, správně řečeno, neprovozoval jsem s ním žádné politiky (...) V udržování tohoto přátelského poměru neshledával jsem s hlediska důstojnického nic závadného, zejména proto ne, že jsem Dr. Zástěru znal jako zcela bezúhonného muže a záložního důstojníka.“³⁹¹ Právě Zástěra ale na počátku 20. let seznal, že „Gajda jest nekompromisním nacionalistou“.³⁹² Lze proto stěží uvěřit, že by se při setkáních a v rozhovorech úzkostlivě vyhýbali politickým

³⁸⁸ „Ve svém nitru jsem byl vždy nacionalistou a tím jsem až doposud.“ VÚA, f. Kárné výbory (1923-1939), kart. 105, zápis o výsledku obviněného Rudolfa Gajdy z 23. 10. 1926.

³⁸⁹ *Socialistická budoucnost*, roč. 21, č. 4, 6. 1. 1923, s. 1. Autorem článku nazvaného „Agitace českoslov. fascistů v armádě“ byl JUDr. Ferdinand Kahánek, ironií osudu pozdější blízký spolupracovník Gajdova dočasného politického spojence Jiřího Stříbrného.

³⁹⁰ VÚA, f. MNO – Prezídium (1918-1923), kart. 201, sign. 12131.

³⁹¹ Tamtéž, f. Kárné výbory (1923-1939), kart. 105, zápis o výsledku obviněného Rudolfa Gajdy z 22. 10. 1926.

³⁹² Tamtéž, zápis o výsledku svědka Dr. Ing. Zdeňka Zástěry ze 17. 11. 1926.

tématům. Zvláště, byl-li generál IV. hodnostní třídy permanentně svírán pocitem nedocení svých odbojových zásluh a nenaplněným očekáváním nad přidělenou úlohou v čs. armádě. O sondážích mezi Červenobílými a Gajdou informoval na přelomu ledna a února 1923 další z „otců zakladatelů“ Jiří Branžovský svého přítele Jana „Mukyho“ Karlíka. Vlastně prozatím naznačoval, velmi neurčitě a s notnou dávkou obezřetnosti, jak vyčteme z Karlíkovy zvědavé reakce, kterou nesporně příživila rozvířená mediální publicita: „*Co se týče toho Gajdy a jeho poměru k nám nyní a snad v budoucnosti mi snad také poněkud blíže vysvětlíš, že?*“³⁹³

Podle svědectví Františka Kurfürsta se generál Gajda sešel s užším vedením Červenobílých v únoru 1923 v pražském Hotelu Paříž.³⁹⁴ Z vícero zdrojů zcela prokazatelná je však až jeho přítomnost na důvěrné schůzce ve vinohradském bytě velkostatkáře Bergera o měsíc později, během debaty o organizačních záležitostech sdružení – mj. o koupi Kurfürstova týdeníku *Výzva*. Za Červenobílé se jí účastnila tzv. pětka (Jiří Branžovský, Otakar Čapek, František Kurfürst, Julius Skála a Zdeněk Zástěra).³⁹⁵ Pro Branžovského to byla první osobní zkušenost s mužem, jenž v budoucnu zásadně ovlivní jeho politickou kariéru: „*Když mezi námi bylo stran té věci (převzetí Výzvy) vzrušené jednání, přišel pan Berger s Gajdou a nechali si věc vyložit. Po mém výkladu Gajda řekl, že požadavky [60 000 Kč] jsou velké a poté snížil Kurfürst své požadavky. (...) Gen. Gajdovi byl jsem představen při té příležitosti Drem. Zástěrou.*“³⁹⁶

Další doložené setkání se odehrálo začátkem srpna 1923, v předvečer propagační výpravy na *zaprodanou* Javorinu, kterou chtěli Červenobílí manifestovat kategorický nesouhlas s polskými územními požadavky. Tehdy Vladimír Kraus pověřený Radou desíti vedením zájezdu navštívil Gajdu v Košicích.³⁹⁷ Při soukromé rozmluvě zazněla generálova politická doporučení Červenobílým – eliminovat antisemitské výpady, jakož

³⁹³ ARJB, dopis Jana Karlíka Jiřímu Branžovskému z 6. 2. 1923.

³⁹⁴ VÚA, f. Kárné výbory (1923-1939), kart. 105, zápis o výslechu svědka Františka Kurfürsta z 3. 11. 1926.

³⁹⁵ Neměla přirozeně nic společného se shodně označovaným neoficiálním politickým orgánem zástupců pěti nejsilnějších státotvorných stran.

³⁹⁶ VÚA, f. Kárné výbory (1923-1939), kart. 106, zápis o výslechu svědka JUDr. Jiřího Branžovského z 25. 3. 1927.

³⁹⁷ Tamtéž, f. MNO – Prezídium (1918-1923), kart. 335, sign. 60063; tamtéž, f. Generální inspektorát branné moci (1919-1924), kart. 59, sign. 28-4/25, inv. č. 2444.

i útoky vůči nejvyšším státním představitelům a prohradním institucím: „*Bijete hlava nehlava, je to strašná chyba, takto vás rozdrtí, nezapomínejte, že i v politice je taktika. Cílíte-li proti židům, nepostupujte jako Dr. Skála, jako by ve vašem programu byl jen a jen antisemitismus (...) Nevystupujte také dosavadním způsobem proti prezidentu Masarykovi, hnutí se tím jen poškozuje. Ani proti Svazu národního osvobození [SNO]*³⁹⁸ *nevystupujte tak ostře, mám tam své lidi, není z něho strach, já je dovedu získat. Vyčkejte.*“³⁹⁹

Zjevně pod vlivem Gajdových „směrnic“ byla proměna postoje klubu zřetelná již z obsahu následujících čísel *Výzvy Červenobílých*. Zatímco ještě v červenci 1923 se Červenobílí k SNO stavěli krajně odtažitě,⁴⁰⁰ v půli srpna 1923 již projeví iniciativu navázat s ním spolupráci. Rada desíti odeslala na adresu Svazu memorandum „*Sjednoťte všechna vlastenecká hnutí!*“ a volala po společné schůzi, která by se touto otázkou zaobírala.⁴⁰¹ Odpověď nedorazila, a tak Červenobílým nezbývalo než rozmrzele konstatovat, že vedení SNO „*nechce národní jednoty a práce pro nacionální myšlenku*“.⁴⁰²

Tento nevydařený úmysl byl ovšem součástí širšího plánu, který na základě Gajdova zmocnění předložil Červenobílým JUDr. Jan Karlík, bývalý francouzský legionář a důstojník Hlavního štábu čs. branné moci, od konce července 1923 dočasně přidělený k 11. pěší divizi do Košic.⁴⁰³ Lobboval za vznik politického subjektu – Národní liberální strany, jež by vedle Červenobílých a zmíněného SNO zahrnovala Národní hnutí, Československé fašisty-Národovce, Stranu pokrokových socialistů, Slovanskou stranu

³⁹⁸ Sesterská organizace ČsOL sdružující nejen legionáře, ale i jejich příznivce, založena v listopadu 1922. Hlavní náplní SNO se stalo šíření osvěty formou publikační a přednáškové činnosti. Blíže *Co je a co chce Svaz národního osvobození*. Praha 1923, s. 3nn.

³⁹⁹ ANM, f. Karel Kramář, kart. 87, inv. č. 2354, zápis ze schůze Velké rady Červenobílých z 15. 9. 1923.

⁴⁰⁰ Kupř. v článku pojednávajícím o zasedání ČsOL a SNO konaném 3. července 1923 v Národním domě na Královských Vinohradech. Podle Červenobílých se zde měl odehrát „*odporný, našeho legionářstva nedůstojný výjev*“ fyzického násilí vůči oponentům předsednictva ČsOL. *Výzva Červenobílých*, roč. 1, č. 15, 7. 7. 1923, s. 5.

⁴⁰¹ Tamtéž, č. 21, 18. 8. 1923, s. 1.

⁴⁰² Tamtéž, č. 25, 8. 9. 1923, s. 2.

⁴⁰³ VÚA, f. MNO – Prezídium (1918-1923), kart. 335, sign. 60063. Nejednalo se však o Branžovského spolužáka JUDr. Jana „Mukyho“ Karlíka, shoda jmen i dosaženého vzdělání je čistě náhodná. Příbuzenský poměr se mi přes opakované genealogické sondy nepodařilo prokázat.

sociální a moravské křídlo ČsND. Tedy jakýsi slepenec disparátních nacionálních hnutí, frakcí a straniček. Programově nová strana „měla býti v oboru národohospodářském liberalistická, v politice vnitřní měla usilovati o získání příslušníků jiných národů pro státní myšlénku“ a její zahraniční politika měla „míti ráz germanofilský“. Naznačená propozice ale protiněmecky orientované Červenobílé neuchvátla a byla odmítnuta i dalšími z oslovených.⁴⁰⁴ Ledacos to prozrazuje o politické gramotnosti Radoly Gajdy, na kterého opět začala doléhat mediální pozornost.

Pochyby o Gajdově nevměšování se do politických záležitostí zesílily s podzimem 1923. Značnou měrou k nim přispěl JUDr. Julius Skála, tehdy již „detronizovaný“ předseda Rady desíti. Doslova třaskavou směsí se stal jeho článek, který pod názvem „Zmařený machiavellistický plán na zkompromitování Červenobílých a s nimi českých vlasteneckých hnutí vůbec“ vložil do 2. čísla Výzvy – týdeníku Národního hnutí československého, kam právě svévolí převedl část členské základny klubu. Mimo jiné v něm napsal: „Generál Gajda (dnes to není již žádným tajemstvím) byl tajným předsedou Červenobílých, kamž jej přivedl jeden ze zakladatelů Červenobílých dr. inž. Zdeněk Zástěra. Já jsem byl od samého začátku předsedou Červenobílých jen pro foro externo. Pro foro interno byl jím Gajda, jemuž členové ‚pětky‘ (užšího tajného výboru z ‚rady desíti‘) byli zavázáni bezpodmínečnou poslušností a jehož rozhodnutí byla pro všechny Červenobílé vříci.“⁴⁰⁵

Ctižádostivému divizionáři přivodily tyto řádky nepříjemné komplikace; tentokrát nemusel čelit už jen neurčitým domněnkám „z druhé ruky“, ale přímému svědectví o svých politických aktivitách, potažmo utajovaném předsednictví v nacionalistickém hnutí. Do kauzy zasáhlo politické oddělení prezidia MNO, které Gajdu žádalo, aby ke článku zaujal interní stanovisko. Ten se proti Skálovu tvrzení ohradil telegraficky 15. listopadu 1923. Pod tlakem okolností byl nicméně nucen přiznat, co dosud striktně odmítal, totiž kontakty politického rázu: „K informaci ministerstva národní obrany sděluji: Článek Dr. Skály jest nepravdivý a provokačně překroucený. Jest pravda, že bylo mi třikráte nabídnuto místo předsednictví Červenobílých s bezpodmínečnou poslušností

⁴⁰⁴ ANM, f. Karel Kramář, kart. 87, inv. č. 2354, zápis ze schůze Velké rady Červenobílých z 15. 9. 1923.

⁴⁰⁵ Výzva. List ústředí Národního hnutí československého, roč. 1, č. 2, 10. 11. 1923, s. 2.

všech členů a bylo mi dáno toto právo k dispozici. Nepřijal jsem tohoto a nikdy je nepoužil.“⁴⁰⁶ Uvedené materiály následně posoudil ministr národní obrany František Udržal. Dospěl k názoru „aby prozatím nebylo na tyto a dřívější podobné novinářské zprávy o generálu Gajdovi úředně reagováno“.⁴⁰⁷ Zřejmě věřil, že tak bude možné utlumit probíhající publicitu, jež vrhala stín na čs. armádu jako celek.

Kdo se vyjádřil, byli „Zástěrovi“ Červenobílí, doposud ignorující jakékoliv zvěsti o údajných důvěrných stycích s Radolou Gajdou. Ve *Výzvě Červenobílých* (v rubrice „Vojenská hlídka“, později „Vojenství“) se sice tu a tam objevily zprávy, jež vyjadřovaly mladému generálovi sympatie, šlo však výlučně o přetisky stanovisek prezentovaných Svazem čs. důstojnictva.⁴⁰⁸ Až nenadálý, ačkoli v kontextu událostí vcelku předvídatelný tah bývalého předsedy Skály přiměl Červenobílé (Jiřího Branžovského, Otakara Čapka, Josefa Kučeru a Zdeňka Zástěru) vyrukovat s jasnou veřejnou proklamací: „*podepsaní prohlašují, že gen. Gajda, jelikož vůbec nebyl členem Červenobílých, nemohl býti a také nebyl téhož sdružení nikdy předsedou. S gen. Gajdou rovněž nebylo jednáno o založení nové politické strany (...) V Praze, dne 17. listopadu 1923.*“⁴⁰⁹ Avšak stejně jako generálovo „novoroční“ mělo i listopadové memorandum Červenobílých své skryté trhliny. Gajda s hnutím nepochybně navázal a udržoval – ať už přímo či zprostředkovaně – kontakty politické povahy. Na činnost Červenobílých měl zákulisní vliv, s pocitem patřičné důležitosti přinášel programové návrhy, udílel direktivy a dobrozdání.

Nelze-li beze zbytku důvěřovat tvrzením vyznívajících v Gajdův prospěch, je třeba rovněž relativizovat nápadně účelové svědectví Julia Skály. Připomínalo spíše akt odplaty s cílem zasáhnout co nejvíce protivníků současně: samotného Radolu Gajdu, jenž projevoval nemalé výhrady vůči Skálovu zbytnělému antisemitismu, jakož i Zástěrovo křídlo Červenobílých, které zabránilo tzv. slučovací akci, tj. úplnému splynutí klubu s Národním hnutím. Kauza Gajda & Červenobílí v závěru roku 1923 pozvolna utichala, byť nevymizela docela. Za několik málo let se – rozmnožená o další závažná, ba

⁴⁰⁶ VÚA, f. MNO – Prezídium (1918-1923), kart. 335, sign. 60063; tamtéž, f. Generální inspektorát branné moci (1919-1924), kart. 59, sign. 28-4/25, inv. č. 2444.

⁴⁰⁷ Tamtéž.

⁴⁰⁸ *Výzva Červenobílých*, roč. 1, č. 5, 27. 4. 1923, s. 6-7 a č. 23-24, 1. 9. 1923, s. 7.

⁴⁰⁹ VÚA, f. MNO – Prezídium (1918-1923), kart. 335, sign. 60063, výstřižek z listu *Národní politika* z 18. 11. 1923.

závažnější obvinění – znovu razantně přihlásí, aby jednou provždy vykážala Gajdu z čs. armády a dala vyniknout jeho tragikomickému životnímu příběhu. Své místo v něm ostatně nalezne také JUDr. Jiří Branžovský.

V souvislosti s osobou sebestředného generála je patřičné rozvinout tezi o Červenobílých a jejich poměru k nastolení politické diktatury. Jde-li o vnitřní strukturu klubu, víme, že Rada desíti – nejvyšší kolektivní orgán – rozhodovala na základě prosté většiny, což se jednoznačně promítlo do sporu s Juliem Skálou, který se z titulu svého předsednictví pokusil jednat autoritativně a nerespektoval organizační řád Červenobílých. Ani navenek nebylo – na rozdíl od revoluční levice – úmyslem tohoto nadstranického hnutí nahradit republikánskou formu státu totalitní mocí. Červenobílí pranýřovali politický systém v Československu, nikoliv však za účelem jeho destrukce, ale požadované *nápravy*, pro níž nepřetržitě horovali: „*Doba poválečná se svými obtížemi a problémy klade nové požadavky. Toho si musíme býti plně vědomi, chceme-li zabezpečit stát a zachránit demokracii, slábnoucí vlastními chybami.*“⁴¹⁰ Za hlavní slabiny čs. demokracie Červenobílí považovali *nadbytek* politických stran a jejich *neúměrný* vliv ve veřejném životě, *vnucenou* vázanost kandidátních listin *upírající* lidem spoluúčasť na správě státu, právě tak jako *příliš nízkou* věkovou hranici pro aktivní volební právo, jež měla bránit dostatečnému osvojení politické kultury. Neinklinovali k politickým extrémům ani k totalitnímu modelu vlády: „*Je to jen idea demokratismu, která bude jednotícím programem pro český národ a umožní mu, aby po dosažení samostatnosti politické provedl i sebeurčení hospodářské, sociální a kulturní.*“⁴¹¹ Byli radikálními nacionalisty odmítajícími *stát stran*, ztotožněnými s koncepcí *národního státu*. Pohybovali se na okraji, přesto v rámci ústavního vymezení demokratické politické soustavy. Být nacionální ovšem už jen v teoretické rovině znamenalo brojit proti nejvlastnějším principům, na kterých byla Československá republika vystavěna – tj. proti otevřené demokracii a nadnárodní občanské společnosti.⁴¹² Tato aporie stigmatizovala Červenobílé v celém jejich působení.

⁴¹⁰ *Výzva Červenobílých*, roč. 1. č. 6, 4. 5. 1923, s. 6.

⁴¹¹ Tamtéž, č. 12, 15. 6. 1923, s. 2-3.

⁴¹² Srov. Rychlík, Jan: *Český fašismus v meziválečném období a po roce 1939*. In: *Českoslovenství – střeoevropanství – evropanství: 1918-1998. Úvahy, svědectví a fakta*. Brno 1998, s. 181.

6. Oddechový čas (1924-1925)

Vzdálen aktivní politice

Zánikem týdeníku *Svoboda* ustala souvislá publicistická činnost Červenobílých. Zprávy o klubu se tak pro nadcházející období (od prosince 1923) výrazně ztenčují; podobně jako jeho nejvyšší orgán Rada desíti, přetvořený do tzv. Rady pěti (Dr. Ing. JUDr. Otakar Čapek, Rudolf Čížka, Zdeněk Král, Jaromír Pobuda, Josef Tesárek).⁴¹³ Na jaře 1924 pronikla do tisku informace, že se delegáti Červenobílých vedeni novým předsedou Zdeňkem Králem shodli v Kolíně na vytvoření společného svazu s Československými fašisty-Národovci. Přesněji řečeno mělo jít o politické uskupení, v němž by si Červenobílí i fašisté prozatím ponechali vlastní organizační strukturu.⁴¹⁴ Oba subjekty od začátku tzv. slučovací akce pojil radikálně uplatňovaný nacionalismus. Podle Evy Fargašové byla úmluva z 6. dubna 1924 spíše pokusem o záchranu Červenobílých, kteří „ztratili schopnost samostatné existence“.⁴¹⁵ Je pravdou, že se klub posléze situoval především do role korespondenta fašistického týdeníku *Národní republika*. Zde mu byla pod podmínkou, že se předplatné listu stane závazným pro všechny jeho členy, vyhrazena zvláštní rubrika. Nejisté budoucnosti Červenobílých pochopitelně neprospívaly nedořešené majetkoprávní vztahy: „Při svém vzniku totiž objednávali pro své ústředí zboží u pražských firem, ale neplatili.“⁴¹⁶

Výše uvedené okolnosti JUDr. Jiří Branžovský blíže nereflektoval, neboť k Červenobílým už delší dobu nepříslušel. Jak rychlý byl jeho postup hierarchií hnutí, tak strmý zažíval pád. Nejprve v polovině září 1923 ztratil po mimořádných volbách pozici v Radě desíti⁴¹⁷ a krátce před definitivním rozkolem Červenobílých (tj. před schůzí delegátů ústředního výkonného výboru konané 20. října 1923) následovala jeho „exkomunikace“ z domovské vinohradské družiny.⁴¹⁸ Když však po secesi Skálový frakce

⁴¹³ NA, f. PMV, sign. 225-50-22.

⁴¹⁴ *Národní republika*, roč. 3, č. 13, 11. 4. 1924, s. 1.

⁴¹⁵ Fargašová, Eva: *Historie českého fašismu v letech 1921-1929*, s. 58.

⁴¹⁶ Tamtéž.

⁴¹⁷ ANM, f. Karel Kramář, kart. 87, inv. č. 2354, zápis ze schůze Velké rady Červenobílých z 15. 9. 1923.

⁴¹⁸ *Výzva. List ústředí Národního hnutí československého*, roč. 1, č. 2, 10. 11. 1923, s. 4.

„byly řady Červenobílých očištěny“⁴¹⁹ Branžovský své členství neobnovil, nezlákala ho ani redakční práce v týdeníku *Svoboda*. Zřejmě tehdy převládla deziluze, která jej přiměla setrvat v ústraní, dost možná se ozvala i uražená ješitnost. Tím posledním, co jako bývalý čelný představitel klubu veřejně učinil, byl podpis připojený pod memorandum z listopadu 1923 popírající příslušnost generála Radoly Gajdy k Červenobílým.⁴²⁰

S o to větším zaujetím se Branžovský věnoval divadelní a hudební kritice. Souběžně s *Výzvou Červenobílých*, kde vedl rubriku *Kulturní hlídka*, vycházely již od dubna 1923 jeho texty v deníku *28. říjen* (sloupek *Divadlo a umění*).⁴²¹ Stále pod bdělým dohledem matky Milady, která si po zveřejnění úvodního Branžovského příspěvku – byla jím recenze opery W. A. Mozarta *Únos ze Serailu* v premiéře pražského Stavovského divadla⁴²² – neodpustila řadu připomínek: „Četli jsme Tvou kritiku v [28.] ‚Říjnu‘. Má tu chybu, že je příliš rozvláčná a pak se tam opakuješ. Stručnost a srozumitelnost jsou první podmínky. O té režii se příliš rozepisuješ. Popisovat každý trám na jevišti není věc kritika a pak už je v tom příliš vidět, že je ta ‚režie‘ Tvůj koníček a tendence nesmí z ničeho prosvítat. Pak musíš si vzít jednu osobu po druhé a co možná krátce několika slovy vystihnout charakter i kvalitu výkonu a již se k ní nevracet, co se opakuje nepůsobí. Hleď vždy vyzvednout nejlepší momenty a vlastnosti (umělecké) každého účinkujícího – je velmi snadno kritisovat, ale velmi těžko to udělat líp, ale nesmí se nikdy opomenout vytknout vady, ovšem aby to zase příliš nebolelo. Neboť vím, že každý chce to vždy udělat co nejlíp, nepodaří-li se mu to, trpí tím sám zase nejvíc. Napsal’s též, že se zpívalo ‚Mozartovsky‘. To je největší chvála, kterou’s mohl vyslovit – tak s tím buď opatrný – jak jsme slyšeli, neuměl ten večer nikdo zpívat Mozarta – tedy pozor, Jiříčku, a nesmí Tě k podobnému přehánění svést ani ‚osobní známost‘. Tak jen se né opakovat, i ve ‚Výzvě‘ [Červenobílých] to měj na paměti a piš jen když máš něco ‚pádného‘, psát za každou cenu nemá smyslu a kdyby přišly věci slabé, spíš by to škodilo. A ještě jedno. Co možná málo jmenuj sebe – stále ‚já‘ nepůsobí dobře. Piš víc všeobecně a skromně, jak se to u mladých lidí ‚dobře dělá‘. Moc jsem Ti toho nakázala, vid’. Ale Ty víš, jak to myslím!“⁴²³ Dodejme,

⁴¹⁹ *Svoboda*, roč. 1, č. 2 (34), 2. 11. 1923, s. 1.

⁴²⁰ *Národní listy. Večerní vydání*, roč. 63, č. 316, 17. 11. 1923, s. 2.

⁴²¹ Své texty signoval převážně jako „Dr. Branžovský“ či iniciálami „Dr. J. B.“ a „Dr. B.“

⁴²² *28. říjen*, roč. 5, č. 89, 18. 4. 1923, s. 3.

⁴²³ ARJB, dopis od rodičů z Plzně z 21. 4. 1923.

že si Branžovský vzal mnohá matčina poučení opravdu k srdci, pozdější recenze jsou toho dokladem. V 28. říjnu pravidelně publikoval do července 1924, kdy naznal, že lidé v jeho čele změnili ideovou orientaci: „s těmi jsem se rozešel, jakmile jsem se dověděl, že jsou koupeni Hradem... Vnitřní situace je teď příšerně shnilá.“⁴²⁴

Zásadní momenty se udály také v Branžovského profesním životě a soukromí. V červnu 1924 dosáhl dvou let koncipientské praxe, a tím i způsobilosti k zastupování u soudu (tzv. substituce).⁴²⁵ Tou dobou jeho snoubenka Olga Bozděchová zdárně ukončila studium češtiny a francouzštiny na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Mohla tedy nastoupit místo středoškolského pedagoga, ale rozhodla se plně věnovat rodinnému životu. S podzimem pak mladý pár začal plánovat oddávky.⁴²⁶ V deníku, který si Olga z popudu svého nastávajícího vedla od Nového roku 1925, jsou předsvatební přípravy dopodrobna vylíčeny. Termín sňatku připadl na druhou březnovou středu: „Dnes odnesl Jirka žádost na magistrát – máme už potvrzeno, že 11. 3. budeme oddáni. Nemohu tomu věřit, že se mi vyplní sen mého života. Oh la la, ode dneška za 5 neděl = 35 dní, a je ještě tolik práce. Ale jak ji mám ráda a nestěžuji si, že je jí přespříliš – vždyť si chystám svoje hnízdečko!“⁴²⁷ Návrhy svatebního oznámení vznikaly v autorské péči talentovaného plzeňského malíře a grafika Karla Votlučky, s jehož starším bratrem Vilémem pojilo Jiřího Branžovského dřívější působení ve studenském spolku Radbuza.⁴²⁸

Civilní obřad se konal na Staroměstské radnici v Praze za hojné účasti příbuzných, přátel a známých: „Dlouho jsme čekali, než přišel ten vážený pán, který si bere tolik lidí na svědomí. Byla bych si přála, aby to trvalo ještě mnohem, mnohem déle (...) Je vůbec možno vypsát ten cit, jímž naše srdce překypovala? Ach není! Není to možno.“⁴²⁹ Role ženichova svědka se zhostil strýc nevěsty, ministerský rada Ferdinand Bozděch;⁴³⁰ právě

⁴²⁴ Tamtéž, dopis Jiřího Branžovského rodičům do Plzně, b. d. (patrně z konce září 1924).

⁴²⁵ Tamtéž, dopis Jiřího Branžovského rodičům do Plzně z 1. 7. 1924.

⁴²⁶ *Rodinná kronika Erazym–Schmerhovský–Fabian–Branžovský*, s. 45.

⁴²⁷ ARJB, deník Olgy Bozděchové, zápis ze 4. 2. 1925, nestr.

⁴²⁸ Tamtéž, deník Olgy Bozděchové, zápisy ze 17. a 18. 1. 1925, nestr. K uměleckému profilu Karla Votlučky (1896-1963) blíže *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950-2009*, 20. díl (Vil-Vz). Ostrava 2009, s. 239-240.

⁴²⁹ ARJB, deník Olgy Branžovské, zápis z 11. 3. 1925, nestr.

⁴³⁰ Archiv hlavního města Prahy, Sběrka matrik, sign. MAG O28 (1924-1925), s. 174. Dostupné online z: <http://katalog.ahmp.cz/pragapublica>; dále ARJB, oddací list z 11. 3. 1925.

jeho syn Alexandr stál za seznámením této do manželství vstupující dvojice. Shon, jenž životnímu slibu předcházel, měla novomanželům vynahradiť bezmála třítydenní svatební cesta, na kterou odjížděli vlakem ještě v odpoledních hodinách 11. března 1925. Také její průběh Olga pečlivě zaznamenávala na stránkách deníku. Nepostrádala romantický nádech, zpočátku s příměsí střelného prachu. Vedla totiž přes Branžovského bojiště z Velké války: jihotyrolský Trident, Levico a Borgo Valsugana. Odtud pokračovali s kratšími zastávkami ve Veroně, Miláně, Janově a San Remu do středomořského letoviska Nice. Závěr líbáněk strávili v Paříži,⁴³¹ kterou ostatně nenavštívili poprvé. Krásy „města nad Seinou“ společně obdivovali už v srpnu 1923,⁴³² shodou okolností právě v době, kdy se skupinka Červenobílých účastnila „památné“ výpravy na slovenskou Javorinu.

Po neúspěšných pokusech obstarat samostatné bydlení se Jiří Branžovský na jaře 1925 přestěhoval ze Slovenské ulice do prostorného čtyřpokojového bytu rodiny Bozděchových. Dům, jehož byl součástí, stál v historizující zástavbě vltavského nábřeží, přímo nad přístavištěm parníků, v blízkosti křižovatky tramvajových drah vedoucích na Smíchov, do Podolí, na Královské Vinohrady, Václavské náměstí a k Národnímu divadlu.⁴³³ Sotva si manželé stačili uspořádat společnou domácnost, nastoupil Jiří v květnu na další z vojenských cvičení u 2. pochodové roty 6. hraničářského praporu v Domažlicích a Tachově;⁴³⁴ tentokrát již v hodnosti poručíka v záloze.⁴³⁵

Volný letní čas Branžovští vyplňovali návštěvami divadel, biografů, tanečních klubů, ale i sportovním vyžitím: pravidelnými nedělními výlety k řece či na plovárnu. Olga s narůstající opatrností, neboť vzhledem k rozpoznané graviditě, o které se poprvé svěřuje deníku v červnu 1925,⁴³⁶ začalo být vše podřizováno očekávanému přírůstku do rodiny. Radostná událost se ovšem dostavila se značným předstihem, již 10. prosince 1925 v nově otevřené porodnici Pražského sanatoria v Podolí. Dvojnásobné štěstí z narození

⁴³¹ ARJB, deník Olgy Branžovské, zápisy z 12.-30. 3. 1925, nestr.

⁴³² Tamtéž, dopis Jiřího Branžovského rodičům do Plzně z 19. 8. 1923.

⁴³³ Kozáková, Eva: *Paměti I (Eva Branžovská)*. Praha b. d., s. 2, rkp.

⁴³⁴ *Rodinná kronika Erazym–Schmerhovský–Fabian–Branžovský*, s. 46.

⁴³⁵ S účinností od 1. ledna 1922. ARJB, jmenovací dekret MNO z 28. února 1923; dále *Osobní věstník MNO*, roč. 6 (1923), č. 17, s. 149.

⁴³⁶ ARJB, deník Olgy Branžovské, zápis z 8. 6. 1925, nestr.

dcer Evy Olgy Marie a Hany Elišky Milady kalily obavy, závěr těhotenství totiž provázely vážné komplikace: „*Porod byl velmi těžký (máma měla božec – eklampsii).*⁴³⁷ *Byly jsme nedonošené, sedmiměsíční. Já jsem vážila jen 1,60 kg, Hanička snad 1,90 kg. Byla sice silnější, ale měla špatně vyvinuté plíce. Narodila se druhá a tak byla drobátko přidušená a museli ji křísit. A jak tak nezačala hned řvát, tak se jí ty plíce nerozvinuly celé, ale jenom půl. (...) Já jsem zase byla zmačknutá od kleští, jak mě tahali. Měla jsem ochrnutou pravou tvář a musela jsem ještě dlouho chodit na elektrické masáže. Trochu se to zlepšilo, ale ne dočista.*“⁴³⁸ Nepřízeň osudu dostihla mladé rodiče plnou silou o několik týdnů později, když druhorozená dcera Hana 27. ledna 1926 následkům předčasného porodu podlehla.⁴³⁹

⁴³⁷ Křečové záchvaty provázené poruchou zraku a vědomí.

⁴³⁸ *Paměti I (Eva Branžovská)*, s. 2.

⁴³⁹ Tamtéž.

7. Druhé politické dějství (1926-1933)

Viribus unitis aneb Všechna vejce v jednom koši

S příchodem roku 1926 nabíraly dosud značně nepřehledné a zdlouhavé unifikáční snahy českých nacionalistů na obrátkách.⁴⁴⁰ „Disputace“ v zakouřených hostincích a pronajatých sálech, při kterých žádná z vyjednávajících stran nechtěla tratit ze svého – třebaže iluzorního – postavení, přinesly relativně smysluplný výsledek až po třech letech od zahájení slučovacího procesu. Přispěl k tomu celorepublikový pracovní sjezd ústředního výkonného výboru Československých fašistů (Národovců), který se za přítomnosti tří set delegátů sešel 14. února 1926 v pražském hotelu Zlatá Husa.⁴⁴¹ Právě zde nastal posun k proponované integritě radikálních složek: „*Jako první předpoklad naší obrodné práce musí býti usilovná snaha vybudovati fašistické hnutí u nás do takových rozměrů a takovou mu dáti vnitřní náplň, aby zdolalo všechny ty těžké úkoly, které nás čekají.*“⁴⁴² Když se o týden později pro fúzi s fašisty *jednomyslně* vyslovil mimořádný generální sněm Národního hnutí (československého),⁴⁴³ nic nebránilo vytvoření nového politického útvaru. Oficiálně vznikl 24. března 1926 v Praze (na společné schůzi v restauraci U Pinkasů)⁴⁴⁴ pod názvem Národní Obec Fašistická (NOF).⁴⁴⁵ Znesvářené frakce Červenobílých absorbované oběma zmíněnými subjekty v letech 1923-1924 se tak znovu ocitly na těžce politické platformě, což – jak se později ukázalo – oživilo napětí, respektive prohloubilo přetrvávající animozitu mezi jednotlivými předáky.

Vypracováním organizačního řádu a ideového programu NOF – „*politického sdružení Čechů a Slováků, rodem, smýšlením a rasou*“⁴⁴⁶ – byla už v únoru 1926 pověřena tříčlenná komise, tak říkajíc mozkový trust původních národoveckých skupin: opět mimořádně agilní Dr. Ing. Zdeněk Zástěra (ex-Červenobílí), kterému sekundovali

⁴⁴⁰ K jejich proměnám v letech 1924-25 blíže Fargašová, Eva: *Historie českého fašismu v letech 1921-1929*, s. 57nn.

⁴⁴¹ NA, f. PMV, sign. 225-373-4.

⁴⁴² *Národní republika*, roč. 5, č. 6, 12. 2. 1926, s. 1.

⁴⁴³ *Odboj*, roč. 3, č. 9, 6. 3. 1926, s. 49, 53.

⁴⁴⁴ *Hlas Národní fronty*, roč. 2, č. 28, 8. 9. 1934, s. 4.

⁴⁴⁵ *Moravská orlice*, roč. 64, č. 71, 27. 3. 1926, s. 1.

⁴⁴⁶ NA, f. PMV, sign. 225-373-4.

JUDr. Jan Červenka (Národní hnutí)⁴⁴⁷ a Robert Mach (Českoslovenští fašisté).⁴⁴⁸ Právě jejich přičiněním se v ideologii, programové náplni, vnitřní struktuře, rétorice i symbolice NOF projevovaly archetypy českých nacionalistů z počátků 20. let: negace internacionalismu a liberalismu, etnický nacionalismus zasazený do vizí všeslovanství, potažmo neoslavismu, a z něj vycházející protiněmecké a protimaďarské postoje obhajované *odčiněním křivd minulosti* a podněcované iredentistickými tendencemi těchto menšin. Zástěrův následný informační leták „*Co fašism je a co chce*“ se pak v požadavcích téměř do písmene shodoval s manifestem Červenobílých „*Čechové! Slováci!*“ z března roku 1923.⁴⁴⁹

Také NOF se definovala jako *úplně neodvislé a samostatné* nadstranické těleso odmítající účast na parlamentní politice spjaté s principem tzv. vázaných kandidátek: „*Nesloužíme žádné politické straně. Nejsme politickou stranou. Jsme nacionalisté sloužící jedině národu a státu. Národní Obec Fašistů přijme radostně do svých šiků každého poctivého Čecha a Slováka a je nám opravdu strašně lhostejno, jakou má tento nový bojovník politickou legitimaci. Musí odpřisáhnout, že blaho Vlasti považuje za nejvyšší zákon, a je náš.*“⁴⁵⁰ NOF tak svým přívržencům rádoby neupírala stranickou příslušnost, současně však vyžadovala jejich bezvýhradnou loajalitu: „*Je-li fašista organisován v politických stranách, musí býti vždy na prvním místě napřed fašistou.*“⁴⁵¹

„*Fašismus československý jest idea kladného nacionalismu a vyjadřuje zásadu, že všechna činnost politická, kulturní, hospodářská i sociální musí býti vedena z hlediska zájmu národního. Národ a jeho zájem jest programové maximum fašismu. V přítomné době tento program značí, že musí býti československý stát budován do všech důsledků*

⁴⁴⁷ Byl to on, kdo se po letech přihlásil k autorství názvu „Národní obec fašistická“. *Národní liga*, roč. 1, č. 36, 3. 10. 1930, s. 3. Původní návrh přitom zněl „Národní jednota fašistická“. *Hlas Národní fronty*, roč. 2, č. 28, 8. 9. 1934, s. 4.

⁴⁴⁸ NA, f. PMV, sign. 225-373-4; dále *Nástup Červenobílých*, roč. 1, č. 10, 23. 12. 1939, s. 3.

⁴⁴⁹ 13 programových bodů otiskovaných v úvodním čísle *Výzvy Červenobílých* bylo navýšeno o postulát „*provedení bezohledné majetkové revise aktivních i dnes již neaktivních politiků, kteří zúčastnili se parlamentní činnosti nebo správy státu od převratu, a to na základě prokazatelného majetku ke dni 28. října 1918 a jich státem stanovených příjmů po dobu jich aktivní činnosti*“. ARJB, leták *Co fašism je a co chce*, b. d.; uveřejněn rovněž ve 195. a 196. čísle deníku *Moravská orlice* z 28. a 29. srpna 1926.

⁴⁵⁰ *Národní republika*, roč. 5, č. 23, 11. 6. 1926, s. 2.

⁴⁵¹ Tamtéž, č. 12, 26. 3. 1926, s. 2.

*jako stát národní, ve kterém národ československý jest národem státním.*⁴⁵² Fašisté otevřeně přiznávali, že pro dosažení tohoto stavu nebudou váhat uplatnit jakákoliv opatření a prostředky: „*Postaví-li se nám kdo v cestu, toho zdrtíme jako lavina a zdrtíme vše, co jest shnilé a nezdravé, třeba násilím. (...) a bude-li nutnost, použijeme násilí třeba krvavého. Neb jest to v zájmu ohrožené vlasti a národa, pro jeho zachování a udržení jest vše dovoleno.*“⁴⁵³ Byl to dopad stále postupující fascinace metodami Mussoliniho politické doktríny,⁴⁵⁴ nesené především kruhem generálního tajemníka NOF Roberta Macha, „obohacené“ o útočný antisemitismus a narůstající znevažování humanitní demokracie,⁴⁵⁵ která prý nebyla schopna dostát přáním a představám *upřímných obrozených* českých nacionalistů. V souboru s touto kritikou NOF relativizovala význam Masarykovy zahraniční politické a diplomatické akce v časech Velké války. Postavila se tak do řady odpůrců tzv. osvobozenécké legendy,⁴⁵⁶ což dala nepřímě najevo jednou z formulací svého organizačního řádu: „*Účelem NOF je vybudovati a zabezpečiti náš národní stát v duchu slavných našich dějin došlých konečného výrazu branným odbojem legií za hranicemi a národní revolucí 28. října ve vlasti.*“⁴⁵⁷

NOF plédovala a věřila v ideu čechoslovakismu: „*O národ se opíráme, Slováky i Čechy roduvěrné, a to síla a moc, již hněv nejmocnějších nezdeptá. Jemu patří republika i vláda v ní.*“⁴⁵⁸ Stála však za požadavkem změny stávajícího parlamentního i vládního systému: „*Poznali jsme již dávno, že ústava z 29. února 1920 nezabezpečuje základy*

⁴⁵² Tamtéž, č. 17, 30. 4. 1926, s. 1.

⁴⁵³ NA, f. PMV, sign. 225-373-4.

⁴⁵⁴ Pro fašismus jakožto nejextrémnější verzi tzv. aktivistického politického stylu nebylo směrodatné právo či zákon, ale cíl. O'Sullivan, Noël: *Fašismus*. Brno 2002, s. 41.

⁴⁵⁵ Demokracie založené na zásadách humanitní (lidské) mravnosti: Odmítající absolutní moc státu, národní-egoismus, krajní individualismus, anarchii; usilující o svobodu, rovnost, právo, spravedlnost, lidskou vzájemnost a pospolitost – tj. o „*úplnou správu lidu lidem a pro lid*“. Ideje humanitní demokracie náleží k zásadním teoretickým odkazům T. G. Masaryka a Edvarda Beneše. Blíže Kolář, Rostislav: *Teorie humanitní demokracie*. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Právnická fakulta. Katedra teorie práva a právních učení. Praha 2012, s. 19-21.

⁴⁵⁶ Tímto termínem bývá označována tehdejší oficiální dějinná koncepce, přiznávající hlavní zásluhy o vznik samostatného Československa T. G. Masarykovi a jeho nejbližším spolupracovníkům. Vaňhara, Adam: *Nietzscheho zapomenutý bratr. Lev Borský a jeho alternativní legenda o vzniku Československa*, s. 128-129.

⁴⁵⁷ NA, f. PMV, sign. 225-373-4.

⁴⁵⁸ *Selská stráž*, roč. 24, č. 19, 7. 5. 1926, s. 1.

rozvoje našeho národa, totiž: národní, československý ráz naší republiky a pevnou vládu nejlepších lidí, nezávislou na chvilkových rozmarech vůdců politických stran.“⁴⁵⁹ Přes své skeptické stanovisko k demokracii se čs. fašisté nerozpakovali dovolávat jejich nejvlastnějších principů: „*Jsmo za dnešních poměrů protivládní, neboť máme k tomu nejen své důvody, ale i právo ústavou zaručené.*“⁴⁶⁰ Deklarovaným cílem NOF bylo „*nastolit skutečnou vládu národa – národní diktaturu*“;⁴⁶¹ namířenou proti „*teroru stran, politických kamaril a hradních oligarchií*“.⁴⁶² Tento počáteční, teoreticky ještě ne zcela ukotvený koncept došel souhrnného vyjádření v práci Otakara Leblocha *Fašistický stát* z roku 1927.

Autokratická povaha NOF se promítla do sedmičlenného Direktoría (JUDr. Jan Červenka, JUDr. Adolf Dušek, Alois Klášterský, Robert Mach, JUDr. Cyril Svozil, Ferdinand Karel Šnepp, Dr. Ing. Zdeněk Zástěra), jehož fakticky neomezené kompetence definoval organizační řád NOF: „*Direktorium určuje postup a směrnice organisace. Rozhoduje s konečnou platností. Jeho rozkazy v zájmu jednotného postupu musí býti každým orgánem (členem) bezpodmínečně vykonávány. Direktorium je oprávněno každý orgán rozpustiti a nové volby naříditi i suspendovat orgán. (...) Direktorium vydává a mění jednací řád, jemu je podřízen bezprostředně ústřední sekretariát a listy ústředí, může však rozhodovati i nad druhými sekretariáty a listy nižších orgánů.*“⁴⁶³

Od Československých fašistů převzala NOF týdeník *Národní republika*, který se stal jejím prvním ústředním tiskem.⁴⁶⁴ Redakce a administrace listu sídlila od července 1925 v pražských Nuslích, Oldřichově ulici č. 20 (dřívějších schůzovních prostorách a sekretariátu Červenobílých). V Praze rovněž vycházel spřízněný *Odboj* (týdeník, šéfredaktor F. K. Šnepp), dosavadní periodikum Národního hnutí.⁴⁶⁵ Struktura

⁴⁵⁹ *Národní republika*, roč. 5, č. 14, 9. 4. 1926, s. 1.

⁴⁶⁰ *Moravská orlice*, roč. 64, č. 196, 29. 8. 1926, s. 2.

⁴⁶¹ *Selská stráž*, roč. 24, č. 16, 16. 4. 1926, s. 6.

⁴⁶² *Odboj*, roč. 3, č. 29, 24. 7. 1926, s. 180.

⁴⁶³ NA, f. PMV, sign. 225-373-4.

⁴⁶⁴ Zůstal však nadále v osobním vlastnictví Roberta Macha, současně vydavatele a odpovědného redaktora.

⁴⁶⁵ *Odboj* přímo navázal na týdeník *Národní hnutí* vydávaný Janem Červenkou po zániku *Výzvy* Julia Skály, která v červenci 1924 splynula s plzeňským týdeníkem *Na stráž!* Srov. Fargašová, Eva: *Publicistika a literatura českých fašistů 20. let – významný pramen studia politického vývoje Československa*, s. 98-99.

NOF (přes Direktorium, Velkou radu fašistickou, zemské, krajské a okresní výbory až k základním odbočkám – místním jednotám a důvěrníkům) byla v rychlém sledu rozšiřována o přidružené sekce (zemědělský, živnostensko-obchodní a dělnický syndikát), pořadatelské sbory a tzv. úderné čtyry mající eliminovat, odrážet, ale i osnovat fyzické útoky vůči politickým rivalům, zejména těm krajně levicovým. Úkol „*propagovati fašism ve studentstvu a projednávatí speciálně studentské otázky odborné*“ připadl do značné míry autonomnímu Fašistickému studentskému sdružení, jehož ustavující schůze proběhla 17. března 1926 (předsedou zvolen PhC. Jan Vrzalík).⁴⁶⁶

Bylo stále více zřejmé, že NOF nabývá celostátní působnosti. Vedle tradičního nacionálního proudu v Čechách (Praha, Plzeň, České Budějovice) se vytvářela organizační síť také na Moravě – s regionálními centry v Brně (MUDr. Jan Navrátil), Prostějově (JUDr. Cyril Svozil) a Uherském Hradišti (Jan Khéres). Do svéry vlivu se NOF podařilo získat i dva etablované moravské listy: brněnskou *Moravskou orlici* (deník, šéfredaktor Otakar Lebloch) a prostějovskou *Selskou stráž* (týdeník, odpovědný redaktor Václav Velinský), která už od února 1926 vycházela s podtitulem *orgán zemědělské sekce čsl. fašistů*.⁴⁶⁷ Nezaostávalo ani Slovensko, kde byl v dubnu 1926 jmenován zemský výkonný výbor NOF se sídlem v Bratislavě.⁴⁶⁸

NOF od začátku nepodcenila důležitý aspekt – kontakt s veřejností. Fašistickými mítinky se nad jiná politická shromáždění prolínalo nadšení příznivců, zájem, potažmo zvědavost dosud indiferentních účastníků, nevraživost ideových soupeřů a v neposlední řadě také zvýšená pozornost státních bezpečnostních složek. Nevyhnula se jí vůbec první pražská veřejná schůze NOF, kterou si 13. dubna 1926 přišly na Slovanský ostrov vyslechnout 4 000 posluchačů⁴⁶⁹ nebo prvomájový tábor lidu konaný u příležitosti

⁴⁶⁶ *Národní republika*, roč. 5, č. 12, 26. 3. 1926, s. 2-3 a č. 16, 23. 4. 1926, s. 2.

⁴⁶⁷ K působení NOF v moravských regionech blíže Suchánek, Marek: *Národní obec fašistická na Moravě v letech 1926-1938. Studia historica Brunensia*, roč. 57 (2010), č. 1, s. 31-47; dále Vykoupil, Libor: c. d.

⁴⁶⁸ *Národní republika*, roč. 5, č. 15, 16. 4. 1926, s. 2. Historií čs. fašismu na Slovensku se komplexně zabývá již citovaná monografie Antona Hruboně.

⁴⁶⁹ *Odboj*, roč. 3, č. 16, 24. 4. 1926, s. 92.

zemského sjezdu NOF v Prostějově, mezi fašisty tehdy přezdívaném „moravský Milán“.⁴⁷⁰

Souběžně se vznikem NOF dochází k politickému restartu Jiřího Branžovského, dosud sledujícího pohyb v nacionalistickém táboře s patrným odstupem: „[Když] *U Červenobílých nastala roztržka, já a Zástěra jsme vystoupili a nekonali jsme více žádných funkcí. Až zase z jara 1926 po fusi s fašisty jsem začal zase chodit do sekretariátu.*“⁴⁷¹ V čem tkvěly příčiny tohoto obnoveného zájmu? Nabízí se ryze lidské vysvětlení, že se politickou prací Branžovský pokoušel tišit zármutek nad nedávnou ztrátou dítěte. Blíže pravdě se však zdají být jeho znovu podnícené aspirace, syčené však více vrozenou ctižádostí nežli účelovým oportunistem. Jistě očekával a věřil, že sjednocená NOF naváže na myšlenky někdejších Červenobílých, kteří inklinovali k českému integrálnímu nacionalismu. Nicméně poměrně záhy přistoupil na nevybíravé konfrontační způsoby, jež čs. fašisté skryli za přisvojené motto „*Blaho vlasti budiž nejvyšším zákonem*“.⁴⁷²

Vcelku oprávněně můžeme odhadovat, že se Branžovský účastnil všech zásadních událostí, jež provázely počátky NOF; podle legitimace s pořadovým číslem 1839 byl od jejího založení členem místní Jednoty v Praze 2.⁴⁷³ Mezi sjezdovými řečníky ani ve vrcholných funkcích ho však prozatím nenalezneme; až příliš dlouho stál opodál rozehrané politické partie, ve které si musel znovu vydobýt pozici. Svě reakce a názory tehdy sděloval nejčastěji prostřednictvím psaného slova. V březnu 1926 se připomněl protinárodnostně zaměřeným článkem „*V boj za náš jazyk!*“ v týdeníku *Národní republika*. Poukázal na právě proběhlou letákovou kampaň ze severu Čech, v níž němečtí nacionalisté vybízeli sudetské soukmenovce k systematickému zneužívání prováděcích

⁴⁷⁰ *Selská stráž*, roč. 24, č. 19, 7. 5. 1926, s. 2. Tento přírůstek odrážející nárůst NOF v oblasti střední Moravy odkazoval k místu, kde se v březnu 1919 ustavilo hnutí italských fašistů (Fasci Italiani di Combattimento).

⁴⁷¹ VÚA, f. Kárné výbory (1923-1939), kart. 106, zápis o výslechu svědka JUDr. Jiřího Branžovského z 25. 3. 1927. Připomeňme ovšem záměrně přehlížený fakt, že byl Branžovský z klubu Červenobílých vyloučen stoupenci tehdejšího předsedy Julia Skály.

⁴⁷² Určité osobní zaujetí pro fašismus projevoval Branžovský už dříve. V březnu 1925 během své svatební cesty pořídil fotografie dvou italských squadristů, kteří s novomanželským párem sdíleli jízdu vlakem. Z dochovaných snímků je patrné, že vznikaly v přátelské atmosféře. ARJB, rodinné fotoalbum, b. d.

⁴⁷³ Tamtéž, Branžovského členský průkaz NOF.

předpisů jazykového zákona: „*aby vždy a všude požadovali písemná úřední rozhodnutí v jazyku německém (...) ať klesnou úřady a soudy pod nadmírou práce, sloužící pouze ‚zvelebení‘ češtiny.*“ Nešetřil přitom ostrou kritikou nejen vůči samotným Němcům, ale odsoudil i údajnou liknavost státních orgánů: „*„Říkání‘ je jen a jen výrazem německé impertinence, skopčácké drzosti a sprostoty. (...) A prosím – takovéto ňafání a špačkování nechá naše censura bez povšimnutí!*“⁴⁷⁴ O měsíc později nabídl Branžovský čtenářům „zasvěcený“ exkurz do nejstarších dějin křesťanství, ve kterém poprvé zcela otevřeně projevil své antisemitské smýšlení. Čerpal přitom z novozákonního spisu *Skutky apoštolů*, jehož věrohodnost byla vždy přinejmenším dubiózní: „*Již na prvním sněmu počala se projevovati živelná nenávisť Židů proti mladé, avšak utěšeně se vzdávající církvi. Velerada židovská poštvala proti shromáždění luzu (...) Tehdy padl také (r. 36) první mučedník, mladý jáhen Štěpán, jako oběť židovské zuřivosti a odtud se rozpoutalo první všeobecné pronásledování křesťanů, jež přinutilo mnohé opustiti Jerusalém.*“⁴⁷⁵ Za „řečnický pult“ se pak postavil v rámci regionálních zájezdů – spolu s JUDr. Vojtěchem Vázným referoval 23. května 1926 o programu čs. fašismu na veřejné schůzi NOF v Dobříši.⁴⁷⁶ Přijal rovněž část organizační agendy; mj. dohled nad aktivitami ženského odboru NOF pro Velkou Prahu.⁴⁷⁷

Z hlediska typologického vymezení bývá NOF považována především za fenomén stojící na pravém okraji ideologické škály.⁴⁷⁸ K tomuto výkladu fundamentálně přispívá antikomunistický aspekt fašistické ideologie a radikální nacionalismus.⁴⁷⁹ Valná většina členů NOF takto jistě smýšlela; sám Branžovský se již od vysokoškolských studií

⁴⁷⁴ *Národní republika*, roč. 5, č. 12, 26. 3. 1926, s. 6-7.

⁴⁷⁵ Tamtéž, č. 16, 23. 4. 1926, s. 7.

⁴⁷⁶ Tamtéž, č. 21, 28. 5. 1926, s. 6. Dobříšsko se na jaře 1926 dočkalo zvýšené pozornosti fašistického tisku, a to právě díky osobě okresního soudce Vázného, z jehož iniciativy byla založena nejedna zdejší odbočka NOF. K biografii Vojtěcha Vázného (nar. 1894) především Benda, Michal: Vojtěch Vázný – příběh pardubického soudce a fašisty. In: *Východočeský sborník historický*, sv. 25 (2014), s. 177-215.

⁴⁷⁷ *Národní republika*, roč. 5, č. 41, 15. 10. 1926, s. 6.

⁴⁷⁸ Srov. Kárník, Zdeněk: Právě a levé politické extrémity v Českých zemích a Československu především meziválečné doby, zvláště pak fašismus a komunismus. In: *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu*, sv. 3 (2004), s. 35-38.

⁴⁷⁹ O'Sullivan, Noël: c. d., s. 22.

a členství v akademických spolcích pokládal za příslušníka *krajní pravice*.⁴⁸⁰ Přes toto zdánlivě nezpochybnitelné (dobově platné) přesvědčení a vnímání sebe sama však nelze v programové výbavě NOF ignorovat prvky, jež byly také prokazatelnou součástí levicových kritérií: dynamicky až revolučně působící ideály, odmítání *zkažené buržoazní morálky*, podřízení jednotlivce zájmům celku aj. Jednoznačnost pravicové tendence čs. fašismu rovněž nekonvenuje s faktem, že se do „základního kamene“ NOF vedle Československých fašistů obtisklo Národní hnutí a s ním i fragmenty bývalých „Hudcových“ pokrokových socialistů (nacionální, ale jak z názvu vyplývá také levicově orientované strany).⁴⁸¹

Zatímco radikální národovci oslavovali svoji konsolidaci s nadšením a žádostivým očekáváním, na politické scéně zůstala NOF prakticky bez povšimnutí; její založení nekomentovaly národně demokratické *Národní listy* a kupodivu ani komunistické *Rudé právo*. Po mnoha neúspěšných stmelovacích pokusech už *demokratická* pravice ve vzácné shodě s nestátotvornou levicí nepřikládala fašistickému hnutí větší dosah. To se však mělo velmi brzy změnit, neboť u části československé veřejnosti nacházela NOF až nečekanou odezvu.

Římské liktorium & Pruty Svatoplukovy

Přijmeme-li srovnání s původním klubem Červenobílých, je u NOF ideová inspirace italským fašismem již jasně rozpoznatelná a jistě i úměrná vlivu, který získával na mezinárodní scéně ve druhé polovině 20. let. Čs. fašisty s Mussoliniho stoupenci sbližovalo hned několik faktorů: v zájmu akceschopnosti hnutí to byl důraz na přísnou vnitřní hierarchii a kázeň všech jeho přívrženců, dále myšlenka korporativní státní soustavy spočívající v substituci parlamentní demokracie stavovskou mocí a od ledna 1927 „uzákonění“ zcela zásadní ideologické komponenty – vůdcovského protekčního principu.⁴⁸²

⁴⁸⁰ ARJB, dopis Jiřího Branžovského Olze Bozděchové z 6. 1. 1922.

⁴⁸¹ Především z důvodů vžitě uzance, ale i s vědomím pouze orientačního dělení politických stran a hnutí na *pravici* a *levici* budu nadále označovat čs. fašismus za krajně pravicový.

⁴⁸² Srov. Lebloch, Otakar: *Fašistický stát*. Brno 1927, s. 7nn.

Přes tyto spojnice, respektive konstitutivní znaky nebyla NOF věrnou replikou italského fašismu vsazenou do zdejších poměrů; jak by např. mohly evokovat některé z vnějších atributů – barva členského stejnokroje, pozdrav vztyčenou pravicí či „fascēs“ ve znaku NOF,⁴⁸³ uzpůsobené právě z italské předlohy. Okolnosti vzniku a charakter prostředí, v němž se čs. fašismus utvářel dávají za pravdu výkladu, že se jednalo o variantu tzv. národního fašismu,⁴⁸⁴ který toho času získával svoji podobu i v řadě dalších evropských zemí: „*Fašism, který vznikl v Itálii, není zjevem lokálním, specificky italským, nýbrž jest novou mohutnou ideou hospodářsko-politickou, právě tak jako dříve vzniklé - ismy, ať se již zovou liberalism, socialism či komunism. Jako žádný z národů ve vývoji svém nemohl ignorovati idee posléze jmenované, tak sotva který z nich bude se moci vyhnouti vlivu ideí fašistických.*“⁴⁸⁵ NOF se vždy považovala za svébytnou politickou sílu, a to i při vazbách k italským „černým košilím“: „*Obě hnutí vznikají z podobných příčin: zoufalé rozháranosti vnitropolitické a jasného vědomí, že poměry vznik fašismu vyvolávající ohrožují zájmy státu ba i samotnou existenci státu. (...) Fašism československý není však otrockou kopií fašismu italského. Beře sice jeho ideovou náplň, ale modifikuje ji vlastními myšlenkami poměrům našim přiměřeně. Ponechává sobě jméno fašism jenom z toho důvodu, že ono dnes na fóru politiky světové znamená nejen ideu, ale i program. Program jasný a nekompromisní. I svojí metodou politického boje liší se fašism československý od italského zcela přiměřeně rozdílu národního temperamentu a politické vyspělosti.*“⁴⁸⁶ O tom, že „*na českou hrušku nelze naroubovati olivovou ratolest italského fašismu*“, byli pevně přesvědčeni integrální nacionalisté z revue *Národní myšlenka*.⁴⁸⁷

⁴⁸³ „Fascēs“ – svazky liktorských prutů – jakožto znak starověkého římského práva se objevují již na insignii Právnické fakulty Univerzity Karlovy (1883). V roce 1923 si je přisvojil klub Červenobílých, který akcentoval především politickou dimenzi tohoto symbolu (jednota – síla – moc). Poté „fascēs“ převzala i nástupnická NOF odkazující na legendou opředené „pruty svornosti“ knížete Svatopluka, vládce Velkomoravské říše.

⁴⁸⁴ Srov. Nolte, Ernst: c. d., s. 54; dále Krejča, Otomar L.: c. d., s. 11, 20.

⁴⁸⁵ ARJB, leták *Co fašism je a co chce*, b. d. O smyslu a potřebě kategorizovat fašistická hnutí blíže Iordachi, Constantin: Debate: Fascism in East Central and Southeastern Europe: Mainstream Fascism or 'Mutant' Phenomenon? *East Central Europe*, sv. 37 (2010), č. 2-3, s. 331-333. Dostupné online z: www.academia.edu.

⁴⁸⁶ ARJB, leták *Co fašism je a co chce*, b. d.

⁴⁸⁷ *Národní myšlenka*, roč. 10, č. 7, 4/1933, s. 209.

Nápadná disonance mezi italským a čs. fašismem 20. let, patrná z tiskových prohlášení i veřejných řečnických projevů, spočívala ve vztahu k židovskému etniku. Zatímco Mussoliniho režim přistupoval k „židovským Italům“ tolerantně a jakýkoliv rasismus zavrhoval,⁴⁸⁸ byla NOF od počátku silně antisemitská; i tentokrát navazovala na své domácí předchůdce (Národní hnutí, Českoslovenští fašisté). Pro tuto odlišnost měla vlastní zdůvodnění: *„Italští fašisté nejsou antisemity. V Itálii jsou Židé také čelnými funkcionáři národních fasces. Proč? Poněvadž Židé v Itálii jsou předně Italy, zase Italy a teprve pak Židy. Nám fašistům je vytýkána rasová nenávisť. Ne, to není tou pravou příčinou našeho příkrého poměru k Židům. Židé v naší Republice chovají se tak, že přímo vyvolávají odpor a nenávisť nacionalistů. (...) Kde jsou Židé v naší Republice? U bolševiků, v německém táboře, neb jsou členy výstředních protináboženských sekt, neopouštějící a ctící talmud.“*⁴⁸⁹ Významným pro vzájemnou komparaci je i následující postřeh: *„Na rozdiel od československého fašizmu B.[enito] Mussolini od počiatkov vychádzal v otázke chápania vzťahu národa a štátu z etatistického princípu: nie národ tvorí štát, ale štát tvorí národ. Duce pod národom nerozumel etnickú kategóriu, ale fakticky etatistickú spoločnosť, ktorej štát dodáva vedomie mravnej jednoty, vôle, a teda naozajstnej existencie.“*⁴⁹⁰

Italský fašismus svými ideovými parametry nepochybně přispěl ke zformování obdobných světonázorových směrů daleko za hranicemi vlastního státu. Nežádka byl pro vývoj fašistických hnutí, jež sdílela *„ostře vyhraněný pocit vzájemné přibuznosti a existovaly mezi nimi rozmanité vztahy vzájemné podpory, ovlivňování a závislosti“*,⁴⁹¹ impulzem podstatným. Součástí tohoto *zjevu doby*, s důrazem na upevňování a prosazování vlastní „národní ideologie“, se cítila být také NOF: *„český fašismus bude mít některé znaky speciálně české (a těch bude většina), některé pak budou odvozeny od světové fašistické představy a praxe, které vytvoří příští periodu světových dějin. Co však na našem fašismu je opravdu ryze domácího zrna, je vroucí nadšení národní a energie*

⁴⁸⁸ Srov. Hruboň, Anton: Fašistický mýtus znovuzrodenia v kontexte ideológie Národnej obce fašistickej a Rodobrany. *Český časopis historický*, roč. 113 (2015), č. 2, s. 466-467.

⁴⁸⁹ *Národní republika*, roč. 5, č. 50, 17. 12. 1926, s. 2.

⁴⁹⁰ Hruboň, Anton: *Fašistický mýtus znovuzrodenia v kontexte ideológie Národnej obce fašistickej a Rodobrany*, s. 466.

⁴⁹¹ Nolte, Ernst: c. d., s. 36.

*fašistických mas, hladových po činech, které by byly zdrojem nápravy.*⁴⁹² Počáteční pokusy o kontakty se zahraničními (především právě italskými) radikály, nemálo motivované prozaickou vidinou finanční pomoci, se datují od roku 1927. Příznivějším prognózám bližší spolupráce ale nenahrával etnický (proslovanský) nacionalismus NOF narážející na imperiální politiku fašistické Itálie, kterou vedla vůči sousednímu Království Srbů, Chorvatů a Slovinců (SHS).⁴⁹³ Prostor k rovnocenným jednáním pak mohl zaručit pouze reálný politický vliv obou partnerů.

Vpřed!

„Bratři a sestry! Oznamujeme celé naší Národní Obci Fašistické radostnou zprávu, že rosteme přímo lavinově,“ jásal ústřední fašistický týdeník v půli dubna 1926.⁴⁹⁴ Nešlo přitom o neopodstatněnou euforii. NOF opravdu živelně mohutněla a fašistická kartotéka „přetékala“ přihláškami přicházejícími z celé republiky. Do roka se jejich počet vyšplhal k 80 tisícům.⁴⁹⁵ Policejní odhady (zřejmě ale silně nadsazené) hovořily dokonce o bezmála čtvrt milionu registrovaných členů NOF.⁴⁹⁶ Léta 1926-1927 lze proto s jistou nadsázkou označit za „zlatý věk“ čs. fašismu, jehož širší členská a sociální základna byla „nutnou podmínkou (...) pro zachycení se ve vnitročeskoslovenském politickém pohybu“.⁴⁹⁷ Tento jev však přinášel i své negativní konsekvence, neboť expandující a stále více heterogenní hnutí se zákonitě odchýlilo od původní – pomýlenými, ale upřímnými ideály modelované – báze neústupného českého nacionalismu, kterou vytvářela poměrně

⁴⁹² *Říšská stráž*, roč. 1, č. 43, 10. 11. 1927, s. 1.

⁴⁹³ Srov. Pejčoch, Ivo: c. d., s. 60-61.

⁴⁹⁴ *Národní republika*, roč. 5, č. 15, 16. 4. 1926, s. 1.

⁴⁹⁵ Broklová, Eva: Agrární strana a demokracie. In: *Agrárníci, národní demokraté a lidovci ve druhém poločase první Československé republiky*. Praha 2008, s. 27, podkapitola „Český fašismus“.

⁴⁹⁶ Srov. Fargašová, Eva: Nástin vývoje organizací českého fašistického hnutí v letech 1921-1929. In: *Sborník k dějinám 19. a 20. století*, sv. 11 (1989), s. 142.

⁴⁹⁷ Kvaček, Robert: K sociální skladbě Národní obce fašistické. In: *Sborník k problematice dějin imperialismu*, sv. 13 (1982), s. 103.

úzká exkluzivní společenství vzdělaných občanů z akademických a uměleckých kruhů.⁴⁹⁸ V NOF hledali nově východisko rovněž národovectvím zaslepení či líbivými sliby svedení prostí dělní lidé měst i venkova, avšak s narůstajícím ohlasem začínala být silně infiltrována postavami „temných zákoutí a úmyslů“ – lokálními kariéristy, prospěcháři, politickými přeběhlíky, konfidenty i individui s kriminální minulostí. To společně se zvulgarizovaným slovníkem a odpuzujícím (nezřídka krvavým) násilím způsobilo, že se čs. fašismus stal zcela nepřijatelným pro tradiční konzervativní elity čerpající z odkazu umírněné národní politiky staročechů. Přestože ani vyšší sociální status nebývá pokaždé zárukou pevných morálních zásad jeho nositelů, důsledky tohoto „zplanění“ NOF trvale provázely, aby se naplno obnažily za časů německé okupace.⁴⁹⁹

Co vlastně zapříčinilo prudký rozmach čs. fašismu? Důvodů bylo povícero. Vzestupu radikálních nálad nahrávala složitá vnitřní situace státu. Výrazným impulzem byla proměna rozložení politických sil v ČSR vyjádřená výsledkem voleb do zákonodárných sborů z listopadu 1925.⁵⁰⁰ Přinesly citelnou ztrátu oběma vládním socialistickým stranám, naopak výrazně posílili komunisté, kteří jen těsně zaostali za vítěznými agrárníky. Jejich povolební výzva k vytvoření „jednotné dělnické fronty“⁵⁰¹ a stále reálněji vyhlížející úvahy o přizvání zástupců německých aktivistických stran do připravované koaliční vlády vyvolaly nástup krajní pravice: „*Vývoj politických poměrů od posledních parlamentních voleb, slabost a nerozhodnost dnešních držitelů vládní moci, stupňovaná drzost německé a maďarské irredenty a nezatajované přípravy komunistů k nastolení bolševické diktatury, to vše účinkuje na nezkažené řady českých a slovenských lidí jako signál k nástupu do boje za lepší bytí československého národa a za jistější budoucnost našeho státu.*“⁵⁰² K mobilizaci českého nacionalismu přispívalo rovněž

⁴⁹⁸ Lze k nim přiřadit i v roce 1919 založenou Ligu Svobody, možnou předchůdkyni klubu Červenobilých, jejíž hybnou silou byl nám již dobře známý Jan Maria Augusta. Mediální útočiště tomuto „sdružení pro očistu a národní jednotu“ poskytoval od května do srpna 1922 Kurfürstův týdeník *Výzva*. Blíže Vaňhara, Adam: *Nietzscheho zapomenutý bratr. Lev Borský a jeho alternativní legenda o vzniku Československa*, s. 158-166.

⁴⁹⁹ K tématu kolaborace a rezistence českých fašistů po 15. březnu 1939 blíže Pejčoch, Ivo: c. d., s. 15nn.

⁵⁰⁰ Šlo přitom o volby předčasné, neboť řádné funkční období Národního shromáždění mělo končit až zjara 1926. Klimek, Antonín: *Velké dějiny země Koruny české*, sv. 13 (1918-1929), s. 477.

⁵⁰¹ *Rudé právo*, roč. 6, č. 267, 16. 11. 1925, s. 1.

⁵⁰² *Moravská orlice*, roč. 64, č. 71, 27. 3. 1926, s. 1.

zahraničněpolitické směřování ČSR zosobněné ministrem Edvardem Benešem, proti němuž se snesla neoprávněná kritika za *nezdar* konference ve švýcarském Locarnu.⁵⁰³ NOF volala po jeho rezignaci v souvislosti s vstřícností uznat zbolševizované Rusko – Sovětský svaz – *de iure*,⁵⁰⁴ jakož pro trpělivě smírlivý přístup v menšinové otázce.⁵⁰⁵ Další výhledy čs. fašismu ovšem určujícím způsobem poznamenala událost, jež vešla do povědomí soudobé veřejnosti i historické paměti pod názvem „Gajdova aféra“.

Radola Gajda reus

S příchodem roku 1926 ještě zdánlivě nic nenasvědčovalo tomu, co se odehraje za několik málo měsíců, kdy generála Gajdu obestrou politická mračna. Do té doby totiž stále úspěšně stoupal v armádním žebříčku. Nejprve byl z Košic převelen do Prahy, kde od prosince 1924 vykonával funkci prvního zástupce náčelníka Hlavního štábu čs. branné moci. Dne 20. března 1926 pak dosáhl takřka nejvyšší možné vojenské mety. Odchodem svého nadřízeného generála Jana Syrového, který usedl do křesla ministra národní obrany, se posunul na post náčelníka Hlavního štábu.⁵⁰⁶ Bylo už zřejmě v intencích bývalého ministra Udržala, aby v důstojnickém sboru vznikla energická protiváha k Francouzské

⁵⁰³ V jejím rámci byl 16. října 1925 mezi bývalými státy Dohody a Německem podepsán tzv. Rýnský garanční pakt. Stvrzoval neměnnost německého území na západ od Rýna, avšak hranice východních (středoevropských) sousedů zůstaly ponechány bez trvalých záruk. S delegáty Československa a Polska, kteří prakticky nedostali příležitost do jednání zasáhnout, uzavřel Berlín pouze rozhodčí (arbitrážní) smlouvy nevylučující možnost budoucích územních revizí. Blíže Klimek, Antonín: *Velké dějiny zemí Koruny české*, sv. 13 (1918-1929), s. 474-477.

⁵⁰⁴ Čs. vláda nakonec uznala právní legitimitu Sovětského svazu až v červnu 1934. Klimek, Antonín – Kubů, Eduard: c. d., s. 70.

⁵⁰⁵ Obdobně stylizovanou rezoluci k vývoji domácí i zahraniční politiky vydal už zmiňovaný pražský sjezd ústředního výkonného výboru Československých fašistů v únoru 1926. *Národní republika*, roč. 5, č. 7, 19. 2. 1926, s. 1.

⁵⁰⁶ Je třeba upřesnit, že Gajda nebyl do této funkce oficiálně jmenován. Syrový ho vedením Hlavního štábu „pouze“ dočasně pověřil, a to na dobu svého ministerského působení. VÚA, f. VKPR, kart. 75, č. j. 1053/26 všeob.

vojenské misi,⁵⁰⁷ jež by zároveň tlumila zásahy ministerstev zahraničních věcí a financí, ale i levicové ČsOL do výlučně branných kompetencí.⁵⁰⁸

Přestože ani v armádě neměl Gajda nouzi o zavilé a žárlivé odpůrce, zpochybňování jeho morálních kvalit, které vzápětí přerostlo ve stejnojmennou aféru,⁵⁰⁹ bylo vedeno primárně z politických míst a pohnutek. Důvěrné zprávy o Gajdových „spikleneckých seancích“ a ochotě řešit politické krize rázně po vojensku znepokojovaly zejména mocenské výšiny Hradu. Zčásti sice mohly vycházet ze smyšlenek početného zástupu generálových nepřátel, nemálo jeho politických styků z období, kdy velel Hlavnímu štábu, je ovšem spolehlivě zmapovaných.⁵¹⁰ Na každý pád představovaly „*vážný deficit profesionální etiky vojáka z povolání*“.⁵¹¹

Tlak sílil a situace se pro Gajdu stávala hrozivou. K obvinění, které se vzhledem k námluvám s radikálními Červenobílými nabízelo již v roce 1923, přibyla v červnu 1926 překvapivá, ale o to víc skandální insinuační zprosovětské špionáže. Té se měl Gajda opakovaně dopouštět počátkem 20. let během studijního pobytu na Vysoké škole válečné v Paříži. Bývá uváděno, že obavy Hradu přiživily rovněž události v sousedním Polsku, kde maršál Józef Piłsudski provedl ve dnech 12. až 14. května 1926 státní převrat a nastolil

⁵⁰⁷ Až do konce roku 1925 sehrávala Francouzská vojenská mise v otázkách koncepce čs. armády klíčovou úlohu; její vedoucí představitel generál Eugène D. A. Mittelhausser stál současně v čele Hlavního štábu. Když byl v lednu 1926 nahrazen generálem Janem Syrovým, mise transformovala v poradní orgán Ministerstva národní obrany. Nemalý podíl na prosazení rozhodujícího vlivu domácí generality je připisován právě Gajdovi. Srov. Lášek, Radan: c. d., s. 99.

⁵⁰⁸ Srov. Šedivý, Ivan: Radola Gajda (1892-1948). Necharismatický vůdce a povaha meziválečné demokracie. In: *Lidé a dějiny. K roli osobnosti v historii v multidisciplinární perspektivě*. Praha 2017, s. 482.

⁵⁰⁹ K jejímu průběhu blíže Zorach, Jonathan: Záhada Gajdovy aféry v československé politice roku 1926. *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*, roč. 6 (1990), č. 16, s. 85-94; Šedivý, Ivan: Gajdova aféra 1926-1928. *Český časopis historický*, roč. 92 (1994), č. 4, s. 732-758; Sládek, Zdeněk: K politickému chorobopisu první republiky. Aféra Jiřího Stříbrného a Radoly Gajdy v roce 1926. In: *Historické studie: k sedmdesátinám Milana Otáhalu*. Praha 1998, s. 176-194.

⁵¹⁰ Na jaře 1926 se kupř. sešel s národně demokratickými předáky Karlem Kramářem a Františkem Hlaváčkem ve vile poslance a exministra Jiřího Stříbrného v Káraném. VÚA, f. Kárné výbory (1923-1939), kart. 106, zápis o závěrečném projednání před Odvolacím kárným výborem MNO z 13. 12. 1927.

⁵¹¹ Šedivý, Ivan: *Radola Gajda (1892-1948). Necharismatický vůdce a povaha meziválečné demokracie*, s. 486.

autoritativní vojenský režim (tzv. sanaci). Veřejností kolovaly fámy, že se pod Gajdovým patronátem o podobný úskok pokusí čs. fašisté; znám byl dokonce i konkrétní termín – 5. a 6. červenec 1926 –, na který připadalo konání VIII. Vsesokolského sletu. „Przewrót majowy“ však nepředstavoval pro čs. demokracii reálnou hrozbu⁵¹² a česká krajní pravice z něj měla jen nepatrný mediální užitek. Fašistické tiskoviny hleděly na Piłsudského počínání vzhledem k jeho politické anamnéze (býval levicovým aktivistou a jedním z vůdců Polské socialistické strany) se zjevnou antipatií a z pučistických úmyslů obratem podezřívaly domácí levici.⁵¹³ Otřesy v Polsku však velmi dobře posloužily k „preventivnímu“ zákroku proti muži, jehož si v roli vojenského diktátora nebylo těžké představit; jistě i pro bezskrupulózní velitelské praktiky, které uplatňoval v čs. legiích.

Za účelem důkladného prošetření celé aféry byl zastupující náčelník Hlavního štábu rozkazem ministra národní obrany z 2. července 1926 odeslán na časově neomezenou dovolenou.⁵¹⁴ Zvláštní administrativní („generálská“) komise MNO sice dospěla k názoru, že obvinění nejsou dostatečně průkazná, z přímého podnětu prezidenta Masaryka (vrchního velitele ozbrojených sil) však bylo proti Gajdovi zavedeno kárné řízení. Stálý stres se patrně podepsal na jeho zdravotním stavu. Ještě před ustavením Kárného výboru MNO zažádal „*jsa fysicky i nervově vyčerpán*“ o superarbitraci a 14. srpna 1926 odešel do výslužby.⁵¹⁵ V kárném procesu probíhajícím od října do prosince 1926 byl už shledán vinným ve všech hlavních bodech obžaloby – tj. z předávání citlivých vojenských informací Sovětům, z udržování kontaktů s předáky

⁵¹² Blíže Kovtun, Jiří: *Republika v nebezpečném světě. Éra prezidenta Masaryka 1918-1935*, s. 450.

⁵¹³ „*Protiústavní a násilnický čin maršála Piłsudského odkryl plány, které sociálně-demokratická II. internacionála projektovala v řadě středoevropských států a ve Francii. Polský šlechtic, který se za světové války postavil do služeb Habsburků a Hohenzollernů, který (...) pomáhal porážeti demokracii dohody, zajímati a odpravovati české Družinníky a který za doby svého panství v Polsku prohlásil, že nejoblíbenější válkou polskou bude válka s Československem, stal se pro svoji ješitnost a svoje velikášství tím ‚hledaným generálem‘, který by provedl nastolení sociálně-demokratické diktatury. Teď by nescházelo již nic, než aby si ho pan Rudolf Bechyně [sociálně demokratický politik a bývalý ministr, jeden z původců „Gajdovy aféry“] objednal také do Prahy.*“ *Selská stráž*, roč. 24, č. 21, 21. 5. 1926, s. 4.

⁵¹⁴ O to více musela Gajdu deprimovat okolnost, že se tak stalo právě v den 9. výročí památné bitvy u Zborova, na jejímž úspěšném průběhu měl nemalé zásluhy.

⁵¹⁵ VÚA, f. Kárné výbory (1923-1939), kart. 107, žádost Rudolfa Gajdy o nařízení superarbitrace ze 7. 8. 1926.

„t. zv. červenobílých a fašistů“⁵¹⁶ i z úmyslu přípravy státního převratu – a potrestán „odnětím vojenské hodnosti s trvalým 25% snížením zaopatřovacích požitků“.⁵¹⁷ Gajda sice tyto závěry „co do viny i trestu“ zpochybnil,⁵¹⁸ druhý Odvolací kárný výbor MNO ale v prosinci 1927 verdikt první instance téměř v úplnosti potvrdil.⁵¹⁹

Avšak někteří pozorovatelé „Gajdovy aféry“ pocítovali rozpaky. Pokládali ji za vykonstruovanou, nespravedlivou, lživou. Nevybíravými příklady častoval především krajně pravicový tisk, rozhořčení však neskrývali pouze radikálové. Kvalita důkazů proti Gajdovi vyvolávala pochyby, pakliže šlo o jejich věrohodnost. Vyčítavé pohledy mířily do nejvyšších pater politiky, až k samotné hlavě státu. Znepokojovalo užití metod a prostředků (dezinformací, politických manipulací), jež se příliš neshodily s pravidly demokracie.⁵²⁰

Aféra degradovala Gajdu nejen vojensky, ale i v očích široké veřejnosti. Neuvrhla ho však do šera zapomnění. Dala vzniknout postavě „národního hrdiny a mučedníka nacionalismu“,⁵²¹ cíleně proskribované mocnými. Toto pokřivené podobenství se už brzy stane nedílnou součástí „věrouky“ čs. fašistů.

Intimem „sibiřského lva“

Od posledního známého setkání Jiřího Branžovského s Radolou Gajdou uplynuly na jaře 1926 celé tři roky; o jiném nevíme, nelze jej vyloučit ani doložit. Role zprostředkovatele nadcházející schůzky se ujal opět Zdeněk Zástěra, tentokrát ji však inicioval sám zastupující náčelník Hlavního štábu čs. branné moci. Stalo se tak poté, co byl dotazován zneklidněným ministrem národní obrany Janem Syrovým ve věci údajných politických styků s vedoucími činiteli čs. fašistů. Gajda zareagoval hlášením ze

⁵¹⁶ Vzhledem k tématu disertační práce zaměřím svoji pozornost právě na tuto část případu.

⁵¹⁷ VÚA, f. Kárné výbory (1923-1939), kart. 105, konečné usnesení Kárného výboru MNO z 21. 12. 1926.

⁵¹⁸ Tamtéž, kart. 106, odvolání obžalovaného Rudolfa Gajdy z 25. 1. 1927.

⁵¹⁹ Tamtéž, kart. 107, konečné usnesení Odvolacího kárného výboru MNO z 16. 12. 1927.

⁵²⁰ K obecnějšímu zamyšlení na toto téma Nauman, Pavel: Ještě ke Gajdově aféře. *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*, roč. 6 (1990), č. 16, s. 95-97; Kovtun, Jiří: *Republika v nebezpečném světě: éra prezidenta Masaryka 1918-1935*, s. 461-462; Šedivý, Ivan: *Radola Gajda (1892-1948). Necharismatický vůdce a povaha meziválečné demokracie*, s. 488-489.

⁵²¹ *Národní republika*, roč. 5, č. 33, 20. 8. 1926, s. 1.

7. května 1926: „*Pane ministře. V těchto dnech byly rozšiřovány ve veřejnosti zprávy o mé účasti v různých politických organizacích, které projevují protivládní tendence. V zájmu služby Vám hlásím, že nejsem a nebudu v žádné politické straně neb organizaci a jsem samozřejmě dalek jakýchkoli politických tendencí, které by směřovaly proti zákonům republiky.*“⁵²² Později během výslechu před kárným výborem vypověděl, že se – vyzván opět ministrem Syrovým – soukromě obrátil na známé členy NOF Zdeňka Zástěru a Jiřího Branžovského, aby zamezili zneužívání jeho jména k fašistickým demonstracím.⁵²³

Když naplno propukla „Gajdova aféra“,⁵²⁴ nabídl advokátní koncipient prominentnímu ruskému legionáři právní pomoc: „*Mé hojnější styky začaly přibližně v době, kdy Gajda odcházel do výslužby [srpen 1926]. Přiblížil jsem se k němu z osobních důvodů, maje za to, že on nyní bude snad potřebovati právníka, když je ve vyšetřování.*“⁵²⁵ Vstřícné gesto dává za pravdu jindy kontroverznímu Juliu Skálovi, který si nezdravé náklonnosti povšiml už v roce 1923, ba dokonce označil Branžovského a Zástěru za Gajdovy hlavní exponenty mezi Červenobílými.⁵²⁶ Že se zřejmě nemýlil, naznačuje průběh schůze delegátů ústředního výkonného výboru Červenobílých, kde měl být divizní generál v nepřítomnosti Branžovským opěvován jako „*druhý Napoleon*“.⁵²⁷ Nesporný vojenský talent „ověnčený vavříny vítězných bitev“ imponoval Branžovskému o to více, že i on prošel tvrdou válečnou zkušeností z první, respektive předsunuté linie a bojem proti bolševickým jednotkám.

Gajda vědomý si respektu, který k němu bývalý čs. dobrovolník choval, zamýšlel využít jeho služeb v maximální možné míře. Zhruba v půli probíhajícího šetření Kárného

⁵²² VÚA, f. Kárné výbory (1923-1939), kart. 105, č. j. 48/os. 26, opis. Citovaný dokument ve skutečnosti vznikl až 14. května 1926, Gajda jej však nechal záměrně antedatovat. Jak doznal, touto malverzací, jež rozhodně neposloužila ke cti člověku v tak významném postavení, chtěl zajistit „*aby měl [Syrový] v ruce, že se už dříve u mě informoval*“. Tamtéž, kart. 106, zápis o výslechu obviněného Rudolfa Gajdy z 28. 3. 1927.

⁵²³ Tamtéž, kart. 105, zápis o výslechu obviněného Rudolfa Gajdy z 22. 10. 1926.

⁵²⁴ Uvedl ji do pohybu polemický článek Rudolfa Bechyného „*Hledá se generál*“ uveřejněný 13. května 1926. *Nová svoboda*, roč. 3, č. 19, 13. 5. 1926, s. 261-262.

⁵²⁵ VÚA, f. Kárné výbory (1923-1939), kart. 106, zápis o výslechu svědka JUDr. Jiřího Branžovského z 25. 3. 1927.

⁵²⁶ *Výzva. List ústředí Národního hnutí československého*, roč. 1, č. 2, 10. 11. 1923, s. 3.

⁵²⁷ ANM, f. Karel Kramář, kart. 87, inv. č. 2354, zápis ze schůze Velké rady Červenobílých z 15. 9. 1923.

výboru MNO podal návrh předvolat Jiřího Branžovského k osobnímu výslechu. Jeho a také svědectví Zdeňka Zástěry pokládal za klíčové.⁵²⁸ Mělo se týkat 7. článku kárné žaloby, mj. otázky Gajdova tajného předsednictví Červenobílých, kterou navodil inkriminovaný článek Julia Skály a čerstvá výpověď dalšího odpadlého představitele klubu Františka Kurfürsta.⁵²⁹ Branžovského účast však nakonec Kárný výbor MNO nepotvrdil, přestože byl již stanoven termín na 16. listopadu 1926; na rozdíl od Zástěry, který podal své svědectví o den později,⁵³⁰ a rovněž vyslechnutého Skály.⁵³¹ Nereflektovaná zůstala také nabídka Gajdova obhájce Adámka⁵³² na Branžovského předvedení z 20. prosince 1926, což bylo zdůvodněno neúměrnými procesními průtahy a postradatelností svědka.⁵³³ Branžovský se tak dostal ke slovu až při odvolacím kárném řízení 25. března 1927: „Z národního hnutí přetáhli jsme Dra Skálu jako dobrého řečníka

⁵²⁸ VÚA, f. Kárné výbory (1923-1939), kart. 105, zápis o výslechu obviněného Rudolfa Gajdy z 12. 11. 1926.

⁵²⁹ Kurfürstův výstup byl nade vše pochybnost aktem osobní msty s cílem zdiskreditovat někdejší politické souputníky; mj. historkou o údajném plánu Červenobílých obsadit v roce 1923 násilím území Javoriny, k čemuž měl Gajda dopomoci vojensky. Kurfürst dokonce pod egidou poslance a muže blízkého Hradu Rudolfa Bechyněho sepsal hanopis *Radola Gajda – Rudolf Geidl. Legenda a skutečnost* (1926). Tamtéž, zápis o výslechu svědka Františka Kurfürsta z 3. 11. 1926; dále Šedivý, Ivan: *Gajdova aféra 1926-1928*, s. 732, 746. „Gajdova aféra“ dala ovšem „vyniknout“ také jeho literárně příčinlivým zastáncům. Tiskem vyšly apologie JUDr. Jana Karlíka *Případ generála Gajdy. Příčiny, podstata, osoby* (1926) a Františka Pauluse *Generál Gajda před kárným výborem* (1928, zabaveno cenzurou). Není vyloučeno, že obě práce vznikaly za Gajdova dohledu i možného přispění. S Karlíkem se ostatně autorsky podílel na vojensko-teoretickém spisu *Válka a my* (1927), Pauluse pak coby člena Direktorია NOF nelze přehlédnout v počátcích Gajdovy politické kariéry.

⁵³⁰ Zástěra znovu popřel jakoukoliv politickou součinnost mezi Gajdou a Červenobílými. VÚA, f. Kárné výbory (1923-1939), kart. 105, zápis o výslechu svědka Dr. Ing. Zdeňka Zástěry ze 17. 11. 1926.

⁵³¹ Skála v pozoruhodné výpovědi své vlastní tvrzení z listopadu 1923 o Gajdovi – předsedovi Červenobílých „pro foro interno“ – dezavuoval. Tamtéž, zápis o výslechu svědka JUDr. Julia Skály z 22. 11. 1926.

⁵³² JUDr. Kamil Adámek (nar. 1887) zastupoval Gajdu v kárném i úvodním odvolacím řízení. Patřil k známým pražským advokátům a veřejně činným osobám. V roce 1920 spolu s JUDr. Aloisem Rašínem a PhDr. Vítězslavem Štěpánkem (pozdějším členem Rady desíti klubu Červenobílých) stál u zrodu Vseslovanské jednoty. I z těchto vazeb lze vyčíst trvalé napojení Radoly Gajdy na české nacionalisty. Srov. Sekanina, František: c. d., s. 887.

⁵³³ VÚA, f. Kárné výbory (1923-1939), kart. 105, zápis o závěrečném projednání před Kárným výborem MNO z 21. 12. 1926.

k červenobílým. Dr. Skála jest tuze exaltovaný, a aby nemohl tuze samostatně jednat, oznámil jsem mu, že gen. Gajda jest vůdcem [Červenobílých]. Dr. Skála na to šel a já ho tím brzdil, poukazuje vždy na gen. Gajdu. On (Gajda) o tom nevěděl ani to netušil, že se něco podobného děje. Tím Skála se nám podroboval, takže gen. Gajda byl nám, nevěda o tom, zástěrkou pro naši vůli.⁵³⁴ V souvislosti s NOF tehdy uvedl: „Je mi pozitivně známo, že Gajda nebyl ve fašistické organizaci. (...) Neměli jsme titulu k tomu považovat Gajdu za svého muže, nedal nám k tomu důvodů. Považoval jsem Gajdu za naději celého národa. Gajda se silně rozčiloval, mně i Zástěrovi říkal, by se zarazilo to stálé mluvení o něm.“⁵³⁵ Svými formulacemi ale Branžovský nepřesvědčil, podle mínění odvolacího kárného žalobce postrádaly důkazní hodnotu.⁵³⁶ Patrně nejen vzhledem k úzké vazbě svědek – obviněný, ale především pro chatrné a jen těžko uvěřitelné argumenty. Odvolací kárný výbor MNO přesto připustil, že Gajda před odchodem do výslužby, respektive až do 2. ledna 1927 nebyl organizovaným fašistou.⁵³⁷ Další Branžovského výslech ze 17. listopadu t. r. v rámci druhého odvolacího kárného řízení na věci mnoho nezměnil. Příliš důvěryhodně ovšem nepůsobily ani některé svědecké výpovědi Gajdových antipodů a napříč kárnou žalobou často docházelo ke kolizím skutkových „tvrzení proti tvrzení“.

Svéhlavému Gajdovi ve výsledku nepochybně velice uškodilo, že se nedokázal ovládnout a své dojmy sděloval tisku. Náznaky dosud utajované aféry tak mohli už 13. července 1926 zaznamenat čtenáři agrárního deníku *Večer*, kde v krátkém interview „Co dí generál Gajda?“ vyjádřil jmenovaný *hluboké rozhořčení* nad příkazem ministra národní obrany, kterým se ocitl na nucené dovolené.⁵³⁸ Ještě silněji zapůsobilo, když

⁵³⁴ Tamtéž, kart. 106, zápis o výsledku svědka JUDr. Jiřího Branžovského z 25. 3. 1927.

⁵³⁵ Při zmínce o zakladatelích klubu Červenobílých Branžovský vedle svého a Zástěrova jména vzpomenu JUDr. Jiřího Červeného (1887-1962), uměleckého šéfa a ředitele již zaniklého pražského kabaretu Červená sedma. Tamtéž, zápis o výsledku svědka JUDr. Jiřího Branžovského z 25. 3. 1927. Červený se sice ve svých pamětech (*Můj život humoreska*, b. d., 248 s., rkp.) spravovaných Literárním archivem Památníku národního písemnictví vlastní politickou minulostí nezaobíral, nicméně v polovině 20. let měl k politice reálně blízko; 1924-26 byl majitelem deníku *28. říjen*, který převzal po Josefu Hudcovi.

⁵³⁶ VÚA, f. Kárné výbory (1923-1939), kart. 106, zápis o závěrečném projednání před Odvolacím kárným výborem MNO z 1. 4. 1927.

⁵³⁷ Tamtéž, konečné usnesení Odvolacího kárného výboru MNO z 5. 4. 1927.

⁵³⁸ *Večer*, roč. 13, č. 156, 13. 7. 1926, s. 1; rovněž *Venkov*, roč. 21, č. 164, 14. 7. 1926, s. 4-5, titulky „Gen. Gajda o své záležitosti“.

nechal 9. září t. r. v *Národních listech* publikovat rezolutní proklamaci adresovanou „*Československé veřejnosti!*“ Ve své obhajobě odmítl Gajda politickou angažovanost,⁵³⁹ jakýkoliv podíl na údajných plánech státního převratu i obvinění ze špionáže.⁵⁴⁰ Slohovou úpravu tohoto textu otištěného také fašistickou *Moravskou orlicí*⁵⁴¹ a *Národní republikou*⁵⁴² svěřil právě Jiřímu Branžovskému.⁵⁴³ Uvedené mediální výstupy či spíše přešlapy posléze vplynuly do kárné žaloby (článek 6 a 11) a z obou také Kárný výbor MNO v prosinci 1926 uznal Gajdu vinným.⁵⁴⁴ Zcela poprávu, neboť jako vysoce postavený (byť v září 1926 již penzionovaný) příslušník čs. armády měl mít stále na paměti zásadu stavovské mlčenlivosti. Svojí ukvapeností, neřkuli zpupností, se však připravil o možnost účinněji vzdorovat vzneseným obviněním legitimní cestou.

Jako kdyby se opakovala historie roku 1923. Gajda sice nebyl bezprostředně po odchodu z činné služby vázán členstvím k žádnému politickému subjektu, přesto z jeho slov opět nezněla upřímnost. Jen tři dny před odhodlaným prohlášením v *Národních listech* vystoupil na fašistickém shromáždění v Prostějově.⁵⁴⁵ Znovu se do města vypravil 14. září t. r. u příležitosti členského večírku NOF svolaného na jeho počest tamním

⁵³⁹ „*Co se politických insinucí týče, jednou pro vždy však prohlašuji: Nezanášel jsem politiky do armády. Naopak: Bránil jsem tomu. Nebyl jsem jako voják a nejsem členem nějaké politické organizace.*“ *Národní listy*, roč. 66, č. 247, 9. 9. 1926, s. 2.

⁵⁴⁰ Tamtéž, s. 1-2.

⁵⁴¹ *Moravská orlice*, roč. 64, č. 206, 10. 9. 1926, s. 2.

⁵⁴² *Národní republika*, roč. 5, č. 37, 17. 9. 1926, s. 1.

⁵⁴³ VÚA, f. Kárné výbory (1923-1939), kart. 107, konečné usnesení Odvolacího kárného výboru MNO z 16. 12. 1927.

⁵⁴⁴ Tamtéž, kart. 105, konečné usnesení Kárného výboru MNO z 21. 12. 1926.

⁵⁴⁵ Zatímco strohý Gajda popsal později událost jen jako *přátelský večer*, fašistický tisk se nerozpakoval být o mnoho sdílnější: „*Přes šest set bratrů a sester je uvnitř [hotelu U tří králů], venku na ulicích občanstvo nadšeně zdraví a když generál Gajda objeví se ve dveřích sálu v své generálské uniformě, tu nelze popsat ono frenetické nadšení a onu hlubokou lásku, která tu k němu tryská z manifestačního projevu jeho uvítání. (...) Generál Gajda na pozdravy učinil krátký projev. (...) pravil: „Byl jsem obviňován, že jsem zaváděl do armády politiku. Nikdy jsem tak nečinil, není to pravdou. Zaváděl jsem pořádek, kázeň a vlasteneckého ducha, poněvadž armáda osvobozeného národa musí mít ideu národa, neboť jen ona tvoří armádu silnou.*“ VÚA, f. Kárné výbory (1923-1939), kart. 105, zápis o výslechu obviněného Rudolfa Gajdy z 23. 10. 1926; dále *Selská stráž*, roč. 24, č. 37, 10. 9. 1926, s. 1. Zvýrazněno dle originálu.

vedoucím funkcionářem a Direktorem NOF JUDr. Cyrilem Svozilem.⁵⁴⁶ Gajda se vědomě stával – prozatím neoficiální – ikonou fašistického hnutí, jež mu od léta okázale projevovalo přízeň: osmitisícový dav oslavoval *zborovského hrdinu* 24. srpna 1926 během tří souběžně uspořádaných veřejných schůzí NOF na Slovanském ostrově v Praze, které vyústily v protestní demonstraci radikálů na Václavském náměstí a v přilehlých ulicích.⁵⁴⁷

Ve vyjadřování podpory zašli čs. fašisté ještě dále. *Skupina generála Gajdy* (jak bylo uvedeno v záhlaví) začala 3. října 1926 vydávat list *Nový 28. říjen* (deník, odpovědný redaktor F. J. Prokop).⁵⁴⁸ Popuzoval již svým úvodníkem nazvaným „*Náš cíl*“: „*budeme také usilovati o to, aby osoby veřejně činné a na vysokých místech ve státě postavené, byly nuceny vyjadřovati se vždy tak, aby národní, náboženské nebo politické přesvědčení kteréhokoliv občana tohoto státu nebylo výrokem representantů státu uráženo! Prohlašujeme, že tento samozřejmý požadavek budeme uplatňovati proti komukoliv, i proti prezidentu republiky!*“⁵⁴⁹ Jiřímu Branžovskému – výrazné tváři této skupiny – byl vzhledem k jeho redakčním zkušenostem přidělen pravidelný sloupek „*Fašistická hlídka*“, za který zodpovídal a řídil ho až do předčasného zániku deníku.⁵⁵⁰ Přinášel organizační zprávy a další informace z činnosti ústředí a místních jednot NOF. Zadání veskrze věstníkové, ale v časech vzestupu čs. fašismu obzvláště účelné.

Vydávání periodika přímo spojeného se jménem vyšetřovaného generála pochopitelně neuniklo pozornosti MNO.⁵⁵¹ Nebylo sice zahrnuto do kárné žaloby, přesto

⁵⁴⁶ Svozil byl v té době rovněž Gajdovým právním zástupcem „*před Mor.[avskými] a Slovenskými soudy*“. VÚA, f. Kárné výbory (1923-1939), kart. 105, zápis o výslechu obviněného Rudolfa Gajdy z 23. 10. 1926.

⁵⁴⁷ Mezi referujícími nechyběl člen Direktorata NOF Zdeněk Zástěra: „*Řečník vzpomněl případu gen. Gajdy a [jako] jeho přítel přednesl Gajdův vzkaz. Gen. Gajda není si vědom ni-žádné viny. (Přítomní povstávají a bouřlivě volají slávu gen. Gajdovi. Ovace se opakují, při čemž všichni zdraví fašisticky).*“ V článku nazvaném „*Fašistická Praha manifestuje pro generála Gajdu*“ o tom informovala *Moravská orlice*, roč. 64, č. 193, 26. 8. 1926, s. 1-2.

⁵⁴⁸ Od začátku se prezentoval jako tiskový orgán NOF. Navazoval na právě zaniklý *28. říjen* a zakrátko převzal redakci fašistického týdeníku *Odboj. Nový 28. říjen*, roč. 1 (8), č. 14 (236), 23. 10. 1926, s. 3; dále *Odboj*, roč. 3, č. 37, 16. 10. 1926, s. 233.

⁵⁴⁹ *Nový 28. říjen*, roč. 1 (8), č. 1 (223), 3. 10. 1926, s. 1. Zvýrazněno dle originálu.

⁵⁵⁰ *Nový 28. říjen* přestal z finančních důvodů vycházet 4. prosince 1926. Ražbou prošlo celkem 48 čísel.

⁵⁵¹ VÚA, f. MNO – Prezídium (1924-1926), kart. 643, sign. 28/7/216, inv. č. 10694, konvolut výstřížků novinových článků.

tvorilo další pomyslný kamínek mozaiky. Ukazovalo se zcela zřetelně, že v nazírání Gajdových politických styků byly nedůvěra a výtky vůči němu vždy oprávněné; právě tak jako v tomto ohledu vedená iniciativa a důvody prezidenta Masaryka trvajících na kárném řízení. V odlišném světle ovšem stojí okolnosti spojené s dalšími obviněními proti Gajdovi. Okolnosti dnes již spolehlivě rozkrytých nepravd o přípravách státního převratu, jakož i mocenskopolitických motivů zjevně zinscenovaného nařčení ze špionáže.⁵⁵²

Proti výroku druhé kárné stolice z prosince 1927 se Gajda ohradil k Nejvyššímu správnímu soudu,⁵⁵³ který za vleklou aférou napsal definitivní procesní tečku: 30. června 1930 stížnost zčásti odmítl jako *nepřípustnou*, zčásti zamítl jako *bezdůvodnou*. Branžovský byl s tímto nálezem obeznámen již jako Gajdův právní zástupce,⁵⁵⁴ neboť po zahájení vlastní advokátní praxe postupně převzal veškerou jeho právní agendu a úkony s ní spojené. Vzájemné kontakty od srpna 1926 zintenzivnily natolik, že přesáhly i do soukromé sféry a v příštích letech učinily z obou mužů blízké spolupracovníky, potažmo přátele. Branžovského počáteční obdiv se přitom rozklenu v takřka bezmeznou loajalitu.

Našel se vůdce aneb Řez, z něž teče krev

Pro formativní posun čs. fašismu byly zcela nepominutelné výsledky druhého valného sjezdu Velké rady fašistické,⁵⁵⁵ který se odbyval ve dnech 1. a 2. ledna 1927 v Brně.⁵⁵⁶ Podle programu předporad měla být hlavní rokováni fašistických špiček v moravské metropoli zaměřena především na obměnu stávající struktury NOF (návrh nového organizačního řádu), taktická a ideová východiska.⁵⁵⁷ Avšak hlavní cíl sněmu –

⁵⁵² K tomu zejména Šedivý, Ivan: *Gajdova aféra 1926-1928*, s. 750nn.

⁵⁵³ Masarykův ústav a Archiv Akademie věd České republiky (MÚA AV ČR), f. TGM, kart. R-412, stížnostní návrh Rudolfa Gajdy z 16. 3. 1928.

⁵⁵⁴ *Sbírka nálezů Nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních: nálezy z roku 1930*, roč. 12 (1930), část 2, č. 8715, s. 860.

⁵⁵⁵ Velkou radu fašistickou (nejvyšší legislativní sbor NOF) tvořili členové a náhradníci Direktoría společně s delegovanými zástupci zemských a krajských výborů NOF. NA, f. PMV, sign. 225-373-4.

⁵⁵⁶ První valný sjezd Velké rady fašistické, který byl zároveň vůbec prvním celostátním kongresem NOF, proběhl 24. října 1926 v Praze. Podnětem k jeho svolání se stal vstup německých aktivistů do nově ustavené čs. vlády (tzv. panské koalice). NOF proti této „cizácké“ participaci ostře protestovala sjezdovým manifestem „*Všem!*“ *Moravská orlice*, roč. 64, č. 244, 26. 10. 1926, s. 1.

⁵⁵⁷ Tamtéž, roč. 65, č. 2, 4. 1. 1927, s. 1.

důmyslně připravenou inauguraci Radoly Gajdy – fašisté do poslední chvíle tajili, aby ji posléze provedli s náležitou ceremonií. Svorný aklamační souhlas⁵⁵⁸ všech zúčastněných delegátů záměrně navozoval zdání spontaneity, tirády Zdeňka Zástěry a Cyrila Svozila pak okázalost okamžiku. Tatam byla vytrvalá, ale klamná ujišťování z podzimu 1926, jež plnila přední strany fašistického tisku, že NOF nemá ani nezamýšlí mít ve svém čele jedinou vůdčí autoritu.⁵⁵⁹

Předem vyrozuměný Gajda se na sjezd dostavil 2. ledna 1927, ještě plný pocitů hořkosti a křivdy nad nedávným usnesením Kárného výboru MNO. Politickou odpovědnost přebíral v uniformě generálmajora ruských legií.⁵⁶⁰ Po odříkání fašistického slibu se stal právoplatným členem a současně vůdcem NOF.⁵⁶¹ Svůj oficiální vstup do politiky vnímal jako jistou dílčí kompenzaci za bolestné ponížení z předchozího roku. Přitom ale nelze akceptovat nekritickým zaujetím limitovanou domněnku některých autorů, že byl „do náručí fašismu přímo vehnán“⁵⁶² nebo „zatlačen Hradem až do nejpravicejšího kouta české politiky“.⁵⁶³ Z výše znázorněných indicií naopak vyplývá, že k žalostnému konci své závratné vojenské kariéry přispěl do značné míry on sám. „Byl vlastní vinou do akcí politického rázu zatahován,“ jak lakonicky konstatoval Kárný výbor MNO.⁵⁶⁴

S Radolou Gajdou NOF nekompromisně prostoupil vůdcovský princip. Do té doby řídil čs. fašistické hnutí sice autokratický, ale kolektivní výkonný orgán – sedmičlenné Direktorium. Jeho nově zvolení představitelé (Ing. Milan Daxner, Jan Khéres, JUDr. Cyril

⁵⁵⁸ Nešlo tedy o volbu v pravém slova smyslu, vzhledem k „bouři potlesku a nadšení“ bylo hlasování považováno za zbytečné. Tamtéž.

⁵⁵⁹ *Národní republika*, roč. 5, č. 39, 1. 10. 1926, s. 1-2, článek „Nemáme vůdce“ a č. 40, 8. 10. 1926, s. 3, článek „Fašismus čsl. jest hnutím anonymním“.

⁵⁶⁰ S degradací na vojína v záloze měl zapovězeny distinkce generála čs. armády, užíval proto hodnost, kterou obdržel jako legionářský velitel v Rusku.

⁵⁶¹ *Moravská orlice*, roč. 65, č. 2, 4. 1. 1927, s. 1.

⁵⁶² Nakonečný, Milan: *Český fašismus*, s. 65.

⁵⁶³ Kotyck, Jiří: Generál Šnejdárka a tzv. Gajdova aféra. *Přísně tajné! Literatura faktu*, č. 3 (2014), s. 61; Týž: *Český fašismus v Pardubicích a na Pardubicku v letech 1926-1939*. Hradec Králové – Ústí nad Orlicí 2015, s. 6.

⁵⁶⁴ VÚA, f. Kárné výbory (1923-1939), kart. 105, konečné usnesení Kárného výboru MNO z 21. 12. 1926.

Svozil, Ladislav Švejcar, Dr. Ing. Zdeněk Zástěra, PhMr. Vladimír Žuffa)⁵⁶⁵ už zcela podléhali předsedajícímu Gajdovi, jehož kompetence byly promptně zaneseny do organizačního řádu: „*Vůdce jest nejvyšší osobností N. O. F., rozhoduje s konečnou platností a z jeho rozhodnutí není odvolání; má právo sistovati usnesení všech orgánů. Vůdce reprezentuje celou N. O. F. na venek a požívá předepsaných poct všech orgánů a všech členů hnutí.*“⁵⁶⁶ „*Jedině a přímo gen. Gajdovi*“ se zodpovídaly rovněž do budoucna vzniklé mládežnické paramilitární formace NOF (Omladina, Junáci, Obrana) a tzv. úderné a ochranné roty.⁵⁶⁷ Struktura NOF na nižších úrovních zůstala prozatím zachována, v tomto smyslu přinesl brněnský sjezd pouze kosmetické změny: Velká rada fašistická byla nazvána Říšskou radou fašistickou, radami se staly rovněž dosavadní zemské, krajské a okresní výbory.⁵⁶⁸ Také rezoluce ideové komise z 2. ledna 1927 stvrzovala již dříve vyslovené zásady NOF: „*Prohlašujeme, že jsme politickým hnutím národním úplně samostatným a úplně neodvislým od všech politických stran československých. (...) Strany politické jsou založeny na zásadách demokracie a liberalismu, které my ze zásady popíráme. (...) Nevzdáváme se demokratické cesty voleb, ke kterým přejdeme ne jako politická strana, ale jako volné politické sdružení.*“⁵⁶⁹

Očekávalo se, že v blízkém horizontu NOF zaplaví dosud váhající Gajdovi příznivci. Někteří ambicióznější členové Direktorია věřili, že si časem dopomohou k většímu vlivu či dokonce, že se vůdce, který právě nevynikal politickou prozíravostí, stane jejich poddajným nástrojem. Došli však zklamání, neboť Gajda nepřekročil stín své vojenské mentality, jež mu kázala mít vždy poslední slovo: „*zkušenost vede mne k tomu, abych změnil v základě naši organizační soustavu, aby lépe odpovídala fašistické zásadě autority. (...) Poměry v říši i náš cíl vyžadují, aby naše organizace vedena byla duchem naprosté ukázněnosti, bezvýhradné poslušnosti a přísné disciplíny.*“⁵⁷⁰ Z nastoleného

⁵⁶⁵ *Moravská orlice*, roč. 65, č. 2, 4. 1. 1927, s. 1. Poprvé bylo přihlédnuto k paritnímu zemskému zastoupení: po dvou delegátech z Čech, Moravy a Slezska, Slovenska a Podkarpatské Rusi. ARJB, Organisační řád N.O.F., s. 5, b. d.

⁵⁶⁶ Tamtéž, s. 4.

⁵⁶⁷ NA, f. PMV, sign. 225-338-1; dále Pejčoch, Ivo: *Armády českých politiků. České polovojenské jednotky 1918-1945*. Cheb 2009, s. 26-32.

⁵⁶⁸ Suchánek, Marek: c. d., s. 36.

⁵⁶⁹ *Moravská orlice*, roč. 65, č. 2, 4. 1. 1927, s. 2.

⁵⁷⁰ *Selská stráž*, roč. 25, č. 35, 26. 8. 1927, s. 1.

pořádku vzápětí vyvstal další aspekt – protekčnictví, jelikož „životnost“ jednotlivých fašistických předáků se nezřídka odvíjela, nebyla-li přímo determinována, od Gajdových osobních sympatií.⁵⁷¹ Vlastnil totiž to, co jiní funkcionáři postrádali – nimbus neohroženého hrdiny a válečníka (třebaže nezřídka zveličovaný až do mýtických rozměrů), který jej v očích prostých přívrženců stavěl do role prvního, nepostradatelného a všemocného muže NOF. Glorifikace vůdce se zformovala v ideologickou konstantu, naplňování vůdcovského principu šlo ruku v ruce s rozvíjením Gajdova mučednicko-spasitelského kultu.⁵⁷²

Téhož lednového dne, krátce po Gajdově triumfálním nástupu, Velká rada fašistická znovu „řála do živého“, když na návrh personální komise nejprve zbavila funkci a následně z NOF *jednohlasně* vyloučila stávajícího generálního tajemníka a člena Direktorია Roberta Macha.⁵⁷³ I to bylo součástí promyšleného plánu. V ostrakizaci zasloužilého pracovníka – „*otce fašistické myšlenky československé*“⁵⁷⁴ – však svoji úlohu nesehrál ideově obsažný konflikt, ale Machův nezměrný oportunismus: byl usvědčen ze zpronevěry finančních prostředků, které pod zástěrkou oficiální sbírkové akce NOF zneužil k soukromým účelům.⁵⁷⁵ Otazník se vznášel nad jeho chováním během Gajdova kárného řízení, kdy měl působit jako placený informátor JUDr. Václava Boučka,⁵⁷⁶ významného exponenta Hradu.⁵⁷⁷ Ať tak či onak byl Mach – také vzhledem k pozdějším

⁵⁷¹ Srov. Beroun, Zdeněk (rec.): *Český fašismus v Pardubicích a na Pardubicku v letech 1926-1939*, s. 1158.

⁵⁷² K charakteru a atributům Gajdova mesianizmu také Hruboň, Anton: *Fašistický mýtus znovuzrodenia v kontexte ideológie Národnej obce fašistickej a Rodobrany*, s. 469-471.

⁵⁷³ *Moravská orlice*, roč. 65, č. 2, 4. 1. 1927, s. 2.

⁵⁷⁴ *Národní republika*, roč. 5, č. 7, 19. 2. 1926, s. 2.

⁵⁷⁵ *Moravská orlice*, roč. 65, č. 2, 4. 1. 1927, s. 2; dále *Říšská stráž*, roč. 1, č. 7, 1. 3. 1927, s. 5.

⁵⁷⁶ VÚA, f. Kárné výbory (1923-1939), kart. 106, zápis o závěrečném projednání před Odvolacím kárným výborem MNO z 13. 12. 1927; dále Fargašová, Eva: *Historie českého fašismu v letech 1921-1929*, s. 229.

⁵⁷⁷ JUDr. Václav Bouček (1869-1940), právník, žurnalista a politik, aktivní stoupenec realismu. Od počátku první světové války se účastnil domácího protirakouského odboje, přední člen Maffie. V letech 1918-1920 poslanec Revolučního národního shromáždění. Důvěrník a blízký přítel prezidenta Masaryka, tvůrce zákulisní zpravodajské a výzvědné sítě zacílené zejména proti čs. fašistům. Blíže *Biografický slovník českých zemí*, sešit 6 (Boh-Bož). Praha 2007, s. 93-94.

politickým veletočům⁵⁷⁸ – příkladem přizpůsobivého konjunkturalisty. S hloučkem svých věrných nadále šířil týdeník *Národní republika*, kde začal razit cestu tzv. ideovému, nepolitickému (!) fašismu. Jeho vliv mezi čs. nacionalisty však rychle upadal, nemohl konkurovat lesku Gajdových epoet a vojenských řádů. Vyniklo, co mělo vyniknout a zapůsobit: zkorumpovaného a rázem nepohodlného politika smetla „očistná chrabrost bohatýra snesená čs. fašismu shůry“.

Odstraněním Roberta Macha pozbyla NOF hlavní tiskovou tribunu. Ještě na brněnském sjezdu proto Velká rada fašistická uložila Direktoriu, aby *ihned* přistoupilo k vydávání nového listu.⁵⁷⁹ Náhradou za *Národní republiku* začala 18. ledna 1927 vycházet v Praze *Říšská stráž* (s podnázvem *Ústřední orgán Národní Obce Fašistické*). Do úvodního čísla týdeníku přispěla řada předních činitelů hnutí: Jan Khéres (pověřený majitel a vydavatel), F. K. Šnepp, Ladislav Švejcár (šéfredaktor), Jan Vrzalík, Zdeněk Zástěra ad. Článkem „*Foch a Beneš čili kdo mluví pravdu*“ na sebe upozornil také Jiří Branžovský, který se stal zároveň odpovědným redaktorem *Říšské stráže*.⁵⁸⁰ Správa a expedice novin se nacházela v Jungmannově ulici č. 21 v Praze 2; tato adresa rovněž zahrnovala kanceláře vůdce NOF, Direktorია, ústředních odborů, tiskového referátu a zemského sekretariátu pro Čechy.⁵⁸¹ Byla to redakce *Říšské stráže*, která připravila k uveřejnění ideový projev Radoly Gajdy s vypovídajícím názvem „*Náš poměr k bolševismu: boj bez slitování!*“⁵⁸²

Jiřímu Branžovskému bylo antilevicové uvažování vlastní. Stejně tak sdílel závěry, že není v intencích NOF stát se součástí stranické politiky: „*Hnutí fašistické chce býti korektorem politického života nadstranického (...) Politickou organizací jsme, ale ne*

⁵⁷⁸ Blíže Fargašová, Eva: *Nástin vývoje organizací českého fašistického hnutí v letech 1921-1929*, s. 138nn.

⁵⁷⁹ *Moravská orlice*, roč. 65, č. 2, 4. 1. 1927, s. 1.

⁵⁸⁰ *Říšská stráž*, roč. 1, č. 1, 18. 1. 1927, s. 4.

⁵⁸¹ Mezi oficiální periodika NOF tehdy dále patřil brněnský deník *Moravská orlice*, prostějovský týdeník *Selská stráž*, českobudějovický týdeník *Stráž národa* a hodonínský týdeník *Slovácký fašista* (s filiální redakcí v Bratislavě, kde byl tištěn *Slovenský fašista*, list NOF pro Slovensko a moravské Slovácko). Srov. Fargašová, Eva: *Publicistika a literatura českých fašistů 20. let – významný pramen studia politického vývoje Československa*, s. 99-101.

⁵⁸² *Říšská stráž*, roč. 1, č. 4, 8. 2. 1927, s. 1.

*spolkem ani politickou stranou.*⁵⁸³ Uvítal a patrně se i zasloužil o samotnou Gajdovu instalaci,⁵⁸⁴ své skálopevné přesvědčení o správnosti tohoto kroku nikterak neskrýval: „*Generál Gajda bolševiků bijce byl nám nejbližší svojí osobou jako takový. Gajda měl všechny předpoklady, které ho dělaly v očích národa vůdcem fašistů. (...) Vůdce jest ztělesněním idee.*“⁵⁸⁵ Vykreslil přitom také ráznou iniciativu „zdola“: „*Konečné usnesení [Kárného výboru MNO z 21. prosince 1926] vzbouřilo veřejné mínění a nastal tlak z členstva, že musíme dokumentovati, že věříme Gajdovi a že nesouhlasíme s rozsudkem. Od všech odboček došel návrh, aby Gajda byl prohlášen vůdcem. Ze schůze v Brně dostal telegram, aby přijel, on přijel do Brna a tam byl vůdcem proklamován.*“⁵⁸⁶ Dáme-li Branžovskému za pravdu, bylo to paradoxně poprvé a naposledy, kdy se členské základně NOF dostalo takového uplatnění její vůle; z podstaty vůdcovského principu byly totiž pravomoce pléna a všech nižších orgánů NOF plíživě eliminovány.

Vůdci NOF, v jehož prospěch hovořil v březnu 1927 v započatém odvolacím kárném řízení, poskytoval Branžovský nepřetržitě právní ochranu, podílel se rovněž na vzniku „Právnícké pomoci při NOF“.⁵⁸⁷ K tomu ho donedávna zaměstnávalo odpovědné redaktorství. „*Br.[atr] g.[enerál] G.[ajda] je ve velmi dobré náladě. NOF roste úžasně. Poslední číslo [Říšské] ‚Stráže‘ jsme dělali již ve 40 000 ex.[emplářích], a inserce bylo*

⁵⁸³ VÚA, f. Kárné výbory (1923-1939), kart. 106, zápis o výsledku svědka JUDr. Jiřího Branžovského z 25. 3. 1927.

⁵⁸⁴ Alespoň tak to později formuloval generál v. v. MUDr. Bohumil Konopásek, do září 1928 hlavní postava čs. fašismu ve východních Čechách: „[Gajda] byl přičiněním ing. Zástěry a dra. Branžovského na valném říšském sjezdu NOF v Brně r. 1927 dán do vinku co vůdce. (...) dr. Svozil, po nějaké tajné dohodě s výše uvedenými pány, přivedl generála Gajdu na tribunu, předal mu legitimaci NOF a jmenoval ho vůdcem hnutí.“ *Obrana národa*, roč. 1934, č. 27, 24. 8. 1934, s. 1. K biografii Bohumila Konopásky (1873-1946) především Benda, Michal: *Smutný osud legionářského generála. Zprávy Klubu přátel Pardubicka*, roč. 53 (2018), č. 3-4, s. 99-103.

⁵⁸⁵ VÚA, f. Kárné výbory (1923-1939), kart. 106, zápis o výsledku svědka JUDr. Jiřího Branžovského z 25. 3. 1927.

⁵⁸⁶ Tamtéž.

⁵⁸⁷ *Říšská stráž*, roč. 1, č. 15, 26. 4. 1927, s. 5. Z tohoto přípravného výboru vzešla později „Právní rada NOF“, jejímž byl Branžovský stálým členem. Tamtéž, č. 34, 7. 9. 1927, s. 3.

skoro 5 stránek,“ sděloval plukovníku Miloši Žákovi,⁵⁸⁸ jenž figuroval jako svědek u Odvolacího kárného výboru MNO ve věci Gajdovy údajné prosovětské špionáže.⁵⁸⁹ „Pomocnou adresu měním,“ oznamoval dále, což zavdává podezření z nečisté hry.⁵⁹⁰

V květnu 1927 Branžovský absolvoval advokátní zkoušku⁵⁹¹ a po ukončení povinné pětileté koncipientické praxe – od února 1923 ji vykonával pod dohledem JUDr. Františka Kačera Na Poříčí⁵⁹² – se jeho jméno ocitlo v seznamu tuzemských advokátů.⁵⁹³ Přípravy k profesnímu osamostatnění patrně také zapříčinily, proč se vzdal funkce odpovědného redaktora Říšské stráže; byl jím pouze do 6. čísla týdeníku s datem 22. února 1927.⁵⁹⁴ Synova přílišná zaujatost politikou už delší čas znepokojovala matku Miladu: „Ani jste nepsali, proč složil Jirka zodpovědné redaktorství, což mu úplně schvalujeme; ostatně se nám Říšská stráž velmi líbí a čteme ji s Lechem⁵⁹⁵ od A-Z. (...)“

⁵⁸⁸ Miloš Žák (1891-1970), ruský legionář, důstojník Hlavního štábu (přednosta zpravodajského oddělení) a od listopadu 1926 velitel 20. pěší brigády v Nitře. Gajdovi přátelsky nakloněn, v úředních dokumentech ze 70. let minulého století je označován jako vedoucí funkcionář Národní obce legionářské (NOL), organizace, jež měla sdružovat účastníky prvního odboje z řad členů NOF. Blíže Fidler, Jiří – Sluka, Václav: *Encyklopedie branné moci Republiky československé 1920-1938*. Praha 2006, s. 747; dále VÚA, Osobní spisy účastníků národního boje za osvobození podle zákona č. 255/46 Sb., Miloš Žák, nar. 11. 6. 1891. O činnosti, ba vlastní existenci NOL ovšem nemáme spolehlivé doklady. Někteří fašisté-legionáři byli zainteresovaní v Družině dobrovolců čs. zahraničního vojska (dříve vystupující pod názvem Družina čs. legionářů), které od října 1932 předsedal Radola Gajda.

⁵⁸⁹ ARJB, dopis Jiřího Branžovského Miloši Žákovi z 22. 3. 1927; dále VÚA, f. Kárné výbory (1923-1939), kart. 106, zápis o výslechu svědka Miloše Žáka z 23. 3. 1927.

⁵⁹⁰ ARJB, dopis Jiřího Branžovského Miloši Žákovi z 22. 3. 1927. Proč se originál dopisu zachoval v pozůstalosti pisatele? Nebyl-li doručen, nemění to nic na skutečnosti, že mezi prostředníkem Radoly Gajdy a Žákem kolovaly už dříve tajné depeše; není vyloučeno, že právě za účelem konzultace postupu před kárnou stolicí MNO.

⁵⁹¹ Tamtéž, osvědčení Vrchního zemského soudu v Praze z 27. 5. 1927.

⁵⁹² Tamtéž, potvrzení výboru advokátní komory v Praze z 6. 5. 1927.

⁵⁹³ Tamtéž, sdělení výboru advokátní komory v Praze z 2. 7. 1927.

⁵⁹⁴ Na Branžovského místo v redakci Říšské stráže nastoupil Otakar Dostal, ústřední tajemník NOF a dvorní romanopisec Radoly Gajdy, kterého adoroval ve svém literárně nepřesvědčivém díle: *Generál ruských legií Radola Gajda a jeho účast v sibiřské anabasi* (1927), *Poslední stráž* (1927), *Radola I.-III.* (1927-1928, vydal pod pseudonymem Ota Kárek).

⁵⁹⁵ Týdeník *Lech* (s podnázvem *List českého liberalismu*) založil a v letech 1926-1928 vydával škt. v. v. JUDr. Jan Karlík. Nejednalo se vyloženě o periodikum fašistického hnutí, Karlík sám byl členem NOF jen velmi krátce: od začátku listopadu do konce prosince 1927. Srov. Sekanina, František: c. d., s. 997; dále *Říšská stráž*, roč. 2, č. 1, 5. 1. 1928, s. 5.

*Jirko, neštví se příliš, vyčerpáváš se a pozor, aby ses nepřepřacoval, nervy jsou zlá věc.*⁵⁹⁶ Branžovský si ale její obavy nepřipouštěl, jak je mj. patrné z textů, jež tehdy publikoval; ten nejútočnější nazvaný „*In marginem Gajdova procesu*“, který psal „*namáčeje si pero do žluči*“,⁵⁹⁷ padl z valné části za obět' škrtům cenzora.⁵⁹⁸ Start své soukromé advokátní dráhy ohlásil vizitkou, na které vynikala prestižní adresa nového působiště nacházejícího se v samotném centru Prahy: „*Advokát JUDr. JIŘÍ BRANŽOVSKÝ, obhájce ve věcech trestních dovoluje si oznámiti, že zahájil praxi advokátní v Praze II., Vodičkova 20, I. p. PRAHA, srpen 1927.*“⁵⁹⁹ Inzerce se dočkal i v domovském listu, jenž ho pasoval do pozice právního zástupce celé NOF: „*JUDr. Jiří Branžovský, advokát v Praze, otevřel vlastní advokátní kancelář ve Vodičkově ulici číslo 20. Bratra Branžovského můžeme vřele doporučiti všem našim stoupencům a příznivcům, kteří potřebují jakékoliv právní rady či pomoci. Zejména organisované členstvo N. O. F., necht' obrací se s důvěrou na bratra Dra Branžovského ve všech právních věcech.*“⁶⁰⁰ K započaté kariéře se Branžovskému dostalo přání od jeho nejbližších; ani po letech neztrácí na významu a naléhavosti: „*Drahý Jirko! Bůh Ti dej štěstí! Zůstaň vždy mužem a charakterem, aby každý, kdo Tě zná a je Ti přítelem se vždy s hrdostí k tomu znal!*“⁶⁰¹ První soudní kauza novopečeného obhájce, ve které však sám usedl na lavici obžalovaných, se mezitím rozbíhala na plné obrátky.

Desperáti a ti „druzí“

Scéna jako vystřižená z předlohy akčního filmu: za rozbřesku 23. srpna 1927 vtrhlo ozbrojené komando do soukromé vily v středočeské Sázavě, kde právě trávil dovolenou vysoký úředník MNO Vorel.⁶⁰² Záměrem šestice mužů – veskrze příslušníků

⁵⁹⁶ ARJB, dopis od rodičů z Plzně z 24. 3. 1927.

⁵⁹⁷ Tamtéž, dopis Jiřího Branžovského Miloši Žákovi z 22. 3. 1927.

⁵⁹⁸ *Říšská stráž*, roč. 1, č. 9, 15. 3. 1927, s. 3.

⁵⁹⁹ ARJB, profesní vizitka Jiřího Branžovského.

⁶⁰⁰ *Říšská stráž*, roč. 1, č. 34, 7. 9. 1927, s. 6. Zvýrazněno dle originálu.

⁶⁰¹ ARJB, dopis od rodičů z Plzně z 31. 8. 1927.

⁶⁰² JUDr. Jaroslav Vorel (1888-1946), přednosta legislativního oddělení MNO, autor právních norem týkajících se branné moci (obzvláště branného zákona a branných předpisů). Blíže Sekanina, František: c. d., s. 1180.

tzv. Omladiny NOF⁶⁰³ – bylo zmocnit se jistých přísně důvěrných dokumentů (mj. přípisu prezidenta Masaryka), jimiž ministerský rada údajně disponoval. Měly čs. fašistům posloužit jako důkaz nezákonnosti „Gajdovy aféry“ spočívající v revizi verdiktu Odvolacího kárného výboru MNO z přelomu března a dubna t. r.⁶⁰⁴ Lupičům se však nepoštěstilo nalézt a odcizit víc než několik nedůležitých písemností. Vorel, který pod pohrůžkou střelnou zbraní trpně přihlížel, po jejich odchodu na incident telefonicky upozornil MNO a podal trestní oznámení na policii.⁶⁰⁵

Bezpečnostní aparát začal neprodleně konat. Pachatele se podařilo rychle dopadnout a vsadit do vyšetřovací vazby. Posléze byli obžalováni ze zločinů *veřejného násilí vydíráním a obmezování osobní svobody*. Šetření provázela důkladná policejní prohlídka pražského ústředního sekretariátu NOF, výsledky funkcionářů Otakara Dostala, F. K. Šneppa, Zdeňka Zástěry. Předvolán byl i *bratr Vůdce* Radola Gajda.⁶⁰⁶ Fašistický tisk skrze palcové titulky lamentoval nad *neslýchanou a surovou* perzekucí NOF mající v *každém směru* politický podtext. Fašisté se dokonce pokusili intervenovat u náměstka předsedy vlády Jana Šrámka, nebyli však k audienci vůbec přijati.⁶⁰⁷ Bezprostřední sankce dopadly na NOF v podobě zákazu činnosti Omladiny; podle zákona na ochranu republiky rozhodnutím policejního ředitelství v Praze z 2. září 1927.⁶⁰⁸ Gajda ji pak pro forma

⁶⁰³ Tato polovojensky organizovaná složka NOF vznikla v lednu 1927. Sdružovala a k fyzické zdatnosti vedla fašistickou mužskou mládež, do věku 25 let bylo členství v ní povinné. Svěrázná tělovýchova Omladiny (pochodová cvičení, kvazi-bojový výcvik) sloužila především k osobní ochraně vůdce a k pořádkovému dohledu na fašistických schůzích. Blíže Pejčoch, Ivo: *Armády českých politiků. České polovojenské jednotky 1918-1945*, s. 26.

⁶⁰⁴ První odvolací kárné řízení překvapivě vyznělo v Gajdův prospěch, neboť mírnilo rozsudek z prosince 1926: zprošťovalo ho viny z prosovětské špionáže a krátilo vojenské zaopatřovací požitky o pouhé jedno procento. Pobouřený prezident Masaryk proto nařídil svolat druhý Odvolací kárný výbor MNO, přičemž prosadil jeho personálního obměnu. Zasedal v listopadu a prosinci 1927 a – jak už víme – stvrdil Gajdovo provinění i trest v takřka původním rozsahu. Blíže Šedivý, Ivan: *Gajdova aféra 1926-1928*, s. 748-750.

⁶⁰⁵ NA, f. PZÚ, sign. 207-58-8.

⁶⁰⁶ *Říšská stráž*, roč. 1, č. 33, 1. 9. 1927, s. 3.

⁶⁰⁷ *Selská stráž*, roč. 25, č. 36, 2. 9. 1927, s. 1.

⁶⁰⁸ Pejčoch, Ivo: *Armády českých politiků. České polovojenské jednotky 1918-1945*, s. 28.

rozpustil o den později, aby současně vydal pokyn k reorganizaci fašistického dorostu – tzv. Junáků a Junaček NOF –, a to „na podkladě kulturně výchovném a sportovním“.⁶⁰⁹

Konkrétní aktéři loupeže byli známi, vyšetřování spolehlivě odkrylo jejich úzké styky s vedením NOF. Pražský Zemský trestní soud 7. října 1927 vyměřil těm nejprchlivějším (Františku Chybovi, Karlu Hettešovi a Josefu Kellerovi) tresty v rozmezí od čtyř do šesti měsíců těžkého žaláře.⁶¹⁰ Koho však označit za „duchovního otce“ sázavského přepadu? Ve výpovědích se až příliš často objevovalo jméno JUDr. Jiřího Branžovského.⁶¹¹ Ani on se tudíž nevyhnul konfrontaci s policií, poprvé byl předveden a vyslechnut již 24. srpna 1927. Počínal si sebejistě, jak vidno z úvodní věty protokolu vyhotoveného v prezídiu policejního ředitelství: „*Ohražuji se proti policejnímu zákroku vůči mé osobě i proti provedení domovní prohlídky v mém bytě.*“ K té došlo téhož dne již po páté hodině ranní.⁶¹²

O fašistické výtržnosti se veřejnost dozvíдалa převážně z denního tisku, pro který byla na konci léta 1927 vděčným a tučným soustem; ódium se tradičně rozeznělo z krajně levicového *Rudého práva*⁶¹³ i legionářského *Národního osvobození*.⁶¹⁴ Událost nepřestávala rezonovat ani s odstupem času, a to prostřednictvím zcela účelově vyrobeného spisku *Sensační odhalení fašistické loupeže na Sázavě* (1928). Jeho autorem, alespoň podle tiráže, byl jeden z odsouzených útočníků, krejčí a bývalý velitel žižkovské skupiny Omladiny Josef Keller, jenž se kajícím vyznával ze spáchaného zločinu. Rukopis ale vykazoval zásahy „*dle intencí policie, resp. [JUDr. Václava] Boučka*“⁶¹⁵ a strhával čtenářskou pozornost k fašistickému ústředí.⁶¹⁶ „Zaručeně pravdivé“ svědectví rovněž předkládala brožura *Moje zkušenosti z Národní obce fašistické* (1928), kterou sepsal donedávna vysoce postavený fašista František Bauer. Nemůže být pochyb, že i v tomto

⁶⁰⁹ *Říšská stráž*, roč. 1, č. 34, 7. 9. 1927, s. 3. Ve skutečnosti se Junáctvo NOF svým posláním příliš nelišilo od zakázané Omladiny. Blíže Pejčoch, Ivo: *Armády českých politiků. České polovojenské jednotky 1918-1945*, s. 29-32.

⁶¹⁰ *Říšská stráž*, roč. 1, č. 39, 13. 10. 1927, s. 1.

⁶¹¹ Srov. Klimek, Antonín – Hofman, Petr: c. d., s. 180nn.

⁶¹² NA, f. PZÚ, sign. 207-58-8.

⁶¹³ *Rudé právo*, roč. 8, č. 202, 26. 8. 1927, s. 1, článek „*Gajdovy dokumenty a fašistická akce*“.

⁶¹⁴ *Národní osvobození*, roč. 4, č. 234, 25. 8. 1927, s. 1, článek „*Fašističtí bandité*“.

⁶¹⁵ Klimek, Antonín – Hofman, Petr: c. d., s. 184.

⁶¹⁶ Keller, Josef: c. d., s. 5nn.

případě šlo o politickou objednávku Hradu.⁶¹⁷ Bauer za režiséra „Sázavy“ bez váhání označil Jiřího Branžovského,⁶¹⁸ jehož zhurta nazýval „zlým duchem Gajdovým“.⁶¹⁹

Vskutku by devětadvacetiletý advokát takto neuváženě ohrozil svoji rozbíhající se kariéru? Nebo si osobní postih ani nepřipouštěl? Že byl strůjcem celého plánu, pro to hovoří jeho tehdejší okouzlení vůdcem NOF a odhodlání učinit téměř cokoli, aby setrval v jeho přízni. Mohl jím být, ze své koncipientské praxe měl řadu kontaktů na vlivných místech; zprávu, že se spisy Odvolacího kárného výboru MNO nalézají u JUDr. Vorla, prý Branžovskému předal jistý plukovník [Žák?].⁶²⁰ Nestál-li za přímou iniciací, jako muž znalý zákonů útočníky podrobně instruoval;⁶²¹ ačkoli vlastní ozbrojená loupež byla z právního hlediska zcela neobhajitelná. Sám za sebe ovšem jednal velmi obezřetně. V obnoveném procesu k sázavskému případu, který probíhal od března do června 1929 u Krajského trestního soudu v Praze, alespoň nebylo shledáno nic natolik závažného, co by jej usvědčovalo ze spáchání konkrétního trestného činu: „*nebyl podán důkaz, že dr. Branžovský přímo přepadení dra Vorla navedl, nebo k němu přispěl.*“⁶²² Byl proto zproštěn obžaloby a vyvázl bez znatelné újmy. Přesto je dodnes Branžovského výrok, že v neděli 21. srpna 1927, krátce před osudným ránem „*meškal v Sázavě, kam přijel naléztí letní byt pro svoji manželku*“,⁶²³ pramálo přesvědčivý.⁶²⁴ Ze souvislostí naopak jasně vyplývá, že obhlížel terén za zcela jiným účelem.⁶²⁵

O nekalých přípravách prokazatelně věděl i Radola Gajda. Přesto prohlašoval, že coby vůdce NOF podnikl veškerá opatření, aby sázavskému deliktu zamezil. Nezdá se

⁶¹⁷ Blíže Klimek, Antonín – Hofman, Petr: c. d., s. 189-190.

⁶¹⁸ Bauer, František: c. d., s. 81.

⁶¹⁹ MÚA AV ČR, f. Edvard Beneš, sign R 167, kart. EB I – 56.

⁶²⁰ NA, f. PZÚ, sign. 207-58-8.

⁶²¹ MÚA AV ČR, f. Edvard Beneš, sign. R 169/5, kart. EB I – 58.

⁶²² *Národní pravda*, roč. 2, č. 24, 20. 6. 1929, s. 3.

⁶²³ NA, f. PZÚ, sign. 207-58-8.

⁶²⁴ K prázdninovému odpočinku totiž mohl s rodinou využívat – a také pravidelně využíval – letní byt poblíž svého rodiště v Brandýse nad Labem a zejména uprázdňenou domácnost Adelais (Ady) Bozděchové v jihočeských Nových Hradech, kde blízká příbuzná jeho ženy Olgy dlouhá léta působila jako učitelka na německé obecné škole. *Rodinná kronika Smíta–Prokop–Bozděch*, s. 19-20; dále *Paměti I (Eva Branžovská)*, s. 10-12, 24.

⁶²⁵ Onoho svátečního dne se v Sázavě pohybovalo také „*několik cizích mladíků, kteří svým chováním byli do jisté míry nápadnými*“. V jednom z nich byl s určitostí poznán Josef Keller. NA, f. PZÚ, sign. 207-58-8.

však pravděpodobné, že by provinilci jednali přes Gajdův výslovný zákaz. Vše se spíše událo za jeho (třeba i tichého) souhlasu, vidina úspěchu byla až příliš lákavá. Veřejným odhalením domnělých politických machinací Hradu by mohl zpochybnit *raison d'être* svého kárného procesu. S krachem akce ale nerytířsky odmítl převzít za ni odpovědnost a nést následky. Nemohl však uniknout trestu, státní zájem převážil nad nedostatkem přímých důkazů. Sázavský případ se stal nedílnou součástí „Gajdovy aféry“ a dokladem jeho dalšího pochybení. Nakonec byl Krajským trestním soudem v Praze (v přelíčení společně s Jiřím Branžovským) shledán 19. června 1929 vinným z *nadržování zločinu* a nepodmíněně odsouzen k dvouměsíčnímu pobytu za mřížemi.⁶²⁶

Zda se myšlenka násilného přepadu zrodila v hlavě devótně oddaného Branžovského nebo ji dokonce spřádal Gajda sám, už zřejmě nebude možné spolehlivě objasnit. Autor disertační práce se však vzhledem k příznakům přiklání k první z variant.

Od vzestupu k útlumu

V jarních měsících roku 1927 kroužily fašistickým tiskem nadmíru pozitivní zprávy o přednáškové a schůzovní činnosti NOF na všech jejích organizačních úrovních. Pod kuratelou hnutí začínala působit řada přidružených (z dnešního pohledu až kuriózních) složek: záložna „Družina“, „Říšské stavební a bytové družstvo při NOF“,⁶²⁷ „Odbor mistrů krejčovských při NOF“, vzdělávací a propagační „Ústřední škola NOF“,⁶²⁸ „Vlastimil“, národní odborová organizace číšníků, kuchařů a všech hostinských zaměstnanců při NOF,⁶²⁹ „Národní pěvecký sbor NOF“⁶³⁰ ad. I když ve většině byl jejich přínos zanedbatelný, dokumentují naději, kterou v té době určitý segment čs. společnosti do fašismu vkládal. Nadšení ale rychle ztrácelo na síle. Ke stagnaci s parametry vleklé

⁶²⁶ *Národní pravda*, roč. 2, č. 24, 20. 6. 1929, s. 1. Proti rozsudku podal Gajda ihned zmateční stížnost, kterou Nejvyšší soud v Brně 19. září 1931 zamítl a původní verdikt definitivně potvrdil. V důsledku toho byl výnosem MNO zbaven zbývajících zaopatřovacích požitků a vymazán z evidence vojenských penzistů. ARJB, *Stráž říše*, zvláštní vydání z 19. 9. 1931; dále MÚA AV ČR, f. TGM, kart. R-414, hlášení ministra národní obrany Viškovského prezidentu Masarykovi z 25. 9. 1931.

⁶²⁷ *Říšská stráž*, roč. 1, č. 11, 29. 3. 1927, s. 5.

⁶²⁸ Tamtéž, č. 12, 5. 4. 1927, s. 9.

⁶²⁹ Tamtéž, č. 13, 12. 4. 1927, s. 7.

⁶³⁰ Tamtéž, č. 15, 26. 4. 1927, s. 6.

krize přispívaly četné okolnosti, jejichž společným jmenovatelem se stávala postupující vyprázdněnost a vratkost hodnotového systému fašistů.

Jestliže řadové a o potížích mnohdy záměrně neinformované členstvo považovalo Gajdu za nezpochybnitelný symbol hnutí, našli se v centru NOF tací, kteří se odvážili s jeho postupy projevit nesouhlas – ať už z osobních či ideových pohnutek. Nejprve JUDr. Cyril Svozil, ambiciózní moravská veličina NOF, jenž se počátkem listopadu 1927 vzdal funkce v Direktoriu (důvodem byly mj. nevyslyšené výzvy k důkladné revizi finančního hospodaření i názorové divergence s dalšími členy vrcholného výkonného orgánu NOF, zejména s Ladislavem Švejcarem)⁶³¹ a začal organizovat opoziční kotéru, tzv. Národní tábor, jejíž jádro tvořila prostějovská a olomoucká odbočka NOF.⁶³² Vyjednávání, kterými Gajda pověřil Jiřího Branžovského,⁶³³ nevedla ke kýženému smíru, načež byl Svozil začátkem ledna 1928 z NOF vyloučen.⁶³⁴ Nestal se jediným významným renegátem. „*Pro hrubé porušení úředních povinností*“ zprostila NOF na podzim 1927 členství ústředního tajemníka a šéfredaktora *Říšské stráže* Otakara Dostala,⁶³⁵ nedlouho poté na Gajdu zanevřel Zdeněk Zástěra.⁶³⁶ Mentální potenciál NOF utrpěl citelnou ztrátu secesí už tak fakticky nezávislého Vrzalíkova Fašistického studentského sdružení.⁶³⁷ Rozezlený Gajda proto napříště *studenty-fašisty* podřídil Junáctvu NOF, aby „*si odvykli povýšenému separatismu a naučili se kázni*“.⁶³⁸ Nebylo divu, že tupý polovojenský drill už mnoho mladých akademiků nezlákal.

Soupeřením a odchodem jednotlivců i *dissidentských skupin* vykrytalizoval kruh Gajdových nejvěrnějších. Spolu s Františkem Paulusem, F. K. Šneppem a Janem Scheinostem (od května 1927 generálním tajemníkem a hlavním ideologem NOF, údajně

⁶³¹ *Selská stráž*, roč. 25, č. 50, 7. 12. 1927, s. 1-3.

⁶³² Blíže Kotlán, Pavel: Frakce Národní obce fašistické (NOF) na Moravě ve 20. letech 20. století. *Střední Morava. Vlastivědná revue*, č. 17 (2003), s. 80.

⁶³³ Fargašová, Eva: *Historie českého fašismu v letech 1921-1929*, s. 114.

⁶³⁴ *Říšská stráž*, roč. 2, č. 2, 12. 1. 1928, s. 3.

⁶³⁵ Tamtéž, roč. 1, č. 45, 24. 11. 1927, s. 5.

⁶³⁶ Archiv Kanceláře prezidenta republiky (AKPR), f. KPR, sign. T 636/23, kart. 120.

⁶³⁷ Tato studentská korporace odhlasovala svůj odchod z NOF 12. listopadu 1927. Stala se základem pro tzv. Národní svaz mládeže a studentstva, z něhož v březnu 1930 vzešel politický klub Vlajka. Blíže Streibl, Jindřich: *Vzpomínky na naše začátky*. Praha 1937, s. 9-10, 18.

⁶³⁸ MÚA AV ČR, f. Edvard Beneš, sign. R 167, kart. EB I – 56; dále *Říšská stráž*, roč. 1, č. 50, 30. 12. 1927, s. 8.

rovněž zapleteným do sázavského případu, soudem však osvobozeným)⁶³⁹ náležel Jiří Branžovský ke Gajdově nejbližší „družině“; k jeho oblíbeným a obětavým spolupracovníkům či – použijeme-li artikulaci fašistické opozice – „byzantským nohsledům“.⁶⁴⁰ V bezprostřední blízkosti vůdce NOF ale působily také osoby vpletené do informační sítě JUDr. Václava Boučka: mimořádně sdílný Ludvík Henych (krycím jménem „Felix“),⁶⁴¹ a také již zmiňovaný František Bauer. Zatímco Henych byl dosazeným hradním zpravodajem, Bauer – zakládající člen NOF – se ke konfidentství propůjčil, až když začal fašistům „váznout dech“. Oba muži natolik získali Gajdovu důvěru, že je v listopadu 1927 jmenoval členy rekonstruovaného Direktorია NOF: Henycha pro tiskový referát, Bauera jako ústředního správce fašistických financí.⁶⁴² S cílem zúročit horlivost v osobní prospěch, poskytoval první ze jmenovaných Boučkově advokátní kanceláři pravidelné informace. Přestože nezřídka přeháněl a spekuloval,⁶⁴³ nelze je ignorovat – tu více, tu méně věrohodně kolorovaly zákulisní atmosféru a perzistentní revnivost mezi fašistickými pohlaváry.

Co vypovídaly takřka každodenní Henychovy *raporty* o Jiřím Branžovském? I v nich býval nazýván *iniciátorem provedení* a hlavním aranžérem sázavské loupeže.⁶⁴⁴ Ještě na jaře 1929, krátce před obnovou soudního procesu, jej Henych pod příslibem beztrestnosti dokonce nabádal ke spolupráci: „jeho vina přímá je prokázána na 1000 %!!!! (Branžovský jako advokát dobře ví, že si může jistým způsobem i v posledním momentu posici velmi zlepšiti. K tomu ho přivésti udělal jsem sám dva pokusy v poslední době. Marně! On naopak si počíná teď dvojnásob vyzývavě a nestoudně!! Nač hřeší?).“⁶⁴⁵

⁶³⁹ Tamtéž, č. 18, 19. 5. 1927, s. 7; dále MÚA AV ČR, f. Edvard Beneš, sign. R 169/5, kart. EB I – 58. K biografii Jana Scheinosta (1896-1964) především Klementová, Eliška: *Jan Scheinost. Katolík a fašista, novinář a politik*. Disertační práce. Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Ústav politologie. Praha 2012.

⁶⁴⁰ *Obrana národa*, roč. 1934, č. 27, 24. 8. 1934, s. 1.

⁶⁴¹ Henych nejenže referoval o dění v NOF, ale i radil a nabádal jak proti čs. fašistům postupovat. Dokazují to četné prepisy jeho „svodek“ uložené v MÚA AV ČR (tzv. Benešově archivu) a v AKPR.

⁶⁴² *Říšská stráž*, roč. 1, č. 42, 3. 11. 1927, s. 3.

⁶⁴³ Srov. Klimek, Antonín – Hofman, Petr: c. d., s. 156.

⁶⁴⁴ MÚA AV ČR, f. Edvard Beneš, sign. R 167/1, kart. EB I – 56.

⁶⁴⁵ Tamtéž, sign. R 122/1, kart. EB I – 43.

Branžovský – na rozdíl od Františka Bauera – „Felixovy“ nabídky smetl ze stolu „*vázán slovem a slibem*“ i vírou, že „*Gajda je skutečně mučedníkem*“.⁶⁴⁶

Henych byl rovněž tvůrcem elaborátu, ve kterém zamýšlel zhodnotit dosavadní politickou dráhu trojice Jiří Branžovský – Otakar Čapek – Zdeněk Zástěra a blíže analyzovat hnutí, jež reprezentovali; všichni tito zásadní členové klubu Červenobílých se viditelně, i když různými způsoby, angažovali také v NOF. Namísto rozboru ale sklouzával k osobnostním charakteristikám, které mohly dílem vycházet z autopsie, mohly být také snůškou lži a intrik. Snahu o objektivní posouzení (pokud o něj „Felix“ vůbec kdy usiloval) deformovala vyhrocená zášť a nepřátelství, v zájmu konspirace dosud navenek potlačované. „Zkázonosný“ text z 27. září 1927 je pak polemikou i kontradikcí vůči poznatkům předkládaných autorem této disertační práce: „*Oba synové nájemců statků [Čapek a Zástěra], praví agrární synkové, zdraví na těle, nekonečně domýšliví, ješitní, ctižádostiví, karieristé s pružnou morálkou a širokým svědomím, ohraničeným jen osobní zbabělostí a snahou zachovati na venek zdání čestnosti. V té příčině Čapek jest snad o něco úzkostlivější, snad proto, že je zámožnější, Zástěra za to mazanější. Oba důvěrní kamarádi, spolužáci, dělají vědomé závody v honbě za kariérou a závidí si navzájem svoje úspěchy (...). O neuvěřitelném sobectví, ješitnosti, domýšlivosti, vnitřní sprostotě, nafoukanosti a plantážnických názorech, pohrdání lidmi bez jmění nebo bez dobrého postavení, možno bylo by o těchto dvou pánech uvést množství příkladů směšných i trapných. (...) Třetím v tomto spolku byl a jest JUDr Jiří Branžovský. Všechny výše uvedené nectnosti má v plné míře i on, jest z celé společnosti nejmladší, a proto klukem ještě více než oba ostatní a poněvadž dospíval za války, kdy muži byli v poli a kluci vyrůstali bez metly a mohli si hrát na muže [?!], jest klukem špatně vychovaným čili uličníkem v plném smyslu slova a jako pravý příslušník této válečné generace pln domýšlivého sebevědomí. K tomu přistupuje jeho hysterie přecházející v úplné bláznovství. (...) Kromě toho jest z celé této společnosti nejsprostší, nejpodlejší a nejhuř společensky vychován [?!], ač snaží se všemožně přizpůsobit se zevně manýrám společnosti. Jsa od r. 1919 podporučíkem v záloze, na čemž si směšně zakládá, považuje se za velkého vojáka a snaží se dodat si vzezření „štram oficíra v civilu“. Politicky jsou všichni tři tito pánové prostě idioty; neznají ani dějin, ani kultury svého národa a cit*

⁶⁴⁶ Tamtéž, sign. R 169/5, kart. EB I – 58.

*národní je jim naprosto cizím [?!]. Peníze, úspěch, moc – to jsou etapy, jimiž chtějí jít k svému jedinému cíli – k ukojení své ctižádosti, neodůvodněné ničím než vlastním sobectvím a ješitností. (...) Všem třem nutno však přiznat značnou energii a pracovní píli.*⁶⁴⁷

Aby předešel následkům prozrazení, podal Henych v červenci 1928 demisi a vystoupil z NOF.⁶⁴⁸ Přesto byl odhalen, neboť prostřednictvím důvěrných *cestiček* dál pilně donášel (pod novým krycím jménem „Hermes“); až do roku 1931 také na ČsND, stranu republikánskou, lidovou či živnostenskou. Podle vlastních slov proto čelil vyhrůžkám fyzické likvidace.⁶⁴⁹ Také Bauer rezignoval na všechny funkce a v červnu 1928 vrátil legitimaci NOF.⁶⁵⁰ Oficiálně byl z hnutí vyloučen v září 1928,⁶⁵¹ a to především na základě naznačené brožury; „únik“ delikátních informací o NOF a Gajdovi přitom podmínil částkou 150 000 Kč.⁶⁵² „Superagenti“ Hradu zůstali i pak politicky iniciativní: Ludvík Henych pracoval pro levicový tisk, František Bauer vystřídal ještě několik „štací“, než se uplatnil v zahraniční rubrice deníku *Národní politika*.⁶⁵³

Ohlédněme se znovu za peripetie českých fašistů v probíhajícím roce 1927. Křehkou jednotu NOF tehdy nenarušovaly jen vnitřní spory, její pověst utrpěla veřejnými skandály a konflikty (ponejvíce nešťastnou „Sázavou“, ale i častými provokacemi a násilím při shromážděních fašistů i jejich odpůrců).⁶⁵⁴ Na chod hnutí tvrdě dopadala neutěšená finanční situace, souběžně přicházelo o periodika: už v červenci 1927 se od NOF odvrátila brněnská *Moravská orlice*,⁶⁵⁵ rezignací Cyrila Svozila ztratila vliv na prostějovskou *Selskou stráž*, jež byla v únoru 1928 přejmenována na *Stráž Národního tábora*.⁶⁵⁶ Zprávy

⁶⁴⁷ Tamtéž, sign. R 167/1, kart. EB I – 56.

⁶⁴⁸ Tamtéž, sign. R 121/10, kart. EB I – 42.

⁶⁴⁹ Tamtéž, sign. R 168/2, kart. EB I – 57.

⁶⁵⁰ Tamtéž, sign. R 168/1, kart. EB I – 57.

⁶⁵¹ NA, f. PZÚ, sign. 207-58-8.

⁶⁵² MÚA AV ČR, f. Edvard Beneš, sign. R 168/1, kart. EB I – 57.

⁶⁵³ Blíže *Biografický slovník českých zemí*, sešit 3 (Bas-Bend). Praha 2005, s. 282-283.

⁶⁵⁴ Zvláště tragické vyústění měla dubnová schůze KSČ ve Všenorech, kterou úmyslně narušila fašistická bojůvka. V nastalé potyčce byl jeden z komunistů inzultován do hlavy tak silně, že zanedlouho zemřel. MÚA AV ČR, f. Edvard Beneš, sign. R 169/5, kart. EB I – 58.

⁶⁵⁵ Blíže Suchánek, Marek: c. d., s. 34; dále *Moravská orlice*, roč. 65, č. 154, 31. 7. 1927, s. 4.

⁶⁵⁶ Blíže Kotlán, Pavel: *Frakce Národní obce fašistické (NOF) na Moravě ve 20. letech 20. století*, s. 81-82; dále Fargašová, Eva: *Publicistika a literatura českých fašistů 20. let – významný pramen studia politického vývoje Československa*, s. 99.

o skomírající činnosti slovenských organizací NOF doléhaly ze zemského sekretariátu v Bratislavě.⁶⁵⁷

Na vnitřní pnutí v Direktoriu zareagoval Gajda velmi rázně: rozkazem z 31. prosince 1927 skoncoval s jeho existencí. Náhradou, respektive rozšířeným ekvivalentem tohoto památného fašistického kolegia se stal tzv. Ústřední Výkonný Sbor (ÚVS).⁶⁵⁸ Že NOF v roce 1927 promarnila příležitost etablovat se v stabilní a početný politický proud, mělo podle řady badatelů zásadní důvod, a to v jiném Gajdově nařízení. Ve dnech 14. a 15. srpna probíhal v Mladé Boleslavi u příležitosti zemské výstavy říšský sjezd NOF, na kterém její vůdce vydal pokyn, aby se nepodílela na nadcházejících říjnových volbách do obecních zastupitelstev. Právě tato direktiva prý osudově ovlivnila další vývoj čs. fašismu.⁶⁵⁹ Gajda však – čteme-li pozorně jeho sjezdový projev – nezapověděl místním fašistickým sdružením, aby utvářely volební kooperace, případně sestavily separátní kandidátní listiny, odmítl pouze vystupovat pod názvem NOF.⁶⁶⁰

⁶⁵⁷ MÚA AV ČR, f. Edvard Beneš, sign. R 121/10, kart. EB I – 42. Tento stav pramenil z nálad tamního členstva NOF, které nelibě neslo, že vedoucí funkce zpočátku majoritně obsazovali Češi žijící na Slovensku. Ačkoli se NOF hlásila k čechoslovakismu – k ideji *národa Čechů a Slováků* –, čerpala převážně z historického odkazu českých národovců a v otázce státoprávního soužití postrádala propracovanější návrhy i vůli řešit požadavek slovenské autonomie. Slovenská základna vyčítala pražskému ústředí centralistický ráz, jenž byl společně se svébytnou oficiální linií slovenského (luďáckého) nacionalismu jedním z hlavních z důvodů, proč NOF na východě republiky nezaznamenala výraznější odezvu. Srov. Hruboň, Anton: „*Blaho vlasti - zákon najvyšší!*“ *Národná obec fašistická a Slovensko (1926-1938)*, s. 176; dále Drábik, Jakub – Horák, Pavel – Kessler, Vojtěch: *Křikem proti republice*. In: *Republika československá 1918-1939*. Praha 2018, s. 445.

⁶⁵⁸ *Říšská stráž*, roč. 2, č. 1, 5. 1. 1928, s. 2.

⁶⁵⁹ Tezi o Gajdově „*vážném politickém omylu*“ přednesl v posmrtně vydané práci Pasák, Tomáš: *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*, s. 86; po něm Pavlíček, Jaromír: c. d., s. 635; Pejčoch, Ivo: *Fašismus v českých zemích. Fašistické a nacionálněsocialistické strany a hnutí v Čechách a na Moravě 1922-1945*, s. 57; Vykoupil, Libor: c. d., s. 111-112.

⁶⁶⁰ „*Po zralé a všestranné úvaze jsem se rozhodl, aby N. O. F. jako taková se obecních voleb nezúčastnila. Nebudu však brániti místním odbočkám fašistickým nebo skupinám našich přátel a příznivců v jednotlivých obcích, aby po dobrém a bedlivém uvážení situace podle místních poměrů obecních voleb se zúčastnily buď ve spojení s národními stranami nebo s některou stranou národní, aneb samostatně. Dobrý fašista nesmí volit se socialisty, se stranou práce a se skupinami realistů. Kandidovat nesmí se však v žádném případě pod jménem N. O. F.*“ Archiv bezpečnostních složek (ABS), f. Zemský odbor bezpečnosti II Praha, sign. 315-214-5, Mladoboleslavský I. sjezd delegátů N.O.F. v roce 1927. Zvláštní obrázkové vydání, s. 13.

V zásadě tak respektoval ideovou rezoluci přijatou na brněnském sjezdu Velké rady fašistické v lednu 1927,⁶⁶¹ na řadě tzv. národních či občanských kandidátek členové NOF posléze skutečně figurovali.⁶⁶² Nešlo tudíž o unáhlené Gajdovo pochybení, ale o již přijatou a posvěcenou strategii, kdy při deklaraci *nadstranickosti* fašistického hnutí⁶⁶³ jeho příslušníci získávali (či mohli získat) reálný rozhodovací vliv – prozatím na úrovni komunální samosprávy.⁶⁶⁴ Skrovné volební výsledky čs. fašistů – vedle již naznačených okolností – zřejmě vycházely z následující příčiny: obavy před zpolitizováním armády a bezpečnostních sborů vedly v dubnu 1927 Národní shromáždění k přijetí zákona, jímž bylo odňato volební právo aktivním příslušníkům branné moci a četnictva.⁶⁶⁵ Nezanedbatelná část důstojníků a rotmistrů v činné službě (tzv. vojenských gážistů), a to nejen z řad ruských legionářů (!) totiž smýšlela nacionálně a s bývalým čs. generálem – nynějším vůdcem NOF – tiše sympatizovala.⁶⁶⁶ Vstup fašistů do obecních voleb (byť ne

⁶⁶¹ „V otázce voleb do samosprávných sborů budeme působiti k tomu, aby nacionální strany měly společné kandidátky. Nedocílí-li se této shody, rozhodne od případu k případu krajská rada se schválením direktoria o postupu samostatném.“ *Moravská orlice*, roč. 65, č. 2, 4. 1. 1927, s. 2. Ve stejném duchu později *Říšská stráž*, roč. 1, č. 17, 10. 5. 1927, s. 2, článek „NOF a volby do obcí“ a č. 23, 23. 6. 1927, s. 1, článek „K volbám do obcí!“.

⁶⁶² Kupř. v hlavním městě Praze tvořili podstanou součást Národního občanského bloku – tzv. Karlíkovy kandidátky (podle jejího lídra, štábního kapitána v. v. JUDr. Jana Karlíka), která skončila se ziskem téměř 9 500 hlasů a 2 mandátů. Do městského zastupitelstva v Dobříši se za tzv. Jednotnou občanskou frontu probjovali tři fašisté pod vedením JUDr. Vojtěcha Vážného a v Horních Černošicích dokonce fašistické Národní sdružení s 8 mandáty obecní volby ovládlo. Tamtéž, č. 40, 20. 10. 1927, s. 1, 3-4.

⁶⁶³ „(...) obecní záležitosti jsou v první řadě věci hospodářskou a teprve v několikáté řadě věci politickou a je tu třeba učiniti přítrž výhodářským rejdmům politických stran.“ Tamtéž, č. 1, 18. 1. 1927, s. 2.

⁶⁶⁴ Již v květnu 1927 zaznamenaly moravské Loštice úspěch Národní kandidátky fašistů v podobě 3 mandátů. Patrně vůbec první organizovaná volební účast členů NOF se odehrála 20. března t. r. v Dolních Mokropsech, kde jejich Nepochitické hospodářské sdružení obdrželo 2 mandáty. *Selská stráž*, roč. 25, č. 21, 20. 5. 1927, s. 3, 5; dále *Říšská stráž*, roč. 1, č. 11, 29. 3. 1927, s. 4.

⁶⁶⁵ Zákon 56/1927 Sb. ze dne 8. dubna 1927 o volebním právu příslušníků branné moci a četnictva. In: *Sbírka zákonů a nařízení státu československého*, roč. 1927, částka 28, 13. 5. 1927, s. 426. „Ačkoli lze chápat okolnosti vydání tohoto zákona, přesto nelze opominout, že byl v rozporu s ústavní listinou, jež stanovila všeobecné volební právo do parlamentu.“ Mercl, Jan: *Volební právo v první ČSR*. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Právnická fakulta. Katedra dějin státu a práva. Brno 2008, s. 43.

⁶⁶⁶ MÚA AV ČR, f. Edvard Beneš, sign. R 168/2, kart. EB I – 57; dále VÚA, f. VKPR, kart. 80, č. j. 66/27 dův.

pod hlavičkou NOF) vyvolal prudké ochlazení vztahů s ČsND,⁶⁶⁷ která zjevně očekávala jejich hlasy a všeobecnou podporu.⁶⁶⁸ Předsednictvo ústředního výkonného výboru ČsND tudíž 12. listopadu 1927 vyrukovalo s usnesením, v němž striktně měnilo poměr členů strany k čs. fašismu. Zakazovalo dosud tolerované paralelní členství v NOF: „*Hnutí fašistické – v rozporu se závaznými sliby – podáním kandidátních listin při obecních volbách projevilo se hnutím politicko-stranickým. Platí proto pro národní demokraty příslušné ustanovení čl. 1. odstavce 1. organizačního řádu, podle něhož národní demokraté nesmějí býti členy jiné politické strany.*“⁶⁶⁹ Roztržka způsobila, že se NOF (aniž by přestala vydávat nová a nová memoranda distancující se od zákonitostí stranické politiky)⁶⁷⁰ přibližovala k dalšímu z pravicových státotvorných subjektů – k Republikánské straně zemědělského a malorolnického lidu. Vrcholem této tendence byl Gajdův rozkaz týkající se voleb do okresních a zemských zastupitelských orgánů vypsanych na začátek prosince 1928, ve kterém uložil *všem členům* hnutí hlasovat právě pro ni.⁶⁷¹ Uvědomíme-li si, že fašistům zcela chyběly prostředky k financování vlastní volební kampaně,⁶⁷² nebyl akt „ideové soudržnosti“ zdaleka tak nezištný, jak mohlo navenek působit.⁶⁷³ Od odevzdání hlasů „*nejsilnější straně národní, nejpevnější*

⁶⁶⁷ Stanovisko vůči ČsND už dříve vyjádřil člen Direktorია a ideové komise NOF Jan Khéres: „*Mnoho se psalo o našem ‚poměru‘ k národní demokracii; jisto jest, že máme s touto stranou styčný bod v národním programu a že národní demokracie projevovala poslední dobou mnoho zájmů a sympatií s naším hnutím [mj. v tzv. Gajdově aféře]; ale styčný bod máme spolu toliko jediný, jinak se programově rozcházíme; naše hnutí vzniklo jako hnutí nové, lidové, s vlastním myšlenkovým obsahem a s vlastními metodami, jako hnutí nacionální a ne méně sociální; národní demokracie má naproti tomu původ v dávno přežitém liberalismu (...) nemůže býti proto nikdy řeči o nějakém splynutí našeho hnutí s národní demokracií; nejvýše by mohlo se mluvíti o kooperaci s ní v některých směrech, ale to stejnou měrou platí mutatis mutandis i o ostatních stranách občanských.*“ *Říšská stráž*, roč. 1, č. 1, 18. 1. 1927, s. 2-3.

⁶⁶⁸ Srov. Mařica, Jan: c. d., s. 77-86.

⁶⁶⁹ *Národní listy*, roč. 67, č. 313, 13. 11. 1927, s. 1.

⁶⁷⁰ *Říšská stráž*, roč. 1, č. 44, 17. 11. 1927, s. 1, článek „*Fašismus a politické strany*“ a č. 46, 1. 12. 1927, s. 1, článek „*Je NOF politickou stranou?*“.

⁶⁷¹ Tamtéž, roč. 2, č. 220, 15. 11. 1928, s. 1.

⁶⁷² MÚA AV ČR, f. Edvard Beneš, sign. R 121/10, kart. EB I – 42.

⁶⁷³ „*Vydaná směrnice nebyla výslednicí jednání mezi vedením republikánské strany a NOF, ale výrazem jednostranné touhy fašistů nalézt politicky i ekonomicky silného partnera, ochotného podporovat jejich plány.*“ Fargašová, Eva: *Historie českého fašismu v letech 1921-1929*, s. 191.

*protisocialistické hrázi, budovateli státu Antonínu Švehlovi*⁶⁷⁴ si NOF vedle finanční „kompenzace“ slibovala přízeň rolnického obyvatelstva. V tomto ohledu – pakliže budeme důvěřovat slovům tehdejšího vysokého fašistického funkcionáře – se její záměr zcela neminul účinkem: „*Rozvětvený tisk republikánské strany vděčně kvitoval naše jednání a tím nám vlastně otevřel cestu po celém venkově.*“⁶⁷⁵

NOF koncem 20. let skutečně pozvolna „zabydlovala“ tradičně rozvinuté zemědělské lokality jižních Čech (Budějovicko, Strakonicko),⁶⁷⁶ Pardubicko,⁶⁷⁷ či území střední a jihovýchodní Moravy.⁶⁷⁸ Ve většině rezervovaní předáci agrárníků ovšem nabádali k ostražitosti, neboť podobně jako ČsND považovali čs. fašisty za potencionální hrozbu – nežádoucí element schopný odčerpávat jim do budoucna příznivce a oslabit členskou základnu.⁶⁷⁹ V NOF se totiž stále naléhavěji ozývaly hlasy pro oficiální účast v nadcházejících – tentokrát již parlamentních – volbách. Po vážné krizi z přelomu let 1927-1928 však bylo hnutí příliš podlomeno na samostatný postup. Nezbyvalo, než hledat účinné politické dorozumění, tj. adekvátního – přístupného a solventního – spojení.

Ve vedení „Obce“

Přestože byl Jiří Branžovský v téměř každodenním kontaktu s vůdcem NOF, nemohl se dosud vykázat „stranickou“ funkcí. Působil sice v tiskovém ústředí (připomeňme pozici odpovědného redaktora týdeníku *Říšská stráž* z kraje roku 1927), ale nikdy se nestal Direktorem NOF, dokonce není zmiňován ani jako člen předsednictva mateřské Jednoty v Praze 2. Plně jej totiž zaměstnávaly právní záležitosti NOF – především konzultace a zastupování v Gajdových četných soudních sporech –, které

⁶⁷⁴ *Říšská stráž*, roč. 2, č. 234, 1. 12. 1928, s. 1.

⁶⁷⁵ Vodák, V. L.: c. d., s. 44.

⁶⁷⁶ Srov. Klier Petr: *Český fašismus v jižních Čechách v meziválečném období (1922-1939)*. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta. Historický ústav. Brno 2000, s. 30.

⁶⁷⁷ Zde se nově o rozvoj fašistického hnutí zasloužil zejména přítel Jiřího Branžovského JUDr. Vojtěch Vážný, který byl z dosavadního působiště v Dobříši služebně přeložen k Okresnímu soudu v Pardubicích. Srov. Benda, Michal: *Vojtěch Vážný – příběh pardubického soudce a fašisty*, s. 179nn.

⁶⁷⁸ Srov. Urbančík, Vojtěch: *Národní obec fašistická. Malovaný kraj. Národopisný a vlastivědný časopis Slovácka*, roč. 33 (1997), č. 5, s. 8.

⁶⁷⁹ Srov. Rokoský, Jaroslav: *Rudolf Beran a jeho doba. Vzestup a pád agrární strany*. Praha 2011, s. 165.

oficiálně převzal v září 1927.⁶⁸⁰ Potřeba svěřit Branžovskému vyšší post dozrála počátkem roku 1928, kdy se opět ujal *Říšské stráže* – tentokrát jako její *majitel a vydavatel*; od 3. čísla druhého ročníku z 19. ledna 1928 nahradil Jana Khérese.⁶⁸¹ Navzdory tristnímu stavu fašistických financí⁶⁸² přikročil k přeměně periodicity listu, jenž byl 2. března 1928 (tj. od 10. čísla) poprvé kolportován v denním nákladu (s podtitulem *Ústřední deník Národní Obce Fašistické*).⁶⁸³ Parciálně tomu napomohly prostředky z tzv. tiskové akce NOF avizované koncem roku 1927;⁶⁸⁴ spočívala ve vehementní propagaci předplatného *Říšské stráže* a upisování podílů tiskařského a vydavatelského družstva „Odboj“, spravovaného NOF.⁶⁸⁵ Rozpočet fašistického denního tisku měl být kryt rovněž z darů význačnějších mecenášů, ke kterým na sklonku 20. let patřili zejména východočeský textilní magnát Josef Bartoň-Dobenín a pražský velkouzenář Josef Hodek.⁶⁸⁶ Historik Tomáš Pasák označil za finančního podporovatele hnutí také Jiřího Branžovského.⁶⁸⁷ Toto tvrzení se však, jak dále vysvětlíme, tehdy ani později nezakládalo na pravdě.

Zřízením vlastního deníku chtěli čs. fašisté efektivně čelit častým mediálním útokům znesvářených politických subjektů: „*Proti všem podlým insinuacím, klepům a očividným i skrytým nepravdám můžeme se hájiti dnes toliko jednou týdně v našem listě, a to mnohdy již opožděně, zatím co pomluva a lež po celý týden vandruje z jednoho politického deníku do druhého. A naši nepřátelé přímo na to hřeší a nejspinavější*

⁶⁸⁰ Nejen ke škodě této disertační práce podrobila Eva Kozáková po smrti Jiřího Branžovského dokumenty vzešlé z jeho právní činnosti opakovanému výběru. Zaujme tedy alespoň jejich následné, nepříliš obvyklé využití: „*Průklepy kancelářských dopisů – a těch bylo nejvíc – ty se likvidovaly snadno. (...) mohly pak, když se pokrájely na přiměřenou velikost, sloužit jako toaletní papír.*“ *Paměti I (Eva Branžovská)*, s. 61.

⁶⁸¹ Srov. Kubíček, Jaromír a kol.: *Česká retrospektivní bibliografie*, řada 1 – Noviny, díl 2 – Noviny České republiky 1919-1945, část 1 – Bibliografie. Brno 2004, s. 332.

⁶⁸² Pasiva ústředí NOF tehdy dosahovala 100 000 Kč, a to bez započítání neuhrazených pohledávek za tisk *Říšské stráže*. MÚA AV ČR, f. Edvard Beneš, sign. R 121/10, kart. EB I – 42.

⁶⁸³ Srov. Kubíček, Jaromír a kol.: c. d., s. 332.

⁶⁸⁴ *Říšská stráž*, roč. 1, č. 49, 22. 12. 1927, s. 1.

⁶⁸⁵ Tamtéž, č. 50, 30. 12. 1927, s. 5.

⁶⁸⁶ AKPR, f. KPR, sign. T 636/23, kart. 120.

⁶⁸⁷ Pasák, Tomáš: K problematice NOF v letech hospodářské krize na počátku třicátých let. In: *Sborník historický*, sv. 13 (1965), s. 109; týž, *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*, s. 117. Pasákovou tezí se inspirovali i autoři prozatím jediného Branžovského biogramu: „*Jeho advokátská praxe dosti vynášela, patřil k předním donátorům tohoto politického uskupení.*“ *Biografický slovník českých zemí*, sešit 7 (Bra-Brum), s. 136.

a nejhlupejší svoje klepy pouštějí na veřejnost ve svých plátcích právě ve čtvrtek a v pátek, aby po celý týden musely zůstatí bez odpovědi s naší strany. (...) Ale nejen jest zapotřebí brániti se ranám (...) nýbrž nutno pilně a pozorně zabývati se otázkami politickými, hospodářskými a kulturními v současném proudu denního průběhu veřejných a státních záležitostí, má-li být na dění v tomto státě vykonáván náležitý vliv.“⁶⁸⁸ Pod taktovkou Jiřího Branžovského pak *Říšská stráž* vycházela do 16. června 1928 (tj. do 96. čísla); poté bylo jejím vydáváním pověřeno zmíněné tiskové družstvo „Odboj“.⁶⁸⁹ Branžovský zůstal nadále členem redakční rady.⁶⁹⁰

V luzích a hájích české krajní pravice se jméno ambiciózního advokáta stávalo stále známějším. Nechybělo ani pod pamětním vyhotovením tzv. Ústavního řádu NOF, který vstoupil v platnost 1. dubna 1928 na schůzi ÚVS v Národním domě na Smíchově.⁶⁹¹ Třebaže je autorství dokumentu přisuzováno Janu Scheinostovi,⁶⁹² slavnostně ho po Gajdově výzvě signovalo celé *nerozborné* širší vedení NOF.⁶⁹³ V květnu t. r. se Branžovskému otevřely dveře do Stálé říšské rady fašistické,⁶⁹⁴ ústředního poradního orgánu vůdce NOF.⁶⁹⁵ Jeho úloha v hnutí tím nabyla nového reprezentativního formátu. Nicméně ne v očích všech. Branžovského právní prestiž, jakož i zásluhy o fašistický tisk

⁶⁸⁸ *Říšská stráž*, roč. 1, č. 50, 30. 12. 1927, s. 5.

⁶⁸⁹ Srov. Kubíček, Jaromír a kol.: c. d., s. 332.

⁶⁹⁰ MÚA AV ČR, f. Edvard Beneš, sign. R 168/3, kart. EB I – 57. Koncem března 1929 však distribuci deníku (jediného, který kdy NOF skutečně oficiálně vlastnila) zastavil chronický nedostatek peněz. Příjmy z inzerce nestačily pokrýt ani náklady na běžný provoz a NOF se propadala do stále hlubší dluhové pasti; je třeba zdůraznit, že mnohé prostředky pohltit nákladný život vůdce NOF a za tímto účelem zřízený tzv. Obranný fond generála Gajdy či „Komitét pro existenční záchranu generála Gajdy“, které sloužily výhradně k uspokojení jeho osobních finančních potřeb. Ve světle všech těchto okolností lze vlastně roční fungování *Říšské stráže* coby deníku považovat za úspěch. Od 7. května 1929 začalo ústředí NOF opět tisknout úspornější fašistický týdeník nazvaný *Stráž říše*, jehož prvním vydavatelem se stal Gajdův emisar v Římě, akademický malíř Alois Zabloudil. AKPR, f. KPR, sign. T 636/23, kart. 120; dále Kubíček, Jaromír a kol.: c. d., s. 366.

⁶⁹¹ Muzeum Policie České republiky, Sběrka tiskopisů a písemností, sign. KP 522/79, Ústavní řád NOF, nestr. Ústavní řád byl náhradou za dřívější Organisační řád. Kodifikoval změny ve struktuře ústředních orgánů NOF z 31. prosince 1927 (tj. likvidaci Direktorata, vznik ÚVS ad.) a upevňoval „absolutistickou“ moc vůdce NOF.

⁶⁹² Srov. Klementová, Eliška: c. d., s. 113.

⁶⁹³ AKPR, f. KPR, sign. T 636/23, kart. 120; dále *Říšská stráž*, roč. 2, č. 37, 3. 4. 1928, s. 5.

⁶⁹⁴ AKPR, f. KPR, sign. T 636/23, kart. 120.

⁶⁹⁵ *Říšská stráž*, roč. 2, č. 1, 5. 1. 1928, s. 2.

zpochybnil kupříkladu již citovaný V. L. Vodák, tehdejší předseda pražské Krajské rady NOF a člen ÚVS: „*Dr. Branžovský? Nejevil velký zájem o klientelu, jak bylo vidno z různých stížností. Fašistický tisk zpracovával členstvo protižidovsky a dr. Branžovský klidně dával fašistické procesy židovským!! advokátům!! (...) Můj úsudek jest, že dr. Branžovský, jako organisovaný fašista, měl konati dobré služby, jak se to žádalo od druhých členů. Šířil často klamné zprávy, ale vlastnictví listu nevěnoval patřičnou pozornost, ač jako muž znalý zákona a k tomu fašista, činit tak měl. Jinak jevil velký zájem o interní záležitosti organisace. Jsem toho názoru, že fašista dr. Branžovský nebyl na svém místě, poněvadž sabotoval členské povinnosti.*“⁶⁹⁶

Branžovský na dění té doby pochopitelně nahlížel z vlastního zorného úhlu. A to, jako již mnohokrát, skrze soukromou korespondenci. Den před svými třetími kulatými narozeninami napsal z kanceláře na Palackého nábřeží – kam se přestěhoval v prosinci 1927⁶⁹⁷ z Paláce Sekuritas ve Vodičkově ulici⁶⁹⁸ – manželce Olze a dceři Evě, které právě pobývaly v zahraničí: „*Drahé záby! Dostal jsem jak pohlednici z Paříže, tak dopis z Paris – Plage.*“⁶⁹⁹ *Mám ohromnou radost z toho, že se tam Evuše líbí a že jí francouzská kuchyň chutná. Jistě, že sesílí a vyroste za ty 4 neděle za tak příznivých podmínek. Já zde žiji jak opice. Chodím s generálem⁷⁰⁰ na procházky, do kaváren a do bia. Pomalu doháním resty, ale bohužel, když se mi podaří ztenčit tu pyramidu papírů na svém stole, nahrne se obyčejně spousta nové práce, takže s tíží ji doháním. V Praze samé nejsou žádné zvláštní novinky. Komunisté 5. a 6. července [1928] utrpěli velmi žalostné fiasko a naše disciplinované členstvo působilo přímo sensaci. Buržoasie žalostně zklamala, všichni ujeli*

⁶⁹⁶ Vodák, V. L.: c. d., s. 54-55.

⁶⁹⁷ „*Advokát JUDr. Jiří Branžovský přesídlil do Prahy II., Palackého 6-1.*“ *Říšská stráž*, roč. 1, č. 50, 30. 12. 1927, s. 3. Zvýrazněno dle originálu.

⁶⁹⁸ „*Tam ta kancelář nebyla velká, ale byla tam hodně vysoká činž, protože se platilo nejen ústřední topení, ale hlavně to centrum. Tady na nábřeží to mělo taky spojení ze všech končin Prahy a navíc to bylo větší a levnější – a ještě k tomu u bytu.*“ *Paměti I (Eva Branžovská)*, s. 5.

⁶⁹⁹ Přímořské lázně v severní Francii, na konci 20. let oblíbený cíl rodinných prázdninových cest.

⁷⁰⁰ V rodině Branžovských se při zmínce o Radolu Gajdovi ustálilo prosté pojmenování „generál“. Rozhovor s Evou Kozákovou. Praha 3. 10. 2011, tazatel Zdeněk Beroun. V osobním styku pak Branžovský Gajdu tituloval „bratře generále“ nebo „bratře Vůdče“. Gajda Branžovského neformálně oslovoval „Branžo“. Vzájemně si tykali.

již 5. na výlety, takže vlastně v Praze byli jen hasiči, fašisté a komunisté.⁷⁰¹ (...) Generál odjíždí zase brzy na letní byt, takže budu mít potom trochu klidu.⁷⁰² Byla to představa veskrze naivní.

Prší-li za límec, je třeba spojit se i s čertem!

„Fuse je věci jistou,“ stálo v důvěrné zprávě policejního informátora z 2. června 1929.⁷⁰³ Nebyla první svého druhu. Již několik týdnů se v zasvěcených kruzích hovořilo o kontaktech a sblížení NOF s Radikální stranou slovanských socialistů.⁷⁰⁴ Oba na politické periferii přešlapující subjekty spojovala averze vůči představitelům čs. vlády a *hradní kamarile*. Zatímco v čele NOF stál tělem i duší voják, uskupení radikálních slovanských socialistů založil a vedl neskonale zkušenější politik – Jiří Stříbrný.⁷⁰⁵ Svého času mocní, nyní zatracovaní muži učinili pokus o politickou dohodu. Ještě v prosinci 1928 přitom NOF na Stříbrného účet nelichotivě poznamenala: „*Strana slovanských*

⁷⁰¹ KSČ tehdy v hlavním městě republiky uspořádala tzv. Rudý den (protestní akci odsuzující zákaz II. dělnické Spartakiády), na který NOF odpověděla tzv. Červenobílými dny. Oba politické tábory se předháněly v tiskových výzvách k co nejhojnější účasti svých příznivců a posléze i v subjektivně zveličovaném hodnocení událostí. Jejich demonstrace podchycené bezpečnostními složkami ovšem proběhly bez valného zájmu veřejnosti. Srov. Anev, Petr: Komunistická opozice 1929-1932. Bílé místo v dějinách KSČ. *Paměť a dějiny. Revue pro studium totalitních režimů*, roč. 13 (2019), č. 4, s. 60; dále Fargašová, Eva: *Historie českého fašismu v letech 1921-1929*, s. 123.

⁷⁰² ARJB, dopis Jiřího Branžovského Olze a Evě Branžovským z 10. 7. 1928.

⁷⁰³ MÚA AV ČR, f. Edvard Beneš, sign. R 122/1, kart. EB I – 43.

⁷⁰⁴ Vznikla v květnu 1927, zprvu vystupovala pod názvem Slovanská strana národně socialistická, od dubna 1929 jako Radikální strana – slovanští socialisté. Její programový záměr zněl poněkud vágně: pozitivní sociální, národní a slovanská politika. Cítila především na měšťanské publikum s hlavním místem působení v Praze. Blíže Vykoupil, Libor: Národní liga. In: *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004*, 1. díl: Období 1861-1938. Brno 2005, s. 781-784.

⁷⁰⁵ Jiří (Ferdinand) Stříbrný (1880-1955), politik, novinář, nakladatel. Veřejně činný již před první světovou válkou – od roku 1911 poslanec vídeňské Říšské rady za Českou stranu národně sociální (pozdější Čs. stranu socialistickou, respektive národně socialistickou). Účastník domácího protirakouského odboje, „muž 28. října“ a několikanásobný člen prvorepublikových vlád. Pro ideové, mocenské i osobní spory s dalšími národně socialistickými předáky byl v září 1926 z mateřské strany vyloučen. Zmiňován také v souvislosti s „Gajdovou aférou“, kdy čelil neprokázanému podezření, že se ve funkci ministra národní obrany podílel na přípravách státního převratu. K biografii Jiřího Stříbrného především Vykoupil, Libor: *Jiří Stříbrný. Portrét politika*. Brno 2003.

*socialistů šla do okresních a zemských voleb s velkými rozpaky. Ukázalo se dobře, jaké neblahé následky může mít ideová nepřipravenost, povrchnost a organizační nemohoucnost i v tom případě, když finanční situace strany, hlavně jejího šéfa, by klidně snesla volební zatížení. Stříbrný nedovedl svým lidem říci ve volbách rozhodné slovo, které by bylo směrnici pro volební akci jeho stoupenců. Nejistota a tápání, aby se nikde nenarazilo, překonávala se rozpačitými úsměvy a neslanými radami.*⁷⁰⁶

Právě zmíněné finance se staly hnacím motorem fašistů k navázání dialogu. Byl to signifikantní příklad nestálosti NOF, jež měnila své postoje podle aktuální potřeby; projev utilitarismu, který do budoucna povýšila na jakousi obecnou strategii podepřenou demagogií a populismem.⁷⁰⁷ Ani Stříbrného nevedly šlechtné pohnutky. Jeho „velkoměstská“ strana postrádala členskou základnu, zamýšlel proto získat vliv na organizované fašisty (ve hře bylo až 25 000 členů NOF).⁷⁰⁸ Ačkoli nepočtení, měli radikální slovanští socialisté usnadněnou cestu veřejným prostorem. Oproti „gajdovcům“, kteří pro trvalou insolventci upustili v březnu 1929 od vydávání vlastního deníku, se mohli opřít o čtenářsky oblíbený bulvární *Polední list*, jehož byl Jiří Stříbrný majitelem.⁷⁰⁹ Od konce června 1929 šířil rovněž satirický týdeník *Šejdrem*.⁷¹⁰

Signálem k oboustranným rozhovorům byla přítomnost fašistické delegace (vedl ji František Paulus a F. K. Šnepp) na prvním řádném sjezdu radikálních slovanských socialistů, který zasedal 28. dubna 1929. Přes Gajdovu počáteční váhavost – v květnu t. r. před pražským plénem NOF v hotelu Zlatá Husa a oficiálně i v tisku dokonce jakákoliv jednání se Stříbrným popřel⁷¹¹ – nakonec svolil ke spolupráci. Učinil tak – podporován

⁷⁰⁶ *Říšská stráž*, roč. 2, č. 236, 4. 12. 1928, s. 2, článek „Komédie u Stříbrných“.

⁷⁰⁷ Z pohledu NOF mělo jít o ryze pragmatický, všeobecně uplatňovaný přístup; účel světící prostředky v boji za vyšší ideály: „Poněvadž politické okolnosti v skupinách a stranách překotně se mění, není možno nikdy jednati na delší dobu napřed, nýbrž politickou kooperaci NOF řídit podle toho, která ze skupin svou dočasnou politikou a svými metodami nejlépe postupu NOF vyhovuje.“ *Stráž říše*, roč. 1, č. 1, 7. 5. 1929, s. 7.

⁷⁰⁸ MÚA AV ČR, f. Edvard Beneš, sign. R 168/2, kart. EB I – 57.

⁷⁰⁹ Kubíček, Jaromír a kol.: c. d., s. 402-403.

⁷¹⁰ Kubíček, Jaromír a kol.: *Česká retrospektivní bibliografie*, řada 2 – Časopisy, díl 2 – Časopisy České republiky 1919-1945, část 1 – Bibliografie, sv. 3 (Š-Ž). Brno 2006, s. 18.

⁷¹¹ „Se Stříbrným nic společného, vše tlachy! Ti, kteří se zúčastnili valné schůze ‚Radikálních‘, učinili tak na svůj vrub a ze zdvořilosti! Bude NOF jako dříve, jako ona stará, samostatná, proti všem stranám.“ MÚA AV ČR, f. Edvard Beneš, sign. R 168/2, kart. EB I – 57; dále *Stráž říše*, roč. 1, č. 2, 15. 5. 1929, s. 8.

Jiřím Branžovským – pouze pod podmínkou zachování organizační neodvislosti; jistě si uvědomoval, že případnou likvidací NOF a vytvořením nové strany (respektive převedením fašistů ke Stříbrnému) by byl odsunut na vedlejší kolej.⁷¹² Branžovský, sklíčený další bolestnou životní ztrátou,⁷¹³ se účastnil jarních předporad především jako Gajdův pozorovatel, neboť v té době začalo narůstat napětí mezi vůdcem NOF a Paulusem, jenž projektoval úplné sloučení s radikály.⁷¹⁴

Od 5. července 1929 začal Jiří Stříbrný ve svém vydavatelském koncernu Tempo tisknout (zpočátku bezplatně) týdeník *Stráž říše*, kde fašisté na oplátku uveřejňovali aktuální politická stanoviska převzatá ze Stříbrného periodik. Hladký průběh vyjednávání narušovala vyhraněná socialistická frakce Radikální strany, kterou disgustovala antilevicová rétorika NOF. Převážilo ale účelové vidění situace a komplikované debaty vyústily 2. října 1929 ve vznik politického bloku s názvem Liga proti vázaným kandidátním listinám;⁷¹⁵ tedy nikoliv ve fúzi, ale jakousi volnou aliancí, na které se shodla zadlužená, avšak početnější NOF s finančně soběstačnějším Jiřím Stříbrným a radikálními slovanskými socialisty.

Vzniku Ligy ovšem v kontextu dějin čs. fašismu předcházela další přelomový mezník. V tzv. svatováclavských dnech 28. a 29. září 1929 připomínajících milénium smrti patrona české země se konal druhý Generální sněm NOF.⁷¹⁶ Rozhodl, že se fašisté

⁷¹² Srov. Klimek, Antonín – Hofman, Petr: c. d., s. 198nn.

⁷¹³ Ve věku nedožitých 54 let zemřela 24. března 1929 jeho matka Milada; vážné nemoci (karcinomu žaludku) byla vystavena už od roku 1927. Manžel Josef svoji drahou choť o mnoho nepřežil. Skonal 26. října 1931 na komplikace spojené s těžkou formou diabetu. Vztah Jiřího Branžovského k oběma rodičům přibližuje vzpomínka Evy Kozákové: „*Jirka měl svého otce upřímně rád, i když ho neviděl nekriticky, ale byl to spíš respekt a soucit. Zato k Miladě to byla láska, obdiv, úcta, důvěra – všechno dohromady (památky na ni, ale i nádoby, nebo recepty na některá jídla, měl až v posvátné úctě). To jsem vycítila i jako dítě a považovala jsem za nejvyšší (a vzácné) uznání, když táta řekl, že jsem po „plzeňské babičce.“*“ *Paměti I (Eva Branžovská)*, s. 3-4.

⁷¹⁴ MÚA AV ČR, f. Edvard Beneš, sign. R 168/2, kart. EB I – 57.

⁷¹⁵ Tamtéž, sign. R 169/5, kart. EB I – 58.

⁷¹⁶ První Generální sněm NOF, který navazoval na dřívější valné sjezdy Velké rady fašistické, proběhl 5. února 1928 v Národním domě v Praze na Smíchově. Z jeho rozprav vzešel tzv. Ústavní řád a další ideová rezoluce NOF. *Říšská stráž*, roč. 2, č. 6, 9. 2. 1928, s. 4-5.

zúčastní právě vyhlášených parlamentních voleb.⁷¹⁷ Transparentním přiznáním politických ambicí do celorepublikových zákonodárných sborů NOF potlačila jeden z hlavních pilířů své ideologie – nadstranickost: „*Důraz, který klademe na svoji účast v říšských [parlamentních] volbách, nabádá nás k opatřením taktického rázu. (...) jsme odhodláni vzít na sebe ráz politické strany a zavázati tak členstvo, aby rozšířilo svůj slib kázně i na volební úkon.*“⁷¹⁸ Ústup od prvotní zásady měl být vyvážen ziskem mandátů, skrze které by bylo možné účinněji prosazovat fašistické požadavky a především saturovat mnohými předáky NOF vytouženou politickou kariéru.

Předvolební kampaň se také stala hlavní prioritou nových spojenců.⁷¹⁹ V tomto duchu se nesla i první pracovní schůze Ligy svolaná na 4. října 1929 do Měšťanské besedy v Praze. Projednávala zejména obsazení jednotlivých kandidátek, taktické a propagační otázky.⁷²⁰ Program „ligistů“ fakticky sestával z jediného koncepčního bodu – byl obsažen už v názvu volebního souručenství. Jejich agitaci tvořil propletenec křiklavých hesel, zvláště kritika *zkorumpovaného* politického stranictví a *upadajícího* parlamentarismu;⁷²¹ vyznívala ale poněkud nelogicky – kritici se neodříkali být součástí odsuzovaného.

Nekandidující Jiří Branžovský stanul v čele volební kanceláře Ligy zřízené v budově vydavatelství Tempo v Jungmannově ulici v Praze 2. Vedl ji společně s Františkem Paulusem.⁷²² Přestože byli pracovníě úzce spjati, jejich vztahy nebyly právě ideální; alespoň podle Ludvíka Henycha neměl Paulus o Branžovském nikdy valné mínění: „*Odpoledne [8. března 1928] navštívil jsem nemocného Pauluse. (...) Při zmínce o Branžovském pravil Paulus: ,Ten ztrěštěnec a Zástěra jsou Gajdovým neštěstím, ti jej*

⁷¹⁷ *Stráž říše*, roč. 1, č. 22, 3. 10. 1929, s. 1. Jednalo se opět o volby předčasné; jejich vypsání na konec října 1929 uspíšila krize vlády tzv. panské koalice, vyvolaná neshodami mezi agrárníky a lidovci. Blíže Klimek, Antonín: *Velké dějiny země Koruny české*, sv. 13 (1918-1929), s. 693nn.

⁷¹⁸ *Stráž říše*, roč. 1, č. 20, 19. 9. 1929, s. 1. K přerodu fašistického hnutí v politickou stranu dále Fargašová, Eva: *Historie českého fašismu v letech 1921-1929*, s. 163nn.

⁷¹⁹ K Lize proti vázaným kandidátním listinám, ve které měli pochopitelně hlavní slovo zástupci Radikální strany slovanských socialistů a NOF, se připojily další útvary, vesměs marginálního politického významu: Svaz nájemníků, Strana domkářů, malorolníků a hospodářských jednot, Družina válečných poškozených, Jednota čs. domova a Odborové sdružení hudebníků. Vykoupil, Libor: Jiří Stříbrný v čele vlastní strany. *Časopis Matice moravské*, roč. 116 (1997), č. 1, s. 229.

⁷²⁰ MÚA AV ČR, f. Edvard Beneš, sign. R 169/5, kart. EB I – 58.

⁷²¹ Tamtéž, sign. R 122/1, kart. EB I – 43.

⁷²² Tamtéž.

přivedli na tato místa. Tehdy, když byl šéfem [Hlavního] štábu, oni na všech schůzích troubili, že máme mezi sebou znamenitého generála, a po hospodách vytroubili jeho jméno jako tajemství. Kdyby těchto oslů dvou nebylo, mohl být Gajda v brzku tehdy ministrem, a kde bychom byli my teď již s ním.“⁷²³

Své politické vize Liga představila na několika pražských předvolebních mítincích: 14. října 1929 při veřejné schůzi v Národním domě na Smíchově,⁷²⁴ 18. října v Paláci Lucerna a 24. října na Slovanském ostrově.⁷²⁵ Referáty pokaždé přednesli hlavní lídři volebního bloku: Jiří Stříbrný, Radola Gajda⁷²⁶ a Dr. Karel Pergler.⁷²⁷ Vedle již naznačené kritiky zazněly z jejich úst invektivy adresované Edvardu Benešovi. Útoky na ministra zahraničí patřily k obvyklému „argumentačnímu“ arzenálu radikální pravice; často kompenzovaly nedostatek odvahy ostouzet samotnou hlavu státu.⁷²⁸

Ve volbách konaných 27. října 1929 znovu zvítězili agráři, oproti roku 1925 ale významně posílila státotvorná levice. Poryvy uvnitř KSČ (vyvolané nástupem Gottwaldova promoskevského křídla mladé generace během 5. stranického sjezdu v únoru t. r.) způsobily komunistům odliv čtvrtiny mandátů a až čtvrté místo v celkovém pořadí. Odstupující kabinet nahradila v prosinci 1929 vláda tzv. široké (koncentrační) koalice, ve které silové rezorty obsadily strana agrární, sociálně demokratická, národně socialistická a ČsND.⁷²⁹

⁷²³ Tamtéž, sign. R 169/5, kart. EB I – 58.

⁷²⁴ *Stráž říše*, roč. 1, č. 24, 17. 10. 1929, s. 3-4.

⁷²⁵ Tamtéž, č. 25, 22. 10. 1929, s. 1, 3.

⁷²⁶ Přestože byl Gajda v červnu 1929 Krajským trestním soudem v Praze odsouzen za tzv. sázavský přepad k nepodmíněnému trestu těžkého žaláře v trvání dvou měsíců, mohl kandidovat, neboť nepozbyl volební právo, tj. možnost volit a být volen. Tamtéž, č. 8, 27. 6. 1929, s. 2-3.

⁷²⁷ Karel Pergler (1882-1954), právník, politik, diplomat. Od roku 1890 žil střídavě v USA, za Velké války čelný organizátor čs. zahraničního odboje, tajemník T. G. Masaryka během jeho pobytu v zámoří. V letech 1920-1922 první vyslanec ČSR v Japonsku, odvolán pro neshody s ministrem Benešem. V dubnu 1929 zvolen prvním místopředsedou Radikální strany slovanských socialistů. Blíže Tomeš, Josef a kol.: *Český biografický slovník XX. století*, 2. díl (K-P). Praha 1999, s. 550.

⁷²⁸ Fašisty lekala nesporná Masarykova autorita, kterou v čs. společnosti požíval. Přestože měli výhrady k jeho pojetí politiky, jen zřídkakdy si dovolili být vůči osobě prezidenta ostentativně nevybíraví.

⁷²⁹ Blíže Kárník, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918-1938)*, díl první: Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929). Praha 2003, s. 557nn.

Pro Ligu proti vázaným kandidátním listinám (podle zmíněného periodika odpůrci posměšně nazývanou „Liga Šejdrem“) nebyla volební bilance nikterak oslnivá – skončila jako poslední ze stran, které vstoupily do poslanecké sněmovny. Přesto se naplnila predikce Jiřího Stříbrného; již na přelomu května a června 1929, kdy se jednání o konglomerátu radikálů s NOF posouvala do reálné roviny, prozíravě odhadoval, že se do dolní komory Národního shromáždění podaří vpravit jeho, Gajdu a Perglera.⁷³⁰ V den voleb vyjádřilo Lize důvěru 70 857 (0,96%) voličů. Relativního úspěchu se dočkala pouze v hlavním městě (volební kraj I. Praha A a B), kde získala přes 46 000 hlasů a všechny, tj. tři poslanecké mandáty. Zatímco kandidáti slovanských socialistů dosáhli hned napoprvé volební číslo, vůdce NOF čekal na sečtení zbytkových hlasů z druhého skrutinia.⁷³¹ V senátu pak zasedl Stříbrného spolupracovník Jindřich Trnobranský (I. volební kraj – Praha).⁷³²

Brzy po zveřejnění konečných výsledků se potvrdilo, co čs. fašisté avizovali už při ustavení Ligy. Totiž, že tento svazek nepřesáhne termín volebního dne: „*Naše kooperace se stranou radikální byla nejen myšlena, ale řečena a odhlasována jen a jen pro volby a bylo řečeno více: že po volbách půjde si zase každá složka samostatně, nejsou jedna druhé ničím zavázána. A tak tomu také je a býti musí.*“⁷³³ Namísto poklidného rozchodu však mezi NOF a radikálními slovanskými socialisty rostla nevraživost. Zvláště, když fašisté chápali zřeknutí se veškerých závazků velmi svérázně – v nakladatelství Tempo, které dosud tisklo týdeník *Stráž říše*, zanechali dluh 120 000 Kč. Jiří Stříbrný nesoucí na svých bedrech finanční krytí předvolební kampaně ve výši jednoho milionu korun rovněž zablýskal Radolu Gajdovi, že 50 000 fašistických hlasů, za které se chlubitivě zaručil, zdaleka neodpovídalo skutečnosti.⁷³⁴ Třebaže chtěl vzbuzovat dojem suveréna, byl vůdce NOF v porovnání s předsedou radikálů nerovnocenným politickým partnerem.

⁷³⁰ MÚA AV ČR, f. Edvard Beneš, sign. R 169/5, kart. EB I – 58.

⁷³¹ Blíže *Poslanecká sněmovna ve III. volebním období*. Praha 1930, s. 5nn.

⁷³² Blíže *Senát ve III. volebním období*. Praha 1930, s. 10nn.

⁷³³ *Stráž říše*, roč. 1, č. 29, 21. 11. 1929, s. 2.

⁷³⁴ MÚA AV ČR, f. Edvard Beneš, sign. R 122, kart. EB I – 43.

Zánik Ligy proti vázaným kandidátním listinám vešel formálně ve známost v únoru 1930.⁷³⁵ Trpkou tečkou za tímto efemérním spojenectvím se pro NOF stala ztráta Františka Pauluse a F. K. Šneppa, kteří přešli ke Stříbrnému;⁷³⁶ myšlenice splnutí NOF s Radikální stranou byli ostatně nakloněni od počátku rozhovorů. Rozpad Gajdovy „trinitas“ korunoval svou rezignací Jan Scheinost, který se z nestabilní NOF raději vrátil do předchozího politického angažmá v Čs. straně lidové.⁷³⁷ Gajdu už dříve opustil další klíčový ideologický pracovník Ladislav Švejcar; podle Evy Fargašové právě pro nesouhlas s předvolební dohodou se slovanskými socialisty.⁷³⁸ Neméně vážně zasáhla v červenci 1929 NOF i smrt Jana Khérese, jemuž *Stráž říše* věnovala obsáhlý nekrolog.⁷³⁹

I přes intelektuálně značně oslabené fašistické ústředí⁷⁴⁰ měl vůdce NOF důvody k optimismu. Bylo by sice dětinské domnívat se, že skrze jediného delegáta mohli fašisté jakkoliv ovlivňovat dění ve sněmovně, pro svůj osobní prospěch ovšem Gajda vytěžil z parlamentních voleb maximum. Po stránce trestně právní byl chráněn poslaneckou imunitou, domohl se i určité morální satisfakce: vstoupil (jako hospitant) do poslaneckého klubu Hlinkovy slovenské ľudové strany (HSLŠ), která – zřejmě pod příslibem podpory jejího tažení za autonomii Slovenska – prosadila degradovaného generála coby člena branného výboru.⁷⁴¹

Okolnosti ale vůdci NOF nedopřály naplnit celé funkční období, osudným se mu stal stvrzující výrok brněnského Nejvyššího soudu ze září 1931 ve znovu projednávané sázavské kauze. Na jeho podkladě zbavil v prosinci t. r. Volební soud Gajdu poslaneckého mandátu. Uprázdňené místo zaujal dle pořadí z kandidátní listiny představitel Stříbrného

⁷³⁵ Tamtéž, sign. R 169/7, kart. EB I–58. Stříbrného strana pak v dubnu t. r. přijala nový, tentokrát definitivní název – Národní liga. Vykoupil, Libor: *Národní liga*, s. 787.

⁷³⁶ MÚA AV ČR, f. TGM, kart. R-422.

⁷³⁷ Blíže Klementová, Eliška: c. d., s. 118-119, 151nn.

⁷³⁸ Fargašová, Eva: *Historie českého fašismu v letech 1921-1929*, s. 45. Nacionalistou z přesvědčení nicméně Švejcar zůstal, zkraje 30. let se přimkl k politickému hnutí Radikálních národovců československých vymezujících se vůči NOF.

⁷³⁹ *Stráž říše*, roč. 1, č. 10, 11. 7. 1929, s. 2.

⁷⁴⁰ „Odliv mozků“ do jisté míry procedurálně kompenzoval v roce 1930 vzniklý neoficiální výkonný orgán, tzv. Rada sedmi, ve složení: Branžovský, Gajda, Nachtigal, Pazderka, Rössler, Vážný a Veselý. Klimek, Antonín – Hofman, Petr: c. d., s. 213.

⁷⁴¹ *Stráž říše*, roč. 1, č. 34, 30. 12. 1929, s. 1.

Národní ligy Antonín Chmelík,⁷⁴² čímž NOF ztratila v Národním shromáždění byť jen symbolické zastoupení. Dopad „Sázavy“ poznamenal Gajdu zejména existenčně – přišel o poslancek plat a výnosem MNO i o zaopatření plynoucí ze zkrácené generálské penze. Zůstal tak zcela odkázán na finanční příjmy fašistické strany. Ze svého honosného životního stylu ovšem nemínil slevit, a to dokonce ani za zdmi pankrácké věznice, kam 1. února 1932 nastoupil k výkonu dvouměsíčního trestu.⁷⁴³ Dokumentují to tajné vzkazy (později zabavené policií), jež předával po *doručiteli* (nejmenovaném dozorci) blízkým přátelům a spolustraníkům. Vedle pasáží čistě soukromých⁷⁴⁴ obsahují vězeňské motáky instrukce a direktivy týkající se NOF. Mezi nimi pak i jedno z nemnoha dochovaných Gajdových autentických (vlastnoručně psaných) vyjádření na konto jeho právního zástupce a věrného politického souputníka. Roztrpčeně ve své cele 25. března 1932 napsal: „*Právě se mi dostaly do rukou večerníky s poplachem, že snad nebudu propuštěn a půjdu do vazby.*“⁷⁴⁵ *Tato pitomá zpráva vznikla u Dr Branžovského, který je stále přepašen, ty zprávy mu dává agent-provokateur, kterého dobře znám, a zbytečně kalí vodu. Mrzí mne velmi tato zpráva v novinách, Dr Branžovský svým kukáním, i když to dělá v dobrém úmyslu, o čemž jsem přesvědčen, škodí, poněvadž přitahuje smůlu. S touto zprávou mi chodil již před měsícem a stále jenom budí zbytečný neklid a často tím přivádí mé nepřátele na tyto myšlenky, kteří pak uvažují, a často může taková blbost ublížit. Branža celým svým založením je defaitista, a buďte opatrní a zamezte v tomto směru jeho činnost.*“⁷⁴⁶

⁷⁴² ARJB, nález Volebního soudu v Praze z 12. 12. 1931.

⁷⁴³ *Fašistické listy*, roč. 2, č. 5, 4. 2. 1932, s. 1.

⁷⁴⁴ Gajda požadoval, aby mu byl do vězení (zostřeného dvěma posty) expedován dostatek vybraného jídla a pití, poněvadž jihoevropské provenience: čerstvá zelenina, ovoce, ryby, mořští krabi, víno, koňak, čokoláda, ale také cigarety, pánská kosmetika, zvlhčovač vzduchu aj. MÚA AV ČR, f. TGM, kart. R-415.

⁷⁴⁵ „**Býv. gen. Gajda** odpyká si v nejbližších dnech svůj trest. Podle *Pragopressu* je prý otázkou, zda bude po odpykání trestu propuštěn na svobodu, neboť je v chodu proti Gajdovi ještě několik trestních věcí.“ *Národ*, roč. 8, č. 60, 25. 3. 1932, s. 2. Zvýrazněno dle originálu.

⁷⁴⁶ MÚA AV ČR, f. TGM, kart. R-415. Dopis je uvozen patrně krycím oslovením „*Milý Morici*“. Kdo byl oním příjemcem, není známo.

Gajda nepochybně oceňoval Branžovského práci pro fašistické hnutí.⁷⁴⁷ Nemohl se ovšem zdržet odsudku některých jeho povahových rysů i jisté profesní deformace, jež kolidovaly se stále pevným a neutuchajícím odhodláním: jednat vždy bona fide ve prospěch, v zájmu a intencích vůdce NOF.

K nápravě společenského řádu

Ideje a cíle nesmiřitelných českých nacionalistů – následovníků radikálně pokrokového proudu z přelomu století – ostře kontrastovaly s ideály humanitní demokracie. Netajili se razantními přístupy a postupy, bylo však nezbytné – pakliže chtěli vybědnout ze samoúčelných konfrontací a okřídlených leč nicotných frází –, aby přednesli své konkrétní vize o fungování společnosti a jejím uspořádání. Takové představy skutečně vznikly; odkazovaly do minulosti a zároveň významně odrážely dynamický vývoj poválečné „apeninské Evropy“ – tehdy mnohými respektovaný, nezřídka obdivovaný a oceňovaný. Zcela klíčovou se pro novodobé české radikální národovce stala myšlenka stavovské (korporativní) soustavy, sociálně, ekonomicky i politicky motivované a podmíněné; měla vytvořit protiklad k třídnímu antagonismu, kapitalistickému (buržoaznímu) liberalismu a demokratickému pluralismu. Její etablování ovšem procházelo vícero fázemi a podobami.⁷⁴⁸

Ještě zkraje 20. let 20. století nebyla v českém nacionalistickém milieu podpora stavovských (profesních a zájmových) struktur příliš hmatatelná. Jistě ne u prvních Červenobílých, kteří naopak akcentovali integrální význam a úlohu národa: „*Naše strany stavovské, tak jak se rozmohly a jak jim svědčí jen u nás v Čechách, jsou zjevem chorobným, dokazujícím naši politickou nevyspělost. Hlásí výslovně třídní politiku, politiku svého stavu, nepřátelskou celku. Ať trpí celek, jen když náš stav z toho může kořistit. To jest ovšem zásada odporná. U velkých národů neshledáváme se s těmito*

⁷⁴⁷ Tuto domněnku dokresluje svědectví V. L. Vodáka, uveřejněné krátce po jeho odchodu z NOF: „*Přicházely stížnosti proti postupu br. dra Branžovského. Dokonce bylo na schůzi pražských funkcionářů prohlášeno, že dr. Branžovský koná špiclovské (!) služby. Dva členové druhého dne přednesli stížnost vůdci, načež jim ‚On‘ odpověděl: ‚Dr. Branžovský je nejlepší a nejobětavější člen v organisaci.‘*“ Vodák, V. L.: c. d., s. 54.

⁷⁴⁸ Je takřka nemožné obsáhnout nepřebornou materii významově a pojmově nesourodých či protichůdných prohlášení, rezolucí, úvah, statí a článků zaobírajících se teoriemi stavovského státu. Pozornost proto upírám ke kruciólním tendencím a výkonům hlavních aktérů.

nezdravými zjevy, nemožnými ve vyspělém životě politickém.“⁷⁴⁹ Také Československým fašistům byl *národní stát* nejvyšší metou, přičemž proklamovali, že „*třída jest jen částí národního celku a stav jen prostředníkem vzájemné práce*“.⁷⁵⁰ Výrazný příklon ke korporativismu nastal po vzniku NOF, která začala systematicky vytvářet vlastní zájmové sekce (dělnickou, zemědělskou, studentskou ad.). Svým působením měly přispívat k *odpolitování* všech odborových organizací, družstev, škol, výrobních podniků i peněžních ústavů *uchvácených* politickými zájmy. Právě v negaci politického stranictví spočívalo gró ideové rezoluce NOF z ledna 1927 sestavené Janem Khéresem a Ladislavem Švejcarem, která se letmo dotkla také zamýšlené podoby „jejich“ budoucího Československa: „*půjdeme novými cestami, které jdou nejpříměji a nejzdravěji k uskutečnění naší vládní zásady. Jdeme od demokracie založené na politických stranách k vládě, která se opírá o zájmové skupiny (syndikáty), které nazýváme stavy.*“⁷⁵¹

Úvodní schéma přeměny společenského řádu, zjevně inspirované *velikým národním hnutím v Itálii*, představila NOF v práci Otakara Leblocha *Fašistický stát* (1927).⁷⁵² Jeho základ vytvářely blíže nespecifikované hospodářské korporace fungující po vzoru předmoderního cechovního systému. Měly disponovat volebním právem, ale současně podléhat přísnému dohledu státní moci, neboť „*jenom ti zasluhují a jsou hodni účasti na řízení a správě státu, kteří spolupracují se státem, jichž práce je státem organizována, kontrolována a vedena*“.⁷⁵³ Lebloch nastínil formu a fungování fašistického parlamentu – tzv. fašistické korporativní komory, ve které by politické strany byly nahrazeny zástupci z řad odborníků, tj. „*výkvětem nejlepších lidí v počtu co nejmenším*“, delegovaných jednotlivými hospodářskými korporacemi. Text je přeplněn despektem k principům *zdiskreditované* demokracie a kritikou odlišných názorových

⁷⁴⁹ *Výzva*, roč. 1, č. 8, 7. 1. 1922, s. 1.

⁷⁵⁰ *Národní republika*, roč. 5, č. 7, 19. 2. 1926, s. 1.

⁷⁵¹ *Moravská orlice*, roč. 65, č. 2, 4. 1. 1927, s. 2.

⁷⁵² Na pokračování ji už od listopadu 1926 přinášela *Moravská orlice* (Lebloch zde toho času působil jako šéfredaktor) v cyklu nazvaném „*Náš nový nacionalism*“.

⁷⁵³ Lebloch, Otakar: c. d., s. 22.

platformem: „*Fašistický stát něco podobného netrpí; fašistický stát buduje korporativní parlament bez oposice. Politická oposice je zbytečnost (...)*“⁷⁵⁴

Nakročením ke státnímu (fašistickému) korporativismu se NOF dostala do rozporu s tezemi integrálních nacionalistů, kteří striktně odmítali jakýkoliv náznak parcelace národního společenství.⁷⁵⁵ Vůči fašistickému hnutí se takto vymezovali zejména představitelé Mladé generace ČsND z okruhu časopisu *Národní myšlenka*: „[Nacionalismus] Vyjadřuje všénárodní cíle a zájmy, to, co třídy a vrstvy sjednocuje; je v tom smyslu nad třídami i stranami. Je to soustředivá, nikoliv odstředivá koncepce. (...) Jednotný národ, to je mravní bytost, která vychází z filosofie a ideologie idealistické, nikoliv tedy materialistické. Jelikož nepovyšuje vrstvu nad vrstvou a je-li opravdový, žádá si spravedlnost pro všechny, nacionalismus není ani buržoasní, jako není ani dělnický či rolnický, nebo nakonec třeba zednický či kominický.“⁷⁵⁶

Jako přechod od teorie k praxi – tak může být chápána Národní Obec Stavovská (NOS), korporativní složka NOF, ustavená 13. listopadu 1927.⁷⁵⁷ Její sebevědomou prezentaci zajišťoval ústřední fašistický týdeník, kde měla vyhrazenou pravidelnou kolonku: „*Národní Obec Stavovská jest zcela něco jiného, než odborová organizace při politických stranách. Liší se od nich zásadně už tím, že jest to společná budova práce všech stavů, nikoli třídy jedné. (...) N. O. S. slučuje v sobě výrobní a pracovní stavy všechny, tedy od dělníka přes živnostníka a obchodníka, výrobce, zemědělce až po úředníka: to znamená, že musí býti ke všem spravedlivá a měřiti všem stejně.*“⁷⁵⁸ „*V N. O. S. má každý stav svoji samostatnou skupinu s vlastní správou, avšak všechny podléhají centrálnímu vedení.*“⁷⁵⁹ Hospodářská iniciativa NOS se ubírala cestou vytváření odborných pracovních sekcí (řidičů, uzenářů a řezníků, zaměstnanců elektrických drah hl.

⁷⁵⁴ Tamtéž, s. 25-27. Ovlivnění autora režimem Benita Mussoliniho a jeho aplikací stavovství je nesporné právě z hlediska monopolizace moci: „*Fašistický systém [v Itálii] sice dostal stavovskou fasádu, ale byl pod přímou kontrolou fašistického mocenského aparátu.*“ Šebek, Jaroslav: *Za Boha, národ, pořádek*. Praha 2016, s. 213.

⁷⁵⁵ Hercik, Richard: c. d., s. 139.

⁷⁵⁶ ANM, f. Vlastimil Klíma, kart. 4, inv. č. 19. Podtrženo dle originálu.

⁷⁵⁷ Valná hromada zvolila předsedou NOS Františka Pauluse. *Říšská stráž*, roč. 1, č. 44, 17. 11. 1927, s. 5.

⁷⁵⁸ Tamtéž, č. 35, 15. 9. 1927, s. 6.

⁷⁵⁹ Tamtéž, č. 43, 10. 11. 1927, s. 2.

města Prahy, železničářů ad.), podpůrnou sociální činnost realizovala kupř. formou distribuce nabídek a sjednávání pracovních příležitostí pro své kvalifikované členy.⁷⁶⁰ Eva Fargašová ovšem v NOS vcelku oprávněně spatřovala rovněž politický nástroj: „Zakládáním stavovských organizací se fašisté snažili vymanit dělníky z vlivu socialistických stran a zejména vlivu KSČ.“⁷⁶¹

Tvůrcem nového scénáře k *ideální, přirozeně harmonické* stavovské společnosti, který částečně akceptoval, ale více pozměnil předlohu Otakara Leblocha, byl Jan Scheinost. Osobitý novinář a silně věřící intelektuál, jehož v únoru 1927 přilákala do NOF vidina možné synkreze fašismu a katolické tradice. Postoj, který fašistické hnutí v ČSR zaujímal ke křesťanské víře, vycházel záměru vstříc: „*Uznáváme ideu náboženskou jako nesmírně důležitého činitele v utváření charakterů občana a jako podklad veřejné mravnosti.*“⁷⁶² Scheinostovo působení v NOF – z pozice generálního tajemníka pravidelně publikoval v *Říšské stráži* a posléze i ve vlastní revue *Stěžeň*⁷⁶³ – bývá považováno za politické intermezzo, jež ho vzdálilo lidové straně, byť se členství v ní nezahlavilo.⁷⁶⁴ Konceptu klerofašismu byl ovšem v letech 1927-1929 hluboce nakloněn,⁷⁶⁵ dočasně podlehl i „predestinaci“ Radoly Gajdy, k jehož vůdcovskému kultu

⁷⁶⁰ Tamtéž, č. 45, 24. 11. 1927, s. 6.

⁷⁶¹ Fargašová, Eva: *Historie českého fašismu v letech 1921-1929*, s. 155-156.

⁷⁶² *Moravská orlice*, roč. 65, č. 2, 4. 1. 1927, s. 2. Takovému přístupu se tudíž neprotivila skutečnost, že zatímco Scheinost byl skalním katolíkem, vůdce NOF Gajda vyznával pravoslaví.

⁷⁶³ Tento *Měsíčník pro fašismus*, jak znělo z podtitulu, vycházel od ledna 1928 (1. číslo ještě pod názvem *Stožár*) do února 1929. Jan Scheinost byl jeho vydavatelem a odpovědným redaktorem. Kubiček, Jaromír a kol.: *Česká retrospektivní bibliografie*, řada 2 – Časopisy, díl 2 – Časopisy České republiky 1919-1945, část 1 – Bibliografie, sv. 2 (L-S). Brno 2006, s. 514-515.

⁷⁶⁴ K otázce, byl-li Scheinostův vstup do NOF kalkulem či intuicí blíže Klementová, Eliška: c. d., s. 75nn.

⁷⁶⁵ „*Hierarchický ráz katolictví i fašismu, jeho autoritativní povaha, nedemokratická struktura, to všecko spojuje fašismus s katolictvím více, než si myslíme. (...) v zemích katolických přirozeně projeví se kongenialita fašismu s naukami církve římské jistě pozoruhodně. Proto i v Čechách závisí osud fašismu hodně od toho, do jaké míry jest národ prosáklý katolickým myšlením, civilizací, aktivitou a smyslem pro řád.*“ *Stěžeň*, roč. 1, č. 8, listopad 1928, s. 246, článek „*Náboženství ve fašismu*“.

sám vydatně přispíval.⁷⁶⁶ Stopa, kterou v NOF zanechal, proto zůstává dodnes nepřehlédnutelná.⁷⁶⁷

Právě ve Stěžni vyšla v září 1928 Scheinostova esej „*Stavovský stát (Podvod s anachronismem)*“, v níž se zamýšlel nad *dějiny ověřeným významem stavovství: „Stát, jako nástroj národa, potřebuje civilisace, moci a bohatství, a faktory, kteří vyrábějí tyto hodnoty, tvoří stavy jako sloupy státu a národa. Úsilí duchovní, vojenské a hospodářské musí se slítni v harmonický celek stavovského zřízení, v němž mezi těmito stavy není jiné přehradu než čistě funkční.“*⁷⁶⁸ Na základě této své úvahy rozvrhl podobu tří korporací: rodinné, vojenské a hospodářské. Odrážely historizující pojetí člověka jako rodiče, bojovníka a producenta; z nich měl být obeslán ústřední stavovský sněm.⁷⁶⁹ Oproti Leblochově „italské“ variantě důsledného posilování role státu však Scheinost prosazoval autonomii korporativních skupin: „*Jen stav, který bude vyzbrojen všemi znaky veřejného práva, bude se moci postavit na odpor zvůli vlád, utiskujících jeho členy. Ve stavu nalezneme moderní svět činitele silného a právního, který by byl protiváhou přílišného*

⁷⁶⁶ „Zásada naprosté poslušnosti všech fašistů autoritě, která je základním kamenem každé ryzí fašistické organizace, nesmí se nésti jako břemeno, ale jako dobrá nutnost samozřejmá, o níž netřeba diskutovati. Kdo to nepochopil, není fašista. I český fašismus sám na sobě musí vyzkoušet, do jaké míry jsou jeho členové, většinou dosud lidé s demokratickou minulostí a výchovou, schopni vzdáti se své demokratické pýchy, neplodné a škodlivé, a dovedou-li se podříditi spontánně a s radostí autoritě Vůdcově. Se zásadou absolutní kázně český fašismus stojí a padá.“ Tamtéž, č. 7, říjen 1928, s. 194, článek „Krise našeho fašismu?“

⁷⁶⁷ Scheinostův přínos k ideologii NOF spočíval mj. v tom, jak obratně dokázal kontrovat účelově zploštělým formulacím: „*Fašismus si z myšlenkové pohodlnosti zvykli mnozí raditi k pravici, snad také jen proto, že i v československém, demokratickém parlamentě socialisté sedí v levých lavicích. Je to veliká pošetilost, protože fašismus nesmíme hodnotiti podle měřítko, jímž hlupáci měří současné složky demokratického světa. (...) Fašismus nenávidí stejně liberalismus, který je otcem nynějších pravicových útvarů politických, jako socialismus, který přejal dědictví kdysi měšťácké radikální levice. Je stejně vzdálen tedy od jakékoli pravice, levice i středu a svítí vysoko nad nimi jako myšlenka nově počatá a narozená, nestojící ani o pravičácké ani levičácké kmotry. Fašismus nepůjde také v praxi ani cestou levice ani pravice, ale cestou svou, fašistickou cestou.*“ Tamtéž, č. 4, květen 1928, s. 97-98, článek „Napravo a nalevo“.

⁷⁶⁸ Tamtéž, č. 6, září 1928, s. 162, článek „*Stavovský stát (Podvod s anachronismem)*“; text vyšel rovněž v příloze deníku *Říšská stráž*, roč. 2, č. 164, 8. 9. 1928.

⁷⁶⁹ *Stěžeň*, roč. 2, č. 1, únor 1929, s. 7-9, článek „*Otec, bojovník a producent. Tři funkce občana ve státě fašistickém*“.

hyperetatismu, to jest přílišného roztahování státní moci do sfér, které jsou z okruhu její rozumné funkce.“⁷⁷⁰

Myšlenky, jimiž Scheinost rozšiřoval ideový obzor čs. fašismu, vycházely především z jeho náboženského přesvědčení. Ač zároveň hrdý nacionalista zpochybňující smysl ústavní demokracie nepokládal za primárně určující entitu národ, ale katolickou církev, jakožto jedinou stálou záruku *pravého* křesťanství a neotřesitelnou hráz vůči *nešvarům* modernity, mravní neukázněnosti a sobectví.⁷⁷¹ Církev mu byla vždy ústřední (univerzální) autoritou, nejvyšším stupněm v žebříčku společenských hodnot a funkcí: „*člověk slouží rodině, rodina národu a národ Bohu.*“⁷⁷² V duchovním rámci se Scheinostovy přístupy navracely či blížily k zásadám středověké (gotické) zbožnosti, v rovině praktické politiky se stavěl proti nadbytečným zásahům státní moci a byrokratické správy.⁷⁷³ Jeho konstrukt stavovského (v mnoha ohledech konzervativního, avšak nikoliv totalitního) státu byl tím nejucelenějším, co mohla NOF na sklonku třetí dekády ze svého ideového portfolia nabídnout. Alespoň po několik příštích let.

Opus magnum

Patřilo k běžnému úzu a stávalo se de facto nezbytným, aby lídři politických stran a hnutí vynikali jako osnovatelé či spolutvůrci zásadních ideových a programových směrnic. Přínos Radoly Gajdy k obsahové výstavbě NOF byl ovšem v prvních letech jeho vůdcovství minimální; nebyl myslitelem, ale „kanonizovaným ornamentem“ čs. fašismu. Ve druhé půli 20. let plnili posláním ideologů Jan Khéres, Ladislav Švejcar a Jan Scheinost, který svůj teoretický vklad zahrnující mj. naznačené státněspolečenské představy

⁷⁷⁰ Tamtéž, roč. 1, č. 6, září 1928, s. 162, článek „*Stavovský stát (Podvod s anachronismem)*“.

⁷⁷¹ Komplexnější charakteristiku přinesl historik Jaroslav Šebek: „*V Scheinostově podání se katolický nacionalismus vyznačoval odmítnutím liberálních zásad v politice a kultuře a naproti tomu vyzdvížením křesťanského poselství morálky v rodině a výchově, v uplatnění principů spravedlnosti v sociální sféře a zavedením stavovského řádu do ekonomických struktur. Vůdčí národní tradice nesmí být podle něj jiná než katolická, a odmítal tak další tradice spojené s reformací a českým národním liberalismem. Nacionalismus mu sloužil jako prostředek k tomu, aby se vytvořila silná ideová základna, na níž bude vystavěn křesťanský a morálně silný stát. Z tohoto důvodu odmítal jednoznačně také liberální a socialistické státní ideje.*“ Šebek, Jaroslav: c. d., s. 132.

⁷⁷² *Stěžejň*, roč. 1, č. 3, duben 1928, s. 66, článek „*Pomni a pamatuj!*“.

⁷⁷³ Blíže Klementová, Eliška: c. d., s. 15nn.

vykreslil v revue *Stěžeň*. Víme, že v závěru roku 1929 již žádný z těchto mužů v NOF nepůsobil; tím víc bylo žádoucí, aby vůdce oplývající neomezenými pravomocemi stvrdil vlastní „apoteózu“ a současně objasnil fašistické zásady v souborném díle. Dosud totiž pouze parafrázoval sjezdové výroky Velké (Říšské) rady a rezoluce ideových komisí; už „*Manifest generála r. l. Radoly Gajdy*“ z února 1927 nesl znaky cizího – Scheinostova – rukopisu.⁷⁷⁴ Gajda sice posvětil vznik a přispíval do jeho ideového měsíčníku, omezil se však na dokumentární črty z období tzv. legionářské anabáze.⁷⁷⁵

Jméno vůdce NOF jakožto politicky exponovaného autora se poprvé objevilo na útlé brožůře nazvané *Ideologie československého fašismu* (1931). Nešlo však o spis v pravém smyslu, ale o šestnáctistránkový přetisk Gajdovy přednášky z cyklu „O ideologii československých politických stran“ uspořádané pod záštitou kulturního odboru ÚSČS. Ani ta ale nepřinesla nic, co by z úst fašistů nezaznělo již dříve: „*Československý fašismus vznikl u nás jako hnutí národní (nacionální). Nejstarším jeho programem byl národní egoismus. Fašismus nemohl vystačiti s bezobsažným, buržoasním nacionalismem, poněvadž u fašismu jest skutečný zájem národa a jeho mohutnost zájmem nejvyšším. Fašismus jest hnutí individualistické, na rozdíl od komunismu a socialismu, jako hnutí kolektivních. Proto fašismus se ostře postavil proti těmto směrům. Potírá rovněž tak liberalismus a liberální stát. (...) Československý fašismus se staví nad třídy. Žádá bezpodmínečné podřízení zájmů třídních a osobních zájmům národa a státu. (...) Fašismus se hlásí k idealismu, oduševňujícímu hmotu – reálno.*“⁷⁷⁶

S reprezentativnějším počinem Gajda vyrukoval až o dva roky později. Jak sám prozradil v předmluvě práce, sepsání *Stavovské demokracie národního státu* (1933) provázely nezvyklé okolnosti: „*Kniha vznikla v základní formě v době mého zatčení a šestiměsíčního věznění v Brně na Cejlu, a byla zpracována a doplněna po mém*

⁷⁷⁴ Tamtéž, s. 86.

⁷⁷⁵ *Bachmač – Čeljabinský sjezd – Vystoupení proti bolševikům – Od Mariinska až k Irkutsku – Irkutsk – Verchně-Udinsk – Z Verchně-Udinska do Vladivostoku*. Při zpracování této vojensko historické tematiky Gajda částečně vycházel z autobiografie *Moje paměti* (1920), kterou sepsal po návratu ze Sibíře.

⁷⁷⁶ Gajda, Rudolf: *Ideologie československého fašismu*. Praha 1931, s. 14. Současné hlásání *plodného individualismu* a nutnosti naprostého podrobení jednotlivce autoritě pokládám za jeden z nejvýraznějších projevů ideové disfunkce čs. fašismu.

*propuštění z vyšetřovací vazby.*⁷⁷⁷ V té byl držen od 22. ledna do 26. června 1933 – obviněný ze zločinu *úkladu proti republice* v procesu s iniciátory a aktéry tzv. židenického puče.⁷⁷⁸ Pozadí vzniku ideového díla tudíž mohlo být, a také bylo náležitě mediálně využito k posílení jeho mučednického kultu.⁷⁷⁹ Nelze si nepovšimnout jisté dějinné paralely, která se odehrála v roce 1924 na západ od čs. hranic v souvislosti s genezí politického „evangelia“ německých nacionálních socialistů – traktátu *Mein Kampf*. Jeho

⁷⁷⁷ Gajda, Rudolf: *Stavovská demokracie národního státu*. Praha 1933, s. 5.

⁷⁷⁸ V noci z 21. na 22. ledna 1933 se ozbrojená skupina příslušníků NOF vedená nadporučíkem čs. armády v záloze Ladislavem Kobsinkem pokusila obsadit Svatoplukova kasárna v Brně-Židenicích. Akce, která měla být signálem k celostátnímu převratu, ale záhy ztroskotala pro energický odpor místní posádky. Vůdce NOF ještě téhož dne zatkla policie v západoslovenské obci Gbely právě pro podezření z podílu na přípravě puče. Senátem brněnského Státního soudu byl sice Gajda osvobozen, po dovolací stížnosti veřejného žalobce a následné revizi rozsudku však 28. března 1934 odešel od Nejvyššího soudu s trestem šesti měsíců těžkého žaláře; z většiny pokrytým započítanou vyšetřovací vazbou. Úlohy Gajdova právního zástupce se tentokrát zhostil JUDr. Josef Lochman z Brna. Jeho návrh předvolat za svědka obhajoby Jiřího Branžovského byl opakovaně zamítnut. Blíže Blodig, Vojtěch: Puč v Židenicích a Národní obec fašistická v roce 1933. In: *Paginae historiae. Sborník Státního ústředního archivu v Praze*, sv. 3 (1995), s. 137-151; dále *Fašistické listy*, roč. 3, č. 46, 8. 6. 1933, s. 3. K biografii Ladislava Kobsinka (1903-1988) především Vykoupil, Libor: Pravicový pučista – Příklad Ladislava Kobsinka. In: *Člověk na Moravě v první polovině 20. století*. Brno 2006, s. 432-450.

⁷⁷⁹ „Přišel v průvodu vězeňského dozorce zhubenělý a pobledlý dlouhým pobytém ve vězení, se rty suchými, jaké mívají lidé před horečkou nebo po horečce. Jen oči zůstaly jasné a v nich zračila se síla vzdoru a pevná vůle čelit všemu. Skutečně velcí lidé zůstávají velkými v době, kdy jsou na vrcholu moci a slávy, stejně jako v neštěstí.“ *Fašistické listy*, roč. 3, č. 29, 10. 4. 1933, s. 1, článek „Pozdrav Vůdce“. Podobně jako v případě tzv. sázavské aféry se však potvrdilo, že Gajda o Kobsinkově plánu věděl, ba dokonce existovalo svědectví, že vzešel z jeho přímého popudu. I když se oproti roku 1927 cítil poučený a odhodlaný „krýt se pro případ nezdaru“ předpřipraveným alibi (!), nebylo mu to v konečném verdiktu Nejvyššího soudu, jenž ho uznal vinným ze zločinu *neoznámení trestních podniků*, nic platné. Blíže Blodig, Vojtěch: c. d., s. 138. Na Gajdovu minulost zkušeného vojenského stratéga, který by diletantsky připravovaný i provedený čin jen stěží podpořil, poukázal historik Pejčoch, Ivo: Židenický puč. *Historie a vojenství*, roč. 55 (2006), č. 4, s. 33-34. Domnívám se ale, že v úvahu je třeba brát především tehdejší politicko-psychologickou rovinu Gajdova jednání, uplatňovaného pod zástěrkou *veřejného blaha*, avšak v neodbytné touze po *odplatě* a *zúčtování* s původci jeho mocenského pádu: „Rok minulý dokazuje a nálada lidu, že národ od svých stran a od své vlády nedočká se ničeho a proto je třeba, připravit se k nástupu, abychom zachránili stát. Rok příští bude pro nás dobou práce pro napravení hříchů minulého režimu a škod, které zavínil. Rok 1933 musí být rokem vítězství Obce Fašistické. Gen. r. l. R. Gajda.“ *Fašistické listy*, roč. 2, č. 69, 29. 12. 1932, s. 1, článek „Krise demokracie vyvrcholila“.

tehdy rovněž vězněný autor Adolf Hitler se pak v lednu 1933, krátce po židenickém puči, stal říšským kancléřem.

„*Na zpracování a doplnění knihy,*“ uvedl Gajda dále v předmluvě „*spolupracoval se mnou můj přítel, advokát Dr. Jiří Branžovský, kterému tímto vzdávám srdečný dík.*“⁷⁸⁰ Ono sdělení společně s dedikací z předšátky⁷⁸¹ se však pod tíhou poznatků jeví jako šalba či útěk od skutečnosti, jež měla zůstat skrytá: tj. že tvůrcem textu nebyl Radola Gajda, ale právě Jiří Branžovský. Nezpochybnitelným dokladem této teze jsou autentické materiály uložené v advokátově pozůstalosti, jakož i styl, kterým se práce vyznačovala.⁷⁸² Obraty a formulace, které lze přiřknout Branžovskému, jsou ostatně patrné již ve zmiňované brožuře *Ideologie československého fašismu*.

Kdy vlastně propukl a co vzbudilo Branžovského zájem zabývat se *úvahami o mravní a hmotné stavbě státu*, jak stojí v záhlaví jeho díla? Patrně až s příchodem 30. let, ovlivněn odkazem bývalých ideologů NOF, z nichž bezpochyby vycházel a na které navázal.⁷⁸³ Diskurz nad alternativami společenského řádu či snahy uvést je do praxe dříve nesdílel; nestal se autorským kolektivem *Stěžně*,⁷⁸⁴ neaspiroval ani na činnost v NOS. Za zaujetím příznačným pro nadcházející údobí Branžovského politické kariéry stály turbulentní historické události, zejména velká hospodářská krize a nástup nacismu v Německu. Dílem jej inspirovaly i odpuzovaly, všechny však silně reflektoval a vsunul do svých úvah.

Členstvu i příznivcům NOF se dostávalo ujištění, že *Stavovská demokracie národního státu* spatří světlo světa již v létě 1933,⁷⁸⁵ tedy krátce po návratu Radoly Gajdy

⁷⁸⁰ Gajda, Rudolf: *Stavovská demokracie národního státu*, s. 5.

⁷⁸¹ „*Svému milému příteli Branžovi v upomínku na společnou práci gen. R. Gajda. Vánoce 1933.*“

⁷⁸² Oporu lze nalézt také v jediném oficiálním Branžovského biogramu: „*Sepsal publikaci Stavovská demokracie národního státu, která byla sice 1933 uveřejněna pod Gajdovým jménem, ale B.[ranžovského] autorství se nepodařilo utajit.*“ *Biografický slovník českých zemí*, sešit 7 (Bra-Brum), s. 136. O tomtéž, respektive že Branžovský Gajdovu verzi „*prakticky celou přepracoval*“, byla přesvědčena Fargašová, Eva: *Historie českého fašismu v letech 1921-1929*, s. 25.

⁷⁸³ „*Scheinost byl u nás [v řeči] běžně frekventovaný.*“ Rozhovor s Evou Kozákovou. Praha 17. 12. 2015, tazatel Zdeněk Beroun.

⁷⁸⁴ Ten v letech 1928-1929 vytvářela řada dalších známých jmen české krajní pravice: Jan Maria Augusta, Vladimír Balthasar, Karel Hetteš, Ferdinand Karel Šnepp, Ladislav Švejcar, Alois Zabloudil aj.

⁷⁸⁵ Kniha měla původně vyjít pod názvem „*Státodemokracie*“, s podtitulem „*Bohatství bez charakteru je kletbou*“. *Fašistické listy*, roč. 3, č. 55, 13. 7. 1933, s. 3.

z brněnské vazební věznice. Branžovský, proti kterému nebyla v souvislosti s tzv. kobsinkládou vznesena žádná obvinění, ale pracoval na finální verzi až do prosince t. r. Sazbu textu o rozsahu 173 stran obstarala s NOF spřátelená knihtiskárna Družiny čs. legionářů v Praze. Uveřejnění se neobešlo bez potíží a neuniklo zásahům cenzury. Po konfiskaci části nákladu proto v roce 1934 vyšlo ještě druhé, opravené vydání.

Branžovský knihu rozvrhl do tří oddílů: *Analýsa zla* (s podtitulem *Rozkladná sobectví*), *Stavovský stát* (s podtitulem *Usměrněná sobectví*) a *Potření krise* (s podtitulem *Praktický postup*). Už těmito názvy připomínala ideologickou rukověť s ambicí pojmenovat příčiny a nalézt řešení *zoufalých* hospodářských, sociálních a politických poměrů v ČSR. V obecné rovině byla práce pokračováním fašisty nastoupeného kurzu: nespokojit se pouze s dílčími zásahy do stávajícího *liberalisticko-demokratického* řádu, ale vdechnout život nové společenské soustavě, jež by „*poskytovala každému občanu jako jediní maximum dobra, vyvážené na druhé straně příslušnými obecnými povinnostmi*“.⁷⁸⁶ Takovou soustavou byl pochopitelně myšlen národní stavovský stát.⁷⁸⁷ Branžovský vytvořil pro NOF (či spíše pro samotného Radolu Gajdu) ideový souhrn tzv. stavovské demokracie.⁷⁸⁸

První část práce vystavěl Branžovský na předpokladu, že základem *veškerého zla* je *uvolněné sobectví* (tj. jakýsi nejvlastnější egoistický zájem – svobodná vůle –

⁷⁸⁶ Gajda, Rudolf: *Stavovská demokracie národního státu*, s. 6.

⁷⁸⁷ Jak stálo i v propagačních programových cílech NOF z dubna 1933, na kterých se Jiří Branžovský nepochybně rovněž podílel. AKPR, f. KPR, sign. T 636/23, kart. 120.

⁷⁸⁸ „Branžovi“ nebylo zatěžko upozadit se v Gajdův prospěch, přesto si neodpustil vepsat do prvního odstavce *Úvodu* akrostich právě ve tvaru své přezdívky: „*Bývalý klidný blahobyť předválečných let je, jak se zdá, neodvolatelně ten tam. Revidujeme-li běh událostí a jich spojitost, nutně docházíme k tomu zjištění, že dnešní kritický stav hospodářství nelze připisovati jedině důsledkům války. Ani mravní pokles, který je nesporný, nelze připisovati jedině k tíži rozpoutané soldatesky. Nemoc dneška – ve hmotném i mravním směru – musí míti a také má hlubší příčiny, než dějinné vteřiny válečných a poválečných let. Zpustošení hmoty i ducha, zaviněné válkou, zasáhlo – s dějinného hlediska řečeno – pouze povrch, a t. zv. poválečné následky by se byly – snad později ale přec zcela jistě – tak jako tak dostavily. Amerika, jež byla přec jen tak dalece vzdálena války, jež jen velice krátkou dobu se jí zúčastnila, ba i z ní velice mnoho vyzískala, přec jen se stala jednou z prvých a nejtěžších obětí vývoje věcí, který byl a je nevyhnutelný.*“ Gajda, Rudolf: *Stavovská demokracie národního státu*, s. 9. Zvýrazněno autorem disertační práce. Branžovský se o této schválnosti zmínil jen svým nejbližším, vůdce NOF o ní pochopitelně neměl tušení. Rozhovor s Evou Kozákovou. Praha 15. 10. 2015, tazatel Zdeněk Beroun.

jednotlivce podřívající autoritu státního celku) a jeho hlavním původcem *nemoudrý a nekritický liberalismus potírající všechny mravní hodnoty a bořící prastarou tradici*.⁷⁸⁹ Neopustil tudíž omšelou antiliberální tezi radikální pravice – v jeho podání zakomponovanou do zdlouhavého, místy dvojakého a anachronického textu. Moderní demokracii vyhodnotil jako „*liberalistickou lidovládu, formální to rovnost všech občanů nejen před zákonem, ale i v samém zákonodárství, bez ohledu na to, že většinový dav pozbývá kvalit a stává se podvědomým nástrojem v rukou malých či větších skupin demagogů*“.⁷⁹⁰ Rádoby filozofující podtón, který chtěl Branžovský impregnovat do obsahu, byl nad jeho síly: „*Základní vadou liberalistické soustavy, ať již to je ve věcech hospodářských či politických, ať je to ve kterémkoli z těch různých ‚-ismů‘ (socialismus, humanismus atp.), je naprosté nedbání přirozené povahy lidské, jejíž základní složkou bylo, je a bude sobectví. Sobectví je věčné a žádný – byť sebe mocnější – smrtelník, žádný – byť sebe schopnější – vychovatel, žádný – byť sebe požehnanější – kněz je nevymýtí z lidské duše. Většina hospodářských, politických i mravních nauk přeceňuje sílu idealistických prvků v lidské povaze. Nejen ‚dobro odměňovati a zlo trestati‘ je nutno, ale i předem vzítí v úvahu věčné sobectví, a upravovati podmínky hmotného života tak, aby celá soustava byla hrází, jež předem znemožňuje vylítí sobectví z břehů. (...) Jedině soustava, jež – potřebši hmotářský liberalismus – bude s to přivoditi harmonický soulad hmoty a ducha, vyvede lidstvo a národy z pouště, do níž byly liberalismem zavedeny*“.⁷⁹¹

Zřetelněji se Branžovský projevil ve druhé části, kde se zaobíral podobou národního stavovského státu, jehož detailní struktura také tvoří věčné jádro knihy. Právě stát měl být středobodem – zákonodárnou a výkonnou mocí vybaveným spojovacím článkem mezi *jedincem a lidstvem* –, který by potíral ono *uvolněné, rozkladné sobectví*. Branžovský odprezentoval vlastní „encyklopedickou“ definici této mocenské instituce: „*Stát je zájmově-citové společenství lidí, řízením společného národního osudu spojených ku životu na daném státním území, jehož úkolem je poskytnouti národnímu celku v každém jeho jedinci plnou možnost nejlepšího vyžití po stránce hmotné i mravní*“.⁷⁹² Zároveň dodal, že „*Jedinec lidský, jako jednotka pro sebe, nemá pro stát celkového významu (...)*

⁷⁸⁹ Gajda, Rudolf: *Stavovská demokracie národního státu*, s.13-14.

⁷⁹⁰ Tamtéž, s. 15.

⁷⁹¹ Tamtéž, s. 45.

⁷⁹² Tamtéž, s. 47.

*Poměr jedince ke státu je dán souhrnem práv a povinností lidského jedince včleněného do národního společenství. Stát jako nejvyšší orgán národního života upravuje a řídí toto včlenění svými nejvyššími příkazy, vyšlými z kvalifikované vůle, t. j. zákony, a to vztahy jak jedince ke státu, tak státu k jedinci, jakož i vzájemné vztahy jedinců mezi sebou“.*⁷⁹³

Mechanismem důsledného státního dohledu – tzv. *sevřeným, usměrněným sobectvím* – šel Branžovský naproti vizi Otakara Leblocha, jejíž předlohu hledejme ve fašistické Itálii. Můžeme rovněž předpokládat, že se jazykově vybavenému autorovi *Stavovské demokracie národního státu* dostalo do rukou originální znění knihy Benita Mussoliniho *La dottrina del fascismo* (1932), na které se významnou měrou podílel filozof Giovanni Gentile. Přes nesouměřitelný ohlas a dosah obou spisů i zde nalézáme jistou paralelu: čím byl Gentile pro Mussoliniho, tím byl pro Gajdu Branžovský. V textu se také objevuje odkaz na výroky a myšlenky Oswalda Mosleyho, vedoucího představitele Britské unie fašistů (BUF) a autora díla *The Greater Britain* (1932).⁷⁹⁴

Branžovského text stvrzuje už fašisty přijatý axiom o rodině jako elementární organizační jednotce lidské společnosti, jež „*nejenže hospodářsky tvoří základní sloup života, nýbrž i mravně a hmotně je pro stát vysoce důležitá tím, že dává státu nové jedince, tyto živí a vychovává, takže jednak udržuje organizační kostru přítomnosti, jednak pracuje i na výstavbě hodnotného lidského materiálu pro budoucnost národa*“.⁷⁹⁵ Rodinný étos vtesal do ideologie NOF Jan Scheinost, který význam této sociální skupiny postavil „*na pevný a posvátný základ objektivní křesťanské morálky*“.⁷⁹⁶ Branžovský jej znovu připomněl, přestože sám z církve vystoupil už v prosinci 1920. Respektoval, že mnozí čeští nacionalisté stále pokládali katolictví za stabilní tradiční hodnotu: „*Vysoce důležitou složkou národního života byl, je a bude, moment náboženský. (...) již s hlediska zájmů přítomnosti i budoucnosti národa je mravní výchova a výstavba společnosti naprosto nutná, a nalézá ideálního hlasatele v Kristovi a křesťanské mravouce. (...) Pokud dospělý*

⁷⁹³ Tamtéž, s. 47-48.

⁷⁹⁴ Tamtéž, s. 57. Oproti v pramenech dohledatelným a v odborné literatuře popsáním pokusům o kontakt čs. fašistů s významnějším italským protějškem nejsou mezi NOF a BUF takové tendence patrné. Ve *Fašistických listech* sice tu a tam zazněly vzájemné zdravice či Mosleyho citáty, konkrétní součinnost mezi oběma hnutími ale neprobíhala. Za badatelské ujištění z pohledu BUF děkuji Jakubovi Drábikovi, přednímu znalci britského fašismu.

⁷⁹⁵ Gajda, Rudolf: *Stavovská demokracie národního státu*, s. 48.

⁷⁹⁶ *Stěžeň*, roč. 1, č. 9-10, prosinec 1928, s. 287, článek „*Rodina ve fašismu*“.

lidský jedinec skutečnou svojí vnitřní mravní silou a vyspělostí dojde k ideálům laické morálky, jest to pro něho krásným vysvědčením, avšak takovéto – byť sebepočtenější – přec jen výjimky, potvrzují pravidlo nutnosti náboženské výchovy ve školou povinném věku. Nikdy více neměly by se navrátiti doby hmotařského mravního nihilismu, který nabubřelým popíráním veškeré božské a ideové náplně života a jeho dění rozvracel mravní základnu těch nejšířších vrstev národa.“⁷⁹⁷ Jasně si rovněž uvědomoval politickou realitu: ignorovat náboženské otázky by pro NOF nebylo příliš prozíravé, především s ohledem na voličský potenciál silně religiózních oblastí republiky.

Oproti Leblochovu neurčitému a Scheinostovu originálnímu, leč utopickému korporativnímu modelu pak Branžovský přivedl strukturu stavovského uspořádání ke konkrétní podobě: „*Lidská společnost sestává v zásadě ze čtyř stejně významných a důležitých základních skupin: 1. ti, jichž hlavním kapitálem jsou ruce, t. j. dělníci za mzdu pracující, 2. ti, jichž hlavním kapitálem jest jejich duševní a vzdělanostní kvalifikace, t. j. příslušníci povolání intelektuálních, 3. ti, kdož spojují vlastnictví půdy s prací, t. j. zemědělci a konečně 4. ti, kdož různé formy kapitálu podnikatelsky spojují s různými formami práce k dosažení podnikatelského zisku, t. j. živnosti, průmysl a obchod.*“⁷⁹⁸ Branžovský tedy načrtl systém čtyř profesních korporací: 1) dělnické, 2) duševních pracovníků, 3) zemědělské, 4) živností, průmyslu a obchodu. Ani v tomto případě nebyla jeho představa zcela původní,⁷⁹⁹ neboť už v dubnu 1927 vyšla v *Moravské orlici* stat' Ladislava Švejcara s velmi podobným rozdělením.⁸⁰⁰

⁷⁹⁷ Gajda, Rudolf: *Stavovská demokracie národního státu*, s. 139-140.

⁷⁹⁸ Tamtéž, s. 54-55.

⁷⁹⁹ Srov. Drábik, Jakub: Corporatist models in the ideology of the Czechoslovak National Fascist Community. In: *An Authoritarian Third Way in the Era of Fascism. Diffusion, Models and Interactions in Europe and Latin America*. New York 2022, s. 145.

⁸⁰⁰ „*Jsou-li dnešnímu státu východiskem demokracie volby, provedené na základě práva všeobecného a na základě politických stran, jsou nám východiskem stavy: duševních dělníků, rolníků, stav průmyslový a obchodnicko-řemeslný.*“ *Moravská orlice*, roč. 65, č. 76, 2. 4. 1927, s. 1, článek „*Jak to je...*“. Rovněž Švejcar nacházel inspiraci v italském fašistickém korporativismu. Srov. Horák, J. K.: *Vznik a vývoj fašismu v Itálii*. Praha 1927, s. 54nn. Zřejmě už v téže době připravovaný *Nástin stavovské ústavy demokratické*, na kterém spolupracoval s Janem Scheinostem, vyšel pouze pod Švejcarovým jménem za zcela jiné politické konstelace v únoru 1939 v periodiku *Tak*. Srov. Klementová, Eliška: c. d., s. 138-139.

Legislativní moc měl v „Branžovského“ státě reprezentovat *skutečně demokratický* stavovský parlament, tj. hospodářská sněmovna, tvořená delegáty vyjmenovaných korporací: „*zákonodárny sbor musí sestávat z odborně kvalifikovaných příslušníků jednotlivých produktivních složek národních, podléhajících přímé kontrole svých odborných voličů. (...) Produktivnímu občanstvu nutno tedy poskytnouti v zákonodárství odborné zastoupení na té základně, že každé povolání má míti uvnitř své stavovské skupiny svému významu a důležitosti odpovídající počet poslanců, výkonných to odborníků dotyčných povolání.*“⁸⁰¹ Právě v odborné způsobilosti a odpovědnosti (*dobrém jméně*) stavovského zástupce viděl Branžovský garanci řádného přístupu k výkonu poslaneckého mandátu, který by nesvazovala partajní disciplína: „*Proto již ani osobní hmotný a mravní zájem nedovolí takovému poslanci jednati u výkonu funkce lehkomyšlně, nereseriosně a nesvědomitě. Takový poslanec by nebyl odkázán na předčítání toho, co mu strana nebo sekretář předepíše, nýbrž bude s to vytvořiti si své osobní, odborně kvalifikované mínění a je bez cizího našeptávání říci a uplatniti.*“⁸⁰² Branžovský počítal i se vznikem vyšší komory – senátu, obsazovaného výlučně příslušníky „*hmotné, kulturní i mravní elity národa*“, tj. virilisty, volenými zástupci a jmenovanými osobnostmi, které již dosáhli společenského významu a úspěchů v oblasti vědy, techniky či umění. Obě komory měly mít odstupňovaná zákonodárná oprávnění; zatímco hospodářské sněmovně by přináležely rozhodovací kompetence primárně v otázkách ekonomiky a financí, senát by se zaměřil na sféru kulturní a sociální. „*Jedině návrhy rázu politicko-mocenského vyžadovaly by odhlasování oběma sněmovnami.*“⁸⁰³

Exekutivní soustavu státu Branžovský vměstnal do tří okruhů: „*I. mocensko-politického: 1. vnitro, 2. zahraničí, 3. vojenství, II. hospodářsky-finančního: 1. ministerstvo stavů, 2. finance, 3. veřejné práce, 4. doprava (železnice i pošty, letectví a lodní doprava), III. kulturně-sociálního: 1. spravedlnost, 2. zdravotnictví a soc.[iální] péče, 3. školství a osvěta.*“⁸⁰⁴ Výhoda takto seskupených státních orgánů měla spočívat v tom, že „*vládními krisemi nebyly by jednotlivé otřesy toho či onoho ministerstva přenášeny tak bezprostředně a tvrdě na celé státní soustrojí, protože zásadní rozpory*

⁸⁰¹ Gajda, Rudolf: *Stavovská demokracie národního státu*, s. 54-55.

⁸⁰² Tamtéž, s. 55-56.

⁸⁰³ Tamtéž, s. 58-60.

⁸⁰⁴ Tamtéž, s. 62.

*jednotlivých ministerstev, či ministerských skupin daly by se řešiti demisí dotyčné ministerské skupiny, kdežto ostatní aparát by pokračoval bez poruch v činnosti“.*⁸⁰⁵ Dohled nad jednotlivými korporacemi přitom logicky připadl ministerstvu stavů, jehož úkolem bylo „*soustřediti v sobě správní řízení a dozor nad chodem stavovských svazů, úředně spolupracovati na jich budování, hájiti jejich zájmy, usměrňovati je v zájmu a ku prospěchu národního celku“.*⁸⁰⁶

Úvod třetí části knihy tvořil apel k nápravě, tj. k *potření krise*. Vyzníval ovšem jako snůška fádních floskulí: „*Krise je hydra, kterou nelze potříti nějakým chlácholením – zde nutno vzchopiti se ke smělému a tvrdému činu. Že takovýto boj nebude zcela bezbolestný a bez obětí, je jisto – avšak nějaká sentimentalita a zbytečné ohledy by nejen nebyly na místě, ale mohly by i celé dílo ohroziti. (...) Jedině bezohledným řezem – ovšem po rozumné úvaze provedeným – lze vyléčiti celý národní organismus a dáti mu nové síly, jež by jej učinily plnohodnotným bojovníkem na světovém kolbišti.*“⁸⁰⁷ Osobité návody Branžovský zasadil až do následujících pasáží, kde se dotkl reformy státních subvencí, daňového zatížení, úvěrové strategie, burzovního obchodování, sociálního pojištění, podnikatelských záměrů, redukce ústředních orgánů státní správy atp. Vyznívaly nepřesvědčivě. Zvláště poznámky k racionalizaci zemědělství a průmyslu musely být odbornou veřejností přijímány přinejmenším s rozpaky: „*Bezprostředně nutno nastoupiti cestu hospodářského nacionalismu, t. j. rozumné autarchie, snahy to o zvýšení výroby dovozně pasivních zemědělských produktů, pokud možná až k plné soběstačnosti, což lze podpořiti ať už poměrným či naprostým uzavřením hranic proti cizím živinám dotyčného druhu.*“⁸⁰⁸ „*Jest nutno přikročiti okamžitě k vyřazování strojů-automatů či poloautomatů, pokud jich účelem je jediné dopomoci k obohacení majitele podniku, za cenu vyřazení dělníků z práce bez jinakých výhod pro hospodářský celek. (...) Bylo by k řešení těchto otázek zřídit speciální komisi, v níž by prostřednictvím odborníků byly zastoupeny všechny stavy. Komise tato by po slyšení majitele závodu, zástupců obce, jakož i zástupců dělnictva rozhodovala o tom, zda dotyčný automat jest jako obecně hospodářsky škodlivý vyřaditi, a zda vyřazení toto má býti trvalé či dočasné. (...) S naprostou bezohledností*

⁸⁰⁵ Tamtéž, s. 63.

⁸⁰⁶ Tamtéž, s. 73.

⁸⁰⁷ Tamtéž, s. 143-144.

⁸⁰⁸ Tamtéž, s. 160.

nutno potříti a rozbíti velkopřumyslnické kartely a koncerny, z nichž nejen drobnější průmysl, ale i sám národní celek má jen škodu. (...) Ihned bylo by přikročiti ke stavovskému organisování všech výrobních skupin. Dobrou základnou – ovšem po jistém přebudování – mohou býti obchodní komory a živnostenská společenstva.“⁸⁰⁹ V textu jsou patrné znovu připomínaná kritika materialistického liberalismu – oné příčiny národního, politického, hospodářského, mravního a kulturního úpadku – a respekt ke starým pořádkům. Toto myšlenkové východisko tvoří spojnicí celé práce, naopak zcela oprostěné od rasové tematiky i projevů antisemitismu.⁸¹⁰ Zdrženlivost však byla vedena především úmyslem nezavdat další explicitní příčinu k sankcím vůči NOF, zesíleným už v důsledku židenického puče.

Konstrukt, který Jiří Branžovský v českém nacionalistickém milieu rozvinul, byl dalším pokračováním dehonestace stranické demokracie: „*Jednou z hlavních složek neblahého stavu věci je otázka kvalit zákonodárného sboru a špatné politikářské příklady, kazící dobré úřední mravy.*“⁸¹¹ „*Jakékoliv seskupování národa v ‚politické‘ strany pozbývá logičnosti, jakmile chceme oblékati hmotné životní potřeby a snahy lidových mas do nějakých neskutečných hávů abstraktních ideí.*“⁸¹² Jeho pojetí mělo společnost od *vetchého, odumírajícího* liberalistického parlamentarismu oprostit, současně si ale nárokovalo dohled nad životem jednotlivce: „*Stavovská demokracie (...) usměřňuje lidské individuality a v zájmu národního celku potírá nezřízená sobectví.*“⁸¹³ Pro Branžovského totiž nebylo „*žádného menšího, nepatrnějšího a nedokonalejšího fetiše, než ‚osvobozený jedinec lidský‘*“⁸¹⁴ což vystihuje pravou podstatu tohoto „demokratického stavovství“ – nástroje národního státu k podmanění sociálního prostoru.

Lze konstatovat, že Branžovského spis byl jakýmsi sumářem již dříve vyslovených a zaznamenaných ideových úvah NOF, které precizoval, opatřil subjektivním právním

⁸⁰⁹ Tamtéž, s. 162-164.

⁸¹⁰ Údajný autor v *Doslovu* uvádí, že „*specielními otázkami toho druhu (...) jsem se nemohl zabývat, protože by se tak dílo bývalo rozrostlo do přílišných rozměrů*“. Tamtéž, s. 173.

⁸¹¹ Tamtéž, s. 32.

⁸¹² Tamtéž, s. 49.

⁸¹³ Tamtéž, s. 48-49.

⁸¹⁴ Tamtéž, s. 14.

výkladem a kompetenčními normami. Širší odezvu sice nevzbudil,⁸¹⁵ co do záběru i rozsahu se však jedná o nejpropracovanější dílo korporativistického myšlení české prvorepublikové krajní pravice.⁸¹⁶ Výstižně ji charakterizuje, odkrývá její limity a omyly. Branžovského představy svázané s fašistickou doktrínou nemohly transponovat jinam než k účelové manipulaci, neboť zatímco v systému polarizovaného pluralismu aspirovaly politické strany na zastupování vlastní zájmové skupiny, byly úmysly čs. fašistů pod pláštíkem *jednoty národa* nasměrovány k ovládnutí celé společnosti.

Skutečně by stavovské zákonodárství dokázalo zaručit *ideální* demokratičnost a vyloučit „*ony škodlivé výstřelky sobectví liberalistických zástupců ke škodě voličů*“⁸¹⁷ Vždyť tak jako poslanci politických stran by i poslanci stavovští podléhali srovnatelnému mocenskému lobby – zájmovým korporacím; od nominace, přes volbu až po samotný výkon přiděleného mandátu. Ani stavovský sněm (parlament) „*neodstraňuje různost obecnějších zájmů, stejně jako neodstraňuje rozpory mezi zaměstnanci a zaměstnavateli či v terminologii marxismu třídní rozpory; jinak řečeno, korporatismus neodstraňuje nešvary politiky, je to politický systém, stejně jako jím jsou politické strany (...)* Nelze dělat jen na zájmy stavů orientovanou nadstraničnou, tj. jakousi nepolitickou politiku, protože sama integrace dílčích zájmů jednotlivých korporací vyžaduje politický přístup (...) Kromě zájmů a problémů ryze stavovských jsou zde ovšem také zájmy a problémy celonárodní, které je třeba řešit, ale jsou obvykle nabízena různá řešení a sněm se musí shodnout na některém z nich; správa státních záležitostí není a ani nemůže být fakticky nikdy apolitická“⁸¹⁸

Radikální národovci nebyli pochopitelně jediní, kdo z vnitřních i vnějších pohnutek koketoval s myšlenkou „zefektivnění“ společenského systému. Stavovský model nacházel ve 30. letech v ČSR své zastánce a diskutéry zejména u středo-

⁸¹⁵ Později byl dokonce ve fašistickém tisku inzerován za trvale sníženou cenu. *Fašistické listy*, roč. 5, č. 6, 9. 2. 1935, s. 4.

⁸¹⁶ O vlastní nástin stavovského systému se pokusilo také nacionalistické Hnutí za nové Československo, jež se v polovině 30. let propojilo s politickým klubem Vlajka. Jeden z hlavních ideologů Stanislav Sousedík – nám známý už z dob Branžovského gymnaziálních studií – za tím účelem sestavil třicetistránkovou brožuru *Ideové základy Hnutí za nové Československo* (1936). Jeho znalost *Stavovské demokracie národního státu* v ní nelze přehlédnout.

⁸¹⁷ Gajda, Rudolf: *Stavovská demokracie národního státu*, s. 56.

⁸¹⁸ Nakonečný, Milan: *Český fašismus*, s. 355-356.

pravicových státotvorných subjektů: ve straně lidové (reprezentovaný křídlem Msgre. ThDr. Bohumila Staška ovlivněného papežskou sociální encyklikou *Quadragesimo anno* z roku 1931),⁸¹⁹ dále agrární⁸²⁰ a živnostenské,⁸²¹ které lze v jádru skutečně považovat za strany stavovské.⁸²² Debata se rozproudila v odborných kruzích,⁸²³ na univerzitní půdě.⁸²⁴ Teorie korporativismu pronikla rovněž do sudetoněmeckého prostoru. Zasloužil se o to vídeňský národohospodář a sociolog profesor Othmar Spann, který získal ohlas zejména mezi zdejšími konzervativními katolíky; podstatu a životnost národa podmiňoval jeho schopností vytvářet duchovní (křesťanskou) pospolitost. Spannovo univerzalistické učení však bylo postupně zatlačováno rovněž importovaným světonázorem Adolfa Hitlera.⁸²⁵ Dodejme, že s tzv. spannismem (pro jeho protičeský, byť ne rasově motivovaný nacionalismus) se čs. fašisté od počátku rozcházeli; nově polemizovali i s některými body encykliky papeže Pia XI. (především s návrhem na decentralizaci státní suverenity).

⁸¹⁹ Blíže Pehr, Michal: Československá strana lidová a její vztah k demokracii v době první republiky. In: *Agrárníci, národní demokraté a lidovci ve druhém poločase první Československé republiky*. Praha 2008, s. 239, podkapitola „*Idea stavovského státu*“.

⁸²⁰ Blíže Dobeš, Jan: Agrární strana a úvahy o změně politického systému ve 30. letech. In: *Politická a stavovská zemědělská hnutí ve 20. století*. Uherské Hradiště 2000, s. 173-179.

⁸²¹ Blíže Marek, Pavel: *Politicko-organizační aktivity českých městských středních vrstev v letech 1918-1938*. Olomouc 1996, s. 84nn.

⁸²² Politický systém předmnichovské ČSR bývá proto také někdy nazýván „*stavovskou partitokracií*, ve které každý stav v kombinaci s národností generuje svoji politickou elitu a ta pak zastupuje jeho zájmy. Výsledkem jsou strany-stavy, které mají širokou členskou základnu, vlastní tisk, odbory, družstva, bankovní ústavy, tělovýchovné jednoty atd. Jde o jakousi aplikaci třídního pohledu na společnost, kdy je každá třída zastoupena. Místo marxistického třídního boje dochází k domlouvání kompromisů, na kterých se jednotliví pro systémoví aktéři dohadují“. Hanák, David: c. d., s. 107. Zvýrazněno dle originálu. Stavovský aspekt byl mj. také důvodem, proč NOF v prosinci 1928 podpořila agrárníky ve volbách do zemských a okresních zastupitelstev: „*Svým programem a složením přibližuje se strana republikánská nejvíce stavovské ideologii fašistického státu, který bude spočívat na stavech, z nichž jedním z čelných jest stav rolnický.*“ *Říšská stráž*, roč. 2, č. 220, 15. 11. 1928, s. 1.

⁸²³ Kupř. JUDr. Karel Moudrý sepsal analýzu *Stavovský stát, jeho ideologie a organisace* (1934), JUDr. Stanislav Berounský připravil k vydání sborník *Stavovská myšlenka* (1936).

⁸²⁴ Doc. JUDr. Josef Kliment uspořádal v roce 1937 na pražské právnické fakultě přednáškový cyklus „*O stavovství*“. ARJB, zápisky Jiřího Branžovského z Klimentovy přednášky, listopad 1937.

⁸²⁵ Blíže Chyský, Václav: Spannismus – opomíjená ideologie sudetských Němců. *Střední Evropa. Revue pro střeoevropskou kulturu a politiku*, roč. 23 (2010), č. 134, s. 56-87.

„Branžovského“ svrchovaný národní stavovský stát nedošel uskutečnění; k tomu NOF vedle nosné vize postrádala rovněž reálnou prosazovací moc. Politické stranictví – jeho tradice, vliv a respekt – bylo totiž v českých zemích natolik zakořeněno, než aby se strany, z nichž některé podstatu stavovského formátu vlastně naplňovaly, musely obávat ztráty majoritní podpory veřejnosti.⁸²⁶ Ani odborový experiment, který čs. fašisté uvedli do praxe v podobě Národní obce stavovské, nepřinesl očekávaný úspěch. Ta totiž dokázala fungovat pouze jako zprostředkovatelna práce, *umísťovací referát* pro nezaměstnané členy fašistické strany, a to ještě s nejistými výsledky. Přestože se udržela až do konce 30. let, potýkala se s permanentní insolvenčí a svými administrativními výlohami ještě více zatěžovala ústřední pokladnu NOF.⁸²⁷ Stavovské vize čs. fašistů tak zůstaly převážně na papíře – jako svědectví doby o aktérech, kteří by rádi aplikovali rázná, a jak se domnívali, účinnější řešení – z povahy vlastní i zasažení tendencí téměř celé středovýchodní Evropy.⁸²⁸ K zúžení státoprávního i politického systému v ČSR došlo až v důsledku devastujícího zásahu zvenčí. Tzv. autoritativní demokracie druhé republiky však nezapadala do plánů rozpínavého souseda a „březnový vír“ roku 1939 učinil definitivní přítrž nejen pokusům o transformaci a stabilizaci okleštěného útvaru, ale zašlapal jeho samotné bytí.⁸²⁹

⁸²⁶ Srov. Malíř, Jiří: Systém politických stran v českých zemích do roku 1918. In: *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004*, 1. díl: Období 1861-1938. Brno 2005, s. 17-45.

⁸²⁷ MÚA AV ČR, f. Edvard Beneš, sign. R 121/10, kart. EB I – 42.

⁸²⁸ Kural, Václav: c. d., s. 129.

⁸²⁹ Blíže Rataj, Jan: *O autoritativní národní stát. Ideologické proměny české politiky v druhé republice 1938-1939*. Praha 1997, s. 218nn.

8. Třetí politické dějství (1934-1938)⁸³⁰

Marné vaše proti nám jsou vzteky!

„Milý Jirko! S upřímným potěšením konstatuji, že jsi byl zvolen poslancem N.[árodního] S.[hromáždění] Tvoje veliké nadání, bystrost a dokonalá schopnost předurčila Tě již předem k tak vážnému a důležitému úkolu a přeji Ti upřímně mnoho zdaru a štěstí v této funkci. Jsi dokonale výřečný a byl bych šťasten, kdybys pomohl statečně potírat tu sběh Henleinovců a komunistů, které máme v republice na krku jako vši v kabátě. Doufám, že zůstaneš pro nás tím starým Jirkou a prosím, abys sdělil moje a nás všech blahopřání Tvoji paní choti i panu minist.[erskému] radovi [Bozděchovi]. Srdečně Tě zdraví Tvůj strýc Maxa.“⁸³¹ Tuto gratulaci obdržel Jiří Branžovský od Maxmiliána Schmerhovského, mladšího bratra jeho zemřelé matky Milady a toho času okresního hejtmána v Jičíně.⁸³² I bez připsaného data lze odvodit, že se tak stalo koncem května 1935, tj. krátce po parlamentních volbách – posledních v meziválečném Československu –, ve kterých právní zástupce Radoly Gajdy a přední funkcionář NOF obdržel poslanecký mandát. Bude proto žádoucí vyložit zásadní události, jež tomu předcházely.

Přes hrozbu zákazu vznášející se nad fašistickou stranou v souvislosti s židenickým pučem se NOF dařilo získávat nové příznivce – mj. právě na jižní Moravě, kterou bezpečnostní opatření (policejní prohlídky bytů, výslechy a zatýkání členů NOF) zasáhla na sklonku ledna 1933 nejcitelněji.⁸³³ Od počátku 30. let se totiž zázemí čs. fašistů posouvalo z větších měst do venkovských regionů,⁸³⁴ kde nacházeli – coby samozvaní

⁸³⁰ Následující text vychází dílem z nepublikované studie, kterou jsem pod názvem *Národní obec fašistická v politickém okrese Moravské Budějovice* vypracoval v rámci historického semináře profesora Roberta Kvačka na Ústavu českých dějin FF UK v roce 2002.

⁸³¹ ARJB, dopis Maxmiliána Schmerhovského Jiřímu Branžovskému, b. d. Podtrženo dle originálu.

⁸³² *Rodinná kronika Erazym–Schmerhovský–Fabian–Branžovský*, s. 7-8.

⁸³³ Srov. Blodig, Vojtěch: c. d., s. 145, 147.

⁸³⁴ AKPR, f. KPR, sign. T 636/23, kart. 120. Šlo přirozeně o oblasti s naprostou převahou českého obyvatelstva. Tam, kde dominovalo německé etnikum byl vliv NOF téměř vyloučen.

spasitelé uchylující se k politice sociálních iluzí⁸³⁵ – své posluchače mezi politicky neuvědomělými malorolníky i statkáři.⁸³⁶ K postupu NOF nepřispívaly pouze dopady tzv. velké deprese, víme, že část nespokojené veřejnosti koketovala s fašisty už v časech dřívějších. Přestože ekonomický propad patřil k silným a účinným argumentům v přesvědčovací strategii, důvody, proč lidé oblékali černé košile, byly rozmanitějšího rázu. Vedle pohnutek plynoucích z přetrvávajících dějinných stereotypů (antisemitismus) a poválečné politické polarizace (antikomunismus) je třeba identifikovat vlivy dalších forem sociálních interakcí (názorové vůdcovství, sousedský efekt), kulturních vzorců (tradiční hierarchické a antiintelektuální hodnoty venkovské společnosti), lokálních specifíků i jevů zcela iracionálních.⁸³⁷ Nepominutelnou úlohu vždy zaujímal divácky

⁸³⁵ V době vrcholící hospodářské krize se NOF situovala do role *očistného* sociální hnutí: „*Národní Obec Fašistická, jako výhradní zástupce vrstev finančně porobených a sociálně ujařmených, jest si plně vědoma, že konečné finale zápasu o politickou moc ve státě našem odehraje se na poli hospodářském (...) Nezvítězí tedy nynější držitelé politických ideí, ale hospodářsky utlačené a existenčně ohrožené masy našeho národa.*“ *Fašistické listy*, roč. 4, č. 23, 18. 10. 1934, s. 2, článek „*Politická pandrholovina*“. Zvýrazněno dle originálu.

⁸³⁶ „*Fašismus je přesvědčen o správnosti hesla: ‚Země patří tomu, kdo ji obdělává.‘ Jest známo, že rolnictvo zakořeněno do své půdy zůstávalo houževnatým a zdatným, zůstalo v nich zdravé, nezkažené jádro, a že všude rolnictvo tvoří páteř národa, reservoir kontingentů pro velká města. (...) Fašisté českoslovenští vyzdvihli v nynější době hospodářské krize princip soběstačnosti, jehož předpokladem jest intenzivní hospodářství. Proto dnes pokládá za nutné zavedení nového agrárního zákonodárství, které by bylo vytvořeno spoluprací odborníků obchodních, technických a zemědělských a na druhé straně zákonodárců, které by zahrnovalo v sobě nejen paritu stavu zemědělského oproti ostatním stavům, ale i vysoký cit sociální spravedlnosti a správný pojem ochrany zemědělské národní produkce.*“ Gajda, Rudolf: *Ideologie československého fašismu*, s. 13-14.

⁸³⁷ Srov. Beroun, Zdeněk (rec.): *Český fašismus v Pardubicích a na Pardubicku v letech 1926-1939*, s. 1158. K propagaci fašismu bylo využíváno vsutku rozličných prostředků. Kupř. ve východočeské Poličce patřila k nejagilnějším – „*přímo hystericky působícím*“ – členům NOF Marie Pražanová, manželka zámožného vlastníka místního dřevozávodu a blízká přítelkyně rodiny hudebního skladatele Bohuslava Martinů, která „*prý velmi hezká, dovede mladé muže k fašismu nadchnouti a jmění jejího muže umožňuje ji nejen hmotně podporovati fašismus a dobře hostiti nejen Gajdu a jeho rodinu, ale i jiné fašistické předáky z Poličky a Litomyšle*“. VÚA, f. VKPR, kart. 122, č. j. 156/33 dův.

atraktivní přítomnost samotného Radoly Gajdy, které předcházely nájezdy obratných agitátorů a letákové kampaně.⁸³⁸

Odplata za přepad židenických kasáren se dotkla – vedle vzpomenutého soudního procesu s jeho hlavními účastníky – *Fašistických listů*, ústředního týdeníku NOF, jenž byl od října 1933 na půl roku úředně zastaven.⁸³⁹ Krátce před vypršením moratoria pověřil Gajda znovuoživením periodika redakčně obeznaného Jiřího Branžovského: „*Milý Branžo! Jednal jsem dnes s bratrem redaktorem Kučerou a domluvil jsem následující postup ohledně Fašistických Listů: Redaktor Kučera Tě navštíví dnes, anebo během zítřejšího dne, nechá si od Tebe zabaviti veškeren inventář rychlou cestou a mimo to učiní patřičné ohlášení na policii, že se vzdává vydavatelství a redaktorství Fašistických Listů a přenáší je na Tebe. Žádám Tě, jelikož zde není žádného nebezpečí pro Tvoji osobu, abys vydavatelství Fašistických Listů a majitelství přijal, když by se Ti to z jakýchkoliv příčin nezamlouvalo, aspoň na 2 – 3 čísla, a pak bych to převedl na některou jinou důvěryhodnou osobu. Udělej vše, aby tato trapná záležitost byla vyřízena, abych 15. – 16. t. m. mohl vyjít s listy. Očekávám obratem Tvoji zprávu. S pozdravem gen. R. Gajda v. r.*“⁸⁴⁰ Branžovský nezaváhal; převzal vedení novin a společně s redaktorem Ivanem Zajborem sepsal emotivní úvodník: „*Těch šest uplynulých měsíců jen silněji nás utvrdilo v našem fašistickém přesvědčení, úžeji semklo v neochvějně věrnosti k br.[atru] Vůdci, zocelilo v tomto velkém boji proti všem a podnítilo k nové, tím usilovnější činnosti pro konečné vítězství naší myšlenky v národě. Jsme si dobře vědomi, že jdeme cestou trnitou a plnou odříkání, ale i toho, že velká myšlenka a velký cíl vyžadují i velkých obětí. Bezpříkladná obětavost a věrnost statisícového našeho bratrstva je nám zárukou blízkého vítězství. Zvítězíme, protože zvítěziti chceme a také musíme v životním zájmu národa a těch, kdož*

⁸³⁸ Srov. Dostál, Vladimír V.: *Agrární strana. Její rozmach a zánik*. Brno 1998, s. 161. Dobovou politickou reportáž k praktikám NOF na venkově vytvořil novinář Cháb, Václav: *Jihočeský selský vůdce Radola*, Praha 1931.

⁸³⁹ *Fašistické listy* (s podtitulem *Oficiální list Národní obce fašistické*) vycházely od 12. listopadu 1931 jako náhrada za *Stráž říše* (nyní v majetku opozičních Radikálních národovců československých). Jejich vydavatelem, odpovědným redaktorem a majitelem se stal Josef Kučera, známý už svým působením v klubu Červenobílých, který po rozchodu s mateřskou ČsND vstoupil do služeb NOF. Srov. Kubíček, Jaromír a kol.: *Česká retrospektivní bibliografie*, řada 1 – Noviny, díl 2 – Noviny České republiky 1919-1945, část 1 – Bibliografie, s. 109; dále *Stráž říše*, roč. 1931, č. 48, 2. 12. 1931, s. 3.

⁸⁴⁰ ARJB, dopis Rudolfa Gajdy Jiřímu Branžovskému z 6. 4. 1934, č. j. 280.

*přijdou po nás. Jsme zde a děj se co děj, také zůstaneme!*⁸⁴¹ Autor těchto vzrušených řádků se současně s odhodláním k další politické práci mohl těšit z čerstvého otcovství, neboť 25. února 1934 přivítal do života dceru Olgu.⁸⁴² Jako majitel, vydavatel a odpovědný redaktor *Fašistických listů* pak Branžovský působil od 2. května (č. 1) do 8. června 1934 (č. 5). Poté zastával místo šéfredaktora týdeníku, a to do 16. srpna t. r. (č. 14), kdy byl z vedení tisku na základě předchozí úmluvy uvolněn. Právě tehdy vstupovala do čtenářského povědomí brožura bývalého činovníka NOF V. L. Vodáka obsahující letmou, ale zneklidňující zmínku o Branžovského údajné denunciaci. Na zvěsti toho druhu však jednoznačně zareagoval právě ve *Fašistických listech* sám vůdce NOF: „*Rozděl a vládní, bylo heslo držitelů moci ve starém Římě a heslem tím se řídí dnes i ti, komu je stálý a nezadržitelný vzrůst NOF trnem v oku, a snaží se všemi prostředky o rozklad našeho (...) hnutí. Nejlepším prostředkem má tu býti rozsetí vzájemné nedůvěry, proto agenti-provokatéři a placení konfidenti politikářských ‚machrů‘ rozšiřují různé provokační zprávy a snaží se o rozklad buzením vzájemné nedůvěry mezi jednotlivými funkcionáři a členstvem vůči nim. Tak na př. z toho kalného pramene pochází klep, jakoby br.[atr] Dr. Jiří Branžovský, čelný a zasloužilý člen NOF byl policejním konfidentem. Br.[atr] Dr. Branžovský je šéfredaktorem ‚Fašistických listů‘ a těší se mé plné důvěře. Zjistěte osoby, jež šíří podobné pomluvy, neodůvodněné a nedoložitelné klepy proti funkcionářům Národní Obce Fašistické, oznamte je ústředí NOF aneb přímo mně, aby bylo možno nactiutřače trestně stíhati. Gen. r. l. R. Gajda.*“⁸⁴³

K obnově hlavního fašistického tisku došlo zároveň v čase dalšího z nekončících pokusů o integraci české krajní pravice. Dne 7. dubna 1934 byla ustavena Národní fronta a za jejího předsedu vybrán dřívější „garant“ klubu Červenobílých, prof. MUDr. František Mareš. Radola Gajda, jehož NOF byla nejpočetnější a organizačně nejrozvinutější složkou

⁸⁴¹ *Fašistické listy*, roč. 4, č. 1, 2. 5. 1934, s. 1, článek „*Po šesti měsících*“.

⁸⁴² *Paměti I (Eva Branžovská)*, s. 4.

⁸⁴³ *Fašistické listy*, roč. 4, č. 7, 22. 6. 1934, s. 5, článek „*Bratrstvu!*“.

tohoto politicko-odborového uskupení,⁸⁴⁴ se stal úřadujícím místopředsedou. Pod úvodním svoláním zatímního ústředního výkonného výboru Národní fronty nalezneme i jméno JUDr. Jiřího Branžovského; znovu se zde setkal s dávným soupeřem a posléze rivalem PhDr. Vítězslavem Štěpánkem.⁸⁴⁵ Ideové směrnice „frontistů“ nevybočovaly ze zažitých nacionalistických vizí. Dovolávali se národního charakteru čs. státu a *úplné* změny politického systému založené mj. na přijetí stavovského korporativismu. Aktuální zahraničněpolitický vývoj je znovu přivedl k *červenobílé* myšlence „*co nejtěsnější jednoty [Svazu] svobodných slovanských národů*“.⁸⁴⁶

Účast NOF na (staro)nové bázi *celonárodní opozice* však měla jen epizodní charakter. Tak jako v roce 1929 Gajda s provedením fúze otálel. Nechtělo se mu obětovat samostatnost NOF a především rozmělnit své vůdčí postavení – úlohou „druhého muže“ Národní fronty se necítil uspokojený. Bylo to patrné i z jeho instrukcí funkcionářskému sboru NOF, jež se v létě 1934 rozléhaly z *Fašistických listů*.⁸⁴⁷ Fakt, že Jiří Branžovský

⁸⁴⁴ Do Národní fronty dále přistoupily: Družina dobrovolců čs. zahraničního vojska, Konservativní strana, Národní strana živnostnictva a obchodnictva v ČSR, Národní tábor československý, Radikální národní demokracie, Sdružení katolických zemědělců, Sdružení majitelů domů, Selský svaz a Svaz zemědělců a dělníků. Všechny tyto subjekty (vesměs politické frakce) včetně NOF se v den vzniku Národní fronty zavázaly, že do tří měsíců přijmou jednotnou organizační strukturu. Především pro přetrvávající antipatie mezi Radolou Gajdou a Jiřím Stříbrným se na tomto spojení nepodílela Národní liga. Fic, Vladimír: *Národní sjednocení v politickém systému Československa 1930-1938. Příspěvek ke kritice českého buržoazního nacionalismu*. Praha 1983, s. 42-45.

⁸⁴⁵ *Hlas*, roč. 2, č. 11, 9. 4. 1934, s. 1. Tento *Nezávislý pondělník* byl 19. května 1934 pozměněn na *Hlas Národní fronty* (s podtitulem *Ústřední týdeník národního hnutí N. F.*). Kubíček, Jaromír a kol.: *Česká retrospektivní bibliografie*, řada 1 – Noviny, díl 2 – Noviny České republiky 1919-1945, část 1 – Bibliografie, s. 132.

⁸⁴⁶ *Hlas Národní fronty*, roč. 2, č. 14 (1), 19. 5. 1934, s. 3.

⁸⁴⁷ „*Vzhledem k jasnému prohlášení br.[atra] Vůdce (...) upozorňujeme tímto důrazně všechny bratry náčelníky jednotlivých krajů, okresů a jednot, že všechny krajské rady, okresní rady a jednoty NOF jako takové trvají a vykonávají svoji činnost organizační a agitační jako dříve, neboť Národní Obec Fašistická rozpuštěna nebyla a trvá jako samostatná politická organizace (...) Proto neustávejte ve své dosavadní činnosti, zakládejte nové jednoty NOF, konejte svoje vlastní schůze výborové, členské, důvěrné a kde je to možným i veřejné a to v první řadě pod názvem Národní Obce Fašistické. (...) řiďte se až na další výhradně těmito pokyny a odmítněte jakékoliv zasahování osob, stojících mimo organizační rámec Národní Obce Fašistické do vnitřních záležitostí našeho fašistického hnutí. Jakýkoliv jiný postup je nepřijatelný a nebude proto trpěn. Zdar br.[atra] Vůdci, zdar Národní Obci Fašistické!*“ *Fašistické listy*, roč. 4, č. 11, 25. 7. 1934, s. 5, článek „*Krajským, okresním a místním náčelníkům NOF!*“.

v tomto směru Gajdu opět plně podpořil, netřeba zpochybňovat: 3. srpna 1934 doprovázel vůdce NOF na poradě výboru Národní fronty, po které i přes příslib *zachování přátelského postupu* fašisté tento politický konglomerát opustili.⁸⁴⁸ K negativním důsledkům Gajdova rozhodnutí patřila ztráta JUDr. Vojtěcha Vážného, který setrval na platformě Národní fronty a převzal post úřadujícího místopředsedy;⁸⁴⁹ pod vlivem jeho regionální autority tak učinily i některé východočeské jednoty NOF.⁸⁵⁰ Národní fronta pak v říjnu 1934 vplynula do nově vytvořené politické strany Národní sjednocení, zahrnující dále ČsND Karla Kramáře a Národní ligu Jiřího Stříbrného.⁸⁵¹

Další dějinnou etapu tedy NOF zahájila opět samostatně a tento postup zachovala po celou zbývající existenci tzv. první republiky.

Práskat bičem s kupy hnoje

Aktivita fašistů rostla s očekáváním blížících se parlamentních voleb. Svá přednášková turné vůdce NOF stále častěji směřoval na jihozápadní Moravu.⁸⁵² Tradičně agrární oblast se jen pozvolna vyrovnávala s hospodářskými obtížemi první poloviny 30. let; příhodné místo i doba k předkládání zjednodušených, rádoby zaručených receptů nápravy. Gajdovy návštěvy ovšem měly i jiné „marketingové“ opodstatnění: k regionu, jenž „rozhodně nepatřil mezi nejprobudilejší (...) nadto úroveň vzdělání byla v průměru nepatrná“,⁸⁵³ jej poutaly rodinné vazby. V obci Německé (dnes Miroslavské) Knínice na

⁸⁴⁸ *Hlas Národní fronty*, roč. 2, č. 23-24, 11. 8. 1934, s. 3.

⁸⁴⁹ Rozhod Vážného s NOF měl dohru v tisku. Prostřednictvím *Hlasu Národní fronty* bývalý okresní soudce publikoval několik textů plných trpkosti a zklamání nad směřováním čs. fašismu a důvěryhodností jeho vůdce. Ten reagoval na stránkách *Fašistických listů* a rozhodně veškeré výtky či snad osobní pochybení odmítl. Gajdova odpověď je však významná z jiného důvodu: zcela otevřeně zde přiznává své někdejší členství v klubu Červenobílých, které po celá 20. léta urputně popíral! Ve lži tak dlouhý čas setrval ruku v ruce se Zástěrovou frakcí, tj. i s Jiřím Branžovským. *Fašistické listy*, roč. 4, č. 16, 30. 8. 1934, s. 1-2, článek „*Moje odpověď panu em.[eritnímu] okresnímu soudci Vážnému*“; dále *Hlas Národní fronty*, roč. 2, č. 28, 8. 9. 1934, s. 3-4, článek „*Bratrstvu Národní fronty i Gajdově skupině Národní Obce Fašistické!*“.

⁸⁵⁰ Blíže Benda, Michal: *Vojtěch Vážný – příběh pardubického soudce a fašisty*, s. 199-200.

⁸⁵¹ Blíže Fic, Vladimír: *Národní sjednocení v politickém systému Československa 1930-1938. Příspěvek ke kritice českého buržoazního nacionalismu*, s. 51nn.

⁸⁵² Zejména do tehdejších politických okresů Moravské Budějovice, Moravský Krumlov a Znojmo.

⁸⁵³ Vrba, Jan: *Otokar Březina a jiní přátelé v mé paměti*. Praha 1932, s. 400.

Moravskokrumlovsku žil strýc Josef Geidl a další početné příbuzenstvo.⁸⁵⁴ Tamní přívrženci tak mohli hrdě, ba domýšlivě prohlašovat, že „*zborovský hrdina generál Gajda jest synem z krve našeho kraje*“.⁸⁵⁵ Jejich idol sem zavítal už v červnu 1931,⁸⁵⁶ nedlouho před komunálními volbami, ve kterých fašisté poměrně slušně obstáli, a to i v celostátním měřítku.⁸⁵⁷ Soustavně pak na moravský jihozápad přijížděl od jara 1934.⁸⁵⁸ „*Po vzoru raně feudálního monarchy poctil svou návštěvou nejprve vytipované majetné přívržence, jejichž úkolem bylo hnutí finančně podpořit. Z nich ihned vytvořil okresní a župní fašistické náčelnictvo. Usadil se v kraji na letním bytě, přijímal tajné posly a konal důvěrné porady. Před obecným lidem fašistickým ale prakticky nevystupoval, dával se jím pouze oslavovat a fascinoval ho svou přítomností.*“⁸⁵⁹ Osvědčená a vytrvale omílaná frazeologie NOF „*že se špatně hospodaří, že je republika ,vyžírána‘, že je všude korupce a že se všude krade (...)* *že jedině fašisté zavedou ve všem pořádek*“,⁸⁶⁰ zacílená na nejzranitelnější sociální vrstvy nesla i zde své plody. K uchycení fašismu rovněž

⁸⁵⁴ SOkA Znojmo, f. POÚ MK, kart. 201, inv. č. 334. Pocházel odtud i Gajdův otec Jan Geidl. Sám legionářský vojevůdce přišel na svět v černohorském přístavním městě Kotoru; byl zprvu nemanželským dítětem, neboť k sňatku rodičů došlo až tři měsíce po jeho narození. Moravský zemský archiv v Brně, Sbírka matrik, rodní a křestní kniha pro město Kyjov (1890-1905), č. 5507, sv. 8, s. 364, 432. Dostupné online z: <http://www.mza.cz/actapublica/matrika>.

⁸⁵⁵ *Fašistické listy*, roč. 3, č. 18, 2. 3. 1933, s. 4.

⁸⁵⁶ Kotlán, Pavel: *Působení Národní obce fašistické na Moravě a ve Slezsku, zvláště na jihozápadní Moravě*, s. 205.

⁸⁵⁷ Kandidátky čs. fašistů podávané už pod oficiálním názvem strany uspěly v řadě vesnic a NOF získala v září 1931 stovky zastupitelů po celé ČSR, včetně následné účasti v obecních radách; výjimkou nebylo ani obsazení úřadu starosty. Jen na sledovaném Moravskokrumlovsku obdržela NOF úhrnem 23 mandátů. *Zájmy venkova*, roč. 13, č. 40, 3. 10. 1931, s. 2. Zřejmě vůbec poprvé se samostatná kandidátka NOF objevila 2. prosince 1928 při obecních volbách v Brně. Křest to nebyl příliš úspěšný, neboť vedl k zisku jediného mandátu. *Říšská stráž*, roč. 2, č. 234, 1. 12. 1928, s. 5 a č. 236, 4. 12. 1928, s. 4.

⁸⁵⁸ SOkA Třebíč, f. POÚ MB, kart. 112, inv. č. 314; dále *Fašistické listy*, roč. 4, č. 1, 2. 5. 1934, s. 4, článek „*Zájezd gen. r. l. Gajdy na Moravu*“.

⁸⁵⁹ Fic, Vladimír: *Vývojové tendence fašismu na Moravě a ve Slezsku v letech 1930 až 1938*, s. 397. „*Generál Gajda přijel na pouť do Litohoře [největší bašty NOF na Moravskobudějovicku]. A tak jsme se šli podívat, samozřejmě pěšky. Byli jsme zvědaví, jak takový generál ověnčený válečnými řády vypadá. Když jsme došli do Litohoře, kolem silnice už stály zástupy zvědavců i účastníků v černých košilích. Generál přijel, zamával a někam odešel se svými hostiteli.*“ Bartušek, Stanislav: *Vlajkaři – fašisté v M. Budějovicích*. Moravské Budějovice 2001, s. 1, rkp.

⁸⁶⁰ Fic, Vladimír: *Vývojové tendence fašismu na Moravě a ve Slezsku v letech 1930 až 1938*, s. 397.

přispívaly přidružené kolize v mezilidských vztazích, nezřídka podtrhující absenci skutečného světonázoru.⁸⁶¹ Z původních několika izolovaných ohnisek se tak na přelomu let 1934-1935 vyvinul takřka souvislý územní pás „impozantního fašistického koridoru (...) složeného z obcí s jednotami NOF a se silnou voličskou základnou“.⁸⁶² Pro prudký příliv členstva byla tzv. jihlavská župa⁸⁶³ postupně rozdělena na tři samostatné krajské rady NOF se sídly v Moravských Budějovicích, Rouchovanech a Třebíči.⁸⁶⁴ Za relativním rozmachem čs. fašismu ovšem nestála jen Gajdova „aureola“ či náhončí z pražského a brněnského ústředí, ale velkou měrou právě zapálení – nezištní, naivní, sebestřední i vypočítaví – místní *vůdce* a *podvůdce* znalí poměrů; těm šli příkladem předsedové (náčelníci) krajských rad Jaroslav Pašek (Moravské Budějovice),⁸⁶⁵ Jan Pleha (Rouchovany) a Bohumil Wolf (Třebíč), kteří asistovali u zrodu desítek základních organizací. Zejména s přihlédnutím k Paškovým mimořádným agitačním výkonům byl v Moravských Budějovicích – maloměstě ležícím v geografickém centru fašistického hnutí na jihozápadní Moravě – zřízen v listopadu 1934 župní sekretariát NOF.⁸⁶⁶

Termín napjatě vyhlížených voleb do obou komor Národního shromáždění připadl na neděli 19. května 1935.⁸⁶⁷ NOF se – stejně jako ostatní politické strany – k volebním urnám hotovila se značným předstihem: *Organisační zprávy* s interními pokyny rozesílala fašistická centrála podřízeným instancím již na sklonku roku 1934.⁸⁶⁸ Předvolební

⁸⁶¹ „(...) *frakce NOF v Litohoři vznikla jako protiváha proti agrární straně, zejména proti osobě tehdejšího starosty Františka Dvořáka. Těžko se dá říci, že by šlo o ideové hnutí, spíše šlo o místní osobní politiku.*“ SOKA Třebíč, f. ONV MB, kart. 106, inv. č. 172.

⁸⁶² Kotlán, Pavel: *Působení Národní obce fašistické na Moravě a ve Slezsku, zvláště na jihozápadní Moravě*, s. 201. Je však třeba zdůraznit, že zdaleka ne všechny ustavené jednoty dokázaly naplnit nutný předpoklad fungování (tj. politické práce), jak ostatně dokládá časosběrný monitoring prováděný zde dislokovanými bezpečnostními složkami státu.

⁸⁶³ Někdy též označovaná jako „župa znojemská“ nebo „župa Jihlava – Znojmo“.

⁸⁶⁴ SOKA Třebíč, f. POÚ MB, kart. 112, 113, inv. č. 314.

⁸⁶⁵ Jaroslav Pašek (1893-1964), zlatník a hodinář, ale také oblíbený režisér a herec ochotnického divadla, bohem s nezaměnitelným charismatem čeřící hladinu stojaté periferie. Alespoň tak na něj vzpomínali pamětníci Stanislav Bartušek, Aleš Paleček, Bohumil Příkryl a Jaroslav Tušer, s nimiž jsem v letech 2001-2014 vedl neformální rozhovory.

⁸⁶⁶ SOKA Třebíč, f. POÚ MB, kart. 113, inv. č. 314.

⁸⁶⁷ Do třetice šlo o volby předčasné, původně se měly uskutečnit až v říjnu t. r. Blíže Klimek, Antonín: *Velké dějiny země Koruny české*, sv. 14 (1929-1938). Praha-Litomyšl 2002, s. 303.

⁸⁶⁸ *Fašistické listy*, roč. 4, č. 28, 24. 11. 1934, s. 5.

strategie se dotkl rovněž čtvrtý Generální sněm NOF zasedající ve dnech 26. a 27. ledna 1935 v Praze,⁸⁶⁹ na kterém Radola Gajda ve svém hlavním projevu stvrdil samostatný postup. Dalším sjezdovým aktem vůdce, jímž účelově zasáhl do ideologie čs. fašismu, bylo rozhodnutí o vzniku Arijské fronty. Tato k NOF v širším rámci přidružená organizace měla pojmout fašisticky smýšlející občany ČSR bez ohledu na jejich národnost.⁸⁷⁰ Za supranacionální koncepcí se nepochybně ukrýval záměr rozšířit volební potenciál NOF, nalézt nové finanční zdroje a snad i odčerpat hlasy politickému hnutí Konráda Henleina,⁸⁷¹ mohutnější tuzemské „filiálce“ německých nacistů.⁸⁷² Přestože měl impulz k vytvoření Arijské fronty vzejít přímo od zástupců německé menšiny,⁸⁷³ valné sympatie nezískala. Dílčí ohlas (v řádu desítek, maximálně několika stovek členů) byl

⁸⁶⁹ Podle Ústavního řádu NOF měl být Generální sněm pořádán alespoň jednou ročně. Muzeum Policie České republiky, Sběrka tiskopisů a písemností, sign. KP 522/79, Ústavní řád NOF, nestr. Také v důsledku častých vězňení Radoly Gajdy, který byl jeho svolavatelem, se však uskutečnil až po více než čtyřech letech (třetí Generální sněm NOF proběhl 25. a 26. října 1930). Pozdější interní předpis upravil povinnost konání tohoto vrcholného fašistického shromáždění „nejméně jednou za 3 roky“. ABS, f. Zemský odbor bezpečnosti II Praha, sign. 315-214-1, Organizační a jednací řád NOF ze 14. 2. 1937, s. 12.

⁸⁷⁰ „Znamená to boj proti židozedenářstvu, marxismu a velkokapitalismu, který tlačí nejen nás Čechy a Slováky, ale také všechny cizí národy, ať jsou to Němci, Maďaři, neb jiní. (...) Nacionalismus neznamena nenávidět a bít druhého, který mluví jiným jazykem.“ *Fašistické listy*, roč. 5, č. 5, 2. 2. 1935, s. 2.

⁸⁷¹ Sudetoněmecká vlastenecká fronta (SHF) byla budována od podzimu 1933 na členské základně nedávno rozpuštěné Německé nacionálně socialistické dělnické strany (DNSAP). V květnu 1935 předstoupila před voliče pod názvem Sudetoněmecká strana (SdP). Blíže Marek, Pavel: Sudetoněmecká strana. In: *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004*, 1. díl: Období 1861-1938, s. 893-912.

⁸⁷² Události odehrávající se v sousedním Německu – politický triumf Adolfa Hitlera z ledna a března 1933 – vnímali čs. fašisté ambivalentně. Na jedné straně byli fascinováni způsobem, jakým se nacisté propracovali k moci; podněcoval fantaskní představy je napodobit. V ideologické shodě s nacionálním socialismem se NOF rezolutně vyslovila proti poskytování azylu německým levicovým a židovským emigrantům. Na straně druhé „gajdovce“ zneklidňovala obava z ohrožení mezinárodní bezpečnosti ČSR a z radikalizace tzv. sudetských Němců. Srov. Harna, Josef: Reakce českých fašistů na nástup Hitlera k moci v Německu. In: *Sborník k problematice dějin imperialismu*, sv. 13 (1982), s. 84; dále *Fašistické listy*, roč. 3, č. 20, 9. 3. 1933, s. 1, článek „Bijeme na poplach!“ a „Hitlerovo vítězství“; dále Kural, Václav: c. d., s. 127.

⁸⁷³ *Fašistické listy*, roč. 4, č. 23, 18. 10. 1934, s. 1, článek „Němci v čs. straně fašistické“.

zaznamenán jen mezi brněnskými Němci⁸⁷⁴ a u maďarské populace na Slovensku.⁸⁷⁵ NOF tudíž brzy reaktivovala svůj národovecký žargon; kupř. právě na jihozápadní Moravě, jejíž politické okresy spadaly do etnicky nesourodého pohraničí.⁸⁷⁶

Historik Tomáš Pasák zmínil, že se o propagaci Arijské fronty výrazně zasloužil Jiří Branžovský.⁸⁷⁷ V právníkově pozůstalosti ani jinde však prozatím nebyl nalezen relevantní doklad, který by tuto domněnku podepřel. Vzhledem k Branžovského konzistentnímu – a naopak spolehlivě prokazatelnému – antiněmectví není jeho vlastní zájem na Arijské frontě příliš pravděpodobný. Pakliže se ovšem nepodvolil imperativu vůdce NOF.

Protože ústřední pokladna trpěla neustálým deficitem, naplánovalo vedení fašistické strany před květnovými volbami rozsáhlou *finanční ofensivu*. Byly překotně vydávány sbírkové výzvy, fašistický tisk se více než obvykle obracel k funkcionářům a řadovým členům s žádostmi o příspěvky do volebního fondu.⁸⁷⁸ Průběh předvolební kampaně NOF komplikovala nejedna úřední intervence. Ponejvíce byla stížena zákazy veřejných mítinků a důvěrných schůzí, a to pro nesplnění či porušení příslušných odstavců tzv. shromažďovacího zákona. Mediálně stranu rovněž značně limitovalo už druhé šestiměsíční zastavení *Fašistických listů*; naposledy vyšly 23. března 1935 (č. 12).⁸⁷⁹

Výběr volebních kandidátů NOF náležel zcela do kompetence Radoly Gajdy. Měli být sice oficiálně delegováni příslušnými krajskými sněmy „*podle důvěry, schopnosti a zásluh o fašistické hnutí*“, ale jen v jeho přítomnosti a s jeho souhlasem.⁸⁸⁰ Finální porada o osobách navržených pro volby do poslanecké sněmovny Národního shromáždění

⁸⁷⁴ *Akademická encyklopedie českých dějin*, sv. 1 (A-C). Praha 2009, s. 89.

⁸⁷⁵ Bližze Hruboň, Anton: „*Blaho vlasti - zákon najvyšší!*“ *Národní obec fašistická a Slovensko (1926-1938)*, s. 121-122.

⁸⁷⁶ „*Řeč letáku ‚Fašisté získávají‘ z roku 1935, který vydala krajská rada NOF v Moravských Budějovicích, je jasná: Proti silnému německému postavte silné češství. Proti německému výboji postavte nacionalistickou československou hráz. Jen spojení v jeden celek může zachránit ohrožený národ.*“ Pavel Kotlán, *Působení Národní obce fašistické na Moravě a ve Slezsku, zvláště na jihozápadní Moravě*, s. 205.

⁸⁷⁷ Pasák, Tomáš: *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*, s. 140.

⁸⁷⁸ *Fašistické listy*, roč. 5, č. 8, 23. 2. 1935, s. 2, článek „*Všemu členstvu a přátelské nám veřejnosti!*“.

⁸⁷⁹ Kubíček, Jaromír a kol.: *Česká retrospektivní bibliografie*, řada 1 – Noviny, díl 2 – Noviny České republiky 1919-1945, část 1 – Bibliografie, s. 109.

⁸⁸⁰ SOkA Třebíč, f. POÚ MB, kart. 112, inv. č. 314.

za župu jihlavskou⁸⁸¹ se konala 29. dubna 1935 v Brně. Z té vzešel jako lídr kandidátky NOF rolník Jan Pleha z Lipňan, předseda krajské rady v Rouchovanech. K dalšímu pořadí bylo připsáno jméno, jehož nositel neměl s daným regionem doposud mnoho společného – JUDr. Jiří Branžovský.⁸⁸²

Zařazení na kandidátní listinu kraje, kde NOF právě zažívala konjunkturu, představovalo pro Branžovského první (a předběhne-li v čase také jedinou) pasivní volební zkušenost. Koncem září 1931 sice zasáhl do procesu komunálních voleb v Praze, ovšem nikoliv jako uchazeč o mandát v ústředním městském zastupitelstvu, ale v úloze volebního zmocněnce NOF.⁸⁸³ Na jihozápadní Moravě se začal objevovat coby člen fašistického štábu při agitačních zájezdech vůdce NOF, pověřený právním dozorem. Vzhledem ke Gajdově nepřilíš působivé dikci nejednou vystoupil i v roli řečníka.⁸⁸⁴ Premiéru zřejmě zakusil v Moravských Budějovicích, kam byla na 17. června 1934 svolána důvěrná schůze NOF. Nedopadla ovšem podle jeho představ, neboť dohlížející komisař okresní politické správy aktiv pro faktické nedostatky rozpustil.⁸⁸⁵

Ač sám kandidoval až z druhého místa, stal se Branžovský počátkem května 1935 hlavní tváří předvolební kampaně NOF v jihlavském kraji.⁸⁸⁶ K ruce získal župního tajemníka Jaroslava Paška, a jak se ukázalo, šlo o prozíravé rozhodnutí. Pašek platil za zdatného „verbíře“ NOF: od září 1934 do února 1935 založil 17 fašistických jednot.⁸⁸⁷ Společně pak absolvovali sérii úspěšných veřejných schůzí v městech a obcích moravskobudějovického politického okresu – Paškovy agitační základny. Referovali mj. v Moravských Budějovicích (3. 5.), Nimpšově (4. 5.), Domamili (5. 5.), Slavíkovcích (10. 5.), Ostojkovicích (11. 5.), Kdousově (12. 5.), Polici (12. 5.), Velkém Dešově (12. 5.),

⁸⁸¹ Župy NOF se zpravidla územně překrývaly s volebními obvody; v tomto případě s rozlohou X. volebního kraje Jihlava.

⁸⁸² SOkA Třebíč, f. OÚT, kart. 62, zpráva z 30. 4. 1935.

⁸⁸³ *Stráž říše*, roč. 1931, č. 37, 16. 9. 1931, s. 1.

⁸⁸⁴ První muž NOF podle některých svědectví při hovoru zadrhával. V raném stádiu své veřejné politické činnosti nepochybně pocítoval i jistou míru nervozity. Je to alespoň patrné z dochovaných filmových sekvencí fašistického srazu v Dobříši z dubna 1927. Národní filmový archiv, f. Zpravodajský film I, inv. č. 728. Unikátní soukromé záběry Radoly Gajdy a jeho rodiny o rok později natočil sám Jiří Branžovský. ARJB, digitalizovaný filmový pás, léto 1928.

⁸⁸⁵ SOkA Třebíč, f. POÚ MB, kart. 112, inv. č. 314.

⁸⁸⁶ Tamtéž, kart. 114, inv. č. 315.

⁸⁸⁷ Tamtéž, kart. 113, inv. č. 314. On sám ale na kandidátní listině nefiguroval.

Jemnici (12. 5.), Jaroměřicích nad Rokytou (18. 5.). Podle hlášení velitelů příslušných četnických stanic měla tato shromáždění klidný průběh, řečníci se neodchýlili od programu a vystříhali se protizákonných výroků. Pouze v samotném závěru kampaně došlo v Jaroměřicích nad Rokytou k porušení veřejného pořádku, respektive k závažnější slovní konfrontaci vyvolané posluchači z řad místních členů KSČ.⁸⁸⁸

O Branžovského osobních dojmech z předvolebního maratonu se dozvídáme jen útržkovitě. Dochované prameny však rozhodně nesvědčí o nedostatku sebedůvěry a entuziasmu. Ihned po úvodním vystoupení napsal telegraficky do Prahy: „*Včera ohromná schůze v Mor.[avských] Budějovicích – opposice argumenty umlčena. Pac a pusu táta.*“⁸⁸⁹ Realita sice vyznívala zdrženlivěji,⁸⁹⁰ avšak právě jeho kultivovaný projev (vybroušený advokátní praxí a zvěrohodňující Paškovu líbivou, teatrální rétoriku) zjevně u politicky nepříliš gramotného auditoria zapůsobil. Od ženy Olgy se mu dostalo jedině písemné odpovědi, zato však s jasným poselstvím: „*Drahý táto! Ted' teprve posíláš adresu, kam Ti možno psát. Je to sice už trochu pozdě, ale už se nám tolik stýská, že se nemůžeme té neděle [19. května 1935] dočkat. Jen aby všechny ty oběti nebyly nakonec nadarmo – ale bylo to přec osudem tak předurčeno, tak jsi to musel podniknout. Vždyť to je vlastně Tvůj životní úkol – tak už byl nejvyšší čas, abys zkusil svoje síly – svoje vlastní síly!*“⁸⁹¹

Sečteno!

Výsledky parlamentních voleb přivodily nejeden politický otřes. Především zvítězila Henleinova Sudetoněmecká strana: získala 1 249 530 (15,2 %) platných hlasů a jen díky volební matematice ji o jeden mandát ve sněmovně předčili agráři. Na Slovensku pak jasně dominoval Hlinkův Autonomistický blok. KSČ udržela pozici, mírný pokles zaznamenaly strany levého i pravého středu: sociální demokraté, národní socialisté a lidovci. Zcela propadlo Národní sjednocení, hlavní reprezentant českého

⁸⁸⁸ Tamtéž, kart. 114, inv. č. 315.

⁸⁸⁹ ARJB, pohlednice Jiřího Branžovského Olze Branžovské ze 4. 5. 1935.

⁸⁹⁰ Jak v tomto konkrétním případě postřehl moravskobudějovický okresní hejtman: „*Hlavní řečník Dr. Branžovský mluvil velmi opatrně, zejména neútočil proti žádným stranám.*“ SOKA Třebíč, f. POÚ MB, kart. 114, inv. č. 315.

⁸⁹¹ ARJB, dopis Olgy Branžovské Jiřímu Branžovskému z 15. 5. 1935. Podtrženo dle originálu.

konzervativního nacionalismu.⁸⁹² NOF mohla být naopak vcelku spokojena, přestože skončila až jako poslední z čs. politických stran, kterým se otevřely dveře do dolní komory Národního shromáždění.⁸⁹³ Nenaplnil se sice Branžovského volební slogan, že kandidátka NOF s pořadovým číslem 13 „*bude nešťastnou třináctkou pro nynější koalici*“,⁸⁹⁴ avšak vzhledem k velmi omezeným prostředkům (nízkorozpočtové kampani financované převážně z členských darů) dosáhli čs. fašisté svého maxima. V celostátním měřítku se pro ně vyslovilo 167 433 (2,0 %) oprávněných voličů.⁸⁹⁵ Ani tento rezultat by ale NOF nebyl nic platný, nebýt nedávné úpravy volebního řádu,⁸⁹⁶ bez které by její přítomnost ve sněmovně nepřicházela v úvahu – v žádném z krajů totiž nepřekročila tzv. volební číslo. Jelikož však splňovala nově zavedenou podmínku zisku nejméně 20 000 platných hlasů alespoň v jednom volebním kraji a 120 000 v celém státě, připadlo jí šest poslaneckých křesel z druhého skrutinia.⁸⁹⁷ Místa zákonodárců zaujali: František Zvoníček (volební kraj I. Praha A), Rudolf Gajda (volební kraj I. Praha B), Matěj Trnka (volební kraj IX. České Budějovice), prof. JUDr. Rudolf Dominik (volební kraj XII. Olomouc), Ján Ivák (volební kraj XV. Trnava).⁸⁹⁸ Ti všichni postoupili do sněmovny z postu původních lídrů, tj. z čela svých kandidátních listin.⁸⁹⁹ Výjimku představoval zvolený zástupce X. volebního kraje Jihlava, kde NOF oslovila 11 053 (4,4 %) voličů⁹⁰⁰ a odčerpala nejvíce hlasů straně

⁸⁹² Blíže Klimek, Antonín: *Velké dějiny zemí Koruny české*, sv. 14 (1929-1938), s. 313-316.

⁸⁹³ *Poslanecká sněmovna ve IV. volebním období*. Praha 1935, s. 9. V senátních volbách „gajdovci“ neuspěli. Blíže *Senát ve IV. volebním období*. Praha 1935, s. 9nn.

⁸⁹⁴ SOkA Třebíč, f. POÚ MB, kart. 114, inv. č. 315.

⁸⁹⁵ *Poslanecká sněmovna ve IV. volebním období*, s. 9.

⁸⁹⁶ Zákon 58/1935 Sb. ze dne 11. dubna 1935, kterým se mění a doplňují řady volení do poslanecké sněmovny, senátu, zemských a okresních zastupitelstev a do obcí. In: *Sbírka zákonů a nařízení státu československého*, roč. 1935, částka 23, 13. 4. 1935, s. 121.

⁸⁹⁷ K této změně vedla koaliční vládu snaha posílit pozice německých aktivistických stran; současně tím ale nechtěně vyšla vstříc právě českým pravicovým radikálům. Srov. Kárník, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918-1938)*, díl druhý: Československo a České země v krizi a v ohrožení (1930-1935). Praha 2002, s. 491-492; dále Klimek, Antonín: *Velké dějiny zemí Koruny české*, sv. 14 (1929-1938), s. 313.

⁸⁹⁸ *Poslanecká sněmovna ve IV. volebním období*, s. 12nn.

⁸⁹⁹ Archiv Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky (APS), f. Národní shromáždění ČSR – PS – IV. volební období, konvolut kandidátních listin pro volbu do poslanecké sněmovny dne 19. května 1935.

⁹⁰⁰ *Poslanecká sněmovna ve IV. volebním období*, s. 32.

republikánské a lidové.⁹⁰¹ Oproti očekávání většiny tamního členstva se poslancem nestal Jan Pleha, nýbrž v pořadí až druhý JUDr. Jiří Branžovský.⁹⁰²

Jakkoliv překvapivě mohlo Branžovského zvolení působit, nebylo dílem okamžiku. Jeho pouť za poslaneckým mandátem je naopak příkladnou ukázkou politického kalkulu. Přestože ústředí NOF vnucovalo veřejnosti vidinu *drtivého fašistického vítězství*, dobře si uvědomovalo své reálné šance.⁹⁰³ Fašisté zřejmě ani nepředpokládali úspěch z prvního skrutinia; snad vyjma hlavního města – kolébky radikální pravice. Protože podle volebního řádu rozhodovala o adeptech pro další přepočít hlasů výlučně politická strana⁹⁰⁴ – v případě NOF tedy vůdce Radola Gajda –, dala se preference Branžovského předvídat. Byla sice procedurálně legitimní, leč vůči Plehovi morálně ustrnulá. Branžovskému však zjevně tento rozpor nečinil potíže a mandát ochotně přijal. Ani Gajda se nerozpakoval riskovat touto „rošádou“ roztržku s regionálním vedením NOF i případný úbytek členského kádru. Svého milce bez váhání uvedl do světa „velké politiky“. Politické čachrářství, kterému fašisté s oblibou spílali, dozrálo přímo v jejich středu.

⁹⁰¹ Srov. Kotlán, Pavel: *Působení Národní obce fašistické na Moravě a ve Slezsku, zvláště na jihozápadní Moravě*, s. 201.

⁹⁰² *Poslanecká sněmovna ve IV. volebním období*, s. 33.

⁹⁰³ Radola Gajda se nechal v soukromí slyšet, že očekává zisk nejméně 120 000 hlasů. Klimek, Antonín – Hofman, Petr: c. d., s. 264. Vzhledem k tomuto odhadu i konečnému volebnímu výsledku lze považovat za relevantní údaj, který vyslovil už Jiří Branžovský, tj. že NOF v letech 1934-1935 disponovala přibližně stotisícovou členskou základnou sdruženou ve 3 000 jednotách. *Fašistické listy*, roč. 4, č. 1, 2. 5. 1934, s. 1; dále NA, f. Rudolf Gajda, kart. 3, inv. č. 85.

⁹⁰⁴ „(...) platilo ustanovení, že volební strany ohlásí listinu pro druhé a třetí skrutinium teprve po volbách a mohou v listinách libovolně sestavovat pořadí, přičemž nemusí přihlížet k pořadí, v němž kandidáti byli na krajských listinách. Volič tedy nevěděl, pro koho bude v těchto skrutiniích použito jeho hlasu.“ Broklová, Eva: *Československá demokracie. Politický systém ČSR 1918-1938*, s. 81.

V poslanecké lavici (z centra na periferii a zpět)

Dne 18. června 1935, na prvním zasedání nově zvolené dolní komory,⁹⁰⁵ pronesl JUDr. Jiří Branžovský slavnostní slib poslance Národního shromáždění;⁹⁰⁶ písemně se zavázal už 3. června 1935 v kanceláři sněmovního tajemníka.⁹⁰⁷ Pro potřeby parlamentní kartotéky posléze vyplnil osobní dotazník, kde své nacionále rozšířil v kolonce nazvané „Data o veřejné činnosti“: „*Spoluzakladatel a člen vedení vol.[ného] pol.[itického] sdružení ‚Červenobílí‘, od r. 1923, po té v Národní Obci Fašistické, publicisticky činný na poli hudební a divadelní kritiky, později pak na poli státovědy, národohospodářství a politiky.*“⁹⁰⁸

O poznání méně příjemné záležitosti Branžovského čekaly v jeho volebním obvodu, kam přicházel ze značně vzdáleného ústředí, což přinášelo jisté komplikace. Že byl cíleně upřednostněn totiž skutečně vyvolalo značnou nelibost u silných fašistických jednot na Moravskokrumlovsku, které stranily Janu Plehovi – zasloužilému pracovníkovi této fašistické „enklávy“. Ten měl podle jejich – de facto logického – názoru na mandát oprávněný nárok; proslýchalo se, že za tím účelem věnoval do volebního fondu značnou finanční částku.⁹⁰⁹ Rozčarování, hořkost, zřejmě i opovržení doprovázely výrazný odklon

⁹⁰⁵ Mezi léty 1919-1938 se poslanecká sněmovna scházela v novorenesanční budově Rudolfiny na Starém Městě. Šestici zástupců NOF byly v hlavní jednací síni vyhrazeny dvě poslední lavice druhého bloku, hned za delegací strany agrární. Nečásek, Alfons: *Poslanci a senátoři Národního shromáždění republiky Československé*. Praha 1936, Přílohy: Zasedací plán poslanecké sněmovny, nestr. Od bytu z Palackého nábřeží k Domu umělců dělily Jiřího Branžovského pouze tři zastávky tramvajové linky č. 17. Rozhovor s Evou Kozákovou. Praha 19. 2. 2013, tazatel Zdeněk Beroun.

⁹⁰⁶ Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna, Národní shromáždění republiky Československé 1935-1938, Jmenný rejstřík, Branžovský Jiří, Dr. Dostupné online z: <https://www.psp.cz>.

⁹⁰⁷ APS, f. Poslanci a senátoři Národního a Federálního shromáždění, inv. č. 204, složka poslance JUDr. Jiřího Branžovského.

⁹⁰⁸ Tamtéž. Vedle těchto nám již známých faktů se Branžovský rovněž podílel na knize *Československý kuchařský lexikon* (1933), což souviselo s jeho letitou zálibou pro kvalitní stolování, neřkuli gurmetským. Na dodnes v gastronomii vysoce ceněném kompendiu spolupracoval s redaktorem Bedřichem Smetanou a šéfkuchařem pražského Grandhotelu Steiner Josefem Bittermannem. Postřehy z advokátní praxe promítl do odborné stati *Výchova a nadprodukce advokátního dorostu*. – *Honorování off.*, jež našla své čtenáře v měsíčníku *Česká advokacie*, roč. 19 (leden/únor 1935), č. 9-10, s. 137-138.

⁹⁰⁹ SOkA Třebíč, f. OÚT, kart. 62, zpráva z 3. 6. 1935.

od NOF v této oblasti. Zároveň vyplouvaly na povrch další znepokojivé kauzy fašistických činníků odehrávající se na všech organizačních úrovních. Jako důsledek neukojených ambicí i vyřizování osobních účtů lze označit roztržku mezi Bohumilem Wolfem a Jaroslavem Paškem. Wolf totiž nelibě nesl, že finanční agenda třebíčské krajské rady NOF (členské příspěvky a dary movitých přívrženců) přešla v únoru 1935 rozhodnutím vyšších míst v pravomoc fašistických orgánů na Moravskobudějovicku, mj. právě do rukou tajemníka župní kanceláře.⁹¹⁰ S úmyslem Paška zdiskreditovat se uchýlil k šíření zvěsti, která rozpoutala jeden z nejostudnějších skandálů čs. fašismu. Jen několik dnů před parlamentními volbami se měl Pašek dopustit zvláště odpudivého sexuálního násilí na Wolfově gravidní nevlastní dceři.⁹¹¹ Pro čin nevhodný detailnějšího popisu však Wolf nepředložil přesvědčivý důkaz; odvolával se na údajné svědectví údajně poškozené, která však začátkem června 1935 v třebíčské nemocnici zemřela. Pašek jakoukoliv vinu odmítl a po doporučení Jiřího Branžovského, s nímž během předvolební kampaně navázal blízké přátelství, podal 23. května 1935 u Okresního soudu v Moravských Budějovicích na Wolfa žalobu *pro přestupek podle zákona o ochraně cti*. Ten při výslechu naopak popřel, že by pomluvu vůbec inicioval. Jako svědek byl předvolán i Branžovský, který jednání žalovaného *z důvodů mravních* kategoricky zavrhl.⁹¹² Ve sledu obtížně doložitelných protikladných tvrzení soud 3. října 1935 Wolfa *pro nedostatek důkazů* osvobodil. Sám Branžovský ještě před uzavřením této pře obvinil třebíčského funkcionáře z defraudace finančních prostředků určených na volební výdaje NOF.⁹¹³ Jeho první kroky v roli poslance tak dokreslovaly zahanbující realitu zdejší fašistické komunity.

I proto vykazoval zájem o NOF na jihozápadní Moravě trvale sestupnou tendenci. Branžovského návštěvy (interní stranické směrnice ukládaly fašistickému zákonodárci povinnost úřadovat v kraji, za který byl zvolen „*nejméně čtyři dny každého měsíce*“) ⁹¹⁴

⁹¹⁰ Tamtéž, f. POÚ MB, kart. 114, inv. č. 315.

⁹¹¹ Tamtéž, f. OÚT, kart. 62, zpráva z 24. a 27. 5. 1935.

⁹¹² Tamtéž, f. OS MB, kart. 24, spis T 319/35.

⁹¹³ Tamtéž, f. OÚT, kart. 62, zpráva ze 17. 9. 1935. Obdobnému tlaku byl odjinud vystaven také Pašek: čelil podezření, že se obohatil prodejem volebních letáků NOF konkurenční agrární straně. Tamtéž, f. POÚ MB, kart. 115, inv. č. 315.

⁹¹⁴ *Fašistické listy*, roč. 5, č. 10, 9. 3. 1935, s. 1, článek „*Naši kandidáti do Národního shromáždění*“.

se tak ubíraly převážně cestou právní pomoci: vedl konzultace a intervence ve prospěch nemajetných a trestně stíhaných členů NOF.⁹¹⁵ Jakožto zkušený fašistický referent⁹¹⁶ držel záštitu nad řečnickým kurzem pořádaným od května do července 1936 v Moravských Budějovicích, jenž měl podnítit vytrácející se akční radius NOF.⁹¹⁷ Ohromující úspěch se ale nedostavil a strana zde nadále přežívala už jen v několika málo lokalitách, navracejíc se do stavu z počátku 30. let.

Nastalý čas tedy Branžovský dělil mezi region – advokátní služby vykonával nejen v jihlavské župě, nezřídka zajížděl také do východních Čech – a Prahu. Už v červenci 1935 si posteskl manželce, která s dcerami trávila prázdniny na letním bytě: „*To víš, že bych býval raději jel do Nových Hradů, nežli flákal se někde po všelijakých shromážděních a schůzích. Ale myslím, že je lépe vybudovati pořádně svoji posici, abych potom mohl v srpnu s klidným svědomím co nejdéle zůstat s Vámi.*“⁹¹⁸ Gró politického úsilí odváděl na půdě poslanecké sněmovny: „*Práce mám v parlamentě habaděj. Generál je pryč (v Jugoslavii) a z ostatních poslanců jen tu a tam se některý na chvílku objeví na obzoru.*“⁹¹⁹ Skutečně nepřeháněl. V poslaneckém klubu NOF zastával funkci jednatele;⁹²⁰ jako takový koordinoval práci jednotlivých poslanců NOF a zprostředkoval styk mezi klubem a stranickým ústředím. Mimo to byl – s přihlédnutím k profesní odbornosti – stranou postupně vyslán do inkompatibilitního, sociálně-politického a ústavně-právního výboru.⁹²¹

Ponejprv před plénem sněmovny Branžovský předstoupil 8. listopadu 1935. Za poslanecký klub NOF přednesl prohlášení k expozé ministra zahraničních věcí Edvarda Beneše z 5. listopadu t. r., týkajícího se mj. italského vpádu na území Habeše (dnes

⁹¹⁵ SOkA Třebíč, f. OÚT, kart. 62, zpráva ze 17. 9. 1935; dále tamtéž, f. POÚ MB, kart. 115, inv. č. 315 a kart. 149, j. č. 459, 590.

⁹¹⁶ V seznamech předních řečníků NOF byl veden od počátku 30. let. AKPR, f. KPR, sign. T 636/23, kart. 121.

⁹¹⁷ SOkA Třebíč, f. POÚ MB, kart. 149, j. č. 537; dále *Fašistické listy*, roč. 6, č. 30, 24. 7. 1936, s. 4.

⁹¹⁸ ARJB, dopis Jiřího Branžovského Olze Branžovské z 23. 7. 1935.

⁹¹⁹ Tamtéž.

⁹²⁰ Předsedou fašistické parlamentní delegace se stal pochopitelně Radola Gajda, místopředsedou Ján Ivák. *Poslanecká sněmovna ve IV. volebním období*, s. 73.

⁹²¹ Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna, Národní shromáždění republiky Československé 1935-1938, Výbory. Dostupné online z: <https://www.psp.cz>.

Etiopie).⁹²² Branžovského řeč byla souvislou kritikou oficiálního kurzu čs. diplomacie a Společnosti národů, jejíž mezinárodní autorita trvale klesala. Pokusil se o širší historický výklad, z něhož vyvozoval stanovisko k aktuálnímu zahraničně politickému dění: „*Svaz národů [Společnost národů] se nezmohl k energickému zákroku, když Německo frapantně porušilo mírové smlouvy a vydupalo si ohromnou armádu, abych tak řekl, vycenilo zuby na celou Evropu a svět.*⁹²³ *Svaz národů rovněž relativně zachoval mlčení, když si Anglie udělala s Německem svůj lodní pakt.*⁹²⁴ *Teprve když jde o hru Angličanů, o jejich koloniální obchod, exploitační zájem, teprve nyní musí Svaz národů s velikou vehemencí postupovati. Zde je právě cosi, co je na pováženou. Je to ocenění plánů, úmyslů, činnosti a výsledků té činnosti Svazu národů. A tu vidíme jen ten povážlivý fakt, že když Anglie potřebuje chrániti své transafrické pásmo proti Italům, tedy Svaz národů musí vystoupiti ve funkci. Když však na př. sousedé Německa jsou ohroženi jeho zběsilým zbrojením, Svaz národů se spokojil s projevem jakési nespokojenosti. Byla to chyba naší vnitřní i zahraniční politiky, že po celých těch 16 let jsme věřili v jakousi všemohoucnost a všeléčivost Svazu národů, nadstátní organizace, která však má jednu malinkou chybu, totiž že nemá skutečné exekutivy.*⁹²⁵ Připojení se k sankcím, jež Společnost národů v důsledku vojenské invaze do Habeše na Itálii uvalila, Branžovský jednoznačně zpochybnil a odmítl; argumentoval prohloubením *nesporného úpadku* exportní síly ČSR.

⁹²² Tamtéž, Stenoprotokoly, 8. schůze (5. 11. 1935). Dostupné online z: <https://www.psp.cz>. Cílem útoku Mussoliniho vojsk, který započal 3. října 1935, bylo úplné ovládnutí tohoto dosud nezávislého afrického státu a rozšíření italského koloniálního panství. Beneš ve svém parlamentním výkladu potvrdil hospodářské a finanční sankce, jež vůči Itálii odhlasovala naprostá většina členských zemí Společnosti národů: zahrnovaly embargo na dodávky zbrojního materiálu, stažení půjček a úvěrů či zákaz vývozu a dovozu zboží. Klimek, Antonín – Kubů, Eduard: c. d., s. 74.

⁹²³ Branžovský tým poukázal na probíhající reorganizaci německé armády (obnovu pozemních a vzdušných sil) a nárůst jejího početního stavu znovuzavedením všeobecné branné povinnosti z 16. března 1935. Těmito kroky Německo fakticky vypovědělo závazky dané tzv. versailleským mírem. Tamtéž, s. 70-71.

⁹²⁴ Tzv. námořní dohoda mezi Velkou Británií a Německem byla uzavřena 18. června 1935. Umožňovala Hitlerovi vybudovat loďstvo o velikosti 35% celkové tonáže britského námořnictva a přiznávala paritu v ponorkové síle. Blíže Moravcová, Dagmar – Bělina, Pavel: *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1914-1941*. Praha 1998, s. 132.

⁹²⁵ Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna, Národní shromáždění republiky Československé 1935-1938, Stenoprotokoly, 12. schůze (8. 11. 1935). Dostupné online z: <https://www.psp.cz>.

Italskou agresi v Africe navíc považoval za oprávněnou: „*Co to je Habeš, kdo to jsou Habešané? Poměrně malý semitský národ, sídlící kolem jezera Tana, který se vyznačuje kulturními a povahovými rysy, které se vymykají vůbec možnosti našeho chápání. Je to národ naprosto nekulturní a nevzdělaný, infekční nemoci řádí tam více než kde jinde, je to národ nesmírně surový; promiňte, že musím se zmínit o tak odporné věci, ale je to všeobecně známo a bylo to publikováno, že totiž Habešané zajaté nepřátele kastrují způsobem nejsurovějším. (...) Tisíce lidí vyvraždili a odvěkli do otroctví (...) A tu pojednou se tady objevila Itálie, ne ze svévole, nýbrž skutečně z životní nutnosti [v zájmu rozšíření vlastního „životního prostoru“].*“⁹²⁶ Na závěr prohlášení Branžovský antcipoval chmurnou perspektivu vztahů s nacistickým Německem a vyhodnotil celkový obraz čs. zahraniční politiky z hlediska branné strategie: „*Němec zůstane Němcem, ať tam vládne Vilém, Stresemann nebo Hitler. To je německá povaha. S tím se počítati musí a proto, kdo Němce poznal, podle starého českého úsloví ‚Mluvte s ním, když je to Němec‘, vždycky stojí na naprosto objektivním stanovisku vůči nim a je ve střehu, čeká, odkud by chtěli a mohli uhoditi. Obzvláště letošního roku vypuklo tolik špionážních afér, tolik špionů pro Německo stojí před trestními soudy republiky (...) výsledkem naší chybné zahraniční orientace je to, že jsme orientováni na vzdálenou Francii, která nota bene výstavbou své východní hranice, vybudováním mohutného obranného díla, projevila definitivní rozhodnutí držeti se jen defensivně. (...) Dále jsme orientováni na vzdálené Sovětské Rusko,*⁹²⁷ *o němž také nevíme, jak může jeho armáda dopadnouti v případě konfliktu. A konečně jsme orientováni na poměrně velmi abstraktní Svaz národů, takže nevíme, jak se může věc za takové situace v případě zatěžkávací zkoušky projevit.*“⁹²⁸

⁹²⁶ Tamtéž. Navzdory mezinárodním protestům i opatřením byla Habeš na jaře 1936 anektována – stala se součástí Italské východní Afriky. Společnost národů pak počátkem července t. r. sankce vůči Itálii odvolala, čímž vlastně tento násilný akt došel oficiálního uznání. Blíže Klimek, Antonín – Kubů, Eduard: c. d., s. 75.

⁹²⁷ Smlouvu o vzájemné vojenské pomoci uzavřeli představitelé ČSR a Sovětského svazu 16. května 1935 v Praze. Její naplnění bylo při vyvstalém konfliktu podmíněno aktivní spoluúčastí Francie. Tamtéž, s. 71-72.

⁹²⁸ Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna, Národní shromáždění republiky Československé 1935-1938, Stenoprotokoly, 12. schůze (8. 11. 1935). Dostupné online z: <https://www.psp.cz>. Text s drobnými korekturami a pojmenovaný „*Chceš-li mír v Habeši, chystáš válku v Evropě*“ otiskly *Fašistické listy*, roč. 5, č. 26, 16. 11. 1935, s. 3 a č. 27, 20. 11. 1935, s. 3.

Pokud jde o bilanci Branžovského parlamentních projevů, aktivně vystupoval v letech 1935-1937. Slovo v rozpravě si vyžádal celkem devětkrát; v tomto ohledu byl vůbec nejpilnějším poslancem NOF.⁹²⁹ Jeho připomínky se týkaly především fiskální politiky, právních předpisů a záležitostí ve věcech poslanecké imunity. Při debatě o podobě státního rozpočtu na rok 1936 zmínil otázku výrazného finančního navýšení v rezortu národní obrany; předpokládal, že bude nezbytné pro krytí nákladů chystané reorganizace čs. armády a probíhající výstavby fortifikační sítě.⁹³⁰ O rok později ocenil vyváženost dalšího rozpočtového návrhu.⁹³¹ Pozitivně vnímal rovněž novelu zákona o Nejvyšším správním soudu, která uváděla do praxe zjednodušený administrativní proces občanských dovolání.⁹³² Negativní postoj naopak zaujal k vládní osnově zákona o nové úpravě (devalvaci) domácí měny,⁹³³ vážné výhrady přednesl i k pozměňovacímu zákonu o řádech a titulech (pobouřeně se vymezil zejména vůči návrhu zpoplatnit propůjčovaná a udělovaná ocenění).⁹³⁴ V obou případech hlasoval proti těmto (posléze přesto přijatým) zákonům. Za celé funkční období ovšem nevznesl – na rozdíl od ostatních fašistických

⁹²⁹ „*Táta si hodně zakládal na tom, že všechny řeči ve sněmovně mluvil spatra. Ostatní poslanci svoje projevy četli, a tak stenografky zapisovaly ledabyly, protože se spoléhaly na to, že jim je pak předají písemně na papíře, z kterýho četli. Táta je ale převezl a po jednom svém projevu předal stenografkám prázdněj papír.*“ Rozhovor s Evou Kozákovou. Praha 9. 7. 2015, tazatel Zdeněk Beroun.

⁹³⁰ Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna, Národní shromáždění republiky Československé 1935-1938, Stenoprotokoly, 22. schůze (12. 12. 1935). Dostupné online z: <https://www.psp.cz>; dále *Fašistické listy*, roč. 5, č. 38-39, 31. 12. 1935, s. 1, článek „*Demokratická diskuse v parlamentě*“.

⁹³¹ Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna, Národní shromáždění republiky Československé 1935-1938, Stenoprotokoly, 71. schůze (4. 12. 1936). Dostupné online z: <https://www.psp.cz>; dále *Fašistické listy*, roč. 6, č. 50, 11. 12. 1936, s. 3 a č. 51, 18. 12. 1936, s. 2, článek „*Řeč br. posl. dr. Branžovského*“.

⁹³² Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna, Národní shromáždění republiky Československé 1935-1938, Stenoprotokoly, 90. schůze (8. 4. 1937). Dostupné online z: <https://www.psp.cz>.

⁹³³ Tamtéž, Stenoprotokoly, 61. schůze (8. 10. 1936). Dostupné online z: <https://www.psp.cz>; dále *Fašistické listy*, roč. 6, č. 42, 16. 10. 1936, s. 2 a č. 43-44, 26. 10. 1936, s. 2, článek „*Takovou devalvaci nechceme*“.

⁹³⁴ Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna, Národní shromáždění republiky Československé 1935-1938, Stenoprotokoly, 62. schůze (15. 10. 1936). Dostupné online z: <https://www.psp.cz>; dále *Fašistické listy*, roč. 6, č. 43-44, 26. 10. 1936, s. 4, článek „*Varovná slova gen. Gajdy na adresu koalice*“.

poslanců – jedinou interpelaci k některému z členů koaličního kabinetu. Údaje ze jmenného rejstříku současně nenasvědčují, že by se kdy byl prohřešil proti jednacímú řádu poslanecké sněmovny a byl tak vystaven disciplinárnímu postihu (volání k pořádku, odnění slova, vyloučení ze schůze ad.).⁹³⁵ Ve stenografických záznamech jeho projevů skutečně nenacházíme stopy, ba ani náznak arogance či nemístných konfrontací.

Coby legislativec nahlédl Branžovský ve svých sedmatřiceti letech rovněž do světa tehdy nejmodernějšího tuzemského sdělovacího prostředku: 10. prosince 1935 ve 21:15 hod. jeho hlas opanoval střední vlny Radiojournalu. Živě vysílanou přednáškou s anotací „*úvaha mladého poslance o přesluhování starých*“ uzavřel rozhlasový cyklus „*Mladí vpřed*“, během kterého se u mikrofonu vystříдалo šest nejmladších poslankyň a poslanců Národního shromáždění z vybraných čs. politických stran.⁹³⁶ Byl to – jak se později ukázalo – jediný prvorepublikový výstup představitele NOF v tomto expandujícím médiu.⁹³⁷ Branžovského řeč v podstatě odkazovala ke knize *Stavovská demokracie národního státu*; oproti roku 1933 – i vzhledem k vymezenému prostoru – vyřkl jen velmi obecné, o to však ve výrazech květnatější úvahy.⁹³⁸ Do hlavní role *přesluhujícího* obsadil liberalistickou soustavu, která podle jeho soudu „*již dávno splnila své historické úkoly, dosáhla svých maximálních cílů na poli hmotném i duchovním, a nyní, ve svém neplodném stáří (...) sice pobírá požitky své vysoké hodnostní třídy, ale nedává již výkonu, a jenom překáží příchodu nového mládí. (...) Jsme to právě my, mladí příslušníci NOF, kteří stále a všude cítí onen chlad smrti, pronikající celé sestárle tělo*

⁹³⁵ Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna, Národní shromáždění republiky Československé 1935-1938, Jmenný rejstřík, Branžovský Jiří, Dr. Dostupné online z: <https://www.psp.cz>.

⁹³⁶ Před Jiřím Branžovským dostali příležitost: za KSČ Božena Macháčová (2. 11. 1935), za stranu národně socialistickou Jaromíra Bátková (9. 11. 1935), za stranu lidovou Karel Řičář (15. 11. 1935), za HSLS Rudolf Čavojský (22. 11. 1935) a za stranu živnostenskou Karel Chalupa (7. 12. 1935). Archiv Českého rozhlasu (AČRo), f. Rozhlasové přednášky (1926-1941), P 8985, P 9019, P 9045, P 9069, P 9118, P 9153.

⁹³⁷ V srpnu 1936 fašistický poslanec František Zvoníček uveřejnil tištěný text, zprvu určený pro rozhlas. Radiojournal jej ale taktně odmítl s oddůvodněním, že tyto „*pozoruhodné názory by měly býti spíše předloženy čl. veřejnosti [písemně], aby se jich tak mohlo prakticky využít*“. ARJB, leták *Význam čl. zemědělství pro čl. stát a co nás všechno spojuje*, s. 1; dále *Fašistické listy*, roč. 6, č. 33, 14. 8. 1936, s. 2.

⁹³⁸ „*Táta měl smysl pro patos. Rád měl různá gesta, hesla a bonmoty.*“ Rozhovor s Evou Kozákovou. Praha 15. 6. 2011, tazatel Zdeněk Beroun.

*liberalismu, onen nedostatek vřelého citu, ono hmotařství, jímž je proniknuto vše, co je vybudováno dnes na základě liberalismu“.*⁹³⁹ Vymanění se z tohoto škodlivého duchovního směru, tzn. odklon od *naprosto bezcílné rovné volnosti všech*, bylo Branžovskému jediným možným východiskem, přičemž budoucnost čs. národa *ukutého ve výhni dějin* nadále spatřoval v přijetí korporativních zásad: „*demokracii nutno ozdraviti a dáti ji novou náplň skutečně demokratické odborné péče po stránce existenční, t. j. právě vybudováním stavovské základny omlazené demokracie.*“⁹⁴⁰ Příležitosti promluvit v rozhlase si Branžovský velmi cenil, v srpnu 1936 dokonce nechal celou přednášku na vlastní náklady rozmnožit tiskem; osmistránkový prospekt nazval *Stavovství východiskem z krise*. Ve zkrácené podobě ostatně vyšla ihned po odvysílání v obnoveném ústředním periodiku NOF.⁹⁴¹

Jen týden od Branžovského relace se pozornost občanů celé republiky upnula k mimořádně významné události. Když se stáří a nemocí sužovaný T. G. Masaryk rozhodl abdikovat, byly na 18. prosince 1935 vypsané prezidentské volby.⁹⁴² „Prezident Osvoboditel“ považoval za svého nástupce dlouholetého tvůrce čs. zahraniční politiky Edvarda Beneše, který se také stal oficiálním uchazečem o prezidentský úřad. Mohl se opřít o přízeň levicových politických subjektů – sociálních demokratů, národních socialistů a po vyjednávání a ústupcích i komunistů. Podporu mu dále vyjádřila stálá součást koaličních vlád – strana lidová. Proti Benešovi se ovšem ustavil tzv. prosincový blok tvořený zástupci širokého spektra parlamentní pravice – agrárníky, živnostníky, Národním sjednocením a NOF. Blok mohla posílit rovněž antibenešovsky zaujatá SdP; při takovémto rozvržení by více volitelů získal jeho kandidát – univerzitní profesor Bohumil Němec. Obrat ve prospěch Benešova prezidentství nastal, když se k volbě vyjádřila dosud vyčkávající HSLŠ. Beneš dokonce zvítězil drtivým poměrem, hlasy mu totiž nakonec odevzdaly i strany agrární a živnostenská. Henleinova SdP vyjádřila své „nezúčastněné“ gesto prázdnyými hlasovacími lístky.⁹⁴³ Totéž po rozpadu prosincového

⁹³⁹ AČRo, f. Rozhlasové přednášky (1926-1941), P 9153, s. 1-2.

⁹⁴⁰ Tamtéž, s. 5.

⁹⁴¹ *Fašistické listy*, roč. 5, č. 36, 24. 12. 1935, s. 4, článek „*Fašismus v rozhlase*“.

⁹⁴² Výběr prvního muže státu probíhal v meziválečném Československu podle ústavní listiny vždy tzv. nepřímou volbou, tj. společným hlasováním poslanců a senátorů Národního shromáždění.

⁹⁴³ Blíže Klimek, Antonín: *Velké dějiny zemí Koruny české*, sv. 14 (1929-1938), s. 332nn.

bloku učinil – svorně s ostatními poslanci NOF – i Jiří Branžovský. Vůdce Gajda tento postup zdůvodnil setrvalou averzí čs. fašistů k Benešově zahraniční politice, načež připojil nové situaci uzpůsobené „vánoční“ memorandum: „*ministr dr. Beneš se stal presidentem republiky, jsa zvolen většinou 340 hlasů Národního Shromáždění a tím se mění naše stanovisko k bývalému ministru dr. Benešovi, nyní jako k hlavě státu. Národní Obec Fašistická, jako státotvorná [?!] složka politická chce míti k hlavě státu kladný poměr, proto přijímáme nového pana presidenta dr. Beneše jako hlavu Československé republiky se vši povinnou úctou a v této funkci bez předpojatosti, nenávisi a nepřátelství, loyálně (...)* Svůj poměr stranický chceme řídit oproti hlavě státu faktickým stavem věcí a sice podle toho, jak si ve své funkci – hlavy státu a v zájmu státu – povede;“⁹⁴⁴ Tento „akt smíření“ však postrádal funkční potenciál. Pouze politický analfabet by mohl být přesvědčen, že se Edvard Beneš ve funkci nejvyššího ústavního činitele vzdá svého bytostného zájmu a přestane udávat směr čs. diplomacii, jež byla v jeho podání na hony vzdálená představám a úmyslům NOF.⁹⁴⁵

Souběžně s výkonem poslaneckého mandátu Branžovský intenzivně publikoval: byl autorem série úvodníků ve *Fašistických listech*,⁹⁴⁶ organizačně stál za přípravou východočeského politického semináře NOF.⁹⁴⁷ Při všech Branžovského aktivitách tak můžeme poločas 30. let označit za jedno z jeho nejplodnějších údobí. Parlamentní

⁹⁴⁴ *Fašistické listy*, roč. 5, č. 36, 24. 12. 1935, s. 1, článek „*Ministr dr. Beneš zvolen presidentem republiky*“. Zvýrazněno dle originálu.

⁹⁴⁵ Projevilo se to záhy antagonickým postojem k občanské válce ve Španělsku. Zatímco prezident Beneš a MZV zastávalo po vzoru západních mocností politiku nevměšování se, čs. fašisté neskrývali své sympatie ke stoupencům generála Francisca Franca. Srov. Nauš, Michal: *Politika neintervence ve španělské občanské válce jako symptomatický projev appeasementu a československá zahraniční politika*. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta. Historický ústav. Brno 2012, s. 51nn; dále *Fašistické listy*, roč. 6, č. 30, 24. 7. 1936, s. 1, článek „*Španělsko v ohni revoluce. Vzpouira národa a armády proti levicové hrůzovládě*“.

⁹⁴⁶ Namátkou: *Fašistické listy*, roč. 5, č. 22, 2. 11. 1935, s. 1, článek „*Snížení úrokové míry a konverse*“; tamtéž, roč. 6, č. 7, 15. 2. 1936, s. 1, článek „*Nová ministerstva?*“; tamtéž, č. 17, 24. 4. 1936, s. 1, článek „*Měli jsme a máme pravdu!*“; tamtéž, č. 21, 22. 5. 1936, s. 1-2, článek „*Rovné právo všem!*“; tamtéž, č. 29, 17. 7. 1936, s. 1, článek „*Reformujte pozemkovou reformu*“; tamtéž, č. 30, 24. 7. 1936, s. 1-2, článek „*Duševními pracovníkům lze pomoci*“; tamtéž, č. 36, 4. 9. 1936, s. 1, článek „*Co by se dalo dělat*“; tamtéž, č. 38, 18. 9. 1936, s. 1-2, článek „*A tak dále...*“; tamtéž, č. 40, 2. 10. 1936, s. 1, článek „*Jeden z morů naší doby*“.

⁹⁴⁷ Tamtéž, č. 9, 29. 2. 1936, s. 5.

kontakty neomezoval výlučně na osazenstvo vlastního poslaneckého klubu, kolegiální poměr navázal kupř. s agrární poslankyní Annou Mrskošovou.⁹⁴⁸ Avšak právě Branžovského vztahy s dalšími členy nejvyššího grémia NOF a především samotným *bratrem Vůdcem* doznaly od roku 1936 povážlivého ochlazení.

Na pranýři

Jiří Branžovský obdržel poslanecký mandát za stranu, jejíž veřejná strategie byla po řadu let založena na příkrých odsudcích čs. politického systému, aby se nyní stala jeho regulérní, hlasy voličů posvěcenou součástí. To se samozřejmě odráželo i v tónech krajně pravicového tisku. Po květnu 1935 se čs. fašisté považovali za aktéry *konstruktivní* parlamentní opozice, přestože šestičlenný poslanecký klub NOF více připomínal karetní sešlost nežli reálnou a respektovanou politickou sílu.⁹⁴⁹ Status člena Národního shromáždění měl ale svoji podmanivou prestiž a netřeba zastírat, že byl platnou vstupenkou do vyšších společenských kruhů.⁹⁵⁰ Vše za stálého dohledu vůdce.

Co představovalo pomyslné jablko sváru mezi Jiřím Branžovským a fašistickým ústředím? Aby byl podle kodexu NOF vůbec způsobilý k zařazení na kandidátní listinu, musel se společně s ostatními adepty už před parlamentními volbami podřídit zásadě tzv. volebního reverzu, kterýžto jako *partajnický nešvar* v minulosti vždy ostře kritizoval. Vzpomeňme kupř. na jiném místě citovaný článek „*Svoboda*“ z doby jeho angažmá u Červenobílých⁹⁵¹ či příslušné pasáže v knize *Stavovská demokracie národního státu*.⁹⁵² Chtěl-li tedy vůbec pomýšlet na dráhu zákonodárce, ke které ho prý vybídl sám Radola

⁹⁴⁸ Rozhovor s Evou Kozákovou. Praha 30. 5. 2011, tazatel Zdeněk Beroun; dále ARJB, ručně psaná pozvánka na masopustní slavnost v Sedlčanech pro *pana kolegu Branžovského s chotí* pořádanou 30. ledna 1937. K biografii Anny Mrskošové (1893-1960) především Pehr, Michal: Anna Mrskošová, agrárnická a komunistická politička. In: *Ženy a politika (1890-1938)*. Praha 2014, s. 242-253.

⁹⁴⁹ Dodejme, že na úrovni vyšších zastupitelských orgánů disponovala NOF ještě jedním zemským a 42 okresními „poslanci“, kteří vzešli z voleb do zemských a okresních samospráv vypsanych na 26. května 1935. NA, f. Rudolf Gajda, kart. 3, inv. č. 85.

⁹⁵⁰ ARJB, tištěná pozvánka k čaji pro *pana poslance Dr. Jiřího Branžovského s chotí* pořádaného 7. října 1937 u příležitosti zasedání Mezinárodního úřadu práce pod záštitou primátora Dr. Petra Zenkla a rady hlavního města Prahy.

⁹⁵¹ *Výzva Červenobílých*, roč. 1, č. 15, 7. 7. 1923, s. 3.

⁹⁵² Gajda, Rudolf: *Stavovská demokracie národního státu*, s. 17, 32-33, 55-56.

Gajda,⁹⁵³ byl nucen signovat text tohoto znění: „*Podepsaný přijímá kandidaturu do poslanecké sněmovny (senátu) Národního shromáždění na kandidátní listině Národní Obce Fašistické, předseda generál r. l. RUDOLF GAJDA, a obdrží-li mandát do Národního shromáždění (poslanecké sněmovny neb senátu), bude povinen řídit se programovými zásadami a organizačním řádem Národní Obce Fašistické, kteréž pro sebe uznává závaznými i se všemi změnami, jež by příště nastaly. Podrobí se bezpodmínečně všem pokynům předsedy Národní Obce Fašistické, který jest mluvčím výkonného výboru i Národní Obce Fašistické a dá v případě svého zvolení NOF k dispozici všechny funkce, které od ní přijal, aby o nich mohlo býti znovu rozhodnuto. Zavazuje se čestně, že se přijatého mandátu ihned vzdá, jakmile k tomu bude vyzván předsedou Národní Obce Fašistické, a že učiní tak tím spíše, přestane-li z jakéhokoliv důvodu býti příslušníkem Národní Obce Fašistické.*⁹⁵⁴ *Kdyby vyzvání takovému nevyhověl, tu uznává, že jednání jeho bude zakládati důvod pro ztrátu mandátu dle §u 13. odst.[avce] 1b zákona o volebním soudě číslo 125/20 Sb.[bírky] zák.[onů] a nařízení.*⁹⁵⁵ *Za stejných předpokladů i důsledků jako shora, uznává podepsaný pro sebe za plně závaznou zásadu funkčních turnusů poslaneckých resp. senátorských. Konečně se zavazuje hraditi část nákladů na volbu, ze které mandátu dosáhl a kromě toho odváděti pokladně Národní Obce Fašistické ze svého poslaneckého (senátorského) platu stanovený příspěvek. Na doklad toho vlastnoruční podpis... .. V..... dne 1935.*⁹⁵⁶ Všem úspěšným kandidátům bylo posléze

⁹⁵³ ABS, f. Vyšetřovací komise pro národní a lidový soud při MV, sign. 301-64-1, protokol z 18. 12. 1946 sepsaný u MV v Praze – svědectví Jiřího Branžovského v trestní věci Rudolfa Gajdy.

⁹⁵⁴ Pravidlo, že se dotyčný poslanec vzdá svého mandátu, pokud bude vyloučen (např. pro hrubé porušení fašistické kázně), nebo sám z NOF vystoupí, se vztahovalo i na zemská, okresní a obecní zastupitelstva. Tamtéž, f. Zemský odbor bezpečnosti II Praha, sign. 315-214-1, Organizační a jednací řád NOF ze 14. 2. 1937, s. 6-7.

⁹⁵⁵ „§13. *Volební soud rozhoduje, že člen Národního shromáždění nebo župního zastupitelstva pozbývá mandátu proto, že a) po volbě ztratil volitelnost, anebo b) přestal býti z důvodů nízkých a nečestných příslušníkem strany, z jejíž kandidátní listiny byl zvolen. Volební soud rozhodne do osmi neděl ode dne, kdy došlo oznámení předsedy příslušného sboru o tom, že nastala ztráta volitelnosti anebo, že člen přestal býti příslušníkem své strany. V případě odstavce písmene b) může se domáhati rozhodnutí i volební strana, z jejíž kandidátní listiny tento člen byl zvolen, a jest k němu vždy třeba přítomnosti nadpoloviční většiny všech přisedících volebního soudu.*“ *Sbírka zákonů a nařízení státu československého, roč. 1920, částka 28, 9. 3. 1920, s. 288.*

⁹⁵⁶ ABS, f. Ústředna Státní bezpečnosti Praha, sign. 305-692-3.

předloženo ještě Čestné prohlášení: „*Já podepsaný.....povoláním..... bytem.....zavazuji se tímto, že na účely hnutí NOF budu platiti měsíční, předem splatný příspěvek ve výši, která mně předsedou hnutí bude stanovena, až do nejvyšší hranice 60% svých příjmů z funkce poslanecké neb senátorské a to po dobu, dokud budu členem Národního shromáždění čsl. republiky. Kdybych závazku tomuto ihned po vyzvání nedostál, zavazuji se, že se svého mandátu poslaneckého (senátorského) na požádání předsedy hnutí NOF bez námitek ihned vzdám a uznávám, že nesplnění tohoto závazku s mé strany bude zakládati důvod pro ztrátu mandátu dle řu 13. odst. 1 b zákona o volebním soudě číslu 125/20 sb. zák. a nařízení. V..... dne 1935.*“⁹⁵⁷

Protože se tzv. vázaný (imperativní) mandát ani po úpravě volebního řádu netěšil přízni zákona, nalezla NOF prostřednictvím těchto důvěrných dokumentů účinný způsob, jak se domoci naprosté poslušnosti svých poslanců.⁹⁵⁸ Samozřejmě že navenek bylo poslání člena poslaneckého klubu NOF definováno zcela odlišně: „*Fašistický poslanec nesmí při vykonávání svého úřadu podléhati žádným stranickým neb osobním vlivům a musí se vždy řídit jen hlasem svého svědomí a zájmy státu, národa a svého voličstva. Reversem bude vázán jedině proto, aby případně jako jednotlivec nemohl být získán neb podplacen velkokapitálem neb jinými zájmovými skupinami a nezpronevěřil se tak zásadám fašistického programu a důvěře, voličstvem v něj kladené.*“⁹⁵⁹ Vedle nátlaku vyvíjeného k podvázání samostatné rozhodovací vůle nelze u fašistického zákonodárce přehlédnout povinnost odvodu nemalé části stálého poslaneckého platu (tzv. náhrady) pro

⁹⁵⁷ Tamtéž.

⁹⁵⁸ Obdobně ovšem postupovaly i další politické strany. Srov. Kárník, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918-1938)*, díl druhý: Československo a České země v krizi a v ohrožení (1930-1935), s. 492.

⁹⁵⁹ *Fašistické listy*, roč. 5, č. 10, 9. 3. 1935, s. 1, článek „*Naši kandidáti do Národního shromáždění*“.

potřeby ústředí NOF;⁹⁶⁰ tato direktiva byla současně výrazem postupující centralizace strany, jež se projevila už zrušením finančních pravomocí rad a jednot NOF v září 1934.⁹⁶¹

Jiří Branžovský naznačené finanční závazky zpočátku naplňoval,⁹⁶² dokládají to stvrzenky vystavené centrální účtárnou NOF a uložené v jeho pozůstalosti,⁹⁶³ jakož i peněžní deník manželky Olgy. Pravidelné detailní záznamy poskytují solidní přehled o rodinných příjmech a výdajích.⁹⁶⁴ Nezřídka pasivní bilance v rozpočtu pak vylučuje zmiňovanou Pasákovu tezi o Branžovského úloze významného mecenáše NOF – až do zisku poslaneckého mandátu totiž jeho finanční účast spočívala toliko v úhradě členských známek a občasných příspěvcích na tzv. Fašistickou pomoc (ženskou podpůrnou složku NOF), vše v řádu několika desítek korun.⁹⁶⁵ Branžovského rodina se naopak neobešla bez finanční subvence tchána, ministerského rady v. v. Rudolfa Bozděcha.⁹⁶⁶

Poprvé se Branžovský odmítl spokojit se zkrácenou poslaneckou gáží v lednu 1936. Když si pak plný plat ponechal i příští měsíc, následoval postih – vůdce NOF ho zbavil místa jednatele klubu. Už v absenci po léta užívaného familiárního oslovení „Branžo“ byl patrný Gajdův odstup, stejně jako v chladné věcnosti strohému textu: „*Vážený bratře poslanče! Děkuji Ti za Tvoji činnost od samotného založení Klubu poslanců N.O.F. co jednatele, předávám funkci klubovního jednatele br. posl. Trnkovi, jehož o mém rozhodnutí současně vyzovují. Činím tak jedině proto, abych Ti v práci*

⁹⁶⁰ Výše platu člena Národního shromáždění byla stanovena zákonem na 5 000 Kč měsíčně; po odečtení srážek a poplatků činila přibližně 4 200 Kč. Z této částky odváděl poslanec NOF ústřednímu sekretariátu až 2 500 Kč. Blíže zákon 115/1921 Sb. ze dne 18. března 1921 o náhradě předsedům, místopředsedům a členům obou sněmoven Národního shromáždění republiky Československé. In: *Sbírka zákonů a nařízení státu československého*, roč. 1921, částka 28, 31. 3. 1921, s. 232; dále *Fašistické listy*, roč. 5, č. 34, 14. 12. 1935, s. 3, článek „*Kolik má poslanec Národní Obce Fašistické*“.

⁹⁶¹ Tamtéž, roč. 4, č. 17, 5. 9. 1934, s. 4.

⁹⁶² Otázkou zůstává, jak svědomitě si v tomto ohledu počínali ostatní poslanci NOF, zejména pak Radola Gajda.

⁹⁶³ ARJB, tiskopisy o převzetí hotovosti od *bratra poslance* Dr. Jiřího Branžovského za měsíce srpen 1935 (2 000 Kč) a říjen 1935 (2 500 Kč).

⁹⁶⁴ Olga Branžovská nebyla výdělečně činná, většinu času věnovala péči o děti a domácnost. Rozhovor s Evou Kozákovou. Praha 3. 10. 2011, tazatel Zdeněk Beroun.

⁹⁶⁵ ARJB, peněžní deník Olgy Branžovské z let 1928-1938, nestr.

⁹⁶⁶ *Paměti I (Eva Branžovská)*, s. 29. Předvolební výzva manželky Olgy, aby Branžovský prověřil „*svoje vlastní síly!*“ jistě vyjadřovala také přání vymanit se z této nelichotivé závislosti. ARJB, dopis Olgy Branžovské Jiřímu Branžovskému z 15. 5. 1935. Podtrženo dle originálu.

ulehčil a jednatelskou činností ji nezatěžoval. S bratrským pozdravem gen. r. l. R. Gajda, předseda klubu poslanců N.O.F.“⁹⁶⁷ Po výzvě svého nástupce Matěje Trnky⁹⁶⁸ se Branžovský podvolil a stanovenou část peněz začal znovu odvádět ústředí;⁹⁶⁹ už tehdy ale promýšlel a konzultoval alternativy, kterak věc řešit. Svědectví o tom zanechala ve svých poznámkách opět Olga Branžovská: „18. IV. 1936 J.[irka] u Dr. Slabého. Vystoupení ze strany znamená nutně ztrátu mandátu, poněvadž byl zvolen jako člen té určité strany. Aby si mohl pomoci – rozuměj finančně, musel by se J.[irka] usadit ve venkovském městě, kde by mohl získat dobrou klientelu a dobře se zajistit, v Praze je to nemožno. Nákladný život, který vede g.[enerál] G.[ajda] a hlavně jeho paní je všeobecně znám (...) Z řady lidí vylákal peníze na určité účely, ale pak na ten účel nepřišly, nikomu nedodrží slovo, jedná na dvě strany.“⁹⁷⁰ Přesto ještě v srpnu 1936 vložil Branžovský do sazby své rozhlasové přednášky věnování „Vůdci i celé Národní obci fašistické k utvrzení společných ideálů“.⁹⁷¹

Zlom nastal s úmrtím Rudolfa Bozděcha (zemřel po krátké nemoci 10. září 1936),⁹⁷² který napomáhal rodině vybřednout z červených čísel. Nedlouho poté se pod vahou existenční nouze Branžovský opět vzepřel ustanovení poslaneckého reverzu. Situace se vyostřila do té míry, že byl 6. listopadu 1936 v nepřítomnosti vyloučen z mateřské Jednoty v Praze 2.⁹⁷³ Tento akt ovšem neměl vliv na jeho setrvání v NOF, tj. na členství ve straně jako takové.⁹⁷⁴ Což ostatně potvrdil sám Radola Gajda: „br.[atr] posl.[anec] dr. Branžovský je a zůstává členem Národní Obce Fašistické,“⁹⁷⁵ když

⁹⁶⁷ Tamtéž, dopis Radoly Gajdy Jiřímu Branžovskému z 2. 3. 1936, č. j. 1532/36-Gaj.

⁹⁶⁸ Tamtéž, dopis Matěje Trnky Jiřímu Branžovskému z 26. 3. 1936, č. j. 1661/36-Tr.

⁹⁶⁹ Tamtéž, peněžní deník Olgy Branžovské z let 1928-1938, nestr.

⁹⁷⁰ Tamtéž, rukou psaný text na dopisnici NOF. Nepřekvapí tedy, že Olga Branžovská, ačkoli doposud trpělivě přihlížela, nechovala k vůdci NOF pražádnou náklonnost: „Máma Gajdu absolutně nesnášela.“ Rozhovor s Evou Kozákovou. Praha 30. 5. 2013, tazatel Zdeněk Beroun.

⁹⁷¹ Branžovský, Jiří: *Stavovství východiskem z krise*. Praha 1936, s. 2.

⁹⁷² *Paměti I (Eva Branžovská)*, s. 4.

⁹⁷³ ARJB, dopis výboru Jednoty NOF v Praze 2 Jiřímu Branžovskému z 2. 12. 1936, č. j. 72/36.

⁹⁷⁴ „Právo vylučovati člena má jeho mateřská jednota (výbor), ovšem pouze z jednoty, nikoliv z NOF vůbec, o tom rozhodují vyšší složky a Vůdce.“ ABS, f. Zemský odbor bezpečnosti II Praha, sign. 315-214-1, Organisační a jednací řád NOF ze 14. 2. 1937, s. 5.

⁹⁷⁵ *Fašistické listy*, roč. 6, č. 49, 4. 12. 1936, s. 2. Zvýrazněno dle originálu.

spekulace o Branžovského vynuceném odchodu z NOF pronikly do mediálně frekventovaných periodik vydavatelského koncernu Jiřího Štříbrného.⁹⁷⁶

Ani to Branžovského nepřimělo brát zřetel na upomínky ústředí NOF⁹⁷⁷ a v roce 1937 zažádal parlamentní správu, aby mu plat doručovala osobně, nikoliv prostřednictvím poslaneckého klubu.⁹⁷⁸ Nelze však hovořit o neuvážlivém či dokonce zkratkovitým počínání. Přestože byl člověkem energickým až impulzivním,⁹⁷⁹ pokusil se nalézt cestu smíru. V tomto duchu adresoval přímo Radolu Gajdovi nejednu písemnou „nótu“: *„Vážený bratře generále! (...) Co se týče přispívání měsíční částkou 1.500 Kč, dovoluji si odvolati se na svůj dopis Tobě ze dne 22. 1. 37, v němž vyložil jsem Ti, že následkem smrti tchána, který nás živil a šatil (...) se má finanční situace zhoršila na tolik, že (...) pro nejbližší dobu nemohu přes nejkrajnější napětí sil pomýšlet na finanční podporování hnutí ve větších rozměrech (...) konám celou spoustu právních prací pro hnutí a jeho členstvo, že tedy dodávám, abych tak řekl, své výrobky bez zaplacení, ba i bez úhrady nákladů s tím spojených. (...) platím různé substituční účty ve věci Tvých i starších sporů, jež dosahují tisícových sum (...) dovoluji si podotknouti, že stále jsem byl a jsem k dispozici, seč jsou mé síly.“*⁹⁸⁰ Tyto vývody byly opodstatněné, neboť se skutečně ocitl ve svízelných podmínkách. Jako právní zástupce Gajdy a celé NOF pracoval bez nároku na honorář.⁹⁸¹ Finančně pochopitelně neprofitoval ani z prodeje knihy *Stavovská demokracie národního státu*, i když byl jejím skutečným autorem. Tím, že zcela propadl politice, se mu nedostávalo času na vlastní výdělečnou činnost. Proto palmáre, která plynula ze soukromé praxe, byla jen nepatrným zdrojem příjmů; značná vydání přitom

⁹⁷⁶ *Polední list*, roč. 10, č. 332, 28. 11. 1936, s. 4, článek „Sensační vyloučení poslance dra Branžovského z NOF?“, dále *Pondělní list*, roč. 10, č. 334, 30. 11. 1936, s. 1, článek „Dr. Branžovský vyzván složit mandát“.

⁹⁷⁷ ARJB, dopis ústředního tajemníka NOF Josefa Karáska Jiřímu Branžovskému z 22. 4. 1937; dále tamtéž, peněžní deník Olgy Branžovské z let 1928-1938, nestr.

⁹⁷⁸ ABS, f. Vyšetřovací komise pro národní a lidový soud při MV, sign. 301-64-1, protokol z 18. 12. 1946 sepsaný u MV v Praze – svědectví Jiřího Branžovského v trestní věci Rudolfa Gajdy.

⁹⁷⁹ *Paměti I (Eva Branžovská)*, s. 54.

⁹⁸⁰ ARJB, dopis Jiřího Branžovského Radolu Gajdovi z 16. 10. 1937.

⁹⁸¹ Později odhadl, že za deset let právního zastupování Radoly Gajdy, za hotová vydání a dlouhodobé pohledávky, které po vůdci NOF převzal, by mohl požadovat nejméně 250 000 Kč. AKPR, f. Národní soud, sign. NS 99/39, kart. 10, spis Dr. Branžovský Jiří.

připadala právě na provoz a vybavení advokátní kanceláře.⁹⁸² Rodinný život trádal rovněž Branžovského častou nepřítomností a k psychickému vypětí se přidal i zdravotní neduh, neboť jak vzpomínala Eva Kozáková: „z té doby měl táta žaludeční vředy.“⁹⁸³ Bylo by ovšem zjednodušené až zavádějící stavět Branžovského do role ukřivděné oběti; v těsné blízkosti vůdce se pohyboval řadu let (snad vůbec nejdéle ze všech prominentních členů prvorepublikové NOF), musely mu tudíž být dobře známé praktiky v jednání i úskalí *generálova* charakteru. Zmíněné těžkosti si vysloužil svým, svého času zamlženým, nekritickým až servilním přístupem ke Gajdově rozporuplné osobnosti.⁹⁸⁴ Jako prorocká lze proto chápat slova nejmenovaného bývalého činitele NOF, který už v lednu 1934 konstatoval, že „V okolí Gajdy nemůže obstát ten, kdo by jej ustavičně neobdivoval anebo mu nenosil peníze, a proto se již mnoho případů stalo, že jeho dřívější přátelé byli jím zavrhnuti“.⁹⁸⁵

Odcizení mezi Branžovským a Gajdou narůstalo. Vůdce NOF na vysvětlující dopisy patrně vůbec nereflektoval (dá se usuzovat, že byl jejich akcentem značně rozmrzlý) a 21. ledna 1938 vypověděl Branžovského právní služby: „*Vážený bratře! Jelikož jsem se rozhodl likvidovati spory, která já, nebo NOF v poslední době vede, jakož i spory, které jsou vedeny proti mně i proti NOF, žádám Tě, abys laskavě v době co nejkratší vrátil mi všechny spisy, které jsi jako právní zástupce v poslední době převzal, resp., které Ti v poslední době byly předány. (...) Vracení všech spisů vyžadují tak, aby mi nevznikla škoda eventuelním zmeškáním termínů. Spisy vrať po doručiteli tohoto dopisu. S fašistickým zdar gen. r. l. R. Gajda.*“⁹⁸⁶ Stalo se tak – zjevně záměrně – pouhý den před ohlášenou schůzí ÚVS, která měla vedle obvyklých organizačních referátů na programu rovněž projednávání Branžovského finanční kauzy; on sám se ale nedostavil, přestože byl

⁹⁸² ARJB, peněžní deník Olgy Branžovské z let 1928-1938, nestr.

⁹⁸³ *Paměti I (Eva Branžovská)*, s. 29-30.

⁹⁸⁴ „*Ano ,volenti non fit iniuria‘, neděje se násilí tomu, kdo souhlasí. (...) Gajda nedělal násilí na tátovi, protože on si to nechal líbit. A ten, kdo to nejvíc odnášel, byla máma, respektive jsme to byly my (...) Stejně to ve mně pořád zanechává hořkost a nepochopení. Protože bud' si [táta] neměl pořizovat rodinu, anebo neměl... To mně nepřipadá fér. I z dnešního hlediska pro to nemám prostě pochopení.*“ Rozhovor s Evou Kozákovou. Praha 17. 12. 2015, tazatel Zdeněk Beroun.

⁹⁸⁵ AKPR, f. KPR, sign. T 636/23, kart. 120. Oním funkcionářem byl s největší pravděpodobností V. L. Vodák.

⁹⁸⁶ ARJB, dopis Radoly Gajdy Jiřímu Branžovskému z 21. 1. 1938, č. j. 341/G/Z.

z pozice poslance zároveň stálým členem tohoto exekutivního orgánu NOF.⁹⁸⁷ Předsedající Radola Gajda se na každý pád k jeho osobě vyjádřil nesmlouvavě: „*Trvám na jedné věci: plnit reversy! Ty reversy nebyly na nikom vynuceny! Každý poslanec, který šel, se čestně zavázal, že to, co podpisuje, bude také řádně plniti. Dostal tedy mandát ne pro svůj účel, ale pro účel NOF, jako podílík velké organisace, která má před sebou určitou práci. (...) Mám v reversu, jako Vůdce, když kandidáti se hlásili a měli obdržeti mandát, zavázali se, že (...) se bude odevzdávati až 60% poslaneckého platu na úhradu volebních dluhů. Zde, pokud se to týká poslanců, týká se to přímo poslance dra. Branžovského. Ten žije úplně mimo řady NOF. Odmítl platiti jakékoliv příspěvky. [?!] Poukazuje na to, že mne zastupoval. Nepravda, poněvadž v době, kdy dr. Branžovský byl koncipientem, měl jsem ušetřeny peníze. Pomohl jsem mu zaříditi kancelář. Nabízel mi, abych byl společníkem na půl. Udělali jsme proto ujednání, že on bude NOF zdarma zastupovati. Já jsem platil všechny kolky, všechny soudní poplatky, které byly a když jsme jeli někam spolu k soudu, platil jsem všechno sám. Jemu tím nevzešla žádná újma.*“⁹⁸⁸ Vůdce NOF dále předeslal, že Branžovského vyzve, aby se ospravedlnil: „*Potom udělám dotaz, proč neplatil. Když mi nedá vůbec odpověď, předložím mu revers a když neuposlechne ani tehdy, budu žádat volební soud, aby byl zbaven mandátu.*“⁹⁸⁹ Zde se Gajda odvolával na 13. paragraf zákona o volebním soudu. Aby však mohl být uplatněn, bylo třeba Branžovského vykázat z NOF.

Usnesení ÚVS pod značkou „*Přísně důvěrné!*“ se k Branžovskému dostalo písemnou cestou. Z jeho obsahu lze vyčíst odsudek, trest, ale i „*velkorysost mocných*“: „*Vážený bratře doktore! Ústřední Výkonný Sbor ve svém zasedání 22. a 23. ledna t. r. (...) rozhodl se jednomyslně takto:*

1./ Jelikož záležitost br. posl. dr. Branžovského nemohla již po dvakráte býti řešena v jeho přítomnosti, ježto se vždy omluví lékařským vysvědčením, trvá ÚVS na vyloučení br. posl. dr. Branžovského z hnutí NOF vůbec, ježto případ tento demoralisuje ostatní a vnáší neklid do hnutí tím, že posl. dr. Branžovský odmítá plniti závazky, k nimž se jako kandidát NOF zavázal.

⁹⁸⁷ *Fašistické listy*, roč. 6, č. 45, 6. 11. 1936, s. 4; dále ABS, f. Zemský odbor bezpečnosti II Praha, sign. 315-214-1, Organisační a jednací řád NOF ze 14. 2. 1937, s. 10.

⁹⁸⁸ Tamtéž, sign. 315-211-3, zápis ÚVS NOF z 23. 1. 1938, s. 12.

⁹⁸⁹ Tamtéž, s. 12-13.

2./ Dává se však vyloučenému ještě možnost odvolati se do 6 dnů z tohoto vyloučení k bratru Vůdci, který je jak organizačním řádem, tak i speciálně v tomto případě ÚVS zmocněn vyloučení anulovati cestou ohledu, když:

a./ se posl. dr. Branžovský odvolá k Vůdci dle organizačního řádu a splní tyto předpoklady. Br. posl. dr. Branžovský obnoví čestné prohlášení, že bude vždy a ve všem řádně plnit všechny povinnosti jako člen a poslanec NOF.

b./ bude ve všem a všude zachovávat kázeň a nikdy nepoškodí čest hnutí a omluví se ze svého dřívějšího jednání.

V tom případě, že toto do 6 dnů učiní, bude usnesení ÚVS Vůdcem anulováno a br. posl. dr. Branžovský bude dále pracovat v intencích NOF a vše staré bude zapomenuto.⁹⁹⁰

Nemáme sice k dispozici případné Branžovského odvolání či jinou bezprostřední reakci, avšak vzhledem k tomu, že se jeho jméno nepřestalo objevovat pod oficiálními dokumenty NOF,⁹⁹¹ dospěl patrně k dohodě.⁹⁹² Také z interní korespondence vyplývá, že i po lednu 1938 zůstal součástí stranického vedení a poslaneckého klubu;⁹⁹³ zde by ostatně jakákoliv změna byla zaznamenána v retrospektivních přehledech Archivu Národního shromáždění. Nadále pak pobíral poslanecký plat v plné výši,⁹⁹⁴ což je obzvláště pozoruhodné, neboť šlo o podstatu vylíčené rozepře ve smyslu *conditio sine qua non*. Snad s ohledem na fašistickou veřejnost nakonec Branžovského kritici svolili k ústupkům

⁹⁹⁰ ARJB, dopis ústředního tajemníka NOF a úřadujícího člena ÚVS Josefa Karáska Jiřímu Branžovskému z 27. 1. 1938, č. j. 474 ústř. Kr./Hs.

⁹⁹¹ Byl uveden kupř. pod rezolucí ÚVS NOF z 1. dubna 1938 vyjadřující se k aktuálním politickým událostem. Blíže Hlušičková, Růžena (ed.) – Kubátová, Ludmila (ed.) – Malá, Irena (ed.) – Vrbata, Jaroslav (ed.): *Protifašistický a národně osvobozený boj českého a slovenského lidu 1938-1945*, I. díl: Mnichov a březnová tragédie. Období od 1. ledna 1938 do 15. března 1939, 1. svazek: Předehra Mnichova. Období od 1. ledna 1938 do 31. srpna 1938, 1. sešit: Období od 1. ledna 1938 do 16. dubna 1938. Praha 1979, dok. č. 137, s. 147-148.

⁹⁹² Podle Evy Kozákové zůstal její otec nezařazeným poslancem. *Paměti I (Eva Branžovská)*, s. 30. Nabízí se vysvětlení, že tuto dezinformaci vědomě šířil sám Branžovský. Autentické písemnosti stran jeho (ne)vyloučení z NOF pečlivě uschoval, koneckonců velmi posloužily v dobách pozdějších.

⁹⁹³ ARJB, dopisy ústředního sekretariátu NOF *váženému bratru poslanci* z 31. 3. a 18. 6. 1938; dále tamtéž, dopis ústředního sekretariátu NOF *všem váženým bratřím poslancům NOF* z 26. 7. 1938.

⁹⁹⁴ Tamtéž, peněžní deník Olgy Branžovské z let 1928-1938, nestr.

a zanechali tříštění už tak titěrné parlamentní reprezentace. Se stranickými kolegy nicméně udržoval jen formální kontakty, nenávratně za své vzal zejména jeho osobní vztah s vůdcem Gajdou. Politická práce NOF se v době narůstajícího vnějšího i vnitřního ohrožení ubírala k odhodlané, avšak vlastními mocenskými zájmy motivované podpoře suverenity ČSR a její obrany. Nakolik zásadně se v tomto směru angažoval Jiří Branžovský? Jeho vlastnoruční podpis figuruje na prezenční listině ÚVS z 12. září 1938,⁹⁹⁵ jenž se *jednohlasně* usnesl na odchodu NOF z opozice a adresoval prezidentu republiky i ministerskému předsedovi memorandum, ve kterém fašisté projeví ochotu (!) vstoupit do čs. vlády „*a posíliti tuto tak v boji o zachování celistvosti a samostatnosti našeho státu*“.⁹⁹⁶ Tato „šlechtná“ nabídka zůstala oslyšena. Branžovskému jistě slouží ke cti, že po vyhlášení všeobecné mobilizace i přes právní status člena parlamentu narukoval (coby nadporučík pěchoty v záloze)⁹⁹⁷ ke svému kmenovému vojenskému útvaru – náhradní rotě 6. hraničářského praporu „Sibiřských úderníků“ do Dobřan u Plzně.⁹⁹⁸

V období tzv. druhé republiky byl za nástupce po mnichovském diktátu odstoupivšího Edvarda Beneše vybrán politicky nezatížený JUDr. Emil Hácha, dosavadní prezident Nejvyššího správního soudu. Jiří Branžovský se i tentokrát zúčastnil volby hlavy státu.⁹⁹⁹ Neodevzdal ovšem znovu prázdný lístek, ale hlasoval pro navrženého kandidáta, k jehož právní erudici i osobnostnímu profilu přistupoval s respektem a úctou.¹⁰⁰⁰ Když pak 14. prosince 1938 zanikl poslanecký klub NOF, posílil parlamentní platformu nově

⁹⁹⁵ ABS, f. Zemský odbor bezpečnosti II Praha, sign. 315-211-5.

⁹⁹⁶ AKPR, f. KPR, sign. T 636/23, kart. 122.

⁹⁹⁷ Do této hodnosti byl povýšen s účinností od 1. ledna 1931. ARJB, jmenovací dekret MNO ze 7. února 1931; dále *Osobní věstník MNO*, roč. 14 (1931), č. 13, s. 73.

⁹⁹⁸ Činnou službu konal od 24. září do 9. října 1938. ARJB, vojenská knížka Jiřího Branžovského.

⁹⁹⁹ APS, f. VPR, inv. č. 5/2, kart. 6, prezenční listina k volbě presidenta republiky dne 30. listopadu 1938.

¹⁰⁰⁰ „*Jednou jsem přinesla domů Benešovu brožurku, kterou nám rozdávali ve škole. Letěla okamžitě do kamen. (...) Háchy si táta vážil.*“ Rozhovor s Evou Kozákovou. Praha 15. 6. 2011 a 19. 2. 2013, tazatel Zdeněk Beroun.

vytvořené Strany národní jednoty (SNJ)¹⁰⁰¹ a stal se členem její sociálně-politické komise.¹⁰⁰² Mandátu pozbyl rozpuštěním zákonodárneho sboru, k němuž došlo 21. března 1939 v důsledku nacistické okupace.¹⁰⁰³

¹⁰⁰¹ Záděra, Vladimír: *Deset let parlamentní retrospektivy 1935-1945*. Praha 1948, s. 12. SNJ vznikla v listopadu 1938 postupným seskupováním českých středo-pravicových stran: agrární, živnostenské, lidové, Národního sjednocení, Národní ligy, NOF a zčásti i národně socialistické. Byla produktem tendencí směřujících ke „zjednodušení“ politického systému zmrzačené ČSR. Tábor levice (včetně mnoha bývalých členů vládou rozpuštěné KSČ) pak zastřešila Národní strana práce (NSP). Blíže Gebhart, Jan – Kuklík, Jan: Pomnichovská krize a vznik Strany národní jednoty. *Český časopis historický*, roč. 90 (1992), č. 3, s. 384nn.

¹⁰⁰² ABS, f. Zemský odbor bezpečnosti Praha, sign. 300-41-1.

¹⁰⁰³ Poslední schůze poslanecké sněmovny ve IV. volebním období se uskutečnila 16. prosince 1938, den po přijetí tzv. zmocňovacího zákona, který převáděl legislativní pravomoci Národního shromáždění na prezidenta a vládu. Poté se již dolní komora nesešla. Záděra, Vladimír: c. d., s. 8.

9. Léta nejistoty, obav a doznívání (1939-1955)

Vězněm „protentokrát“

Po „zmrazení“ a faktickém konci Národního shromáždění se Jiří Branžovský upnul k soukromé advokátní praxi. „*Tím začalo jedno z mála období našeho rodinného blahobytu. (...) Když přestal parlament, táta měl zase čas věnovat se kanceláři a ta podle toho vynášela,*“ shrnula Eva Kozáková.¹⁰⁰⁴ To ale neznamená, že by zanevřel na věci veřejné.

Namísto parlamentu a posléze i obou likvidovaných druhorepublikových stran (SNJ a NSP) byl Emilem Háchou, nyní státním prezidentem tzv. Protektorátu Čechy a Morava, operativně vytvořen Výbor Národního souručenství – řídicí orgán jediného českého politického hnutí oficiálně uznaného nacistickou správou. Branžovskému byla blízká idea *všenárodní autoritativní korporace*, do níž se mělo Národní souručenství zformovat.¹⁰⁰⁵ Proto se dal už v dubnu 1939 k dispozici vedoucímu funkcionáři Výboru Adolfu Hrubému.¹⁰⁰⁶ Adresát odpověděl obratem: „*Vážený pane doktore, děkuji Vám za Vaši nabídku spolupráce, kterou velmi rád přijímám, upozorňuji na Váš zájem předsedu finanční komise Dr. Stockého s tím, aby Vám poskytl další informace. S projevem dokonalé úcty: Adolf Hrubý.*“¹⁰⁰⁷ Ze souvislostí vyplývá, že ve hře byly Branžovského návrhy legislativních úprav některých daňových předpisů. Zanedlouho obdržel pozvánku na poradu o stavovských zásadách, která se konala 4. května 1939.¹⁰⁰⁸ Patrně zde byl vybrán za člena komise pro výstavbu stavovské organizace Národního souručenství, a to v sekci svobodná povolání.¹⁰⁰⁹ Přihlédneme-li k faktu, že se do Výboru po dohodě Radoly Gajdy

¹⁰⁰⁴ *Paměti I (Eva Branžovská)*, s. 30.

¹⁰⁰⁵ Blíže Gebhart, Jan – Kuklík, Jan: Počátky Národního souručenství v roce 1939. *Český časopis historický*, roč. 91 (1993), č. 3, s. 420nn.

¹⁰⁰⁶ Znali se již z dob společného působení v poslanecké sněmovně, kam byl Hrubý v roce 1935 zvolen za agrární stranu. Ponecová, Andrea: Adolf Hrubý a Národní souručenství. In: *Sborník Archivu bezpečnostních složek*, č. 8 (2010), s. 163.

¹⁰⁰⁷ ARJB, dopis Adolfa Hrubého Jiřímu Branžovskému z 21. 4. 1939.

¹⁰⁰⁸ Tamtéž, dopis doc. Dr. Jana Stockého Jiřímu Branžovskému z 3. 5. 1939.

¹⁰⁰⁹ Tamtéž, seznam členů poradní komise pro výstavbu stavovské organizace Národního souručenství, b. d.

s Emilem Háchou vmísili také zástupci stále ještě aktivních českých fašistů,¹⁰¹⁰ nelze ignorovat pravděpodobnost vzájemných kontaktů.

Čitelnější stopu zanechal Branžovský v agendě tzv. Národního soudu, který vznikl v červenci 1939 za účelem „*revise jmění osob činných v politickém a veřejném životě*“.¹⁰¹¹ Soud měl *nestranně* přezkoumat, zda významní činitelé z let 1918-1939 nezneužívali svého vlivu a nedopouštěli se korupce. Mezi ty, kterých se opatření týkalo, náleželi mj. vedoucí funkcionáři tehdejších politických stran a členové Národního shromáždění. Obeslán byl tedy i Jiří Branžovský; 31. října 1939 obdržel formulář, že se „*u vědomí národní a občanské cti a kázně*“ podrobuje řízení a výroku Národního soudu.¹⁰¹² Během tří měsíců byl pak povinen odevzdat výkaz o majetku a způsobu jeho nabytí, dále daňové přiznání, prohlášení o pravdivosti poskytnutých údajů a souhlas opravňující soud k náhledu do bankovních účtů a depozit u peněžních ústavů.¹⁰¹³ Branžovský však ve stanoveném termínu (tj. do 31. ledna 1940) Národnímu soudu požadované dokumenty nepředložil. Vedoucí tajemník Výboru Národního souručenství jej proto písemně upomenul, aby tak učinil dodatečně.¹⁰¹⁴ Branžovského odpověď se vzhledem k okolnostem nabízela. V omluvném listu uvedl: „*Vaše Blahorodí! Potvrzuji příjem Vašeho ctěného přípisu ze dne 8. února tr. a prosím za prominutí, že jsem nedodržel lhůtu k podání výkazu. Domníval jsem se však, že moje majetkové poměry jsou všeobecně známy a raději bych se byl vyhnul oficiálnímu konstatování grotesknosti hospodářských výsledků mé politické činnosti.*“¹⁰¹⁵ Bilanci, kterou byl přesto nucen provést, podbarvovala hořká

¹⁰¹⁰ Přes vstup do Strany národní jednoty si NOF ponechala vlastní organizační strukturu a rozešla se na Gajdův příkaz teprve počátkem července 1939. Ne všichni členové však s tímto postupem souhlasili, a tak už bez Gajdovy účasti byla v září 1940 NOF obnovena. Definitivní konec jí přivodil až oficiální zákaz, jenž vešel v platnost 1. ledna 1943. Blíže Mareš, Miroslav – Suchánek, Marek: České a moravské fašistické strany a obdobná seskupení v letech protektorátu. In: *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004*, 2. díl: Období 1938-2004. Brno 2005, s. 1118.

¹⁰¹¹ Blíže Tauchen, Jaromír: Národní soud (1939-1942). *Právněhistorické studie*, roč. 44 (2014), č. 1, s. 135.

¹⁰¹² AKPR, f. Národní soud, sign. NS 99/39, kart. 10, spis Dr. Branžovský Jiří.

¹⁰¹³ Srov. Tauchen, Jaromír: c. d., s. 136-137.

¹⁰¹⁴ ARJB, dopis vedoucího tajemníka Výboru Národního souručenství Jiřímu Branžovskému z 8. 2. 1940, č. j. 5958/40.

¹⁰¹⁵ Tamtéž, dopis Jiřího Branžovského vedoucímu tajemníku Výboru Národního souručenství ze 17. 2. 1940.

pachut' z předešlého, patnáct let trvajícího veřejného angažmá.¹⁰¹⁶ Po poměrně zdlouhavé verifikaci konstatoval senát Národního soudu v neveřejném zasedání, že „*Pan JUDr. Jiří Branžovský, člen předsednictva bývalé politické strany a bývalý člen Národního shromáždění, nabyt svého jmění a svých příjmů v přezkumném období [tj. k 1. červenci 1939] způsobem čestným. (...) V revisním řízení nevyšly na jevo okolnosti, z nichž by se dalo usuzovati, že se pan JUDr. Jiří Branžovský v přezkumné době obohatil využitím svého politického vlivu, vlivu osob jiných nebo politických stran*“.¹⁰¹⁷

S obnovenou protektorátní NOF neměl Jiří Branžovský – podobně jako většina jeho bývalých souputníků stojících u počátků čs. fašismu – už nic společného. Nezadal si s kolaborantskou sedlinou těžící z podlézavosti okupantům, bránily mu v tom vlastenecké ideály a celoživotní pohrdání *prušáckou nabubřelostí*.¹⁰¹⁸ Nepřipojil se ani k podniku dávného přítele Zdeňka Zástěry, který se jal redigovat týdeník *Nástup Červenobílých*, reminiscenci na *volné politické sdružení* z počátků 20. let.¹⁰¹⁹ Neústupnost a míra osobní odvahy projevené už v raném mládí během Velké války a v bojích proti Maďarské republice rad naopak Branžovského přiblížily vzrůstajícímu se odporu vůči německému útlaku: „*Od příchodu Hitlerovců jsem dle možnosti pomáhal české věci, používaje jak svého advokátního intervenčního oprávnění, tak i svých osobních styků a informací, jež jsem takto mohl získávati, ve prospěch nacisty vězněných, stíhaných a podezříváných*“.¹⁰²⁰

¹⁰¹⁶ „*Když v devětatřicátým roce dělal táta výkaz majetku, jakej měl majetek od doby, kdy [s politikou] začínal, tak byl minus, protože měl samý dluhy za ty fašisty. Takže on prostě do toho šel hlava nehlava, děti neděti, rodina nerodina*.“ Rozhovor s Evou Kozákovou. Praha 29. 11. 2011, tazatel Zdeněk Beroun.

¹⁰¹⁷ AKPR, f. Národní soud, sign. NS 99/39, kart. 10, spis Dr. Branžovský Jiří.

¹⁰¹⁸ Výraz, jehož použil na pohlednici zaslané 6. 5. 1930 Olze a Evě Branžovským z Berlína.

¹⁰¹⁹ Periodikum s podtitulem „*List hrdého a poctivého češství*“ vycházelo od října 1939, poslední číslo bylo kolportováno v srpnu 1940. Do jeho pravidelného vzpomínkového cyklu „*Jak jsme bojovali*“ přispívala řada průkopníků českého meziválečného radikálního nacionalismu: JUDr. Jan Červenka, Robert Mach, Otakar Lebloch, Václav Velinský ad. Přestože se týdeník hlásil k odkazu klubu Červenobílých, svými výzvami přivyknout *novému evropskému pořádku* současně balancoval na samé hraně novinářského aktivismu. Srov. Otcovská, Karolína: *Nástup Červenobílých a Vlajka v letech 1939-1940*. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Fakulta sociálních věd. Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Praha 2014, s. 15-19.

¹⁰²⁰ VÚA, Osobní spisy účastníků národního boje za osvobození podle zákona č. 255/46 Sb., JUDr. Jiří Branžovský, nar. 11. 7. 1898.

Ponejvíce tyto své právní úkony kladl do spojitosti s vrchním vězeňským lékařem pankrácké věznice, MUDr. Oldřichem Navarou.¹⁰²¹ Ani Branžovský ale nakonec neunikl osudu mnohých odbojářů: „*Tátovo zatčení probíhalo tak, že si pro něj nepřijeli, jako měli ve zvyku, ale pozvali si ho písemnou pozvánkou na Gestapo (sídlilo v Pečkově paláci v dnešní ulici Politických vězňů blízko Wilsonova nádraží). I když si nebyl vědom žádného konkrétního hříchu, bylo mu jasné, že to nic nezaručuje. A tak, co mohl, ještě před svým odchodem zařídil. (...) nebyl vůbec souzen, ani z ničeho konkrétního obviněn a tak nebyla ani určena doba věznění. Řekli mu prostě ‚Sie sind verhaftet‘ (jste zatčen) a bylo to označeno jako Schutzhaft (ochranná vazba). To bylo 30. dubna 1943 v poledne.*“¹⁰²²

Z hlavní úřadovny německé tajné státní policie byl po výsledku odeslán do vazební věznice na Pankráci; v poválečných dokumentech je jeho žalářování zdůvodněno obecným termínem „*Reichsfeindliche Tätigkeit*“ (říši nepřátelská činnost).¹⁰²³ Odtud v květnu t. r. putoval do Malé pevnosti Terezín (kárného zařízení pražského gestapa).¹⁰²⁴ Cílovou stanicí se mu ale stal až koncentrační tábor Buchenwald, kam dorazil v transportu vypraveném 29. října 1943.¹⁰²⁵ Jako politický vězeň s pořadovým číslem 30301 byl zařazen na práci v břidlicovém lomu pobočného tábora „Laura“ u města Lehesten v Durynsku.¹⁰²⁶ Pro Velkoněmeckou říši měla tato lokalita mimořádný vojenský význam, ve zdejších skalách totiž za přísného utajení budovala továrnu na výrobu dalekonosných raket V-1 a V-2. Enormní pracovní tempo vynucované nelítostnými dozorci SS, podvýživa, časté nemoci a úrazy vězňů, nedostatek lékařské péče; to vše vedlo k vysoké úmrtnosti, pro kterou bývá „Laura“ považována za jeden z nejtvrdějších pracovních táborů

¹⁰²¹ Tamtéž, f. Dotazníky o domácím odboji, dotazníky I, kart. 7, JUDr. Jiří Branžovský, nar. 11. 7. 1898; dále *Paměti I (Eva Branžovská)*, s. 30.

¹⁰²² Tamtéž, s. 31.

¹⁰²³ VÚA, Osobní spisy účastníků národního boje za osvobození podle zákona č. 255/46 Sb., JUDr. Jiří Branžovský, nar. 11. 7. 1898; dále tamtéž, f. Dotazníky o domácím odboji, dotazníky I, kart. 7, JUDr. Jiří Branžovský, nar. 11. 7. 1898.

¹⁰²⁴ Památník Terezín, dtb. Věznice gestapa v Malé pevnosti Terezín, Jiří Gustav Bořivoj Branžovský, nar. 11. 7. 1898. Dostupné online z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/mp-branzovsky-jiri-gustav-borivoj>; dále *Paměti I (Eva Branžovská)*, s. 31.

¹⁰²⁵ Památník Terezín, dtb. Čeští vězni v koncentračním táboře Buchenwald, Jiri Gustav Borivoj Branžovský, geb. 11. 7. 1898. Dostupné online z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/bu-branzovsky>.

¹⁰²⁶ *Paměti I (Eva Branžovská)*, s. 33.

na německém území v době druhé světové války.¹⁰²⁷ „(...) z té břídlíce táta dostal astma, jak se mu při jeho chronické bronchitidě usazoval prach na plicích. Zato žaludeční vředy, s nimiž do koncentráku přišel, ty mu tam dokonalou dietou vyléčili.“¹⁰²⁸

Branžovský se k této strastiplné životní etapě později vracel jen velmi zřídka.¹⁰²⁹ Svědectví o životě za ostatními dráty ale zanechala řada jiných přeživších buchenwaldských „heftlinků“, mezi nimi i Josef Píkl.¹⁰³⁰ Jeho memoáry jsou pro nás o to cennější, neboť se na několika místech vážou právě k Branžovského osobě: „Do čela lágrové nemocnice byl postaven člověk, který snad byl v civilu lékařem, a proslýchalo se o něm, že šel do lágru jako nepolepšitelný a mnohokrát trestaný ‚andělíčkář‘. Jmenoval se Paul. Byl to cynický zločinec, který byl oddán požívání narkotik. Jeho zločinecká povaha se jasně projevila v tom, že malé příděly opia, jichž se mělo užít v případě operací, spotřeboval sám. Vždy před spaním si dal píchnut injekci a sladce usínal. Zraněné pak klidně operoval při vědomí a bez umrtvení. (...) Jednou se Paulovi dostal do rukou Jirka Branžovský a stálo ho to dva zuby, které mu Paul pěští vyrazil. Jirka měl tu smůlu, že neuměl uhýbat různým lágrovým úskalím, a i když to byl jinak vysoce inteligentní člověk, jeho nepraktičnost ho někdy zaváděla do nepěkných situací. Při konfliktu s Paulem nešlo o nic závažného. Jirka jenom projevoval nesouhlas s určitým Paulovým tvrzením – a ten použil argumentu, který lumpům vždycky nakonec zbývá – pěští.“¹⁰³¹

Na jaře 1945, s očekávaným příchodem spojenců, bylo zbývající osazenstvo „Laury“ evakuováno a po železnici přepraveno do Allachu, pobočky dalšího nechvalně proslulého koncentračního tábora Dachau.¹⁰³² Zde se 30. dubna t. r. – shodou okolností na den a téměř hodinu přesně po dvou letech od zatčení – dočkal Branžovský vytoužené svobody, což opět utkvělo v paměti jeho spoluvězně: „Bylo před 12. hodinou polední,

¹⁰²⁷ Srov. *Buchenwald varuje. Dokumenty, vzpomínky, svědectví*. Praha 1964, s. 77-78.

¹⁰²⁸ *Paměti I (Eva Branžovská)*, s. 33.

¹⁰²⁹ Tamtéž, s. 34.

¹⁰³⁰ Josef Píkl (1908-1991), účastník druhého odboje, civilním povoláním učitel. V Buchenwaldu vězněn od srpna 1943. Památník Terezín, dtb. Čeští vězni v koncentračním táboře Buchenwald, Josef Píkl, nar. 13. 2. 1908. Dostupné online z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/bu-pikl-josef>.

¹⁰³¹ Píkl, Josef: *Paměti jihočeského odbojáře*. Praha 2009, s. 181, 207.

¹⁰³² Památník Terezín, dtb. Vězni z českých zemí v koncentračním táboře Dachau, Jirí Branžovský, nar. 11. 7. 1898. Dostupné online z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/da-branzovsky-jiri>; dále *Paměti I (Eva Branžovská)*, s. 34.

když se nedaleko nás ozvalo: ‚Američané!‘ A skutečně! Pod viaduktem na silnici od Dachau se objevil první tank. (...) Setkal jsem se mezi kamarády s dr. Branžovským, který projevil názor, že by bylo třeba vyhledat velitele útvaru, jenž tábor osvobodil, jménem všech vězňů mu poděkovat a požádat ho, aby vzal tábor pod svoji ochranu.¹⁰³³ Vyzval mě, abych šel s ním, že se pokusíme tento nápad uskutečnit. Souhlasil jsem. U vedlejší brány v severozápadním rohu tábora byla velká skupina vězňů a vojáků, i namířili jsme tam. Jirka Branžovský ovládal dobře angličtinu. Protlačili jsme se k vojákovi, který u brány konal strážní službu, a Jirka ho požádal, aby nám zavolal velitele, že s ním potřebujeme mluvit. Strážný zavolal jiného vojáka, asi spojku, a řekl mu, aby požádal naším jménem velitele, aby nás přišel vyslechnout. Nikdo nás tímto úkolem nepověřil, ale byli jsme přesvědčeni, že jednáme tak, jak by si jistě všichni přáli. Po nedlouhé době přišel skutečně statný, postavou vysoký důstojník a zamířil k nám. Oba jsme smekli čepice, Jirka nás oba představil, vyjádřil upřímné díky všech vězňů a vyslovil přání, aby nás americká armáda vzala pod svoji ochranu a poskytla nám potřebnou pomoc. Důstojník slíbil podáním ruky, že naše žádost bude splněna. Odvedli jsme jej pak s několika vojáky k hlavní bráně tábora, kde byly vlajky jednotlivých národů a kolem nich mnoho vězňů. Důstojník vešel do strážního domku při bráně, kde mu nejstarší tábora, bývalý německý důstojník, oficiálně tábor předal. Od této chvíle jsme byli nejen svobodnými lidmi, ale získali jsme i jistotu, že nám bude poskytnuta veškerá pomoc, abychom byli co nejdříve zbaveni všech nedostatků, všech útrap, které nás vyčerpávaly a ničily.“¹⁰³⁴

Lepší příští?

Pod dohledem Mezinárodního Červeného kříže prodělal Jiří Branžovský nezbytnou karanténu a 27. května 1945 byl repatriován do vlasti.¹⁰³⁵ Léta v koncentračním táboře jej stála mnoho fyzických i duševních sil. Přijal proto pozvání rodinné přítelkyně, známé divadelní a filmové herečky Anny Sedláčkové,¹⁰³⁶ k ozdravnému pobytu do její

¹⁰³³ V Allachu se tou dobou nacházelo přibližně 10 000 vězňů řady evropských národností. Píkl, Josef: c. d., s. 265.

¹⁰³⁴ Tamtéž, s. 271, 274-275.

¹⁰³⁵ ARJB, registrační průkaz Československého repatriačního úřadu, č. 38058.

¹⁰³⁶ K biografii Anny Sedláčkové (1887-1967) především Brož, Josef: *Aféry Anduly Sedláčkové*. Praha 2008.

vily v Černošicích, kde trávil s manželkou a mladší dcerou Olgou první týdny svého „zmrtvýchvstání“; prvorozená Eva se mezitím stala posluchačkou znovuotevřené Právnické fakulty Univerzity Karlovy.¹⁰³⁷ Po částečné rekonvalescenci oznámil obnovení advokátní kanceláře.¹⁰³⁸

Ani čerstvá minulost koncentráčníka (kvalifikovaná termínem *pasivní odbojová činnost*), ani členství ve Svazu osvobozených politických vězňů¹⁰³⁹ však Branžovského neuchránily od poválečného vyšetřování. Jako dlouholetý čelný představitel prvorepublikové NOF předstoupil na základě Dekretu prezidenta republiky č. 138/1945 Sb.¹⁰⁴⁰ před Trestní nalézací komisí Ústředního národního výboru hlavního města Prahy.¹⁰⁴¹ Dokumenty, které použil ve svůj prospěch, se porotcům jevíly natolik průkazné, že 28. ledna 1947 trestní řízení zastavili: „*Konaným šetřením a výsledkem svědků bylo zjištěno, že obviněný v inkriminované době nebyl delegátem NOF a dle orig. [inálu] přípisu byl dne 27. 1. 1938 z NOF vyloučen. Z doby od 21. 5. 1938 [zvýšeného ohrožení republiky] nejsou proti němu známy činy trestné podle dekretu č. 138/45.*“¹⁰⁴² V červenci 1947 pak obdržel Osvědčení o státní a národní spolehlivosti.¹⁰⁴³ Přesto je třeba připomenout, že Branžovského vyloučení z NOF nevešlo v platnost; setrval ve straně i v poslaneckém klubu až do jeho zániku v prosinci 1938.

Branžovský souběžně figuroval také v trestní věci proti Radolu Gajdovi, od května 1945 drženému v zajišťovací vazbě, vyslýchanému a posléze souzenému mj. za jeho

¹⁰³⁷ *Paměti I (Eva Branžovská)*, s. 49.

¹⁰³⁸ ARJB, dopis Jiřího Branžovského advokátní komoře pro Čechy z 10. 9. 1945.

¹⁰³⁹ Příslušel k odbočce v Čelákovcích, přihlášku podal 28. října 1945. Tamtéž, dotazník „A“ o činnosti v domácím odboji. JUDr. Jiří Branžovský, nar. 11. 7. 1898.

¹⁰⁴⁰ Dekret prezidenta republiky č. 138/1945 Sb. o trestání některých provinění proti národní cti nabyt účinnosti 27. října 1945. Vešel rovněž ve známost jako tzv. malý retribuční dekret.

¹⁰⁴¹ ARJB, oznámení Ústředního národního výboru hlavního města Prahy o zahájení trestního řízení proti Jiřímu Branžovskému z 22. 5. 1946, č. j. 505/46.

¹⁰⁴² VÚA, Osobní spisy účastníků národního boje za osvobození podle zákona č. 255/46 Sb., JUDr. Jiří Branžovský, nar. 11. 7. 1898.

¹⁰⁴³ ARJB, opis dokumentu vystavený Obvodní radou pro Prahu I-VI z 15. 7. 1947, č. j. 52023.

aktivity spojené s předsednictvím v tzv. Českém národním výboru.¹⁰⁴⁴ Z veřejného povědomí se dosud nevytratila Branžovského silueta blízkého spolupracovníka vůdce NOF, byl proto předvolán k svědecké výpovědi. Ohledně výše naznačeného uvedl: „*Po mém vyloučení z nár.[odní] obce fašistické jsem styků s Gajdou neobnovil a viděl jsem ho pouze jednou v Rudolfínu r. 1939 těsně po obsazení ČSR říšskou mocí. Zastihl jsem tam množství lidí různé politické příslušnosti. Šlo tehdy o utvoření národního výboru, jehož středem byl Gajda. Jelikož jsem byl tehdy těsně po zranění,¹⁰⁴⁵ blíže jsem se o věc nezajímal a vida tam různé lidi, nesetřval jsem tam a odešel domů.*“¹⁰⁴⁶ Jak se ukázalo, neměly tyto „bezbarvé“ informace pro vyšetřovatele valný význam, a tak do hlavního líčení v Gajdově procesu před Národním soudem v Praze nebylo Branžovského svědectví zahrnuto.¹⁰⁴⁷ Protože nedošlo k vzájemné konfrontaci, je nanejvýš pravděpodobné – a nahrává tomu i domněnka, respektive přesvědčení Evy Kozákové –, že se Jiří Branžovský s Radolou Gajdou po roce 1939 už nikdy nesešel;¹⁰⁴⁸ pomineme-li možnost nahodilého setkání. Kdysi uznávaný vojenský stratég, ale také nevyzpytatelný politický avanturista byl 4. května 1947 *za propagaci a podporu* fašismu a nacismu odsouzen ke dvěma letům těžkého žaláře, které prakticky pokryla vazba. V zájmu objektivního přístupu dodejme, že i on za okupace navázal kontakty s českou rezistencí. Necelý rok po propuštění, 15. dubna 1948, Radola Gajda zemřel. Bylo mu 56 let.¹⁰⁴⁹

Branžovského návrat k aktivní politice se stal po roce 1945 zcela nemyslitelným, on sám o něm ani neuvažoval. Stranám reprezentujícím předválečnou pravici byla zapovězena činnost, veřejným míněním prostupovaly ideologické manipulace komunistů.

¹⁰⁴⁴ Klímek, Antonín – Hofman, Petr: c. d., s. 281. Český národní výbor (označovaný též jako *svatováclavský*) vznikl 15. března 1939 s úmyslem převzít politickou moc ve státě; sestával z představitelů českých nacionalistických organizací, především NOF a Vlajky. Nebyl ale vyslyšen příchozí okupační správou a rozešel se po jmenování Výboru Národního souručenství. Blíže Pasák, Tomáš: K činnosti Českého národního výboru na počátku okupace. In: *Z českých dějin. Sborník prací in memoriam prof. dr. Václava Husy*. Praha 1966, s. 303nn.

¹⁰⁴⁵ S odvoláním se na svého ošetřujícího lékaře měl Branžovský 11. března 1939 utrpět zlomeninu žeber. ARJB, dopis Jiřího Branžovského advokátní komoře pro Čechy z 11. 9. 1945.

¹⁰⁴⁶ ABS, f. Vyšetřovací komise pro národní a lidový soud při MV, sign. 301-64-1, protokol sepsaný 18. 12. 1946 u MV v Praze.

¹⁰⁴⁷ NA, f. Národní soud v Praze, sign. TNS 13/47, kart. 163. Radolu Gajdu soudili společně s dalším bývalým poslancem NOF prof. JUDr. Rudolfem Dominikem.

¹⁰⁴⁸ Rozhovor s Evou Kozákovou. Praha 3. 10. 2011, tazatel Zdeněk Beroun.

¹⁰⁴⁹ Klímek, Antonín – Hofman, Petr: c. d., s. 281-283.

Zároveň Branžovského stále sužovalo podlomené zdraví: „*V koncentračním táboře jsem onemocněl silnou bronchitidou a přechodil dvakrát zánět pohrudnice, po němž mám dosud srůsty, a následkem práce v mokřém a průvanitém podzemí, ubytování v prašném prostředí jsem se vrátil s asthmatem a rozedmou plic (nehledě ke ztrátě horního chrupu), s laesio myocardi, atheroma aortae a s nízkým krevním tlakem, takže léčení, jemuž se od návratu podrobuji, nepomáhá, a má invalidita se nelepší – při postavě 175 cm vážím 59 kg oproti dřívějším 79-80 kg.*“¹⁰⁵⁰ Z období tzv. třetí republiky máme korespondenční doklady o jeho výpravách na zotavenou do rozličných koutů Čech. Dobu jeho politického zenitu připomínaly cesty ve směru bývalého poslanecké působišť – jihlavského volebního kraje, kde příležitostně navštěvoval svého přítele a někdejšího župního tajemníka NOF Jaroslava Paška.¹⁰⁵¹

Jestliže za druhé světové války pocítil Branžovský tvrdost nacistické perzekuce, mohl po 25. únoru 1948 (toho dne oslavila dcera Olga čtrnácté narozeniny) takřka s jistotou předpokládat represe od k moci se deroucích levicových radikálů. Nenechaly na sebe dlouho čekat. Už 16. března 1948 obdržel usnesení Akčního výboru advokátní komory pro Čechy v Praze, kterým byl trvale vyloučen z výkonu advokacie a vymazán z listiny advokátů.¹⁰⁵² Nemohl tudíž nadále zastávat svoji profesi, což znovu neblaze zasáhlo rodinné finanční poměry. Veškeré Branžovského snahy domoci se v tomto směru nápravy vyzněly do prázdna.¹⁰⁵³ Jeho příjmení rezonovalo natolik, že způsobilo existenční potíže i starší dceři Evě. Se štěstím sice stačila dokončit studium práv (promovala v červnu 1949), ale kvalifikovaná dráha jí byla pro nevyhovující kádrový profil zapovězena. Po celá 50. léta se mohla živit pouze manuálně: nejprve jako svačínářka a uklízečka, později skladnice podniku Pozemní stavby Praha.¹⁰⁵⁴ Přes mnohé těžkosti,

¹⁰⁵⁰ VÚA, Osobní spisy účastníků národního boje za osvobození podle zákona č. 255/46 Sb., JUDr. Jiří Branžovský, nar. 11. 7. 1898.

¹⁰⁵¹ ARJB, dopisy Jiřího Branžovského Jaroslavu Paškovi z 30. 8., 29. 11. a 19. 12. 1947; dále Rozhovor s Evou Kozákovou. Praha 30. 5. 2011, tazatel Zdeněk Beroun.

¹⁰⁵² ARJB, dopis advokátní komory pro Čechy Jiřímu Branžovskému z 16. 3. 1948.

¹⁰⁵³ Tamtéž, rozklad Jiřího Branžovského zaslaný 18. 6. 1948 Ústřednímu akčnímu výboru Národní fronty.

¹⁰⁵⁴ *Paměti I (Eva Branžovská)*, s. 67nn; dále Kozáková, Eva: *Paměti II (Eva Kozáková)*. Praha b. d., s. 8nn, rkp.

které zažívali, se ale Branžovským vyhnul komunistický útlak ve své vyhocené podobě; rodina zůstala ušetřena zatýkání, politických procesů i věznění.¹⁰⁵⁵

V důsledku částečné invalidity vykonával Branžovský jen lehčí a nepříliš honorovaná zaměstnání: nejprve byl pomocnou administrativní silou v obchodě s květinami, poté krátce pracoval v daňovém referátu národního podniku Pramen a konečně v dispečerské kanceláři Pražského velkoobchodu.¹⁰⁵⁶ Léta nikotinové neřesti (od raného mládí byl silným kuřákem), prodělané útrapy koncentračního tábora, ale především nové politické poměry si vybíraly svou daň: „*Vítězným únorem pro něj prakticky skončil život (asi jako u jeho otce, když umřela Milada). Věděl líp než kdo jiný (...) že za jejich [komunistické] vlády nemá šanci. A tak, zatímco s těmi předchozími nárazy – první válkou a koncentrákem – se vypořádal aktivně, s vůlí přežít a začít znova, tentokrát mu bylo jasné, že žádné ‚znova‘ už nebude. A to mělo na jeho fyzický zdravotní stav přímo ničující vliv.*“¹⁰⁵⁷

V roce 1954 Branžovského oslabený organismus atakovala vážná nemoc, což vedlo k trvalé pracovní neschopnosti a následné hospitalizaci ve Fakultní nemocnici na Karlově náměstí. Zde ve čtvrtek 17. února 1955 v důsledku selhání srdce zemřel; stejně jako jeho bývalý idol ve věku pouhých 56 let.¹⁰⁵⁸ Ještě dva dny před smrtí se zaradoval z narození vnuka Pavla. Na poslední cestě jej ve strašnickém krematoriu spolu s nejbližšími pozůstalými vyprovázel dopis začínající slovy „*Milovaný otče a děde!*“¹⁰⁵⁹ Dcera Eva totiž zprávu o jeho skonu obdržela až krátce před smutečním obřadem, kterého se vzhledem k poporodnímu stavu na radu lékařů nezúčastnila.¹⁰⁶⁰

Role prarodiče by Jiřího Branžovského nepochybně velmi těšila a povzbuzovala. V oněch nelehkých dobách mohla svitnout alespoň jistou nadějí a perspektivou v lepší příští, ve které už po roce 1948 nedoufal.

¹⁰⁵⁵ Rozhovor s Evou Kozákovou. Praha 30. 5. 2011, tazatel Zdeněk Beroun.

¹⁰⁵⁶ *Paměti I (Eva Branžovská)*, s. 59; dále *Paměti II (Eva Kozáková)*, s. 9.

¹⁰⁵⁷ Tamtéž, s. 10.

¹⁰⁵⁸ ARJB, úmrtní list Jiřího Branžovského vystavený 22. 2. 1955 Obvodním národním výborem v Praze 2.

¹⁰⁵⁹ Tamtéž, kopie dopisu Evy Kozákové Jiřímu Branžovskému z 20. 2. 1955.

¹⁰⁶⁰ *Paměti II (Eva Kozáková)*, s. 9, 12.

10. Závěr

Jiří Branžovský se narodil do časů, kdy osudy lidí takřka všech generací poznamenávaly dějiny události. Také on byl unášen a formován proudem veřejného dění. Základy k jeho světonázoru ovšem nesporně položilo středostavovské milieuměšťanské rodiny. Skutečně pevný bod v prostoru zosobňovala matka Milada. K jejím vštěpovaným zásadám, morálním a etickým měřítkům se ve svých životních rozhodnutích Branžovský často upínal. Vedle vrozené ctižádosti se do synova naturelu obtiskl i matčin emocionální neklid.

První „zatěžkávací“ zkouška vystavila sotva dospělého muže světová válka. Nelibě nesl příkoří zvětšiny německého velícího sboru, jeho ranou reflexi privilegovaného německví tak do značné míry utvářela právě negativní válečná zkušenost. K vojenské službě přesto přistupoval jako k nevyhnutelnému závazku. Národnostní tenze se přenesla do počátků samostatné republiky a vývoj na Slovensku přiměl Branžovského znovu obléknout vojenský stejnokroj. Předepsaná lojalita, tak jak ji chápal jako poddůstojník c. a k. armády, se nyní proměnila v pocit individuální odpovědnosti vůči ohroženému státu. Byl to zároveň výraz Branžovského rostoucího národního uvědomění a sebevědomí.

Postoje mladého posluchače práv neméně ovlivnila akademická půda. Otázky „žhavé současnosti“ se přirozeně nevyhnuly intelektuálnímu prostředí studentských spolků, byť se většina z nich snažila vystupovat apoliticky a nezaujatě. Vzrušená doba však k reakcím vybízela a také plzeňská Radbuza se stala místem živých debat a polemik o veřejných tématech. Právě zde Branžovský získával první řečnické zkušenosti a další předpoklady pro vstup na skutečnou politickou scénu. Účastí ve studentské korporaci demonstroval svůj sociální status, roztržkou a odklonem od mateřského spolku svá ideová stanoviska.

Poválečný státoprávní obrat vytvářel nový rozměr česko-německého soužití. Nesmiřitelní čeští nacionalisté ovšem pocítovali deziluzi; byli rozčarováni z oficiální demokratické koncepce rovnoprávného přístupu k národnostním menšinám i z mocenského vlivu socialistické levice. Tyto důvody přivedly Jiřího Branžovského do řad Červenobílých: nepřilíš početné, avšak silně národovecky vyhraněné skupiny, která s vnitřními poměry v Československu projevovala otevřenou nespokojenost. Členy sdružení spojoval protiněmecký nacionalismus a radikální antikomunismus, jimiž se

vymezovali vůči domnělému pošlapávání principů národního státu. Branžovský se stal jednou ze zakládajících a vůdčích postav tohoto politického klubu, autorem emotivně podbarvených textů, které předkládal na stránkách jeho krátce vycházejícího týdeníku.

Podobně jako jiní radikálové však Červenobílí zabředávali do konfliktů vyvěrajících z osobních záští a nereálných politických ambicí. Platilo to rovněž o Národní obci fašistické, která mnohé z programatoriky Červenobílých přejala a pasovala se do role nástupnické organizace. Stala se další politickou platformou Jiřího Branžovského, jehož kompetence byly úzce provázány s postavou generála Radoly Gajdy. Jelikož se kariéra fašistických předáků fakticky odvíjela právě od osobního poměru k vůdci NOF, lze na Branžovského příkladu vyložit charakter tohoto protekčního principu. Celé desetiletí figuroval po Gajdově boku jako jeho alter ego: oddaný právní zástupce, rádce, funkcionář nejvyšších orgánů, řečník, redaktor, majitel i vydavatel hlavních tiskových periodik NOF. Nebude překvapením, že se ve prospěch prvního muže českého fašismu dopouštěl činů na hraně i za hranicí zákona. Svými ledakdy ukvapenými, třebaže v dobré víře vyvozovanými úsudky podněcoval kritiku těch, kteří jen neochotně a s řevnivostí akceptovali jeho blízký vztah s velebeným vůdcem. Branžovského jednání bylo některými považováno za rozvratné; ke sluchu „nejvyššího“ dokonce doléhaly nikdy neprokázané fámy o jeho konfidentské spolupráci s policií. Z podstaty konkurenčního boje ovšem nejrůznější denunce obcházely i další činovníky ústředního vedení NOF.

Pro Gajdu zůstával „Branža“ nadále potřebným a Branžovský „bratra Vůdce“ nezklamal. Upoután myšlenkou korporativního uspořádání společnosti pro něj a pod jeho jménem sestavil zásadní ideové dílo NOF. *Stavovská demokracie národního státu* se měla stát vodítkem, kterak nahradit stávající politický systém účinnějším autoritativním řádem. Výsledkem pak byla (v době rozvinutého stranického pluralismu a v národnostním prostředí zcela neživotná) soustava propojující vize profesního stavovství a národního státu. Branžovský při psaní vycházel z již vyslovených a zaznamenaných úvah bývalých předních ideologů NOF, které precizoval, opatřil subjektivním právním výkladem a kompetenčními normami. Stal se tak tvůrcem nejpropracovanější ideové struktury čs. fašismu, byť ve vlastních myšlenkových konstrukcích za svými předchůdci zaostával a bylo by krátkozraké považovat ho za ideologa v pravém slova smyslu.

Gajda se Branžovskému náležitě odvděčil; odměnou za fašistický „breviář“ mu byla vstupenka do nejvyšších pater domácí politiky – poslanecký mandát. Předcházela tomu úspěšná předvolební kampaň v regionu, který sám vůdce NOF důvěrně znal. Nezdá se, že by Branžovský během slavnostního aktu poslaneckého slibu pociťoval vnitřní rozpor, třebaže právě kritika politického stranictví a parlamentarismu připomínala „červenou nit“ vinoucí se jeho spisem *o mravní a hmotné stavbě státu*. K touze disponovat politickou mocí totiž v čs. demokracii nevedla jiná cesta nežli prostřednictvím řádných voleb. Nemluvě o jistě přitažlivých společenských okolnostech, jež členství v Národním shromáždění přinášelo. Do práce poslance se Branžovský pustil se vší vervou; ráz jeho účasti v rozpravách byl tu účelově polemický, onde věcně konstruktivní. Raději ale přece jen reagoval, než dlouze naslouchal. Čím dál víc jej ovšem disgustovala vnitřní fašistická směrnice podmiňující jeho účinkování v zákonodárném sboru. Zprvu se podvolil, přestože mezi parlamentními stranami běžně rozšířené pravidlo tzv. reverzu z principu kaceřoval už od samých počátků své politické činnosti. Tentokrát ale tlak s tím spojený zažíval osobně: direktiva navíc vyžadovala poslušnost každého fašistického poslance nejen ve věcech programových, ale nárokovala si také hmotnou stránku jeho mandátu. Tváří tvář existenčnímu propadu Branžovský pocítil, jak nevlídná může být odvrácená strana vůdcovského protekčního principu. Dolehla na něj plnou vahou, přestože byl nejednou svědkem vyobcování fašistických „odrodilců“, kteří se vzepřeli Gajdově vůli. Tehdy však Branžovského bezvýhradná služebná loajalita nedávala prostor k objektivním úvahám. Až jako revoltující poslanec začal chápat, že celá léta podléhal iluzím a sebeklamu, neboť vůdcem prokazovaná přízeň byla v zásadě účelovým gestem, nikoliv výrazem upřímného přátelství.

Branžovského kauza neobsahovala parametry ideové rozepře, v NOF nakonec setrval až do zániku poslaneckého klubu. K tomu už došlo z vnějších politických příčin. Dvě přívalové vlny totalitních ideologií, proti kterým neúnavně brojil, pak jednou provždy zadusily jeho politickou minulost i budoucnost. Následky za svá přesvědčení si pak ve stínu těchto „velkých dějin“ nesl až do konce života.

V čem spočívaly faktické příčiny neúspěchu a s ním spojeného okrajového zájmu (často i lhostejného nezájmu) čs. společnosti o politický směr, za který se Jiří Branžovský zasazoval? Aktivita Červenobílých byly odezvou na nenaplněná očekávání a vývoj doby

popřevratové a současně výrazem přetrvávajících etnických i náboženských stereotypů z doby předválečné. Tato očekávání ovšem zužovala pojem *národní* na ideologicky *nacionální*. Ač mladistvého temperamentu se jinak staromilsky zatvrdelí Červenobílí opájeli romantizujícími představami o dějinné identitě českého národa. Svévolná interpretace česko-německého soužití a vytváření často až extrémně nacionalistického obrazu Němců však nemohly být cestou k řešení složité národnostní problematiky. Kritické hlasy Červenobílých – třebaže navozovaly v jádru opodstatněné otázky, zda některé z pranýřovaných jevů skutečně neodporují demokratickým principům (přemíra společností prorůstajícího vlivu politických stran, vázanost kandidátních listin) – nenacházely větší prostor ve veřejné diskuzi, ani nepromlouvaly do praktické politiky, neboť poválečná doba žila naléhavějšími problémy. Bylo především třeba přinášet zásadní argumenty a východiska, pouhé negace stavu věcí veřejných a nezpůsobilost k jejich nápravě uvrhly Červenobílé do bludného kruhu.

Řadu identických faktorů lze vzhledem k ideové, organizační i personální návaznosti vyzorovat u Národní obce fašistické. Pro její budoucí vývoj, předpoklady úspěchů i nezdarů bylo ale rozhodujícím okamžikem přijetí vůdcovského protekčního principu. Postava generála Radoly Gajdy se pro NOF stala zcela kruciólní, jeho personifikovaný mýtus „mučedníka“ a „spasitele“ napomáhal fašistickému hnutí přežívat i v těžkých časech a obstarával přísun frustrovaných sympatizantů. Válečný věhlas vůdce NOF pronikal do selských stavení, řemeslných dílen i živnostenských provozů, kde uchvacoval nezřídka více než samotná fašistická ideologie. Politické bitvy se však svádějí jinak než ty na válečných polích, a tak bylo Gajdovo vůdcovství současně velkou zátěží: častými přešlapy NOF poškozoval, v obavách ze ztráty své výlučnosti vedl v prostředí české krajní pravice dezintegrující politický styl. Fašistické hnutí se stalo nástrojem v jeho rukou a pro jeho potřeby, bylo oslabováno zákulisními praktikami, váznoucím vnitrostranickým dialogem a postupnou centralizací, ve které oblastní předáci pozbývali možnosti rozhodování. To vše podvazovalo akceschopnost NOF, oslabovalo její členskou základnu a volební potenciál. Přesto byl ikonický Gajda nepostradatelný; bez něj by si NOF jistě neudržela pozici nejsilnějšího reprezentanta českého radikálního nacionalismu, byť to byla pozice vnitřně i navenek značně rozkolísaná a Gajdovo „lodivodství“ velmi nepovedené.

Za dobu své existence NOF podstoupila nejeden taktický úkrok (opuštění zásady nadstranickosti, účast ve volbách, supranacionální koncepce). Z pragmatických příčin tak v případě potřeby dokázala zeslabit důraz na vlastní ideologii. Tato odchýlení se od programové a ideové trajektorie vystihují mocenské úmysly čs. fašistů. Nelze tudíž zlehčovat potencionální hrozbu, kterou představovali pro čs. humanitní demokracii. Podobně jako není možné zastírat fakt, že řada zakladatelských osobností Červenobílých a NOF projevovala svůj neústupný patriotismus i v časech nacistické okupace, za což nezřídká zaplatily životem či léty strávenými v německých káznících a koncentračních táborech.

Většinová československá společnost chápala vznik moderního demokratického státu jako nesporný úspěch. Takto národně „nasyčená“ se dokázala ztotožnit s novou formou rozdělení moci a přijala republikánské zřízení. Lidé sdíleli víru a odhodlání v příznivou, prosperující a nenadiktovanou budoucnost. Vypjatý provinční nacionalismus byl tudíž ve svých záměrech tupen a rozměňován nejen vlastní rozháraností, ale zároveň stabilním demokratickým prostředím – politickou, sociální i kulturní pluralitou.

Soupis použitých pramenů a literatury

Prameny

Archivní prameny

Archiv bezpečnostních složek

- fond Ústředna Státní bezpečnosti Praha (1935-1973)
- fond Vyšetřovací komise pro národní a lidový soud při MV (1920-1947)
- fond Zemský odbor bezpečnosti II Praha (1922-1947)
- fond Zemský odbor bezpečnosti Praha (1945-1948)

Archiv Českého rozhlasu

- fond Rozhlasové přednášky (1926-1941)

Archiv hlavního města Prahy

- Sbírka matrik (1584-1937)
- Dostupné online z: <http://katalog.ahmp.cz/pragapublica>

Archiv Kanceláře prezidenta republiky

- fond Kancelář prezidenta republiky (1919-2019)
- fond Národní soud (1939-1942)

Archiv města Plzně

- fond Cvičná škola při mužském učitelském ústavu Plzeň (1893-1948)
- fond Dělnicko-studentský výbor v Plzni (1920-1923)
- fond Státní gymnázium Plzeň (1877-1950)
- Soubor přihlášek k pobytu (1898-1921)

Archiv Národního divadla

- dtb. Umělci a spolupracovníci
- Dostupné online z: <http://archiv.narodni-divadlo.cz/umelec/5565>

Archiv Národního muzea

- fond Antonín Hajn (1868-1949)
- fond František Hlaváček (1876-1974)
- fond Vlastimil Klíma (1898-1987)
- fond Karel Kramář (1860-1937)
- fond Josef Pekař (1870-1937)

Archiv Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky

- fond Národní shromáždění ČSR – PS – IV. volební období (1935-1938)

- fond Poslanci a senátoři Národního a Federálního shromáždění (1918-1992)
 - fond Volby prezidentů republiky (1918-1992)
 - Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna (1848 až současnost)
- Dostupné online z: <https://www.psp.cz>

Archiv Univerzity Karlovy

- fond Matriky Univerzity Karlovy (1882-2018)
- fond Právnická fakulta Univerzity Karlovy (1882-2015)
- fond Všestudentský archiv (1848-2010)

Literární archiv Památníku národního písemnictví

- fond Jiří Červený a Červená sedma – archiv kabaretu (1910-1960)

Masarykův ústav a Archiv Akademie věd České republiky

- fond Edvard Beneš (1884-1990)
- fond Tomáš Garrigue Masaryk (1850-1965)

Moravský zemský archiv v Brně

- Sběrka matrik (1579-1949)
- Dostupné online z: <http://www.mza.cz/actapublica/matrika>

Muzeum Policie České republiky

- Sběrka tiskopisů a písemností (1918-1938)

Národní archiv

- fond Národní soud v Praze (1945-1947)
- fond Ministerstvo vnitra – Prezídium (1918-1940)
- fond Zemský úřad v Praze – Prezídium (1921-1945)
- fond Rudolf Gajda (1916-1948)

Národní filmový archiv

- fond Zpravodajský film I (1898-1944)

Památník Terezín

- dtb. Věznice gestapa v Malé pevnosti Terezín (1940-1945)
- Dostupné online z: <https://www.pamatnik-terezin.cz>
- dtb. Čeští vězni v koncentračním táboře Buchenwald (1939-1945)
- Dostupné online z: <https://www.pamatnik-terezin.cz>
- dtb. Vězni z českých zemí v koncentračním táboře Dachau (1938-1945)
- Dostupné online z: <https://www.pamatnik-terezin.cz>

Státní oblastní archiv v Praze

- Sbírká matrik a průvodní listinný materiál (1573-1949)
- Dostupné online z: <http://ebadatelna.soapraha.cz/d/12338/95>

Státní okresní archiv Cheb

- fond Česká obecná škola Cheb (1921-1938)
- Dostupné online z: <https://www.portafontium.eu>

Státní okresní archiv Třebíč

- fond Okresní národní výbor Moravské Budějovice (1945-1960)
- fond Okresní soud Moravské Budějovice (1850-1960)
- fond Okresní úřad Moravské Budějovice – prezidiální spisy (1918-1944)
- fond Okresní úřad Třebíč (1850-1945)

Státní okresní archiv Znojmo

- fond Okresní úřad Moravský Krumlov – prezidiální spisy (1931-1942)

Vojenský ústřední archiv

- fond Dotazníky o domácím odboji (1945)
- fond Generální inspektorát branné moci (1919-1924)
- fond Kárné výbory (1923-1939)
- fond Kvalifikační listiny (1784-1932)
- fond Ministerstvo národní obrany – Prezídium (1918-1926)
- fond Vojenská kancelář prezidenta republiky (1919-1939)
- Osobní spisy účastníků národního boje za osvobození podle zákona č. 255/46 Sb.

Archiv rodiny Jiřího Branžovského

- osobní pozůstalost JUDr. Jiřího Branžovského (1898-1955)
- další písemná, obrazová a jiná rodinná dokumentace

Soukromý archiv autora

- audiosbírka rozhovorů s Evou Kozákovou (2011-2015)

Periodika

28. říjen (1923)

České slovo (1923)

Český deník (1916-1918, 1922-1923, 1931)

Český směr (1922)

Družina československých legionářů (1922-1923)

Fašistické listy (1932-1936)

Hanácká republika (1922-1923)

Hlas (1934)
Hlas Národní fronty (1934)
Moravská orlice (1926-1927)
Národ (1932)
Národní demokracie (1923)
Národní liga (1930)
Národní listy (1922-1923, 1926-1927, 1938)
Národní myšlenka (1933)
Národní osvobození (1927)
Národní politika (1922-1923)
Národní pravda (1929)
Národní republika (1924, 1926)
Nástup Červenobílých (1939)
Nová doba (1922-1923)
Nová svoboda (1926)
Nový 28. říjen (1926)
Obrana národa (1934)
Odboj (1926)
Polední list (1936)
Pondělní list (1936)
Prager Abendzeitung (1923)
Rudé právo (1923, 1925, 1927)
Říšská stráž (1927-1928)
Selská stráž (1926-1927)
Socialistická budoucnost (1923)
Stěžeň (1928-1929)
Stráž říše (1929, 1931)
Studentský věstník (1923)
Svoboda (1923)
Večer (1926)
Venkov (1923, 1926)
Výzva (1921-1923)
Výzva. List ústředí Národního hnutí československého (1923)
Výzva Červenobílých (1923)
Zájmy venkova (1931)

Tištěné prameny, paměti a dobová publicistika

Bauer, František: *Moje zkušenosti z NOF*. Praha 1928.

Branžovský, Jiří: *Stavovství východiskem z krise*. Praha 1936.

Co je a co chce Svaz národního osvobození. Praha 1923.

- Čadek, Gustav: Skizka k dějinám „Radbuzy“. In: *Výroční zpráva „Radbuzy“, Spolku akademiků kraje plzeňského, ve správním roce 1908-1909*. Plzeň 1909, s. 1-24.
- Devátá výroční zpráva dívčího lycea král. města Plzně za školní rok 1915/16*. Plzeň 1916.
- Gajda, Rudolf: *Ideologie československého fašismu*. Praha 1931.
- Gajda, Rudolf: *Stavovská demokracie národního státu. Úvahy o mravní a hmotné stavbě státu*. Praha 1933.
- Glaise-Horstenau, Edmund von: *Österreich-Ungarns letzter Krieg 1914-1918, Sechster Band, Das Kriegsjahr 1917*. Wien 1936.
- Horák, J. K.: *Vznik a vývoj fašismu v Itálii*. Praha 1927.
- Ježek, Zdeněk: *Boj o Slovensko v letech 1918-1919*. Praha 1928.
- Keller, Josef: *Sensační odhalení fašistické loupeže na Sázavě*. Praha 1928.
- Lebloch, Otakar: *Fašistický stát*. Brno 1927.
- Nečásek, Alfons: *Poslanci a senátoři Národního shromáždění republiky Československé*. Praha 1936.
- Osobní věstník MNO*, roč. 6 (1923), č. 17.
- Osobní věstník MNO*, roč. 14 (1931), č. 13.
- Peroutka, Ferdinand: *Budování státu*, díl III. (1920). Praha 1991, reprint.
- Peroutka, Ferdinand: *Budování státu*, díl IV. (1921-1922). Praha 1991, reprint.
- Poslanecká sněmovna ve III. volebním období*. Praha 1930.
- Poslanecká sněmovna ve IV. volebním období*. Praha 1935.
- Rádl, Emanuel: *Válka Čechů s Němci*. Praha 1993, reprint.
- Sbírka nálezů Nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních: nálezy z roku 1930*, roč. 12 (1930), část 2.
- Sbírka zákonů a nařízení státu československého*, roč. 1920, částka 28.
- Sbírka zákonů a nařízení státu československého*, roč. 1921, částka 28.
- Sbírka zákonů a nařízení státu československého*, roč. 1927, částka 28.
- Sbírka zákonů a nařízení státu československého*, roč. 1935, částka 23.
- Sekanina, František: *Album reprezentantů všech oborů veřejného života československého*. Praha 1927.
- Senát ve III. volebním období*. Praha 1930.
- Senát ve IV. volebním období*. Praha 1935.
- Sousedík, Stanislav: *Ideové základy Hnutí za nové Československo*. Praha 1936.
- Streibl, Jindřich: *Vzpomínky na naše začátky*. Praha 1937.
- Šedesát let spolku československých právníků „Všehrd“ 1868-1928: vzpomínky a úvahy*. Praha 1928.
- Šperl, V.: Několik vzpomínek. In: *Almanach k šedesátiletému jubileu studentského spolku Radbuza v Plzni*. Plzeň 1934, s. 37-38.
- Vodák, V. L.: *Národní Obec Fašistická a její vůdce Radola Gajda*. Praha 1934.
- Vrba, Jan: *Otokar Březina a jiní přátelé v mé paměti*. Praha 1932.

- Výroční zpráva c. k. českého vyššího gymnasia v Plzni za školní rok 1915/16.*
Plzeň 1916.
- Výroční zpráva c. k. českého vyššího gymnasia v Plzni za školní rok 1916/17.*
Plzeň 1917.
- Výroční zpráva c. k. českého vyššího gymnasia v Plzni za školní rok 1917/18.*
Plzeň 1918.
- Výroční zpráva „Radbuzy“ Spolku akademiků kraje plzeňského 1917-1918.*
Plzeň 1918.
- Výroční zpráva „Radbuzy“, spolku akademiků kraje plzeňského, ve správním roce 1921-1922 a v jubilejním správním roce 1922-1923.* Plzeň 1923.
- Záděra, Vladimír: *Deset let parlamentní retrospektivy 1935-1945.* Praha 1948.

Pramenné edice

- Harna, Josef (ed.): *Politické programy Československé národní demokracie a Národního sjednocení 1918-1938.* Praha 2017.
- Harna, Josef (ed.) – Kučera, Martin (ed.): *Politické programy českých „pokrokových“ stran 1896-1920.* Praha 2010.
- Hlušíčková, Růžena (ed.) – Kubátová, Ludmila (ed.) – Malá, Irena (ed.) – Vrbata, Jaroslav (ed.): *Protifašistický a národně osvobozenecký boj českého a slovenského lidu 1938-1945, I. díl: Mnichov a březnová tragédie. Období od 1. ledna 1938 do 15. března 1939, 1. svazek: Předehra Mnichova. Období od 1. ledna 1938 do 31. srpna 1938, 1. sešit: Období od 1. ledna 1938 do 16. dubna 1938.* Praha 1979.

Nevydané narativní prameny

- Bartušek, Stanislav: *Vlajkaři – fašisté v M. Budějovicích.* Moravské Budějovice 2001, rkp.
- Kozáková, Eva: *Rodinná kronika Erazym–Schmerhovský–Fabian–Branžovský.* Praha b. d., rkp.
- Kozáková, Eva: *Rodinná kronika Smita–Prokop–Bozděch.* Praha b. d., rkp.
- Kozáková, Eva: *Paměti I (Eva Branžovská).* Praha b. d., rkp.
- Kozáková, Eva: *Paměti II (Eva Kozáková).* Praha b. d., rkp.

Literatura

Odborné monografie, sborníkové studie, časopisecké články, recenze

- Anev, Petr: *Komunistická opozice 1929-1932. Bílé místo v dějinách KSČ. Paměť a dějiny. Revue pro studium totalitních režimů*, roč. 13 (2019), č. 4, s. 60-72.
- Baloun, Pavel: *Vznik českého fašismu (1921-1926). Historie – Otázky – Problémy*, roč. 2 (2010), č. 1, s. 63-83.
- Benda, Michal: *Vojtěch Vážný – příběh pardubického soudce a fašisty.* In: *Východočeský sborník historický*, sv. 25 (2014), s. 177-215.

- Beroun, Zdeněk (rec.): Český fašismus v Pardubicích a na Pardubicku v letech 1926-1939. *Český časopis historický*, roč. 115 (2017), č. 4, s. 1156-1159.
- Beroun, Zdeněk: Psaná a vyslovená svědectví JUDr. Evy Kozákové. In: *Historie zrozená z rozhovoru. Interview ve výzkumu soudobých dějin*. Praha 2018, s. 154-191.
- Beroun, Zdeněk: Publicistika ideového hnutí Červenobílí v letech 1922-1923. In: *Recenzovaný sborník příspěvků z Mezinárodní Masarykovy konference pro doktorandy a mladé vědecké pracovníky*. Hradec Králové 2017, s. 950-958.
- Beroun, Zdeněk: Radbuza & Akademický klub – střet mezi „starým“ a „novým“. Z dějin plzeňského studentského hnutí. In: *Minulostí západočeského kraje*, roč. 53 (2018), s. 138-149.
- Beroun, Zdeněk: Radbuza & Akademický klub – střet mezi „starým“ a „novým“. Z dějin plzeňského studentského hnutí. In: *Recenzovaný sborník příspěvků interdisciplinární mezinárodní vědecké konference doktorandů a odborných asistentů QUAERE*. Hradec Králové 2018, s. 1504-1510.
- Blodig, Vojtěch: Puč v Židenicích a Národní obec fašistická v roce 1933. In: *Paginae historiae. Sborník Státního ústředního archivu v Praze*, sv. 3 (1995), s. 146-160.
- Broklová, Eva: Agrární strana a demokracie. In: *Agrárníci, národní demokraté a lidovci ve druhém poločase první Československé republiky*. Praha 2008, s. 16-129.
- Broklová, Eva: *Československá demokracie. Politický systém ČSR 1918-1938*. Praha 1992.
- Broklová, Eva: Historický obraz Němce, Rakouska a Německa v politických kruzích české společnosti první Československé republiky. In: *Obraz Němců, Rakouska a Německa v české společnosti 19. a 20. století*. Praha 1998, s. 101-155.
- Broklová, Eva: *Politická kultura německých aktivistických stran v Československu 1918-1938*. Praha 1999.
- Buchenwald varuje. Dokumenty, vzpomínky, svědectví*. Praha 1964.
- Černý, Václav: *Vývoj a zločiny panslavismu*. Praha 1995.
- Dobeš, Jan: Agrární strana a úvahy o změně politického systému ve 30. letech. In: *Politická a stavovská zemědělská hnutí ve 20. století*. Uherské Hradiště 2000, s. 173-179.
- Dostál, Vladimír V.: *Agrární strana. Její rozmach a zánik*. Brno 1998.
- Drábik, Jakub: Corporatist models in the ideology of the Czechoslovak National Fascist Community. In: *An Authoritarian Third Way in the Era of Fascism. Diffusion, Models and Interactions in Europe and Latin America*. New York 2022, s. 137-153.
- Drábik, Jakub – Horák, Pavel – Kessler, Vojtěch: Křikem proti republice. In: *Republika československá 1918-1939*. Praha 2018, s. 437-450.
- Fargašová, Eva: Nástin vývoje organizací českého fašistického hnutí v letech 1921-1929. In: *Sborník k dějinám 19. a 20. století*, sv. 11 (1989), s.135-161.

- Fargašová, Eva: Publicistika a literatura českých fašistů 20. let – významný pramen studia politického vývoje Československa. *Časopis Matice moravské*, roč. 108 (1989), č. 1, s. 89-104.
- Fic, Vladimír: *Národní sjednocení v politickém systému Československa 1930-1938. Příspěvek ke kritice českého buržoazního nacionalismu*. Praha 1983.
- Fic, Vladimír: Vývojové tendence fašismu na Moravě a ve Slezsku v letech 1930 až 1938. *Vlastivědný věstník moravský*, roč. 47 (1995), č. 4, s. 391-401.
- Firsov, Jevgenij Fedorovič: Партия национальных демократов и чешский фашизм (первая половина 20-х гг.). In: *Sborník k problematice dějin imperialismu*, sv. 5 (1978), č. 2, s. 309-331.
- Frankl, Michal – Szabó, Miloslav: *Budování státu bez antisemitismu? Násilí, diskurz loajality a vznik Československa*. Praha 2015.
- Gajanová, Alena: *Dvojitá tvář. Z historie předmnichovského fašismu*. Praha 1962.
- Galandauer, Jan: Čeští vojáci ve velké válce a vzájemný obraz Čechů a českých Němců. In: *Obraz Němců, Rakouska a Německa v české společnosti 19. a 20. století*. Praha 1998, s. 76-92.
- Gebhart, Jan – Kuklík, Jan: Počátky Národního souručenství v roce 1939. *Český časopis historický*, roč. 91 (1993), č. 3, s. 417-441.
- Gebhart, Jan – Kuklík, Jan: Pomnichovská krize a vznik Strany národní jednoty. *Český časopis historický*, roč. 90 (1992), č. 3, s. 365-393.
- Gregorovič, Miroslav: *Kapitoly o českém fašismu*. Praha 1995.
- Hanák, David: *České konzervativní myšlení (1789-1989)*. Brno 2007.
- Harna, Josef: Reakce českých fašistů na nástup Hitlera k moci v Německu. In: *Sborník k problematice dějin imperialismu*, sv. 13 (1982), s. 77-97.
- Hruboň, Anton: „Blaho vlasti - zákon najvyšší!“ *Národná obec fašistická a Slovensko (1926-1938)*. Ružomberok 2015.
- Hruboň, Anton: Fašistický mýtus znovuzrodenia v kontexte ideológie Národnej obce fašistickej a Rodobrany. *Český časopis historický*, roč. 113 (2015), č. 2, s. 454-487.
- Chyský, Václav: Spannismus – opomíjená ideologie sudetských Němců. *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*, roč. 23 (2010), č. 134, s. 56-87.
- Iordachi, Constantin: Debate: Fascism in East Central and Southeastern Europe: Mainstream Fascism or 'Mutant' Phenomenon? *East Central Europe*, sv. 37 (2010), č. 2-3, s. 331-333. Dostupné online z: www.academia.edu.
- Kárník, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918-1938)*, díl první: Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929). Praha 2003.
- Kárník, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918-1938)*, díl druhý: Československo a České země v krizi a v ohrožení (1930-1935). Praha 2002.
- Kárník, Zdeněk: Pravé a levé politické extrémity v Českých zemích a Československu především meziválečné doby, zvláště pak fašismus a komunismus. In: *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu*, sv. 3 (2004), s. 12-57.

- Kelly, David: *The Czech fascist movement 1922-1942*. New York 1995.
- Klimek, Antonín: *Velké dějiny zemí Koruny české*, sv. 13 (1918-1929). Praha-Litomyšl 2000.
- Klimek, Antonín: *Velké dějiny zemí Koruny české*, sv. 14 (1929-1938). Praha-Litomyšl 2002.
- Klimek, Antonín – Hofman, Petr: *Vítěz, který prohrál. Generál Radola Gajda*. Praha-Litomyšl 1995.
- Klimek, Antonín – Kubů, Eduard: *Československá zahraniční politika 1918-1938. Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů*. Praha 1995.
- Konrád, Ota – Kučera, Rudolf: *Cesty z apokalypsy: fyzické násilí v pádu a obnově střední Evropy 1914-1922*. Praha 2018.
- Kopecký, Lukáš: Božena Kropáčková – neobyčejný osud obyčejné ženy. *Paměť a dějiny. Revue pro studium totalitních režimů*, roč. 7 (2013), č. 4, s. 86-96.
- Kotlán, Pavel: Frakce Národní obce fašistické (NOF) na Moravě ve 20. letech 20. století. *Střední Morava. Vlastivědná revue*, č. 17 (2003), s. 78-83.
- Kotlán, Pavel: Působení Národní obce fašistické na Moravě a ve Slezsku, zvláště na jihozápadní Moravě. In: *Dačický vlastivědný sborník*, sv. 4 (2007), s. 195-209.
- Kotyk, Jiří: *Český fašismus v Pardubicích a na Pardubicku v letech 1926-1939*. Hradec Králové – Ústí nad Orlicí 2015.
- Kotyk, Jiří: Generál Šnejdárek a tzv. Gajdova aféra. *Přísně tajné! Literatura faktu*, č. 3 (2014), s. 57-62.
- Kovtun, Jiří: *Republika v nebezpečném světě. Éra prezidenta Masaryka 1918-1935*. Praha 2005.
- Krejča, Otomar L.: Český fašismus (1938-1945). Pokus o bilanci. *Soudobé dějiny*, roč. 11 (2004), č. 1-2, s. 11-55.
- Kural, Václav: *Konflikt místo společenství? Češi a Němci v československém státě (1918-1938)*. Praha 1993.
- Kvaček, Robert: K sociální skladbě Národní obce fašistické. In: *Sborník k problematice dějin imperialismu*, sv. 13 (1982), s. 99-106.
- Lášek, Radan: *Československá generalita*. Praha 2013.
- Loewenstein, Bedřich (rec.): Proměškaná příležitost. *Soudobé dějiny*, roč. 8 (2001), č. 2-3, s. 409-415.
- Lustigová, Martina: Karel Kramář a jeho slovanská politika. In: *Slovanství ve středoevropském prostoru. Iluze, deziluze a realita*. Praha 2004, s. 145-155.
- Malíř, Jiří: Systém politických stran v českých zemích do roku 1918. In: *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004*, 1. díl: Období 1861-1938. Brno 2005, s. 17-57.
- Marek, Pavel: *Politicko-organizační aktivity českých městských středních vrstev v letech 1918-1938*. Olomouc 1996.

- Marek, Pavel: Sudetoněmecká strana. In: *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004*, 1. díl: Období 1861-1938, s. 893-912.
- Mareš, Miroslav – Suchánek, Marek: České a moravské fašistické strany a obdobná seskupení v letech protektorátu. In: *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004*, 2. díl: Období 1938-2004. Brno 2005, s. 1105-1122.
- Mikulášek, Alexej: *Antisemitismus v české literatuře 19. a 20. století*. Praha 2000.
- Moravcová, Dagmar – Bělina, Pavel: *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1914-1941*. Praha 1998.
- Nakonečný, Milan: *Český fašismus*. Praha 2006.
- Nakonečný, Milan: *František Mareš. Vědec, filosof a národovec*. Praha 2007.
- Nakonečný, Milan: *Vlajka. K historii a ideologii českého nacionalismu*. Praha 2001.
- Nolte, Ernst: *Fašismus ve své epoše*. Praha 1999.
- O'Sullivan, Noël: *Fašismus*. Brno 2002.
- Pasák, Tomáš: *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*. Praha 1999.
- Pasák, Tomáš: K činnosti Českého národního výboru na počátku okupace. In: *Z českých dějin. Sborník prací in memoriam prof. dr. Václava Husy*. Praha 1966, s. 289-315.
- Pasák, Tomáš: *K historii českého fašismu. Český fašismus a jeho zhoubná politika v letech 1922-1945*. Praha 1985.
- Pasák, Tomáš: K problematice NOF v letech hospodářské krize na počátku třicátých let. In: *Sborník historický*, sv. 13 (1965), s. 93-132.
- Pavlíček, Jaromír: Český fašismus. In: *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004*, 1. díl: Období 1861-1938. Brno 2005, s. 629-653.
- Pehr, Michal: Československá strana lidová a její vztah k demokracii v době první republiky. In: *Agrárníci, národní demokraté a lidovci ve druhém poločase první Československé republiky*. Praha 2008, s. 214-260.
- Pejčoch, Ivo: *Armády českých politiků. České polovojenské jednotky 1918-1945*. Cheb 2009.
- Pejčoch, Ivo: *Fašismus v českých zemích. Fašistické a nacionálněsocialistické strany a hnutí v Čechách a na Moravě 1922-1945*. Praha 2011.
- Pejčoch, Ivo: Židenický puč. *Historie a vojenství*, roč. 55 (2006), č. 4, s. 20-36.
- Píkl, Josef: *Paměti jihočeského odbojáře*. Praha 2009.
- Poncová, Andrea: Adolf Hrubý a Národní souručenství. In: *Sborník Archivu bezpečnostních složek*, č. 8 (2010), s. 163-211.
- Rataj, Jan: Český antisemitismus v proměnách let 1918-1945. In: *Židé v české a polské občanské společnosti*. Praha 1999, s. 45-64.
- Rataj, Jan: *O autoritativní národní stát. Ideologické proměny české politiky v druhé republice 1938-1939*. Praha 1997.

- Rokoský, Jaroslav: *Rudolf Beran a jeho doba. Vzestup a pád agrární strany*. Praha 2011.
- Rychlík, Jan: Český fašismus v meziválečném období a po roce 1939. In: *Českoslovenství – středoevropanství – evropanství: 1918-1998. Úvahy, svědectví a fakta*. Brno 1998, s. 181-188.
- Řeháček, Karel: Dopady války na každodenní život obyvatelstva Plzně a okolních obcí (1914-1918). In: *Minulostí západočeského kraje*, roč. 42 (2007), s. 277-336.
- Řeháček, Karel: Hladové a protidrahotní bouře na Plzeňsku během války a po vzniku Československé republiky (1917-1919). In: *Minulostí západočeského kraje*, roč. 40 (2005), s. 181-248.
- Řeháček, Karel: Národní jednota pošumavská (1884-1951). In: *České národní aktivity v pohraničních oblastech první Československé republiky*. Olomouc 2003, s. 222-244.
- Řeháček, Karel: *Němci proti Československu na západě Čech (1918-1920)*. Plzeň 2008.
- Řeháček, Karel: Sociální důsledky války a jejich projevy v Plzni v letech 1914-1919. In: *Minulostí západočeského kraje*, roč. 41 (2006), s. 199-294.
- Řeháček, Karel: Sociální (socialistický) a národní radikalismus v poválečné Plzni (říjen-prosinec 1918). In: *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu*, sv. 4 (2005), s. 11-33.
- Sládek, Zdeněk: Československá národní demokracie. In: *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004*, 1. díl: Období 1861-1938. Brno 2005, s. 593-616.
- Soukupová, Blanka: Česká identita po vzniku Československé republiky. Antisemitismus jako faktor upevnění jsočnosti? 1918-1920. In: *Židovská menšina v Československu ve dvacátých letech*. Praha 2003, s. 21-35.
- Sousedík, Stanislav: *Svět, ve kterém jsem žil*. Praha 2014.
- Suchánek, Marek: Národní obec fašistická na Moravě v letech 1926-1938. *Studia historica Brunensia*, roč. 57 (2010), č. 1, s. 31-47.
- Šebek, Jaroslav: *Za Boha, národ, pořádek*. Praha 2016.
- Šedivý, Ivan: Gajdova aféra 1926-1928. *Český časopis historický*, roč. 92 (1994), č. 4, s. 732-758.
- Šedivý, Ivan: Radola Gajda (1892-1948). Necharismatický vůdce a povaha meziválečné demokracie. In: *Lidé a dějiny. K roli osobnosti v historii v multidisciplinární perspektivě*. Praha 2017, s. 481-490.
- Tauchen, Jaromír: Národní soud (1939-1942). *Právněhistorické studie*, roč. 44 (2014), č. 1, s. 134-152.
- Tomeš, Josef: Nacionalismus a demokracie. Úskalí české nacionální strany v meziválečném Československu. In: *Agrárníci, národní demokraté a lidovci ve druhém poločase první Československé republiky*. Praha 2008, s. 130-213.

- Urbančík, Vojtěch: Národní obec fašistická. *Malovaný kraj. Národopisný a vlastivědný časopis Slovácka*, roč. 33 (1997), č. 5, s. 8-9.
- Vaňhara, Adam: *Nietzscheho zapomenutý bratr. Lev Borský a jeho alternativní legenda o vzniku Československa*. Brno 2019.
- Vykoupil, Libor: *Český fašismus na Moravě*. Brno 2012.
- Vykoupil, Libor: *Jiří Stříbrný. Portrét politika*. Brno 2003.
- Vykoupil, Libor: Jiří Stříbrný v čele vlastní strany. *Časopis Matice moravské*, roč. 116 (1997), č. 1, s. 217-231.
- Vykoupil, Libor: Národní liga. In: *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004*, 1. díl: Období 1861-1938. Brno 2005, s. 781-791.

Encyklopedické příručky, bibliografie

- Akademická encyklopedie českých dějin*, sv. 1 (A-C). Praha 2009.
- Biografický slovník českých zemí*, sešit 3 (Bas-Bend). Praha 2005.
- Biografický slovník českých zemí*, sešit 6 (Boh-Bož). Praha 2007.
- Biografický slovník českých zemí*, sešit 7 (Bra-Brum). Praha 2007.
- Československý hudební slovník osob a institucí*, sv. 1 (A-L). Praha 1963.
- Československý hudební slovník osob a institucí*, sv. 2 (M-Ž). Praha 1965.
- Český antifašismus a odboj. Slovníková příručka*. Praha 1988.
- Fidler, Jiří – Sluka, Václav: *Encyklopedie branné moci Republiky československé 1920-1938*. Praha 2006.
- Halada, Jan: *Lexikon české šlechty. Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti*. Praha 1999.
- Internetová encyklopedie dějin Brna*. Dostupné online z: <https://encyklopedie.brna.cz>.
- Kubíček, Jaromír a kol.: *Česká retrospektivní bibliografie*, řada 1 – Noviny, díl 2 – Noviny České republiky 1919-1945, část 1 – Bibliografie. Brno 2004.
- Kubíček, Jaromír a kol.: *Česká retrospektivní bibliografie*, řada 2 – Časopisy, díl 2 – Časopisy České republiky 1919-1945, část 1 – Bibliografie, sv. 2 (L-S). Brno 2006.
- Kubíček, Jaromír a kol.: *Česká retrospektivní bibliografie*, řada 2 – Časopisy, díl 2 – Časopisy České republiky 1919-1945, část 1 – Bibliografie, sv. 3 (Š-Ž). Brno 2006.
- Láník, Jaroslav a kol.: *Vojenské osobnosti československého odboje 1939-1945*. Praha 2005.
- Österreich-Ungarns bewaffnete Macht 1900-1914*. Dostupné online z: <http://www.mlorenz.at>.
- Tomeš, Josef a kol.: *Český biografický slovník XX. století*, 2. díl (K-P). Praha 1999.

Vysokoškolské kvalifikační práce

- Beroun, Zdeněk: *Národní obec fašistická v politickém okrese Moravské Budějovice*. Seminární práce. Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Ústav českých dějin. Praha 2002, rkp.
- Brummer, Alexandr: *Slovanství a slovanská tradice v meziválečném Československu 1918-1938*. Disertační práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta. Historický ústav. Brno 2012.
- Fargašová, Eva: *Historie českého fašismu v letech 1921-1929*. Kandidátská disertační práce. Československá akademie věd. Ústav československých a světových dějin. Praha 1989.
- Hercik, Richard: *Revue Národní myšlenka 1923-1939*. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Fakulta sociálních věd. Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Praha 2015.
- Hladíková, Marta: *Ústřední svaz čsl. studentstva v letech 1920-1926*. Rigorózní práce. Univerzita Karlova. Pedagogická fakulta. Katedra dějin a didaktiky dějepisu. Praha 2004.
- Klementová, Eliška: *Jan Scheinost. Katolík a fašista, novinář a politik*. Disertační práce. Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Ústav politologie. Praha 2012.
- Klier Petr: *Český fašismus v jižních Čechách v meziválečném období (1922-1939)*. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta. Historický ústav. Brno 2000.
- Kolář, Rostislav: *Teorie humanitní demokracie*. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Právnická fakulta. Katedra teorie práva a právních učení. Praha 2012.
- Mařica, Jan: *Od Československé národní demokracie k Národnímu sjednocení*. Disertační práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta. Historický ústav. Brno 2016.
- Mercl, Jan: *Volební právo v první ČSR*. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Právnická fakulta. Katedra dějin státu a práva. Brno 2008.
- Nauš, Michal: *Politika neintervence ve španělské občanské válce jako symptomatický projev appeasementu a československá zahraniční politika*. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta. Historický ústav. Brno 2012.
- Otcovská, Karolina: *Nástup Červenobílých a Vlajka v letech 1939-1940*. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Fakulta sociálních věd. Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Praha 2014.

Obrazová příloha¹⁰⁶¹

JUDr. Jiří Branžovský (1898-1955)

¹⁰⁶¹ APS, f. Poslanci a senátoři Národního a Federálního shromáždění, inv. č. 204, složka poslance JUDr. Jiřího Branžovského.